Opere Complete

Al. Odobescu

Opere Complete

Volumul I
Ediţia II-a

„Minerva", Bucureşti
1915

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE
ŞI EDITURĂ «MINERVA», — BUCUREŞTI

PREFAȚA

La 10 Noemvrie s'a împlinit un deceniu dela moartea lui Alecsandru Odobescu. Rudele și un număr foarte mic de scriitori s'au adunat în o bisericuță din Capitală, pentru ca în rugăciuni și în pioasă ascultare a cântecelor bisericești să-i închine câtevà clipe de amintire. Vreo două ziare i-au consacrat articolașe comemorative. Incolo nici o manifestație. Dovadă că Odobescu — omul — e aproape uitat, cu toată vraja ce o răspândeà odinioară în juru-i, prin cuvântul său și prin nobila-i înfățișare.

Scriitorul însă e viu, căci operele lui au popularitatea de mai nainte. Și astăzi încă, cu toată evoluția prozei noastre, Odobescu are aderenți entusiaști. Critica zilnică continuă a-i menține un loc de căpetenie printre principalii scriitori și alcătuitori ai limbei române. El farmecă prin bogăția neîntrecută și mlădioșia frazei, prin spiritul cel profund și vasta cultură, atât de rară mai cu seamă la prozatorii veniți în urma lui.

Cuvântul din urmă asupra întinsei lui activități, dela 1855 până la 1895, nu s'a scris însă. Opera lui necesitează un studiu amănunțit, prin care să se fixeze pentru totdeauna meritul ei. Datoria viitorului critic și biograf va fi să arăte dacă valoarea estetică a prozei lui Odobescu este sau nu inegală, cum s'a afirmat de adversarii literari ai lui. Acelaș critic va aveà să stabilească întrucât Odobescu a exagerat în întrebuințarea cronicilor pentru în-

bogăţirea limbei şi a formelor şi care este partea lui în alcătuirea limbei literare de astăzi. Vrednică de discutat va fi apoi cestiunea dacă în lucrările sale a fost mai mult poet sau om de ştiinţă, dacă i-a preponderat fantazia, sau simţul realităţii.

Mai ales punctul din urmă ni se prezintă demn de cercetare, căci multe din lucrările lui, în frunte cu Pseudokynegeticos, sunt un amestec de poezie şi de ştiinţă aridă, în cât în întreaga noastră literatură stau unice, cu forma lor. Odobescu, — care nici şcoală multă oficială n'a făcut, căci a rămas pururea autodidact de cea mai elegantă expresie, estet şi savant deopotrivă — n'a tras niciodată linii clare de demarcare între cele două câmpuri ale manifestărei spiritului omenesc.

Cine va elucidà aceste câtevà direcţii de gândire în opera lui, îşi va câştigà un merit pentru literatură.

Noi de data asta ne-am propus a-i pregătì terenul prin o ediţie populară a operelor scriitorului nostru, din cari prezentăm acì întâiul volum, întocmit acum, ca un semn de amintire cu prilejul împlinirei a 10 ani dela moartea autorului.

Credem că erà nevoie de o nouă ediţie din două motive principale. Mai întâiu pentrucă cea tipărită la 1887 este vândută şi, spre paguba tuturor, eşită din circulaţie. Al doilea, pentrucă aceeaş ediţie aşà cum este, nu e nici completă, nici cu totul conştiincioasă.

In ediţia noastră am ţinut cu cale a face o grupare nouă a materialului, nu în ordine cronologică, după cum o făcuse Odobescu, ci după înrudirea de gen a lucrărilor. Este aceasta şi mai raţional, căci scuteşte pe cititor a găsì la un loc proza literară cu articole de ştiinţă, sau cu rapoarte făcute în chestia reformei învăţământului.

Volumul nostru prim nu cuprinde decât partea artistică a activităţii lui. Incepe cu cele două poezii, fericitele şi singurele lui încercări de versificare, apărute în primii lui ani de muncă, când poezia romantică a lui Bolintineanu

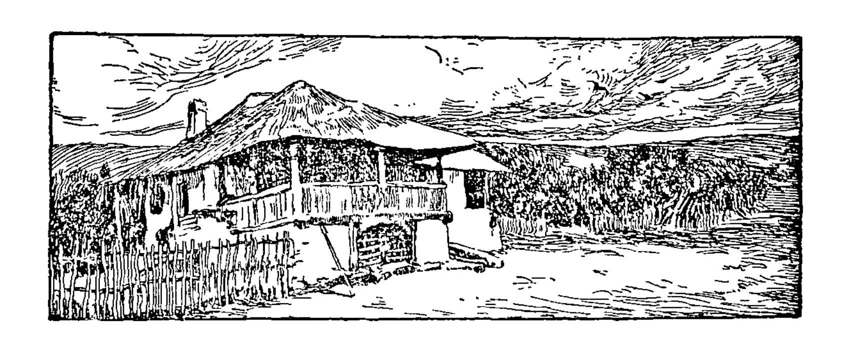
stăpânià spiritele. Urmează nuvelele istorice, scrise în tonul popular cronicăresc, cari alcătuesc titlul lui principal de prozator-nuvelist; Pseudokynegeticos, cel elegant, spiritual şi bogat în excursii ştiinţifice; basmele lui originale şi cele traduse şi, la sfârşit, cele două mari povestiri istorice despre Moţi şi Curcani, prin cari ridică două frumoase monumente vitejiei româneşti de aici şi de dincolo.

In volumul al doilea vor aveà deci să intre studiile literare, cele de archeologie şi de istorie şi o parte din articolele de interes economic şi social, apărute în ziare. Mai există apoi un şir de alte studii tot atât de importante, pe cari Odobescu a uitat să le primească în colecţia sa. Le vom adăugà şi pe aceste. Iar dacă onorata familie a răposatului scriitor ne va pune la îndemână manuscrisele lui inedite, de cari s'a făcut amintire prin ziare, credem a-i puteà completà opera definitiv, făcând-o întreagă accesiblă publicului.

30 Nov. 1905. IL. CHENDI şi E. CARCALECHI.

Literatură

I. Poezie. — II. Proză.

ODĂ ROMÂNIEI [1]

O ţara mea iubită! o! mândră Românie!
Pământ cu râuri d'aur sub boltă azurie!
Tu, mumă iubitoare a fii nesimţitori
Ce-adânca ta durere nu poate să re'nvie!
Trecut-au fericirea-ţi ş'a tale sărbători,
Cum trec l'al toamnei crivăţ plăpânde dalbe flori!

Când fiii tăi s'adapă cu laptele-ţi cel dulce,
Şi când cosesc ei spicul ce sânul tău aduce,
Se mai gândesc ei oare la sfântul legământ
Ce ţi-au jurat odată, în timpuri mai ferice:
«Să apere cu braţul străbunul lor pământ,
«Până şi cel din urmă va zace în mormânt?»

Nu,... a patriei iubire a stins a sa făclie!
De vechi făgăduinţe nu va nimeni să ştie;

[1] *România Literară*, 1855, p. 247.

Dac'a jurat strămoşul, nepotul a uitat.
Nu,... nu mai e Românul acel ce 'n bătălie
Uità că copilaşii, sărmanii! zac în sat,
Lipsiţi de hrana zilei,... când ţara-i de scăpat!

Erà vremea p'atuncea de n'aveà păs săteanul
Când cete mii şi sute, când Ungurul ş'Osmanul
Zdrobiau a lui altare şi pustiau cumplit!
Când se sculau Românii, pe loc pereà duşmanul!
Vai! Dunărea spumată ş'Ardealul îngrozit
Au fost adesea marturi l'al lor măcelărit!

Românii d'acum însă trăesc cu umilinţa!
Aci lanţuri d'aramă înjugă conştiinţa,
Colo pulbere d'aur ascunde putregai.
Străina uneltire revarsă neştiinţa
Ş'a ţării neatârnare e numai ca un pai,
Luptându-se în viscol cu criveţe de plai.

Dar ţara-i tot aceea, frumoasă, roditoare;
Tot limpede e cerul, câmpia zâmbitoare,
Şi munţii cu pârae, cu piscuri, cu zăpezi;
Şi nopţile de vară tot sunt încântătoare.
Cu faţa-ţi argintie, tu, lună! scânteiezi
Şi prin desiş, în crânguri, ca flacări văpăiezi!

E mută însă firea, când omul n'o învie,
Când el nu varsă 'ntr'însa suflarea lui cea vie,
Când duhul libertăţii e stins şi nimicit.
Ah! vai de acea ţară, — cât de bogată fie, —
Ai cării fii duc jugul cu cuget umilit...
D'asupra ei ruşinea 'ntinde-un văl cumplit!

S'a stins, la noi, s'a stins virtutea strămoşească;
Trecut-au vremi de trudă, de luptă vitejească,
De aspră voinicie pe câmpuri de omor.

În sânul României acum va să 'nflorească
O floare care varsă miros încântător,
A păcii dulce floare, al artelor isvor.

Să vină cântăreţul al gloriei trecute,
Să verse focul vieţii în strofele-i plăcute,
Serbând şi veştezi lauri, şi dafini viitori,
Ş'atunci vor sunà iarăşi acordurile mute;
În vinele române vor fulgerà fiori
Şi orizontul ţării nu va mai fi cu nori!

Sosì-vei, timp ferice, când trista Românie,
Ştergând a sa plânsoare, cu mândră bucurie,
Îşi va vedeà feciorii slăviţi între popoare,
Nălţând semeţi o frunte ce'n oarba lor mânie
Vrăjmaşii ţării noastre cătau să o doboare,
Dar care-o vor încinge cununi isbânditoare!

Atuncea vor renaşte virtuţile străbune;
Românul va fi încă vestit prin fapte bune.
Dar geniul pe dânsul atunci îl va mânà
Şi vorba-i mai puternic atunci o să răsune,
Acela este ţelul! Acolo vei cătà,
O! patrie română, o! scumpa ţara mea!

Să furi ca Prometeu, scânteia ce nu pere,
S'apuci glorioasa cale spre luminoase sfere
Şi, despicând tăria în zboru-ţi prelungit,
Să cânţi cu glas d'aramă măreaţa-ţi renviere,
Şi limpedea-ţi cătare, în veşnicul zenit,
La steaua nemuririi s'aţinte neclintit!

Paris, 1852.

ruré pe străinĭ, şi maĭ cu sémă pe supuşiĭ otomanĭ, fie eĭ Turcĭ séŭ *Raiale*, de a stepâni proprietăţĭ pe pămêntul romănesc. Nu ne lipsescŭ acte spre a dovedi cum acest drept al ţĕreĭ a fost restatornicit de câte orĭ s'a întêmplat ca el să se calce; adese orĭ chiar, divanurile pămêntescĭ şi Domniĭ ţĕreĭ aŭ oprit cu totul pe Grecĭ să aĭbă proprietate, fie măcar şi de zestre, pe teritoriul nostru; ba une orĭ 'ĭ aŭ şi gonit peste graniţă, ca ómenĭ vătămătorĭ ţĕreĭ, cari se aşeḑase aci numaĭ din îngăduinţă şi în nesocotinţa legilor şi a stipulaţiunilor.[1])

1) Fără de a maĭ reaminti aci, întru sprijinirea acestor fapte, tóte disposiţiunile admise, atât în obiceĭele pămêntuluĭ cât şi în dreptul positiv al ţĕrilor române, spre a regula tot mereŭ, şi adică din timpurile cele maĭ vechĭ pênĕ la Regulamentul Organic din 1834, cestiunea drepturilor de naturalisare şi de împroprietărire ale străinilor, ne va fi de ajuns a însemna vre o câte va din actele care aŭ pus stavilă la pretenţiunile şi la înrîuririle, din ce în ce maĭ puternice, ale Grecilor. Astfel se potŭ cita chrisóvele luĭ Michaĭu Vitézul (28 august, 1699), Leon Stefan Vodă (23 iulie, 1631), Radu Leon (9 deeemv. 1638); acelea ale luĭ Stefan Racoviţă (1763), Alexandru Ghica (1767) şi Michaĭu Şuţu (1784), care întărescŭ un act de acelaş fel al luĭ Ipsilanti; apoĭ âncŏ actul sinodal al cleruluĭ din Moldova (1 ianuarie, 1752) întărit prin Firman împĕrătesc, la 1781, precum şi actele Obştetilor Adunărĭ din Ţéra Românéscă (9 martie, 1823) şi din Moldova (22 martie, 1826), întărite prin chrisóvele Domnitorilor de pe atuncĭ, Gr. Ghica (1823) şi S. Sturdza (1826) şi prin Firman special (1829).

Abié déca maĭ este trebuinţă a se adauge pe lângă aceste

ÎNTOARCEREA ÎN ŢARĂ PE DUNĂRE [1]

Ce nu-mi dă Dumnezeu mie
Un glas tare, sunător,
Ca să cânt, o, Românie,
Al tău falnic viitor!

Ce nu-mi dă, printr'o suflare,
Versuri pline de dulceţi,
Ca s'arăt într'o cântare,
Ale tale frumuseţi!

Cu ce dulce mulţumire
M'aş cercà a le descrì!
În ce farmec, ce uimire,
Aş ştì poate-a le 'nvelì!

Aş culege flori şi stele
P'al tău cer, pe ai tăi munţi,
Şi aşi împletì cu ele
Cununi pentru-a tale nunţi.

Vieaţa mea cu bucurie
Mi aş zdrobì-o 'n fala ta,
S'apoi moartea las' să vie!
Nemurire-ar fi a ta.

Te-aşi urcà, mândră şi tare,
Pe un tron scânteetor;
Te-aş face eu mai mare;
Asta-i singurul meu dor!

[1] *România Literară*. 1855, p. 523.

Căci, o spun plin de mândrie,
Te iubesc, ţărm părintesc,
Cu o dragoste mai vie
Decât toate ce iubesc.

Te iubesc fără de preget
Cu acel restins amor,
Ce uneşte-al nostru suflet
De pământul trecător.

Te iubesc numai pe tine
P'acest larg, întins pământ,
Şi nici cerul pentru mine
Nu se pare-a fi mai sfânt.

Dacă toţi câţi nasc în tine
Aşa dragoste-ar simţi,
Poate-ai fi şi tu mai bine,
Poate-atât n'ai suferi.

Însă, vai! mulţi te apasă,
Mulţi din sângele-ţi trăiesc
Şi de doru-ţi nu le pasă,
Căci chiar ei te asupresc.

. . . .
. . . .

Dar fugiţi, gândiri nouroase
Ce fericea'mi ofiliţi!
Când văd malurile'mi frumoase,
Măcar un minut fugiţi!

În a' Dunării talazuri
Ce s'afundă în senin,
Voi s'arunc orice necazuri,
Voi să 'nnec orice suspin.

Sunt ferice că 'mi văd ţara,
Văd curgând Dunărea lin;
Sub cer neted văd cum seara
Malul e de taine plin.

Sus în deal, peste câmpie,
În pustiul Bărăgan
Este scumpa mea moşie
Cu movila-i de Roman;

Acolo, în nepăsare,
Treceau veseli juni'mi ani.
Au trecut! şi mă 'ntreb: «Oare
Cei ce vin fi-vor duşmani?»

Însă inima-mi tresare
Când gândesc a revedeà
Pe pământ, câmpia mare
Şi pe ceruri, a mea stea,

Steaua ceea favorită,
Ce gându'mi copilăresc
O închipuià unită
De pământul românesc.

Printr'o coardă aurită
Una d'alta le legam,
Iar la ţara mea iubită,
Privind cerul, îi şopteam:

«Precum acea stea luceşte
«Printre stelele cereşti,
«Aşa inima-mi doreşte
«Printre ţări, tu să domneşti!

«Precum veşnic ea colindă
«Prin eterul luminos,

«Tot asemeni, triumfândă,
«Voi s'apuci un drum glorios!»

Deci, prin tainică-armonie,
Fii legată d'acea stea,
Căci a mea copilărie
Vedeà fericirea 'n ea.

Orice vis de norocire,
Ale slavei măguliri,
'Mi-aruncau câte-o zâmbire
Prin gingașe licuriri.

Acea stea atât iubită
Îmi vădeà un rai ceresc;
Iar când raza-i aurită
Scăldà țărmul părintesc,

Eu vedeam soarta-i duioasă
Nălucită'n viitor,
Ș'a mea inimă voioasă
Săltà vesel și ușor!

Pe Dunăre, Septemvrie 1855.

IOANA DARC, FECIOARA DIN ORLEANS [1]

In veacul al patrusprezecelea după Christos, Franţa avù un războiu foarte trudnic cu Englezii. Craiul acestora, care dobândise printr'o moştenire oarecare drept la tronul Franţei, cerù coroana şi sceptrul acestei ţări.

Mai multe ţinuturi de către miază-noapte, spre pildă Normandia, se supuseră de bună voie sau de frica străinului ce ameninţà de a cotropì regatul întreg. Dar fiindcă celelalte provincii nu primeau aceleaşi condiţiuni umilitoare, armata engleză intră pe pământul Franţei. Puţin după aceasta murì şi regele francez Carol al VI-lea, lăsând un fiu june, slab de minte şi de caracter, nedestoinic de a-şi scăpà ţara printr'o voinţă puternică şi vitejească. Englezii nu lăsară să le scape această ocazie, ce le erà aşa de favorabilă.

Archiepiscopul din Winchester, cel mai înverşunat vrăjmaş al Franţei, mijlocì a se trămite împotriva acestei ţări armate

[1] Calendarul popular pe anul 1852, Bucureşti (Rosetti şi Winterhalter) p. 15. Neiscălit.

numeroase, comandate de vestiţii generali Bedford, Talbot şi Suffolk. Oştile englezeşti înaintară slobod pe tărâmul Franţei. Tânărul rege, în loc de a îmbrăţişà cu foc apărarea ţinuturilor sale, fugì cu desfrânata sa curte dinaintea vrăjmaşilor, cari, ne mai găsind în ţară altă împotrivire decât slaba apărare a cetăţenilor nedisciplinaţi ai oraşelor, lipsiţi de orice ajutor al stăpânirei, câştigară pe loc şi fără multă nevoie cele mai însemnate cetăţi.

Carol al VII-lea (căci acesta erà numele moştenitorului regesc) se trase în castelul micului orăşel Chillion, pe malul frumosului râu Loara, şi acolo înconjurat de curteni desfrânaţi şi prin urmare vânduţi străinilor, petreceà chiar dinaintea ochilor soţiei sale, o viaţă moale şi nepăsătoare în braţele unei ţiitori, numită Agnes Sorel. Muma lui, o cruntă bavareză, îl părăsise spre a încheià alianţă cu Englezii, şi găsise mijlocul de a atrage în partea ei mai mulţi din cei mai mari ai curţii, între care şi pe puternicul duce de Burgonia, carele aveà oşti mai numeroase şi mai bine întocmite decât însuşi regele. Curtea, în moleciunea sa, deşi mai aveà apărători vestiţi ca Dunois, Xaintrailles şi alţii, nu se mai socoteà a le trămite ajutoare, şi astfel, se stingeà depe faţa Franţei orice scânteie de împotrivire cotropirei străine.

Poziţia deveneà din zi în zi mai grea; Englezii ameninţau de a supune oraşul Reims, în cari se încoronau regii Franţei, şi de a unge pe tânărul lor rege Henric al II-lea, carele se pregăteà a trece în ţara supusă. Atunci coroana erà perdută pentru Carol, şi Franţa deveneà o provincie engleză, căci tronul trebuià să rămână celui dintâiu încununat. Carol păreà a fi nepăsător chiar de interesul său şi lăsà vrăjmaşii să înainteze mereu pe tărâmul Franţei, fără de a înţelege că, vrăjmaşul fiind la porţile oraşului Orleans, aproape de Chillion, el însuşi şi curtea lui se aflau în cel mai mare pericol. O astfel de nepăsare până a-şi uità chiar interesul personal, e greu de înţeles! Însă, fiindcă pe atunci poporul vedeà în rege personificarea patriei, îl respectà, îl iubeà, îl credeà frumos, blând

şi bun, îi da toate virtuţile pe care nu le aveà, şi vreà cu tot dinadinsul să-l scape, chiar fără de voinţa sa.

O voi, şi îndată o şi făcù!

Către apusul Franţei, la poalele munţilor Vosgii, se destinde provincia Lorenei, acoperită cu păduri stufoase, în rariştele cărora se văd puţine cătune, compuse abia de vreo câteva colibe; mai încolo sunt păşuni verzi, bogate şi adăpostite de munţii măreţi ce le stau în preajmă. Locuitorii acestei ţări liniştite găsesc în acele câmpii hrana frumoaselor turme ce sunt singura lor avuţie. Domremy erà unul din aceste mici sate; el erà supus mânăstirii din Remiremont. Într'una din colibele sale se născù, pe la anul 1410, o copilă care erà ursită a scăpà ţara ei. Ea erà al treilea copil al unui plugar Iacob Darc şi a Isabelei Rome; părinţii îi puseră numele Ioana.

Pe când fraţii ei mergeau cu tatăl lor să muncească la câmp sau să pască vitele, Ioana rămâneà acasă lângă muma ei, care o puneà să coasă sau să toarcă. Nu ştià nici să scrie, nici să citească; dar maică-sa o învăţà tot ce ştià dânsa, despre cele sfinte, şi astfel sufletul Ioanei se umplù de un simţimânt religios, simplu şi adânc; sorbì credinţa deodată cu laptele mumei sale, şi totdeauna lucrurile care le primim în noi astfel prin sânge şi prin lapte, sunt pline de viaţă, sunt viaţa chiar! Ea avù şi o prietenă din copilărie, Haumeta, ce era cu trei sau patru ani mai tânără decât dânsa.

Din fire erà blândă, simplă şi bună; căutà bolnavii din sat şi mângâià pe săraci; ea mergeà bucuros la biserică, se spovedeà foarte des; iar când ţăranii îi ziceau că prea e cuvioasă, ea se roşeà şi nu răspundeà nimic. Toţi o iubeau, toţi ziceau că este cea mai bună fată din sat. Dar pe lângă toate darurile, ea mai aveà şi pe acela de a fi frumoasă şi plină de putere.

Aproape de casa ei cea părintească se aflà un codru mare ce se numeà *Dumbrava cu stejarii;* se ziceà că Ursitele aveau obicei de a colindà printr'acea pădure şi că ele se opreau mai ales sub un carpin vechiu, ce erà lângă o fântână, unde veneau să cânte copiii cei mici şi atârnau cununi de crăcile

lui. Ioana auzì toate aceste basme, pline de poezie; însă ţara ei era plină de o altfel de poezie mai sălbatică, mai crudă, mai viforoasă şi mai adevărată, adică războiul. Ioana află rana cea grozavă a ţării sale; ea văzù viind fugari sărmani şi-i ajută, biata fată, pe cât putù. Părinţii ei însfârşit fură siliţi să fugă, şi la urmă, dupăce se risipiră tâlharii, ei se întoarseră îndărăt, găsiră satul prădat, casa jefuită, biserica arsă, şi astfel află Ioana ce vreà să zică războiul. Ea înţelese cât de puţin creştinesc este acel lucru, se spăimântă de acea domnie a diavolului şi vrù să afle dacă Dumnezeu va iertà ca acest fel să fie în totdeauna, dacă el nu se va îndurà a pune sfârşit acestor tâlhării, dacă nu va trimite un mântuitor, precum trimisese de atâtea ori norodului lui Israel, când pe un Gedeon, când pe o Iudită. Ea ştià că adesea o femeie scăpase poporul lui Dumnezeu şi că femeea erà menită a strivì cu piciorul ei pe şarpe, precum văzuse în biserică, pe sfânta Mărgărita cu sfântul Mihail, călcând sub picioare un balaur.

O zi de vară, zi de post, pela amiazi, Ioana fiind în grădina tatălui său, aproape de biserică, văzù o lumină mare şi auzì un glas zicându-i: «Ioano, să fii bună şi cuminte, şi să mergi des la biserică!» — Sărmana copilă fu foarte spăimântată. Altădată auzì iarăşi un glas şi văzù o lumină, în care i se arătă un bătrân înţelept şi mândru, cu aripi în spate, zicându-i: «Ioano, mergi de scapă pe regele Franţei şi-i dă ţara înapoi!» Ea răspunse tremurând: «Doamne, eu sunt o biată fată, şi nu voi ştì nici să mă lupt, nici să mân oastea la războiu!» Glasul îi răspunse: «Te vei duce către domnul Baudricourt, căpitanul din Vaucouleurs, care te va trămite către rege. Sfânta Ecaterina şi sfânta Mărgărita îţi vor da ajutor!» — Ioana rămase plină de mirare şi începù a plânge, neştiind care îi va fi soarta în viitor.

Acel înţelept fusese chiar sfântul Mihail, groaznicul Arhanghel al judecăţilor şi al bătăliilor. El mai venì, şi, spre a-i da inimă, îi povestì jalea cea mare de care era cuprinsă ţara Franţei. In urma lui veniră umbrele albe ale sfintelor, înconjurate cu făclii, împodobite cu cununi, plângând cu un glas

dulce şi pătrunzător. Ioana plângeà şi dânsa, iar când sfintele şi îngerii o părăseau, ea ziceà suspinând: «Cum aş fi vrut să mă fi luat îngerii cu dânşii!»

Până atunci ea nu auzise decât scumpul glas al maicii sale! Acum ea auzeà glasurile puternice ale îngerilor, care-i cereau să părăsească casa părintească şi pe muma ei, să lase grădiniţa ce stà la poalele bisericii, de unde păsările veneau să mănânce din mâna ei — atât de mare erà blândeţea acelei sfinte fete, încât păsările cerului veneau către dânsa! — şi... să meargă să vorbească oamenilor şi să comande ostaşilor.

Cinci ani petrecù astfel Ioana, într'o luptă groaznică şi necontenită. Două autorităţi îi porunceau lucruri deosebite. Tatăl ei o opreà în coliba lui, iar îngerul îi ziceà să plece, să pună mâna pe arme şi să-şi scape ţara. Tatăl ei, ţăran cam grosolan dar cinstit, jurà că, dacă fiică-sa se va duce cu oastea, el cu mâinele lui o va strânge de gât. Ce să facă ea dar? căci în orice chip trebuià să fie neascultătoare unei puteri. Aceasta fu o luptă groaznică.

Părinţii ei împotrivindu-se cu totul la întreprinderea sa, voiră să o mărite. Un flăcău din acelaş sat pretinse că, fiind copilă îi făgăduise să'l ia de soţ. Ioana se apără cu putere dinaintea judecăţii; dar însă, ca să scape din mâna părinţilor, ea trebuià să atragă în parte-i vreo rudă; ceeace era foarte greu. Un unchiu al ei primì însfârşit să vorbească despre dânsa cu căpitanul din Vaucouleurs; acesta îi răspunse să o ducă îndărăt la tatăl ei, bine pălmuită. Insă Ioana, în loc de a-şi pierde curagiul, voì să meargă singură la domnul Baudricourt. Minutul hotărîtor sosì; îmbrăţişă pe toate prietenele ei şi le lăsă sub paza Domnului; numai pe Haumeta, adevărata ei prietenă şi tovarăşă, nu voì s'o vază; despărţirea ar fi fost prea crudă. Astfel părăsì satul şi familia ei pentru totdeauna.

Ajunse în oraşul Vaucouleurs, îmbrăcată cu haine de ţărancă, roşii şi groase, şi trase cu unchiul ei, la nevasta unui ferar care o primì cu prietenie; se duse la Baudricourt şi-i zise cu un ton hotărît că Dumnezeu o trimite către rege,

spre a-i spune să nu se lupte până-i va venì ajutor din partea lui; să aştepte până în postul cel mare şi atunci Dumnezeu se va milostivi cu ţara Franţei şi o va ajutà, căci această ţară nu este numai a regelui, ci e chiar a lui Dumnezeu.

Căpitanul se miră mult şi, temându-se să nu fie vreo ispită a diavolului, se sfătui cu preotul, carele povăţui pe Ioana să se întoarcă la părinţii ei. Dar poporul nu se mai îndoià despre sfinţenia fecioarei; el alergà din toate părţile ca s'o vază. Un cavaler întrebă dacă Englezii vor fi goniţi din ţară; ea răspunse că «trebuie să meargă către rege înaintea Paştilor, chiar de i s'ar tocì pe drum picioarele până la genunchi, şi că nimeni pe lume nu va puteà să cotropească ţara ei». Atunci toţi orăşenii din Vaucouleurs deteră bani spre a i se face o îmbrăcăminte de războiu, şi Ioana plecă către Chillion.

Calea erà grea şi primejdioasă; ţara erà plină de tâlhari; nu mai erau nici drumuri nici poduri, şi a călătorì astfel cu vreo cinci sau şease ostaşi numai, era primejdios pentru o fată. Ea însă nu se spăimântă; prea erà curată ca să se teamă de ceva, şi cu toate că erà şi tânără şi frumoasă, împrejuru-i se revărsà ca un cerc luminos şi religios, care impuneà respect celor ce o înconjurau. Trecù dar cu o linişte vitejească printr'acea ţară pustiită şi plină de hoţi; iar când tovarăşii ei descurajaţi voiau să o părăsească, ea le ziceà: «Nu vă temeţi de nimic; Dumnezeu îmi pregăteşte calea. De aceea m'am născut!»

Când ajunse în Chillion, erà împotriva ei o aşa mare opunere, încât a trebuit ca sfatul să se adune spre a discutà dacă se cuvine sau nu ca ea să vadă pe rege. În sfârşit regele o primì cu cel mai mare alai. Erà seară; cincizeci de făclii luminau sala, unde stau îmboldiţi peste trei sute de cavaleri, nerăbdători să vadă p'acea fermecătoare, ce făcuse atâta sgomot.

Fermecătoarea erà o biată fată de optsprezece ani, frumoasă, înaltă şi bine făcută. Ea intră simplă ca o păstoriţă, cerù să vadă pe rege, căruia, sărutându-i genunchii, îi zise: «Doamne,

eu sunt Ioana Fecioara, şi viu din partea lui Dumnezeu, ca să scap ţara şi pe tine însuţi!»

După Dumnezeu, Franţa erà totul pentru dânsa, sau, şi mai bine, ea amestecà aceste două iubiri într'una şi aceiaş. «A duce războiu împotriva sfintei ţări a Franţei, ziceà ea, este a războì împotriva Domnului Iisus».

Dar vrăjmaşii ei cercară a dovedì că ea este o vrăjitoare, şi numiră un sfat de vreo cinci episcopi ca să o cerceteze. Ioana răspunse la întrebările acestora cu simplitatea ei obicinuită, şi judecătorii, văzând-o aşa de nevinovată, o declarară de adevărată trămisă a lui Dumnezeu. Atunci nimeni nu mai stătù la îndoială şi regele, dându-i pe seama ei o roată de ostaşi, ea plecă călare pe un armăsar negru, îmbrăcată cu veştminte bărbăteşti şi cu arme albe, ţinând în mână o mică secure şi în cealaltă un paloş strălucitor. Steagul ei era alb şi semănat cu flori de crin; pe dânsul erau scrise sfintele cuvinte: «Iisus şi Maria».

Astfel ajunse Ioana în oraşul Orleans, la opt ceasuri seara, în ziua de 29 Aprilie. Ea nu puteà să înainteze de mulţime; toţi voiau să se atingă cel puţin de calul ei. Orăşenii se uitau la dânsa, precum s'ar fi uitat la Dumnezeu. Ioana, vorbind mereu poporului cu o mare blândeţe, ajunse pănă la catedrala cetăţii, unde descălică spre a face o rugăciune.

Oraşul Orleans se aflà înconjurat de mai multe cetăţui pe care le stăpâneau Englezii. Fecioara dete ocolul zidurilor cetăţii, spre a le vizità şi înaintă chiar pănă către meterezele englezeşti. Tot poporul, adică bărbaţi, femei şi copii, îmbătaţi de religiune şi de războiu, păşeà fără temere în urma ei. Ea veneà seara la denie în biserica Sfintei cruci, şi acolo toată lumea lăcrămà de bucurie împreună cu dânsa.

Pănă aci ea nu fusese niciodată în bătălie. Într'o noapte se scoală deodată: «Doamne! strigă ea, sângele oamenilor noştri curge! Daţi-mi curând armele şi calul!» Pe urmă plecă în goana mare; pe drum, întâlnind răniţi pe cari-i aduceau în oraş, ea zice: «Niciodată n'am văzut curgând sânge de Francez, fără ca să mi se ridice părul de groază!»

În noaptea aceea Francezii atacase o cetăţuie engleză, fără să dea de ştire Ioanei; dar încercarea lor nu izbutì; ei se turburară şi fugiră cu neorânduială. Însă, cât se ivì chipul măreţ al Fecioarei pe câmpul de bătaie, fugarii se întoarseră, inima le venì la loc; peste puţin învinseră cetăţuia şi din Englezi abia scăpară câţiva ascunşi sub veştminte de călugăr. Aceasta fu cea dintâiu isbândă a Ioanei, şi cu toate acestea, ea plânse mult văzând atâţia oameni, atâţi fraţi morţi pe câmpul de luptă.

Mai rămâneà Englezilor o cetăţuie însemnată. Ioana se pornì asupra-i, cu o mulţime de ostaşi şi cetăţeni, strejile oraşului nu voiră să-i deschidă porţile, poporul le sparse şi eşì. Soarele răsăreà pe deasupra Loarei când toţi se aruncară în luntri ca să treacă pe celalt mal unde se aflà cetăţuia; ajunseră până la poalele ei şi simţiră lipsa de artilerie. Englezii se apărau vitejeşte. Fecioara, văzând că luptătorii începeau a slăbì, se asvârlì într'un şanţ, luă o scară, o puse pe zid, dar, când încercă a se suì, o săgeată i se înfipse în umăr şi ea căzù; durerea o supuse un minut; dar pe loc se sculă iarăşi şi strigă plină de vitejie: «Când veţi zări steagul meu sus pe zid, atunci să intraţi!» Cei din oraş care priveau după metereze această luptă crâncenă, nu putură să se mai oprească; deschiseră porţile şi deteră năvală pe pod. Gloata veneà ca o mare împotriva Englezilor; aceştia spăimântaţi, fugiră, părăsind cetăţuia în mâna biruitorilor. Într'acest chip fu scăpată cetatea Orleans. Englezii se retraseră către miază-noapte, în oraşele Jargeau şi Bogency; iar Ioana, întorcându-se la Carol al VII-lea, îl rugă să meargă la Reims, spre a fi încoronat. Dar, de vreme ce multe din oraşele ce se aflau pe calea Reimsului erau încă stăpânite de vrăjmaş, hotărî să cureţe mai înainte toată calea aceea de orice oaste duşmană.

Francezii întâlniră pe Englezi lângă cetatea Patay; aceştia stau la îndoială dacă trebue sau nu să se bată; însfârşit lupta începù; generalul Talbot fu prins şi două mii de Englezi acoperiră câmpia cu trupurile lor. Fecioara plângeà văzând

atâţia morţi şi dojeneà cruzimea cu care ostaşii biruitori loveau şi vindeau pe cei robiţi.

După această izbire însemnată, care smulse din mâna Englezilor o mare parte din tărâmurile isbândite de dânşii, Ioana cerù ca regele să vină negreşit la Reims. Mai mulţi curtezani se împotriveau acestui plan, dar stăruinţa Fecioarei fu atât de mare încât voinţa i se făcù. Moleşitul prinţ, urmând dorinţei poporului întreg, plecă cu curtea sa. Însă pe drum el întâmpină împotrivire din partea oraşului Troyes, care nu voià să-i lase trecerea slobodă. Atunci sfatul se adună şi chibzui de n'ar fi mai bine să se întoarcă la Chillion. Ioana plină de inimă, lăsându-i să-şi urzească planurile sub cort, puse mâna pe arme, începù atacul oraşului, îl supuse, deschise porţile regelui şi, înfruntând toate pedicile, duse pe Carol al VII-lea până în oraşul Reims.

Acolo se făcù încoronarea lui cu cea mai mare pompă. Franţa, dobândind un rege pământean, dovedì că mai are într'însa puterea de a-şi susţine neatârnarea. Ioana, care pregătise cu atâtea trude această mare sărbătoare ce umpleà ţara de bucurie, simţindu-şi acù misiunea sfârşită, îngenuchiă dinaintea lui Carol şi-i zise: «Înalte Doamne, eu am avut datorie să scap Orleansul, să te ung rege şi să-ţi pun pe cap coroana Franţei. Mulţumesc lui Dumnezeu că m'a ajutat întru toate acestea! Însă acum dă-mi voie să mă întorc în sat la mine».

Nimeni nu voi s'o lase să plece; aşa şi dânsa, supunându-se rugămintelor regelui şi poporului, rămase la curtea lui Carol.

Prin ajutorul ei Franţa îşi redobândise adevăratu-i rege; dar acestuia, întronat de puţin timp, îi lipseà o capitală, căci Parisul era încă ocupat de vrăjmaş. Deci toate armele se porniră înspre dânsul pentru a-l scăpà. Ioana începù atacul; dar, după ce luă cu asalt un rând de metereze, căzù rănită rău în piept. De atunci puterea ei începù să scadă; ea simţeà schimbarea ce se făcuse într'însa şi ziceà adeseori duhovnicului ei: «De voì murì peste puţin, să spui regelui să zi-

dească biserici în cari se vor face rugăciuni pentru cei ce au murit întru apărarea ţării». De mult ea zisese: «Intrebuinţaţi-mă căci n'am să mai fiu cu voi mai mult de un an». Toţi o priveau ca o sfântă, dar ea dimpotrivă le arătà că n'are nicio putere de a face minuni. Astfel, odată, o doamnă rugând-o să pună mâna pe nişte cruci şi pe nişte mătănii spre a le sfinţì, ea îi răspunse zâmbind: «Pune şi dumneata mâna şi tot una va fi».

Dela Paris, ea se duse cu oastea ca să scape târgul Compiegne. Aici aveà să se sfârşească viaţa ei cea războinică, ca să înceapă pentru dânsa o viaţă de suferinţe amare. Eşind odată din oraş cu o ceată, se văzù în mijlocul vrăşmaşilor, părăsită de ostaşii ei, care se retrăsese în cetate. Apucă şi dânsa înapoi, dar găsi porţile închise şi căzù în mâinile unui cavaler din Burgonia, numit Ioan de Ligny, care o vândú Englezilor pe zece mii de franci. Aceştia, pregătindu-se a o ucide, o închiseră într'un turn, de unde ea încercă să scape, sărind pe fereastră. Strejile ce păzeau împrejur, o prinseră. Inima ei era în Compiegne şi, de câte ori îi veneà în gând că străinii vor puteà luà acea cetate şi vor intrà iarăşi în miezul Franţei, plângeà cu desnădăjduire şi cădeà în genunchi, rugând pe Dumnezeu să o strămute într'o clipă în tabăra franceză.

Inchizitorii ei, băgând de seamă, după mai multe ale ei încercări, că va puteà să fugă din turnul unde erà închisă, o duseră în oraşul Rouen, ca să i se facă acolo şi judecata.

Omul însărcinat cu acest proces erà un episcop numit Cauchon, vândut Englezilor şi duşman înverşunat al Ioanei. El, cu tovarăşii lui, încercă prin toate mijloacele a dovedì că Ioana este eretică şi vrăjitoare; dar credincioasa copilă răspunse cu atâta simplitate şi cu atâta hotărîre, în cât adesea înmărmurià pe iscusiţii ei judecători. La orice întrebări i se făceau asupra legii şi a bisericii, ea răspundeà cu acea credinţă fierbinte a unei inimi curate şi fără de pată; iar când îi ziceau că nu e creştină şi că trebue arsă pe piaţă, ea le răspundeà, arătându-le cerul: «Aduceţi-vă aminte că este

colo sus un jude şi pentru voi!» Şi judecătorii turburaţi, se risipeau lăsând pe a doua zi judecata; astfel se petrecù un timp destul de lung. Englezii erau foarte supăraţi de această întârziere; ei cereau ca Ioana să fie arsă pe loc. In zadar se sileau bieţii cărturari să le dovedească cum că trebue ca această faptă să aibă cel puţin un văl, o umbră de dreptate; neputând a mai răbdà nici un fel de prelungire a judecăţii, porunciră lui Cauchon să grăbească cu cât se va puteà mai mult sfârşitul acestei grozave istorii, ameninţându-l că-l vor spânzurà pe dânsul însuşi, dacă nu le va ascultà straşnica poruncă.

In timpul acesta, Ioana suferea chinuri grele în temniţa ei; expusă la batjocura unor soldaţi mojici, cari dormeau chiar în chilia ei, legată cu fiare într'un colţ pe un mănunchi de paie, fără să se poată mişcà, ea nu aveà altă apărare decât hainele ei bărbăteşti. Noaptea şi ziua ea veghià deşteaptă spre a-şi păstrà cinstea, impunând mai mult paznicilor prin puterea morală a înfăţişării ei. Intr'această tristă poziţiune petrecù ea, sărmana, sărbătorile Paştilor. Ce durere puteà fi mai adâncă pentru dânsa, care erà învăţată cu drăgălaşele mângâeri ale mumei sale, decât aceea de a petrece aceste sărbători, în care toţi oamenii suferă şi se bucură împreună, singură şi părăsită în fundul unei închisori întunecoase? Paznicii ei fură aşa de crunţi, încât nici voie nu-i deteră să meargă la biserică. Poarta ce se deschide pentru toţi în noaptea Invierii, rămase închisă pentru dânsa!

După sărbători, judecata începù iarăşi. Cu toată slăbiciunea în care căzuse, ea rostì aceste cuvinte pline de tărie: «Tot ceeace am făcut, bine am făcut. Ştiu că Englezii mă vor ucide, crezând că după moartea mea vor dobândì ţara Franţei; dar chiar de'ar fi dânşii de o sută de mii de ori mai mulţi de cum sunt acuma, nu vor puteà dobândì această ţară!» Judecătorii, întărâtaţi şi mai mult împotriva ei prin aceste cuvinte, de altă parte speriaţi de ameninţările Englezilor şi desnădăjduiţi de a găsì în apărarea din grai a Ioanei, vreun cuvânt prin care ar fi putut s'o învinovăţească de

erezie, începură a-i găsì vină în îmbrăcămintea ei. O întrebară de ce steagul ei fusese cel dintâi la încoronarea regelui; ea răspunse: «De oarece a fost cel dintâi la muncă, trebuià să fie şi cel dintâi la cinste». Pe urmă o învinovăţiră că a purtat veştminte bărbăteşti, ceeace nu se cuvenià sexului ei. Atunci ea nu ştiù negreşit cum să se apere; o ruşine fecioarească o opreà să spună care fusese adevărata pricină a acestui port. Judecătorii nu lăsară să le scape această întâmplare, şi, numind-o în obşte vrăjitoare şi făcătoare de farmece, hotărîră să o arză.

Pe acea vreme, Carol al VII-lea nici nu se gândià la Ioana; acea fecioară ce-l scosese din ticăloasa şi moleşita lui viaţă, spre a-l aşezà pe tronul unei naţiuni care numai prin puterea ei devenise biruitoare, acea simplă şi eroică fată delà câmp, erà cu totul uitată de dânsul; nici chiar un simţimânt de recunoştinţă nu-l împinse a cercà să o răpească din mâinile gâzilor ei. Curtezanii lui, oameni corupţi şi plini de ură şi de pizmă impotriva Ioanei, se siliau mai mult să o şteargă pe deplin din aducerea aminte a slabului rege.

De şi ea ar fi avut drept a se plânge de această uitare, însă Ioana nu rostì un cuvânt împotriva lui Carol; ea vedeà într'însul ţara întreagă, unsul lui Dumnezeu; ar fi crezut că face un păcat mare, dacă ar fi învinovăţit o fiinţă ce i se păreà vrednică de cel mai cuvios respect.

Dar minutul hotărîtor sosì. Ioana, legată pe o căruţă desvelită, fu adusă în mijlocul poporului pe piaţa mare din Rouen. Acolo, mai mulţi preoţi, vânduţi Englezilor, declamară cuvinte prin care înfiorau pe sărmana fată, vestindu-i moartea sa chiar în acel loc, şi dovedind poporului că ea este nelegiuită şi eretică.

Locul de moarte erà pregătit; o mulţime de soldaţi englezi înconjurau piaţa, bătându-şi joc de biata fecioară. Popii, voind să-i prelungească suferinţele, începură a-i face deosebite întrebări despre legea şi faptele sale; dar ostaşii nerăbdători o smulseră de dinaintea lor şi o legară pe rugul unde erà să fie arsă. Văzându-şi atunci moartea de aproape, ea

cerù o cruce; un cavaler englez făcù cu două surcele o cruciuliță, şi i-o dete, râzând. Ea o sărută cuvios şi o puse pe sân. Preoţii o afurisiră în numele bisericii. Gâdele puse foc lemnelor dela rug. Ioana îl văzù de sus şi nu putù să oprească un strigăt plin de fiori. La urmă călugărul ce erà lângă dânsa se coborî jos, şi flacăra începù a se încinge...

In minutul când o atinse, nenorocita fată tresărì şi cerù aiazmă; dar îndată capul îi căzù pe sân, şi mai strigă odată: «Iisuse!...» Vâlvoarea de flăcări o înconjură de toate părţile.

. . . .

Două mii de oameni plângeau la această tristă privelişte; unii Englezi numai se sileau a rânjì; dar după ce văzură trupul Ioanei schimbat în scrum şi cenuşă, ei fură pătrunşi de o mustrare de cuget adâncă şi alergară în toate părţile cu un fel de spaimă groaznică, strigând în gura mare: «Am omorât o sfântă!»

Aceste cuvinte, eşite din gura unui vrăjmaş, erau foarte adevărate; ele vor rămâneà, şi viitorimea le va crede; într'adevăr sfântă a fost Ioana Darc, Fecioara din Orleans, în privinţa religiei şi a iubirei către ţara sa.

Paris, 1851.

MIHNEA-VODĂ CEL RĂU [1]

1508 — 1510

I.

MĂNEŞTI.

«Să n'aibi milă!»

Ca l'a două ceasuri cale 'n jos de Ploeşti curge apa Cricovului, care, cu mii de pârâie ce se resfiră şi se împreună, împestriţează matca sa răslăţată şi năsipoasă; d'a stânga, câmpia şeasă se lungeşte pănă în poalele munţilor; d'a dreapta, malul se'nalţă râpos şi acoperit cu păduri vechi şi stufoase. Pe o culme mai semeaţă a acelei

---

[1] Publicat mai întâi în *Românul*, 1857, No. 16 — 22, reprodusă apoi — împreună cu *Doamna Chiajna* — în volumul: *„Scene istorice din cronicele Româneşti.* **Mihnea Vodă** (cel rău) **Doamna Chiajna** de A. I. Odobescu, Bucureşti, 1860. Libr. Danielopol. 1 vol. 115 pp. 8^0 mic.

Cu următoarea prefaţă: «După titlul şi după coprinderea acestui mic volum, fieşcine va vedeà c'am avut drept model, frumoasa nuvelă istorică a D-lui C. Negruzzi asupra lui *Alesandru Lăpuşneanu.* Ca orice imitaţie, încercările mele sunt negreşit cu mult mai prejos de acel mic

coaste stà, pe la leatul 1508, cetăţuia lui Dracea Armaşul din Măneşti; din zidurile ei înegrite, vederea coprindeà toată lunca, cu bordeiele şi coşarele ţărăneşti risipite prin tufişe şi bălării; mai departe turnurile bisericei din Târşor, pe care o zidise cu vreo câţiva ani mai înainte, Vladislav-Vodă, ce chiar într'însa zice Cronica [1], «au perit de sabie»; şi în fund de tot, plaiurile aburoase ale Câmpinei şi ale Breazei.

Intr'o zi noroasă de primăvară, puţin în urma Paştilor, crivăţul suflà iute şi 'ngheţat din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrânilor stejari, chiotele de vânătoare ale bătăiaşilor şi lătrătura chelălăită a copoilor: căci departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea, fiul Armaşului, se desfătà vânând fiarele sălbatice, după obiceiul boeresc de pe atunci, când stăpânul pentru a sa mulţumire, ridicà de prin sate toţi vecinii [2] cu gloata, de rămâneau ţarinele nearate şi ogoarele pustii. [3]

Un glas de bucium s'auzì d'odată sunând tare din cetăţue, şi vânătorii, deşteptaţi din zgomotoasa şi sălbatica lor beţie, printr'acea grea şi paşnică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtând pe umeri dobitoacele ucise, atârnate pe bârne, alţii ducând câinii de zgarde şi curuii în lănţuşe. In fruntea lor mergeau călări, cu frâul legat de oblânc, Mih-

---

cap d'operă; în lipsa talentului, m'am silit cel puţin să păstrez — precât s'a putut, formele şi limba *Letopiseţelor* naţionale cu care, în dreptate, se poate lăudà mai vârtos ţara Moldovei: să adun datine, numiri şi cuvinte bătrâneşti, spre a colorà aceste două episoduri culese din cronicile vechi.

Faptele istorice ale unei ţări sau ale unei epoce au totdeauna un interes mai viu când traiul şi ideile, obiceiele şi graiul de acolo sau de atunci ne sunt cunoscute. Scopul romanţelor istorice este, în parte d'a ni le arătà; asta este şi folosul lor instructiv.

Cei ce pot mult, isbutesc a caracterizà, într'asemenea scrieri uşoare, o epohă sau o naţie; cei cu bunăvoinţă, dar mai cu slabe mijloace, fac — ca mine — încercări!»

[1] *Constandin Căpitanul.*

[2] Aşà se chemau sătenii robi pe vechime.

[3] Vezi în Descrierea Moldovei de *Dimitrie Cantemir.*

nea şi feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur şi vârtos, aveà scrise pe faţa sa păroasă şi posomorâtă şi în ochii săi arzoi şi încruntaţi, străşnicia caracterului său: băiatul abia eşit din copilărie, vădeà o fire şi mai sălbatică, care-i şi meritase porecla de «*Cioban*».

Amândoi purtau cioboate de piele groasă până la genunchi, poturi de dimie albă, cojoc scurt de oaie neagră cu glugă la spate, şi chimir cu oţele; la gât aveau grumăjer rotund de zale de fer şi în cap o ţurcă flocoasă, adusă la o parte; la brâu, satâr şi jungher. Unii din vânătorii pedeştri purtau săneţe [1], ceilalţi arcuri şi săgeţi. Astfel păşeà ceata înainte şi înoptase bine când ajunse în curtea cetăţii.

— «Descalecă mai în grabă şi sui-te 'ncoa;» — strigă lui Mihnea, din capul scării şi cu glasul năbuşit de lacrimi, o femee cam trupeşă ce nu-i puteai zice nici tânără, nici frumoasă, — «boierul socru, biet, trage ca să-şi deà sufletul şi mereu cere de domnia-ta».

— «Iată-mă 'ndată...», şi Mihnea descălicase, urcase îngusta şi dreapta scară de piatră, şi, prin tinde întunecoase, mergeà la odaia tatălui său.

Când deschise mica uşă de brad, el zărì pe bătrânul Armaş uscat şi galben, cu fruntea pleşuvă, cu barba albă, zăcând lungit pe spate pe o velinţă albă, în căpătâiul unui pat ce ţineà d'o parte toată întinderea odăii. Alături ardeà o făclie de ceară galbenă, şi un biet călugăr bogoniseà pe sloveneşte, dar cu glas slab, rugele agoniei; în pärete o mică candelă luminà o vechie troiţă de lemn şi mai încolo pe ziduri stau rânduite, peste un zăblău vărgat, arme de tot felul, coifuri, zale de fer, tuiuri, iatagane trunchiete şi dispuieri luate de pe la duşmanii învinşi. O singură armă, o ghioacă [2] de fer ţintuită, mare şi grea, buzduganul însuşit slujbei de armaş-mare, sta aşezată pe velinţa flocoasă d'a dreapta bol-

[1] Puştile vechi; căci *puşte* se chemau mai 'nainte tunurile.
[2] Măciucă de fer cu ţinte, franţ. massue.

navului şi mâna-i osoasă dar slăbită, printr'o mişcare spasmodică a nervilor, cătă încă s'o ridice.

Când Mihnea intră în odaie, ochii unchiaşului, afundaţi sub cercul albit al sprâncenelor, clipiră ca o candelă ce moare şi buzele-i vineţite şoptiră tremurând aceste cuvinte:

— «Fătul meu!... fă inimă vitează!... nu te lăsà!...
«fii stâlp ţeapăn casei noastre şi nu îngădui să cadă biată
«*moşie*[1] *părintească* pe *mâna* Oltenilor, p'a Basarabeştilor
«— (trăsnì-iar Domnul din senin!) — c'aşà avem noi lăsat
«cu blestem dela moşi strămoşi: pace şi răgaz să n'avem
«cu neamul lor cel urgisit... De-ţi va da Domnul Dum-
«nezeu putere şi tărie, să nu cruţi, să n'aibi milă, că nici
«de tine nimeni nu va aveà milă, când te vor vedeà înfrânt
«şi ticăit... Mâna mea s'a muiat... nu mai poate ridicà buz-
«duganul ăsta, vechiul meu tovarăş, bunul meu prietin;...
«ia-l acum tu în mâinele tale şi proaşcă să faci, când vei
«izbi cu dânsul în duşmanii noştri... Să n'aibi milă!...»

Glasul i se curmă; ca un fior i se strecură prin tot trupul şi rămase încleştat... Atunci în mijlocul acelei tăceri de spaimă, prin care treceà suflarea morţii, în loc de sunetul clopotelor, se auzì o zăngănitură înfundată de cătuşe şi de lanţuri. Erau bieţii vecini robiţi şi puşi în fiare de răposatul armaş, care zăceau aruncaţi în fundul pivniţelor cetăţuii sale şi acum, în mijlocul nopţii, îşi scuturau dureroasele lor lanţuri.

Apoi totul intră în tăcere; prin odăi abea se auzeà cevà suspinuri de femei şi p'afară văetarea viforoasă a crivăţului. Intunericul domneà peste tot.

Deodată însă începură a se deosebì tropote de cai şi curând după aceia câţiva călăreţi băteau tare cu paloşele în poartă. Stoica, om vechiu al casei, deschise oblonul, scoase capul pe o îngustă ferestruie şi întrebă: — «Cine e?»

— «Oameni buni» — răspunseră d'afară.

— «Ce căutaţi aşà înoptat pe la casele creştinilor?»

[1] Ţara, patria.

— «Suntem dela Domnie, noi, boieri ai ţării şi venim să «ne închinăm noului Domn ales de obşte, lui Mihnea-Vodă». La aceste cuvinte neaşteptate, Stoica deschise poarta şi boerii descălicând, merseră până la Mihnea, îi sărutară mâna cu smerenie, iar cel mai bătrân dintre dânşii grăì într'astfel:

«Ani mulţi întru noroc şi fericire urăm Mării Tale! afla«tu-vei din svonul şi jalea obştii că s'au pristăvit fericitul «Domn şi bun creştin Radu-Vodă, iar norodul cerând cu o «glăsuire ca să-i fii Măria Ta sprijin şi părinte, boerii ţării te-au «ales ca să urmezi răposatului în Domnie, şi pe noi, supusele «Măriei Tale slugi, ne-au trămis ca să te rugăm din partea tu«turor în de obşte, să primeşti volnic şi bucuros această sar«cină. — Deci fie-ţi Doamne, milă de moşie şi nu o lăsà în «prada răpitorilor care de toate părţile poftesc la dânsa ca «să o strice şi să o jefuiască. La Măria Ta aleargă toţi cu «nădejdea, ca puii la cloşcă. Nu-i lepădà; îndură-te, Doamne, «de pământenii Măriei Tale şi le deschide aripă de apărare».

Mihnea stăpânì în sine-şi bucuria, mulţumì cu sânge rece boerilor şi îndată poruncì să i se gătească caii de plecare.

La revărsatul zorilor, Mihnea cu fiul său şì cu Stoica, boerii trimişi în solie şi câţi-va călăraşi se porniră pe drumul Curţii de Argeş.

Buna jupâniţă Smaranda, acum Doamnă a Ţării Româneşti, rămase cu slujitorii şi femeile sale ca să îngroape adouazi pe bătrânul Dracea, armaşul din Măneşti, la mânăstirea Târşorul.

II.

CURTEA DE ARGEŞ.

«Nu-i aşà c'avuţiile
îs amăgitoare?..

Să aflăm acum prin care împrejurări, această cinste nevisată se dete lui Mihnea.

Radu-Vodă, căzând sub grea afurisanie şi urgie a patriarhului Nifon, se răpusese de o groaznică şi cumplită boală, şi cu toată cinstea Voevozilor, se îngropase la mânăstirea sa

din Deal. Fratele lui, Vlăduţă, erà încă prea tânăr ca să ia cârma ţării; boierii de toate părţile umblau cu zavistii care de care s'apuce domnia; Basarabii cari mai erau şi bani moşteni ai Craiovii, voiau să aşeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau Olteni şi boerilor de dincoace nu le plăceà a fi mai prejos. Insă sila d'a ţine ţara în vrăjbi îndelungate şi mai ales temerea d'a vedeà viind Domn dela Vladislav, Craiul Ungariei, care, prin solul său Emeric de Joborg, făgăduià neîncetat boerilor că le va trimite pe Danciul, fiul lui Ţepeş-Vodă, carele trăià în Ungaria, la graful Zapolia, şi care negreşit ar fi închinat ţara protectorului său, în sfârşit şi frica Turcilor ce ameninţau necontenit d'a năvăli peste Români, făcură pe boieri ca s'aleagă dintre dânşii pe cel care, prin firea sa mai semeaţă, se păreà că va fi cel mai viteaz apărător al ţării: acesta fu boierul Mihnea, fiul Dracii, armaşul din Măneşti [1].

Iată dar pricina pentru care-l vom găsi câteva zile după moartea tatălui său, în curtea domnească dela Argeş; însă nu va mai fi acì asprul vânător cu cojoc de oaie. Azi Mihnea a îmbrăcat chepeneag de catifea roşie cu ceaprazuri şi cu bumbi de aur, cioareci albi tiviţi cu găitane de fir, cisme cu pinteni poleiţi şi-un gugiuman de samur cu surguciu de pietre scumpe. Asfel se coboară el cu alaiu din curţile domneşti, până'n vale la biserica pe care Radu-Negru-Vodă o lucrase cu mare meşteşug, împestriţând cărămizile şi scobind flori în piatră.

La uşa bisericei îl întâmpină mitropolitul Maxim cu mai mulţi archierei, purtând Crucea şi Evanghelia pe care Domnul le sărută cu multă cucernicie; la urmă merse de îngenunchiè drept la uşa din mijloc a altarului, îşi rezimă capul gol de sfântul preastol, iar mitropolitul, puindu-i omoforul pe cap, îi citì cu glas măreţ rugăciunile de încoronare ale împăraţilor bizantini şi-i unse fruntea cu sfântul mir.

Sculându-se, Mihnea sărută preastolul şi icoana Adormirei

[1] *Constantin Căpitanul, Fotino, Şincai, Engel.*

Maicei Domnului ce stà pe iconostasul din dreapta, ca hram al mânăstirii şi, viind în mijlocul bisericii, mitropolitul îi puse pe cap coroana Voivozilor şi-i dete în mână spada şi buzduganul domnesc, ce le duceà pe o perină roşie, marele spătar. Atunci prea-sfântul părinte, împreună cu marele postelnic îl duseră de subţiori până la strana poleită ce se înălţà pe trei trepte la dreapta în biserică, purtând pajerea ţării săpată în lemn. Când se urcă noul Domn p'acel scaun bogat, cântăreţii glăsuiră rugăciunea: «Tebe Boga hvalim»!..[1] şi oastea de afară slobozì puştile şi săneţele cu chiote de bucurie şi începură a sunà din tobe, din pauce, din trâmbiţe şi din surle.

Toţi boerii stau rânduiţi şi ascultau liturgia. Când se sfârşi dumnezeiasca slujbă, Mihnea ieşì din biserică, îmbrăcă în tindă caftanul alb cu guler de samur, încinse paloşul şi încălecă pe un armăsar cu harşà de fir şi cu zăbale suflate cu aur. Atunci se pornì alaiul îndărăt la curţile domneşti.

In cap mergeau, ca să deschidă drumul, Dorobanţii cu gârbace şi Vânătorii de plai şi de Olt cu lungi săneţe; în urma lor veneau Roşiorii şi Verzişorii călări, despărţiţi în căpitănii, fiecare cu steagul ei, purtând mintene roşii şi verzi; apoi caii domneşti, acoperiţi cu grele harşale de fir şi de mătăsuri; îndată după aceştia, Mihnea însoţit de patru viteji Ferentari cu lăncile poleite în vârf şi la mânere, şi urmat de boierii de taină, cu Vătaşii, Aprozii, Armăşeii şi Lipcanii lor. Apoi urmau Copiii din casă, toţi feciori de boieri, îmbrăcaţi cu şavanele şi cu cabaniţe de felurite stofe scumpe, având mari podoabe şi fotaze la cai[2]; ei şi cu Aprozii purtau sângeacul sau steagul cel mare şi două tuiuri turceşti date dela Impărăţie. După dânşii veneau Lefegii cu haine galbene, Simenii şi Scutelnicii pedeştrii; apoi gloata boierilor mazili şi boiernaşilor, iar la sfârşitul tuturor cetelor, o grămădire amestecată de slugi boereşti, de orăşeni, de neguţători şi de săteni.

[1] Te-deum laudamus.
[2] *Miron Costin.*

Alaiul se oprì în curţile domneşti; Mihnea descălică, trecù printre boierii rânduiţi în îndoit şireag, intră în sala mare a spătăriei şi se urcă pe tronul domnesc, scoţând coroana din cap, drept semn de jale pentru tătână-său ce murise.

Marele postelnic stà în picioare la dreapta lui.

Mai întâiu venì mitropolitul Maxim ca să-i sărute mâna şi-i rostì câteva cuvinte de urare în limba sârbească. Călugărul Maxim fusese trămis de Craiul Ungariei ca să împăciuiască pe Radu-Vodă cu Bogdan, Domnul Moldovii, şi de atunci, deşi erà sârb de neam, rămăsese ca mitropolit în ţară [1]; Mihnea răspunse pe scurt că-i pare rău unde nu se pot înţelege d'a dreptul, şi părintele, întorcându-se spre norod, îi dete obicinuita binecuvântare.

După dânsul înaintă un boer bătrân; postelnicul, vorbind către Domn, îi spuse:

— «Sluga Măriei Tale, Pârvu vornicul Basarab sărută poala Măriei Tale».

— «Te afli zdravăn, jupan Pârvule?» — întrebă Mihnea cu un zâmbet de bunătate prefăcut şi amăgitor.

— «Slavă domnului, Măria Ta; ne ţinem şi noi cum putem».

— «Dar neica Barbu, cum trăeşte? Nu-l văd p'aci».

— «E şezător la dregătorie, Măria Ta, în Craiova».

— «Bine face. Ei, măre boieri, domnia voastră», — zise el aruncându-şi ochii asupra gloatei, — «să fie în Ţara Româ-«nească mulţi bărbaţi de treabă şi cu temei, precum sunt «aceştia (vrând să însemneze pe Basărăbeşti), în frica lui Dum-«nezeu vă zic c'ar fi blagoslovenie cerească!.. — Spune-mi, «jupan Pârvule, paremi-se c'aveai mai mulţi prunci».

— «Cu adevărat, am trei feciori Măria Ta, şi-au crescut «flăcăi mari».

— «Apoi să le facem de căpătâiu; să-i însurăm. Ce nu-i «arăţi şi nouă să-i cunoaştem?»

— «Nu ştiu cum să dovedesc Măriei Tale mulţumită pentru «atâta milă şi cinste ce dai casei mele».

---

[1] *Şincai, Engel.* Acest mitropolit erà din neamul Brancovici.

— «La boeri vrednici toate se cad, jupan vornice!

Atunci trei tineri, între 15 şi 25 de ani, cu mândre şi drăgălaşe chipuri veniră să sărute mâna domnească.

— «Acesta e fiul meu Ilie, pe care am hotărît peste «puţin să-l căsătoresc», — zise bătrânul boer, în ochii căruia se citeà bucuria unui părinte.

— «Să fie comis mare în zilele mele şi voiu să-i fiu nun».

— «Acestă-lalt — adaose Pârvul, — e fiul meu Neagu, care «a învăţat multă carte dela fericitul patriarh Nifon».

— «Să-mi fie mie logofăt de aproape».

Tânărul, închinându-se adânc la Mihnea, îl rugă, drept har, să-i lase vătăşia de Vânători.

— «M'am deprins cu dânşii şi ei cu mine, ca trup cu su«flet, Măria Ta», — zise el cu glas neted şi hotărît.

— «Fie-ţi pe plac», — răspunse Mihnea în nemărginita sa milostivire.

— «Acesta e cel mai mic al meu fecior, Dragomir».

— «Voiu chiar de azi să-l număr printre Copiii mei din «casă».

Tatăl şi toţi trei feciori se închinară lui Vodă şi postelnicul începù a numì pe ceilalţi boeri.

Ceremonia se sfârşì şi toată boerimea rămase încântată de noul stăpânitor; fiecăruia îi dase sau îi făgăduise un os de ros.

— «Dumnezeu să-i deà ani mulţi de viaţă şi de Domnie!» — ziceau fiecare eşind din pragul domnesc.

* * *

Nu trecù mult timp şi sosì vremea să se facă nunta lui Ilie, feciorul vornicului Pârvu Basarab cu Ilinca, fiica lui Radu, spătarul din Albeşti.

In ziua aceea curtea domnească se împodobì ca de o sărbătoare, şi într'adevăr vrednici erau amândoi logodnicii de asemenea podoabă. Amândoi tineri, frumoşi şi bogaţi, se păreau meniţi pentru o desăvârşită norocire. Când tânăra fecioară se arătă cu conciul semănat cu diamanturi, cu aburosul zovon de filaliu, cu auritul văl de beteală răsfirat pe

un biniş de suvaiu alb, cu grumazul acoperit cu şiruri de mărgăritare şi cu cununia de flori pe frunte, ar fi zis oricine că vede icoana cea mai blândă şi cea mai smerită a Pururei-Fecioare.

Acea frumuseţe pătrunse pe toţi, iar mai cu seamă pe Mihnea, în a cărui inimă deşteptă patima cea mai feroasă şi mai neruşinată.

Nunta se făcù însă cu veselie; covorul pe care stau mirii la cununie era semănat cu galbeni venetici; de toate părţile prin odăi ploau, pentru boieri, zaharicale, iar în curte, pentru norod, bani mărunţi de argint şi de aramă cu mărcile banului Barbu Basarab şi lui Mihnea-Voevod. La masă, ginerele şezù la dreapta lui Vodă, şi purtă în cap gugiuman domnesc; după cină boeri şi jupaniţe se prinseră în horă, şi când venì ceasul de a se sparge cheful, un slujitor de sub masă începù să cânte ca cocoşul ca să vestească că se apropie ziua.

Toţi se întoarseră pe la casele lor cu făclii şi cu masalale, toţi veseli, mulţumiţi, dar nimeni mai mult de cât tinerii însuraţi.

Insă abia intrase ginerele în odaia făgăduinţii, cumpărând cu cai şi cu arme această dorită plăcere dela fraţii şi dela rudele miresei, ce stau la uşe şi-l opreau d'a intrà, abia avuse vreme, în dulcea lor grăbire, să stingă candela, când nişte tâlhari, pătrunzând pe furiş într'acel cuib de fericire, sugrumară în pat pe Ilie şi luară cu sine trupul mortului, pe mireasă leşinată şi toate sculele ce erau risipite prin odae.

A doua zi spaima şi jalea erà scrisă pe toate feţele; nimeni nu ştià ce să zică, ce să gândească; Mihnea singur simţeà în sineşi, nu mustrarea unui cuget de om, ci mulţumirea unei inimi de fiară sălbatică ce şi-a îndestulat patima uricioasă.

Unii boieri şopteau într'adevăr, dar pe ascuns şi numai acasă la vornicul Pârvu, cum s'ar fi zărit într'acea noapte oameni d'ai lui Stoica, credinciosul lui Vodă, ce acum ajunsese logofot mare, strecurându-se pe sub cumpăt în casele răposatului Ilie comisul, c'acest omor nu s'ar fi făcut numai

ca să prade bogăţiile lui, în sfârşit că ar fi găsit a douazi cămărăşeii boabe de mărgăritar risipite chiar prin odaia de culcare a lui Vodă, de unde un om tiptil scosese, când se crăpà de ziuă, un trup de femeie învelit într'o rasă.

Aceste vorbe ajunseră până la urechile lui Mihnea şi puţin după aceea el poftì la masă pe câţi auzise c'ar fi grăit aşà.

La ospăţ, Mihnea se arătă foarte mâhnit pentru pierderea unui aşà bun şi tânăr slujbaş ca Ilie. Când cuparul îi aduse potirul de aur din care beau Domnii şi când păhărniceii dreseră pe la toţi prin pahare, Mihnea se sculă, închină drept mulţumită pentru darul şi mila Dumnezeiască şi rostì cu glas întristat, un cuvânt în care arătă cum că «toate sunt trecă- «toare pe pământ; tinereţe, pricopseală, sănătate, frumuseţe «şi slavă, toate daruri ale Proniei; cum că se scutură ca frun- «zele toate bunurile câte ni le dăruieşte, pentru o zi, milos- «tivirea cerească; dar mai vârtos cum n'or să fie zadarnice «şi amăgitoare, averile şi bogăţiile care le agonisim noi mu- «ritorii şi care ne vin dela zadarnica omenire?»

Auzind aceste înţelepte şi tânguioase cugetări, bătrânul Pârvu lăcrimà, iar ceilalţi boieri stau pe gânduri, obidiţi şi câteodată ziceau, dând din cap: «Adevărat c'aşa este!»

Această tăcere fu întreruptă de medelnicerii ce aduseră pe masă, în sahane de argint, un morman de pilaf alb şi fumegos.

— «Poftiţi, luaţi boieri!» — le zise Domnul şi fiecare pe rând turnă cu lingura din sahan; însă abia apucaseră să ia în gură şi s'amestece când toţi, strâmbându-se ca de durere de măsele, aduseră mâna la gură şi-şi scuipară pe tipsii dinţii lor împreună cu boabe de mărgăritar. Unii de durere umblau să se scoale dela masă.

— «Staţi pe la locuri, boieri!» — strigă atunci Mihnea cu glas tare. — «Ci nu vă zăticniţi din gustare! Fie-vă aceasta «numai pildă la zisele mele de adineaori ce le-aţi încuviinţat «cu gândul şi cu graiul; fie-vă drept învăţătură, ca nu doară «cumva să pohtiţi la bogăţie ca la vreun bine mare. Ispitele «lumii sunt multe şi de tot felul, dar nu sunt spre folosul

«omului; averea adimeneşte pe om ş'apoi îl scârbeşte; aşà «şi bobul de mărgăritar e mai mare şi mai cu preţ decât bobul «de orez, dar sparge dinţii. Astfel cuget eu în mine şi drept «aceea am vrut să aibă şi boierii mei dovadă plăsmuită, ca «nu doară cumva vreodată, să spună vreun bârfitor, — lumea «e plină de oameni răi! — că am pohtit eu la dobânzi... Ei! «spuneţi acuma, boieri domnia-voastră, nu-i aşà că avuţiile «îs amăgitoare?»

Şi la aceste din urmă cuvinte, un zâmbet batjocoritor i se jucà pe buze, iar logofătul Stoica, râzând înghesuit de strâmbările bieţilor ştirbiţi, se mirà în gura mare cum de nu i s'a întâmplat şi lui să dea peste un bob de mărgăritar în pilaf, şi cu o slugarnică viclenie făceà mare haz de gluma înrăutăţită a stăpânului său [1].

Cu atâta se sfârşì ospăţul, dar Mihnea pricepù că sfiiala intrase în inimile boierilor şi că prepusurile se schimbase în siguranţe, la ochii Pârvuleştilor! Deci, înainte chiar d'a fi ochit, el trebuià să dea lovirea cea grea. Hotărârea o luase, dar îi lipseau mijloacele; Basarabii erau împrăştiaţi prin toată ţara; ei îl înconjurau până şi în palat; deaceea, în casa sa, se temeà tiranul de a cere sfat chiar dela credinciosul său, Stoica, ca nu cumva auzindu-se vorbele lor, să prevestească cineva pe Banoveţi. Îi trebuià însă neapărat un om ca să întindă laţurile şi să pună cursele în lucrare.

* * *

Într'o zi stând cu logofătul în odaie, deodată el chemă un fustaş dela perdea:

— «Să ceară Doamnei», — îi zise, — «cheile dela pivniţă «şi să-mi deschidă».

Fustaşul plecă să împlinească porunca, şi Domnul cu Stoica se coborâră în beciurile boltite ale palatului

După ce intră, Mihnea poruncì pivnicerilor să iasă şi să-l

[1] Gluma cu mărgăritarii în pilaf e o tradiţiune păstrată prin graiu, despre un boier lacom la avuţii. (Notele lui Odobescu).

lase singur cu logofătul; însă din întâmplare Dragomir, fiul Pârvului, ce de curând intrase printre Copiii din casă ai curţii şi de curiozitate copilărească se coborâse cu chelarii în pivniţă, fiindu-i teamă de dojana lui Vodă, se ascunse încet şi pe furiş în fundul unei buţi goale, şi deacolo, tremurând de groază, el putù deosebi următoarea vorbire: [1]

— «Ştii, Stoico, de ce te-am adus aici?»

— «Ascult, Măria Ta».

— «Pe sus în case nu-ţi dă nimeni pas să vorbeşti cevaşi «în taină; pare că stau păreţii şi trag cu urechia».

— «Aşa, Măria Ta; mă mir cine a putut bănuì adevărul «despre moartea lui Ilie şi despre cele ce s'au petrecut aici «cu mireasa lui, care — Dumnezeu s'o ierte! — a şi murit «acum pe mânile maicilor».

— «Păcat de dânsa, că era gingaşă şi voinică muiere; ca o balauroaică mi se sumeţià împotrivă...»

— «Ei! vezi, Doamne, toate acelea le spune acuma lumea «întocmai precum s'au petrecut; de aceea bine faci să te fe- «reşti».

— «Apoi doară că nu o fi blestem ca şi d'aicea de sub «pământ, să iasă zvon de ceeace vom chibzuì. Ascultă-mă tu «bine; vezi că nu mai e de dus mult cu Craiovenii; au prins «de veste de toate, şi ca copoii, adulmecă orice mişcare a dom- «niei. Ei! până acì! am obosit tot înghiţându-mi amarul; sunt «sătul de atâta făţărie! Voiu în sfârşit să-mi ridic piatra de «pe inimă, să mă mântui cu totul de dânşii».

— «Măria Ta eşti Domn şi ai toată puterea; porunceşte, ce să facem?»

— «Să găsim, Stoico, un mijloc de-ai pune pe toţi deodată «la mână şi atunci nici pruncul din mumă să nu scape!... «Aoleu, neam blăstămat de Basarabi! căci nu te iveşti acum «colea sub palma mea ca să te strivesc ca p'această jiganie!» — şi mâna lui turtì cu furie pe fundul unui butoiu un păianjen ce-şi urzeà în ticnă iţele sale.

---

[1] Cronicarul anonim în *Magazinul istoric pentru Dacia,* tom. IV.

— «Banul Barbu n'a mai venit la curte;» — adause Stoica dus pe gânduri, — «se vede că se teme de ceva... Neagu a «trecut cu vânătorii săi peste Olt; nici asta nu e semn bun. «Ştii ce!.. Măria Ta să le scrii pohtindu-i cu politică la «scaunul Domniei, iar cărţile să le dăm în mâini de oameni «zdraveni cari să nu-i slăbească din vedere. D'or veni de bună «voie, îi prindem cu tot nemetul lor aici; iar dacă vor simţi «ceva ş'or vreà să pribegească, atunci mesiţii Măriei Tale îi «vor aduce ferecaţi. Cât despre Pârvu şi copilul său, îi avem «mai aproape şi se pot lesne priveghià».

— «Bine le-ai gândit tu; mâine să-mi faci carte către Barbu «şi poruncă de învârtejire Neagului; să rânduieşti oameni ca «să nu scape din ochi pe Pârvu. Toate să fie puse pănă mâine «la cale şi Doamne ajută! Când m'oi vedeà scăpat şi de «odrasla asta de Olteni blăstemaţi, o să mi se mai veselească «inima în mine. Acum chiamă pe pivniceri şi să le bem al-«dămaşul... Noroc bun, măre bădiţă!»

— «Să-ţi fie de bine, Măriei Tale!»

Pivnicerii şi butarii se coborâră sub boltă.

— «Ei! feţii mei» — le zise Mihnea, — să trăiţi! bună treabă «mi-aţi lucrat voi aicea; toate's trainice şi curate; păreţii spoiţi, «pe jos e aşternut năsip neted şi mărunt; buţile stau bine «înţepenite pe chezaşii lor, tocitorile sunt aşezate frumos pe «căpătâie. Acum să vă vedem şi vinurile! Ia trageţi-mi încoa «câteo cinzeacă dela cep».

Şi Mihnea mergeà şi gustà din bute în bute, vinurile dela Dealul-Mare, dela Drăgăşani, dela Săcuieni, dela Greaca, pe linurile stifoase şi profire, ţuica de prune şi de drojdii, rachiurile de sacâz şi de anason, din Chipru şi din Anadol. Când ajunse spre fundul întunecos al bolţii, întreabă:

— «Dar colo'n fund ce e?»

— «Ia! sunt nişte buţi goale, să trăieşti Măria Ta! dar iaca «mai încoace un butoiaş de vin de Drăgăşani, tocmai de când «cu Laiotă Basarab. Ce mai vin! să trăieşti Măria Ta, parcă «bei miere şi ţi s'aprinde foc la inimă».

— «Ado'ncoace, pune pâlnia mare şi toarnă cu vedriţa,

«ca să bem norocul lui Laiotă şi-al neamului său de Basa-«rabi!» şi azvârlind pe gât un pahar de vin chihlibariu, rânjì ca câinele când vede că i se găteşte prada.

Logofătul Stoica nu apucase încă să toarne pe hârtie ieroglificele sale pisanii, când copilul Dragomir, spăimântat de cele ce auzise din fundul buţii, alergă la casa tătâne-său şi destăinuì planurile tiranului. Pănă'nserat Pârvu îşi ridicase casa ca să pribegească şi doi lipcani de olac se trimiseră cu această veste banului şi vătafului Neagu. Tot neamul Basarabilor, pănă să nu prinză Domnul de veste, trecuse Dunărea şi duceà jăluirile sale la Poarta Sultanului.

Mihnea, văzând că acei boieri au întâmpinat răsbunarea sa, îşi înmuiè turbarea în fel de fel de cruzimi; poruncì să se prade, să se arză şi să se sfărâme pănă la pământ toate casele şi toate bisericile lor, pe unde se vor fi aflând, în Curtea de Argeş, în Târgovişte, în Craiova, în Brâncoveni; pe slujitorii şi pe preoţii lor îi căznì şi la urmă, închizându-i pe toţi în mânăstirea Bistriţii, ce erà clădită chiar de banul Barbu Basarab, îi dete foc de arseră toţi într'însa.

De atunci înainte tiranul, lepădând orice văl de făţărie, începù a face răutăţile pe faţă. Pe boieri îi omorà; avuţiile le luà; soţiile şi fiicele le necinsteà; dăjdii multe puneà asupra ţării. Pe Mitropolitul Maxim ce stà împotrivă la nelegiuirile sale, necutezând a-l ucide, îl depărtă, dându-i solie la curtea lui Vladislav, Craiul Ungariei [1].

În urma plecărei Mitropolitului, el siluì o nepoată a lui, şi fratele acesteia, un sârb anume Dumitru Iacşăg, îşi scăpă zilele fugind în Ardeal, unde aşteptă ceasul răsbunării [2].

Se vede dar că Mihnea urmà vieaţa sa de desfrânare atât cu jupaniţele boierilor curteni, cât şi cu femeile după afară, şi toate acestea se petreceau sub ochii Doamnei Smaranda, care, stăruind toată ziua la furcă şi la războiu, la cămară şi la jicniţă, păzind praznicele şi posturile, spovedindu-se şi făcând

---

[1] *Constantin Căpitanul,* Chronicarul anonim.

[2] *Engel.*

mereu la mătănii, trecea toate cu vederea şi trăia o vieaţă de găzdoaie harnică şi de bună creştină.

În anii domniei lui Mihnea-Vodă se căsătorì şi fiul său Mircea şi luă de soţie pe fata lui Rareş-Vodă dela Moldova, anume Domniţa Chiajna.

Astfel trăia la culmea puterii şi a măririi, familia răposatului Dracea armaşul şi nu prevedea groapa ce stà căscată dinainte-i; astfel şi lupul, cu puii săi pustiează codrii fără d'a bănuì laţul ce-i va înstrunà într'o zi pe toţi.

III.

COTMEANA.

«Fuga e ruşinoasă...
«Dar e sănătoasă...»

Un an şi jumătate trecuse de când Mihnea ţineà cârma ţării şi boierii pribegi, — Basarabii şi alţii câţi putuse să scape din mâinile tiranului, — după multe şi anevoioase rugăminte, dobândise în sfârşit ajutor dela Împărăţia turcească. Sultanul Baiazit dase poruncă paşii dela Dunăre ca să intre cu oştire în Ţara Românească şi să aşeze în scaunul Domniei pe Vlad cel tânăr sau Vlăduţă, fratele răposatului Radu-Vodă.

Deci, în toamna anului 1509, trei pâlcuri de oaste turcească stà gata să treacă Dunărea, din care unul, sub poruncile lui Neagoe Basarab, răzbì mai înainte de celelalte în Oltenia şi acolo se adaose cu Pandurii şi cu vânătorii ce veneau cu bucurie să se închine la vechia lor căpetenie.

Toate acestea se auzise, dar nu lămurite, la curtea lui Mihnea şi Domnul socotì de folos a trimite în cercetare peste Olt pe fiul său Mircea cu vreo câţiva Aprozi credincioşi, dându-i şi pe logofătul Stoica ca să-l însoţească.

Mircea, temându-se a merge d'a dreptul în Râmnicul-Vâlcei şi nevoind a trage nici chiar tiptil la gazdă în oraş, mai înainte de a fi aflat ce se petrece pe acolo, se oprì la mica mâ-

năstire Cotmeana, puţin mai în jos de frumoasa vale a Luminilor, pe Topolog. Sfinţise soarele din dosul piscurilor Coziei, când el poposì în paşnica vâlcea unde stă pitită mânăstirea, ca un cuib între munţi. La poartă erà un turn ce acum s'a dărâmat; ograda, încinsă cu ziduri, înfăţişà pe dinăuntru patru şiruri de chilioare cū tinde lungi şi arcuite; în mijloc se aflà o bisericuţă [1].

Aprozii aşezară vreo două trei corturi în curte; iar feciorul de Domn şi credinciosul Stoica, după o cină de sehastru mai mult decât cumpătată, merseră să se odihnească în chilia stareţului ce slujeà de arhontărie.

— «Părinte, când va tocà de noapte, să treacă cu toaca pe la uşa noastră, ca să mergem şi noi la biserică;» — zise Mircea călugărului ce-i însoţise cu felinarul dela trapezerie până la sălaşul lor.

Călugărul se găteà să se ducă: — «Blagosloveşte, părinte» — îi spuseră călătorii. — «Domnul să vă blagoslovească, feţii mei!» — şi trăgând uşa chiliei, o închise cu clanţa.

Abia apucase însă să-i fure somnul, când de-odată o sumedenie de călugări cu rasele neîncinse, cu pletele şi bărbile sbârlite, deteră năvală în chilie şi-i deşteptară cu aceste vorbe spuse pe sărite:

— «Fugi, Măria Ta, scapă-ţi zilele... Ne-au călcat hoţii!... «sunt la poartă o mie şi mai bine de haramini levinţi, cu «săneţele gata de foc şi cu paloşele goale... Zic că sunt ai «lui Neagoe Basarab şi cer să te dăm pe Măria Ta... Fă-ţi «pomană cu noi; fă ce-i face şi eşi de aici, că e vai şi jale «de Măria Ta şi de-biata mânăstire!»

Aceste cuvinte spuse pe nerăsuflate şi de mulţi d'odată, făceau o larmă care sperie şi ameţì pe ticniţii şi somnoroşii călători.

— «Ce ziceţi? Cum? ce e?» — întrebau ei uluiţi.

Dar pricina erà netedă; Neagoe aflând in Râmnic că Mircea,

---

[1] Această mânăstire, ce ţine de Cozia, a fost zidită de Mircea cel bătrân şi dreasă de Alexandru Ipsilant.

fiul lui Vodă, ar fi mas de conac noaptea pe ascuns la schit la Cotmeana, se răpezise cu vânătorii săi şi năpădise pe la miezul nopţii, cerând să-i deschidă porţile; călugării s'au temut să nu le facă vreo stricăciune de va găsì pe vrăjmaş în zidurile lor; de aceea, plini de spaimă, îndemnau pe Mircea să fugă.

— «Dar pe unde? — întrebă acesta, — de vreme ce ziceţi că lotrii stau la poartă».

— «Iată, p'această fereastră» — îi răspunseră, arătându-i o crăpătură îngustă ce da în partea pădurei.

— «Fuga e ruşinoasă!...» — cugetă prinţul zăticnindu-se la ideia de a fugì fără de împotrivire.

— «Dar e sănătoasă! — adaose înţeleptul Stoica.

In minutul acesta, strigătul: «Foc! dăm foc la mânăstire!...» repetat de mai multe sute de glasuri, făcù pe călugări să-şi piardă cu totul minţile; ei împinseră pe bietul Mircea desculţ, fără căciulă, numai în cămaşă şi cu brâul târâind[1] până la fereastră şi-l îmbrânciră jos. Stoica sărì după dânsul.

Ş'amândoi, în întunericul nopţii, o luară d'a fuga prin păduri.

Călugării, mântuiţi de primejdioşii lor oaspeţi, deschiseră porţile pandurilor învierşunaţi. In furia intrării, unii dintr'aceştia apucase pe nevinovaţii călugări de barbă, dar Neagoe se repezì încruntat cu paloşul la dânşii: — «Să nu stricaţi pe nimeni!» — strigă el în gura mare şi curtea se umplù de oaste.

Aprozii lui Mircea, văzându-se împresuraţi d'atâta gloată, unii se predară de bună voie, alţii căzură sub numeroasele loviri ale duşmanului.

Neagu puse să cerceteze prin chilii, prin pivniţe, şi neaflând pe nimeni, crezù c'a fost amăgit. Vânătorii lui aprinseră focuri în curtea mânăstirii şi p'afară, şi după veşnicul obiceiu de popas al Românilor, puseră căldarea de fiertură în crăcan şi începură să povestească basme şi zicători glumeţe.

Când tocă de otârnie la schit, Neagoe intră în biserică, se închină cu smerenia unui Făt de Domn cuvios şi, la eşire,

[1] Cronica anonimă în *Magaz, istor. pentru Dacia,* tom. IV.

vărsă în mâna stareţului un pumn de bani de aur, ca să-i fie spre pomenire: — «Să-ţi deà Domnul slavă şi mărire!» — zise călugărul cu faţa luminată de o cucernică lăcomie, şi ceilalţi şoptiră: «Amin!»

Din zi de dimineaţă Basarabul îşi ridică tabăra şi se întoarse în Râmnic.

Pe când la Cotmeana se petreceau acestea, Mircea şi Stoica urmau prin păduri calea lor cea rătăcită; plini de groază şi temându-se încă să-i fi urmărit, ei fugeau înainte speriindu-se de orice sgomot, de orice şoaptă, de frunzele ce fâşiau pe cracă, de vântul dimineţii ce mătură uscăturile, de broasca ce săltà în mlaştină, de vătuiul ce sbughià din iarbă. La fieşce sunet ei se ascundeau în tufe ş'apoi frigul umed al nopţii de toamnă îi făceà să pornească de isnoavă, desculţi şi despuiaţi. Multă vreme ei rătăciră pe poteci şi pe cărări perdute până ce deteră într'un drum mare.

Atunci, de mai multe ori se întâlniră cu cete de ostaşi ce mergeau şuerând din frunză către Olt; dar frica îi făceà să se pitească între bolovanii drumului şi să-şi oprească suflarea pănă îi vedeau depărtaţi.

Astfel petrecură toată noaptea, însă mâna dumnezeiască îi puse pe calea dorită; când se revărsà de zori, drumeţii pricepură că sunt aproape de Curtea de Argeş.

Se risipise pâcla dimineţii şi soarele se înălţase vesel ca d'un stat de om pe cer, când ticăiţii călători ajunseră în cetate, doborîţi cu totul de osteneală şi de feluritele încercări ale acestei groaznice nopţi.

Sosirea lor şi vestea ce aduceau, pricinuiră o nouă jale în palatul domnesc. De cu noapte începuse de prin toate părţile să vină ştiri cum că Turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu, şi la urmă, că Basarabii ar fi intrat cu oaste şi cu domn nou dela Impărăţie în Bucureşti; însfârşit că un nor de Turci înaintà cu mers grabnic ca lăcustele spre curţile Domneşti.

Auzind toate acestea, Mihnea trimise să adune în grabă boierii la sfat; dar pe unde se duceau Aprozii să-i cheme, veneau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte,

care că de cu seară plecase să întâmpine pe Turci la Bucureşti. Trimise atunci să strângă în curtea palatului puţina oştire ce se aflà şezătoare la Argeş; dar toată se risipise sau apucase să treacă peste Olt la Neagu Basarab.

Copiii din casă se răspândise fiecare pe la părinţii săi, astfel încât Mihnea se văzù de odată năpustit de toată curtea şi cu toată oştirea sa, singur cu ai săi şi cu câteva bătrâne slugi părinteşti.

Atunci sângele se aprinse într'însul şi turbarea îi coprinse sufletul, în minutul acela când oricare altul s'ar fi desnădăjduit. In zadar se oţereà împotriva răstriştii şi cătà în capul său înfierbântat un mijloc de împotrivire. Toate erau mute la al său glas, toate în preajmă îi stau mărmurite şi reci ca ghiaţa; nici o fiinţă nu se aprindeà la focul ce ardeà într'însul. In zadar umblà cu pas repede prin odăi ştergându-şi sudoarea de pe frunte şi isbeà cu pumnul în păreţi răcnind: — «Nu; nu se poate să cază într'astfel Mihnea! Săriţi la mine, copii!...» Dar nimeni nu veneà, şi numai bolţile răspundeau cu urlet la răguşita sa chemare.

Mircea şi Stoica încă nu eşise din a lor amorţeală; spaima şi obosirea sleise cu totul sângele într'înşii. Ei şedeau încremeniţi pe laviţe, cu capetele pe mână, cu ochii turburi şi holbaţi; semănau a fi pierdut orice simţire.

Domniţa Chiajna, care peste vreo câţiva ani aveà să fie eroina dela Şerbăneşti, stà lângă dânşii cercând a-i îmbărbătà, şi îi suduià cu aspre cuvinte, arătându-le că datoria lor este să alerge prin cetate, să adune de pe unde vor puteà luptători şi să vânză cu al lor sânge, cinstea tronului şi a neamului lor.

Zadarnice poveţe! când erau părăsiţi de toată boierimea, de toată oastea şi de tot norodul, unde erau ei să mai găsească apărători?

In împrejurări ca acestea Românul e mai înţelept; el nu-şi primejdueşte zilele până când nu vede câtuşi de puţină nădejde de isbândă; atunci, mai bine se trage înapoi, ca la urmă să poată sări mai departe.

Aşa dar, potolindu-se şi văzând însfârşit că nu e prin putinţă a stà cu armele în potriva cotropitorilor, Mihnea poruncì să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toţi, slugi şi stăpâni, cu feţele palide, cu ochii sticliţi, alergând prin odăi, ridicând avuţiile domneşti în lăzi şi în boccele ca să le încarce, îmbrâncindu-se, împedecându-se şi mai rău, într'acea pripă desnădăjduită.

Când se sfârşiră pregătirile, doamna Smaranda şi domniţa Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voinic ce s'ar vedeà silit să fugă dinaintea vrăjmaşului, fără d'a se luptà; cealaltă oftând după casa ei aşà frumos dereticată, după cămara-i plină cu merinde, după trâmbele de borangic neţesute şi după bogatele cusături rămase pe gherghefuri.

Mihnea, tânărul Mircea, Stoica şi câţiva credincioşi slujitori umblau călări pe delaturile rădvanului, trişti şi ofiliţi ca osândiţii ce au apucat calea ocnii. In urmă-le veneà un chervan mare mocănesc plin până în coviltir de sipeturi, care duceà pe drumul băjeneriei bogăţiile lui Mihnea-Vodă.

Ei apucară spre munţi şi trecură graniţa în Ardeal.

IV.

SIBIIU.

«Să ştie tot omul că am
«omorît pe Mihnea-Vodă!»

Cât ajunse în Ardeal, — într'acea ţară unde atâtea neamuri răsboinice, Unguri, Saşi, Români şi Secui, stau înghesuite şi în veci gata de vrajbă, — gândul cel dintâiu al Domnului mazilit fu să strângă o adunătură de oameni cu simbrii, în capul cărora să meargă să-şi ia Domnia înapoi.

Planul său nu isbutì; oştirile lui Vlăduţ îi risipiră simbriaşii, şi el atunci se duse să se aşeze cu toată familia în Sibiiu; dar inima lui încă nu erà înfrântă şi capul lui se munceà mereu cu ideia d'a redobândì tronul. De aceea trimise pe Stoica cu bogate daruri în Vişegrad, la Craiul Vla-

dislav al Ungariei, ca să-i arate plângerile sale împotriva boierilor ţării şi să-i ceară tot d'odată ajutor şi ocrotire.

Vladislav, linguşit d'a vedeà atâta supunere din partea unui Domn român, îi răspunse printr'o carte măgulitoare, în care îl numeà «bunul său frate» şi-i făgăduià că-l va sprijinì cu oaste în primăvara viitoare, îndatorindu-l însă să primească legea catolică şi să-i închine Ţara-Românească, unind-o prin lege şi tractaturi de supunere cu crăia Ungariei. Zâmbitoarea nădejde a puterii făcù pe Mihnea să primească toate aceste învoeli umilitoare. Lege, familie, avuţie! ce n'ar fi jertfit el oare acum pentru o sângeroasă răsbunare?

Ah! ce sălbatică veselie îi umpleà sufletul, când printre visele viitoarei sale măriri, zăreà capetele Basarabilor înşirate în ţepe la porţile-i domneşti!

Vremea d'acum însă cereà ca s'ascundă asprele aplecări ale inimei sale şi să steà cu zâmbetul mulţumirii în veci gata pe buze, pentru orice semn de compătimire sau de cinste, pentru orice făgăduinţă de ajutor.

Craiul Vladislav scrise totdeodată orăşenilor din Sibiiu poruncindu-le ca pe «Mihnea-Voevod, pe ai săi, şi toată casa «şi neamul lor, nebântuiţi, siguri şi fără împedicare, să-i ţină «acolo în mijlocul lor, şi în cinste să-i aibă; peste acestea «pe toţi să-i apere şi să-i ajute şi să fie datori în tot timpul «a le prinde parte, nici să cuteze altmintrelea a lucrà».[1]

Această crăiască carte fusese citită în mijlocul pieţii mari de către magistrul oraşului şi toţi «înţelepţii, luători de seamă şi credincioşi ai craiului iubiţi» Sibieni, se făgăduise să împlinească cu credinţă, luare de seamă şi înţelepciune poruncile iubitului lor Craiu.

De atunci înainte Mihnea, pus sub credinţa de obşte şi botezat în legea catolică cu mare pompă, dinaintea Sibienilor papistaşi, fù privit ca cea mai însemnată persoană din cetate. Norodul îl cinsteà, îl iubeà şi se închinà la dânsul; adevăr e că nimeni nu puteà fi mai milostiv decât Domnul român.

---

[1] *Şincai.*

In toate zilele, magistrul oraşului, Ioan Agota şi judeţii şi juraţii veneau să cerceteze de trebuinţele Prinţului. In casa lui comitele de Temişoara, Ioja de Şom, trimis acum în părţile Bârsei, nobilul Ioan Horvat de Vingart şi toţi grofii şi nemeşii din Sibiiu şi de prinprejur alcătuiau o curte care se bucurà de belşugul şi de traiul domnesc al Voevodului mazil. La mese şi seara în adunări, Mihnea le povesteà jafurile şi prădările boerilor, duşmanii lui şi lesne-crezătorii săi ascultători se mirau, în simplitatea lor săsească, ce oarbă ţară e aceea ce se dă in mâna unor astfel de tâlhari şi leapădă un Domn, care, străin şi pribeag, în câteva luni numai, umpluse Sibiiul de bunătăţile sale.

Un biet poet latin, Ioan Salius, ce se bucurà şi el de cinstea de a fi printre numeroşii oaspeţi ai Prinţului, începuse a pune pe versuri laudele sale, arătând vechea slavă «a neamului «său domnesc, întinsa lui stăpânire, dreapta-i străşnicie îm«potriva prădătorilor ş'a furilor, râvna lui d'a unì creştină«tatea subt o singură cruce, dorinţa-i d'a scăpà Bizanţul de «păgâni, uricioasa viclenie ce-i răpise tronul, tocmai când erà «în mijlocul tăriei şi-a grămezilor de aur» [1]. Insă atunci când erà poetul să-şi pornească Pegazul pe căile zâmbitoare şi înflorate ale viitorului, când erà să cânte glorioasa redobândire a tronului ce se apropià şi să-şi ia plata cuvenită inspiratelor sale strădănii, o împrejurare cruntă curmă deodată strălucitoarele nădejdi ale Domnului şi ale linguşitorilor săi.

Şederea lui Mihnea în Sibiiu strânsese acolo mai mulţi oameni ce purtau cu dânşii câte o veche răsbunare şi cari plini de jalnica aducere aminte a trecutului, urmăreau ca piaza rea, pe îmblânzitul tiran.

Nemilostiva ursită sau pronia răsplătitoare făcuse ca aceşti oameni să se întâlnească, să-şi destăinuiască unul altuia aceeaş ură şi împreună să chibzuiască a lor răsbunare.

* * *

In casa lui Danciu Ţepeluş stau adunaţi într'o seară trei

[1] Vezi Epitaful latin al lui Mihnea, în *Engel*.

oameni. Unul de vârstă mezie, purtând îmbrăcăminte ungureşti, are un obraz pe care se citeşte o prostatică râvnire la mărimi; acesta e stăpânul casei, fecior de Domn şi neîmpăcat duşman al lui Mihnea, carele se suise pe tronul hotărît lui de Vladislav şi acum încă îi răpise sprijinul ocrotitorului său. Al doilea e un boier bătrân de Ţara Românească, cu barba albă şi cu fruntea înorată de o veche mâhnire; acela e Radul, spătarul din Albeşti, a cărui fiică Ilinca fusese jertfită cu atâta cruzime de către fostul Domn, chiar în noaptea ei de cununie.

In sfârşit un tânăr purtând zeghia sârbească ţine mâna pe hangerul dela brâu, pare c'ar fi gata să spele în sângele tiranului necinstea unei surori siluită de dânsul; îl cheamă Dumitru Iacşăg şi e nepotul mitropolitului Maxim.

Ei se par a fi după o lungă sfătuire; iar bătrânul boier, întinzând cu încetul mâna într'un vas de aur ce stà pe masă, scoase dintr'însul o hârtie îndoită şi citì cuvântul: «Hangerul!»

Iacşăg săltă de bucurie, strigând: — «E al meu!» — Ceilalţi doi răspunseră: — «Dumnezeu să te ajute!»

Radu posomorît aruncă în foc o altă fâşie pe care scrià «Ştreangul» şi Danciul rupse cu necaz, una care ziceà: «Otrava!»

Fără de a mai spune o vorbă, ei se despărţiră.

A doua zi erà 12 Martie 1510 şi praznic mare al sfântului Papă Grigore. Toată obştea cuvioasă, muieri şi bărbaţi, ascultà cântările latineşti ale băratului şi răsunetul măreţ al organului. Pe piaţa mare, dinaintea bisericii nu e nimeni; d'o parte se vede numai un zid boltit; de cealaltă un tufiş de pomi îndesaţi.

Acum slujba s'a sfârşit; creştinii îmbrăcaţi ca de sărbătoare, ies din toate părţile, făcându-şi cu aiasmă semnul crucii pe frunte şi se răspândesc pe la casele lor. Mai în urmă de toţi şi umblând cu pas greu, se coboară pe treptele de piatră ale catedralei, Mihnea-Vodă însoţit de nedeslipitul său Stoica şi de Ioan Horvat de Vingart [1]; contoşul Domnului, sur şi lung,

[1] *Nicolae Olahul.*

cu ceaprazuri de fir, e deschis la piept şi lasă să se vadă o scumpă blană de samur, la fel cu căciula de pe cap. Nimeni dintr'înşii nu poartă arme într'o zi mare ca aceea.

— «Frumoasă şi măreaţă slujbă!» — zise Domnul către Horvat.

— «In curând se vor bucură de dânsa şi pământenii Mă-«riei Tale, când cuvioasa-ţi râvnă îi va adăpà la izvorul ade-«văratei credinţe».

— «Aşà e negreşit. Ştiu bine că voiu întâmpinà oareşicare «anevoinţe, piedici şi zavistii; dar lăsaţi-vă pe mine»; — zise el zâmbind în silă — «voi purtà crucea în mână de fier. «In zadar vor încercà boierii şi mai ales blestemaţii de Ba-«sarabeşti»...

Atunci, sărind ca un trăznet din tufiş, un om se repezì la el cu hangerul în mână şi în iuţeala izbirii îl pironì cu fierul drept în pietrele bolţii de pe piaţă. Abia avù vreme Mihnea să-i zică cu o mirare plină de dispreţ: — «Tu cine eşti?» şi pierzând orice simţire, căzù mort pe brânci. Hangerul isbindu-se de lespezi, îi pătrunse coastele şi eşì sângerat prin spate.

Tovarăşii lui Mihnea rămaseră încremeniţi de spaimă şi ucigaşul se făcù nevăzut; dar peste câteva minute un om strigà în gura mare din clopotniţa bisericii: «Să ştie tot omul «că am omorît pe Mihnea-Vodă»[1]. Acela erà Iacşăg.

La acea semeaţă şi groaznică strigare ce se răspândise ca o furtună prin tot oraşul, norodul întreg se turbură; începură a trage clopotele şi cetăţenii prin case, îmbrăcau zeaoa de sârmă şi coiful de fier şi se înarmau ca la o mare primejdie. Adunaţi toţi davalma şi cu sgomot pe piaţa mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat, când strigările turbate ale lui Iacşăg şi vaietele familiei domneşti ce sosise în grabă pe locul de omor, întărâtară mânia norodului. Un cetăţean mai aprins şi mai îndrăzneţ dibuì pe ucigaş în turnul cel înalt şi cu o împuşcătură îl lovì drept în cap[2]. Trupul lui Iacşăg căzù sfărâmat pe pietre.

---

[1] *Constantin Căpitanul.*

[2] *Constantin Căpitanul.*

Acesta fu semnul isbucnirii: — «Săriţi pe ucigaşi!...» sbierau din toate părţile.

— «Danciu şi Albescu au fost înţeleşi cu tâlharul acesta» — strigă Stoica de pe treptele bisericii, presupuind acum tainica lor înfrăţire.

— «Pe dânşii copii!... Ei au ucis pe bunul Domn! pe milostivul Mihnea!... pe tatăl sărmanilor!!... pe fala Sibiiului!!... Pe dânşii, copii! daţi, daţi năvală!...» Aceste strigăte, repeţite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură după piaţă şi toţi se repeziră la lăcaşele bănuiţilor omorâtori.

Acolo se petrecură groaznice măcelării; [1] pe toţi din casă, stăpâni şi slugi, îi sfâşià norodul înverşunat, şi trupurile lor trunchiate şi târâte prin ţărâna uliţii, le asvârlì, ca stârvuri, afară din cetate. Astfel uneori soarta îneacă în acelaş potop pe vinovat şi pe răzbunători!

Abia noaptea aduse ceva linişte în oraş, dar cetăţenii rămaseră armaţi ca să ducă a doua zi cu cinste trupul lui Mihnea-Vodă până la cel din urmă al său sălaş, în biserica Sfintei Cruci dela Dominecani [2].

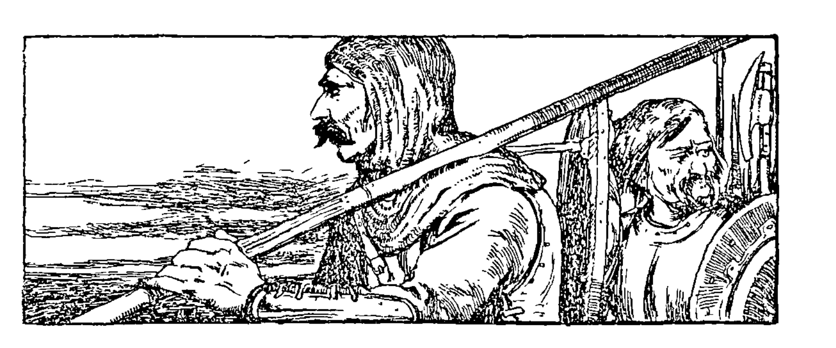
Sibiiul amăgit plânse multă vreme pe crudul tiran căruia dincolo de Carpaţi îi zicea «Mihnea cel rău». Judecătorii curţii crăieşti făcură cercetare asupra acestor nenorocite împrejurări şi familia Domnului rămase cinstită şi apărată în Sibiiu, până când soarta armelor, iarăşi protivnică, o silì să treacă la Ţarigrad.

Mircea Ciobanul a fost Domn al ţării mulţi ani după acestea, şi mai mulţi Domni din neamul Dracii armaşului din Măneşti au stat, la deosebite vremuri, pe tronul ţărilor noastre.

Bucureşti, 1857.

---

1 *Şincai.*
2 *Sigler.*

DOAMNA CHIAJNA[1]

1560—1568

I.

MORMÂNTUL.

Clopotele bisericii domneşti din târguleţul Bucureştilor băteau cu glas jalnic şi treptat; iar de sus, de pe colnicea dealului de'mpotrivă le răspundeà cu răsunet tânguios şi depărtat, mica turlă rotunjită a bisericuţii lui Bucur.

Erà pe la sfârşitul lui Fevruarie, anul 1560, şi de curând se adusese în oraş trupul Mircii-Vodă, cel poreclit *Ciobanul,*

[1] Publicată întâiaş dată în *Revista Carpaţilor* 1860, I. p. 9, 265 şi II, p. 97, tipărită apoi în volum împreună cu «Mihnea-Vodă» (v. p. 23). O a treia ediţie a apărut în 1886: «*Din ale lui Al. I. Odobescu, Mihnea-Vodă cel rău. Doamna Chiajna,* Librăr. Samitca. Craiova 1886; br. 70 pp. cu portretul autorului şi prefaţa următoare: «Curând se vor împlini treizeci de ani de când am dat mai întâiu la tipar aceste două mici încercări de restituire a vechilor datine strămoşeşti, scrise într'o limbă care erà încă întrebuinţată şi preţuită pe vremea copilăriei mele.

care, la 25 ale lunii, murise pe drum, când se întorceà din Ardeal, [2] orică boierii pribegiţi acolo pe cari el se'ncercase cu făgădueli mincinoase şi cu viclene jurăminte a-i înapoià în ţară, îi urziseră cu otrăvuri peirea, orică Dumnezeul milostiv se'ndurase în sfârşit de nevoile bieţilor creştini împilaţi de acest crunt stăpânitor şi hotărîse acum ceasul asprei sale judecăţi.

De patru ori [3] Mircea fusese aşezat domn cu sila în ţară de Poarta turcească, şi numai hulă şi ură îşi ridicase asupră-şi prin năpăstuirile sale; iar mai ales pe boieri îi bântuià şi-i munceà cu răutate, ca doar să le plătească cu amar şi cu chinuri, omorul tătâne-său Mihnea Voevodul, şi lunga

---

Abià m'aş fi gândit să le desgrop azi eu însumi din uitare, dacă nu m'ar fi îndemnat cu tot dinadinsul la această faptă câţiva tineri din Craiova, iubitori de literatură română, printre care în primul rând d-nii: *N. P. Romanescu, M. Săulescu* şi *N. P. Guran*, precum şi meritosul editor Craiovean al Bibliotecii literare.

Domnialor — şi nu eu — au judecat aceste prime ale mele scrieri demne de a figurà în acea culegere naţională.

Totuşi, dacă generaţiunea cititorilor de astăzi ar găsi cumvà că D-lor nu s'au înşelat pe deplin, atunci poate mi-aş luà şi eu seama şi la vârsta înaintată la care am ajuns, m'aş cercà chiar de acum înainte, să dau fiinţă la mai multe alte studii şi plăsmuiri de aceeaşi natură, pe care nepăsarea puţin îmbietoare a publicului nostru m'a făcut să le las de mari de ani în stare de schiţe, de note, de proiecte, de visări.

In 1860 însă, atunci când încă credeam — ierte-mi-se o zicătoare poporană — că tot ce poate sburà se şi poate mâncà, iată cu ce precuvântare am dat sbor în lume modestelor mele încercări tinereşti: (Urmează prefaţa reprodusă în nota lui Mihnea-Vodă) v. p. 123 (Apoi:) «Mihnea-Vodă cel rău a fost publicat mai întâi în foiţa ziarului *Românul* din 1857 şi tras atunci în broşură osebită. (N'am găsit acea broşură. Nota Ed.); Doamna Chiajna s'a tipărit pentru prima oară în *Revista Carpaţilor* din 1860; în acest din urmă an am format din ambele un mic volum tipărit cu litere cirilice, sub titlul general: *Scene istorice din cronicele româneşti*. Bune sau rele, Biblioteca literară mi le retipăreşte acum tot cum au fost dela început. Abia se vor ivì vreo trei, patru neînsemnate îndreptări de fapte.

Paris, 1886.

[2] *Constantin Căpitanul*, Cronicarul anonim şi *Engel*.

[3] *Engel*.

isgonire a neamului său şi pizma lor cea neîmblânzită. Drept răzbunare, mulţi dintr'înşii căzuseră sub sabia Beşliilor, mulţi iar, fugăriţi în Ardeal, aşteptau acolo să le vină şi lor rândul pe roata schimbătoare a soartei româneşti.

Se înţelege dar că cu moartea Domnului, trebuiau acum să le renască nădejdile şi să se asmută ale lor nalte râvniri.

Insă Mircea îşi dase obştescul sfârşit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreaţa pompă a unei domneşti înmormântări umplù târgul, la a sa pristăvire, de o jale adâncă şi îngrijată.

Noua curte domnească din Bucureşti, clădită printre sălciile de pe malul stâng al Dâmboviţei şi înconjurată de ţepene ziduri cu creste înalte şi cu înguste ferestrui de meterez, erà plină de o gloată posomorîtă pe care abia o ţineà în strună un şireag îndesat de Dorobanţi şi de Aprozi. Sus în casele domneşti, al căror lat acoperiş de şindrilă se întindeà jur împrejur cu streşine largi şi revărsate, stau adunaţi, cu o cucernică smerenie, împrejurul trupului împodobit al răposatului, toate căpeteniile ţării.

Preoţii se coborâră mai întâiu pe scară şi începură cu obişnuitul viers a lene, cântecele de îngropăciune; de două laturе se întindeà oastea pedestră cu prapurele plecate, cu săneţile în jos. In mijlocul ei mergeau cerniţi, boierii de taină, unii purtând p'ai lor umeri sicriul luminatului mort, alţii ţinând pe mâni plioapa pe care stau încrucişate sabia şi buzduganul domnesc; îndată apoi, călcând cu pas sigur şi apăsat, veneà văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărei chip în veci încruntat, nimeni nu puteà dovedì păsurile inimei sale; părul ei începuse a cărunţì, dar trupul său erà înalt, portul ei drept şi falnic, ochirea-i straşnică şi hotărîtă; capu-i cătà mândru în sus, fără grijă şi fără sfială. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe şi vălul de beteală ale miresei, ca să ducă pe soţul ei la veşnicu-i locaş, căci după ziua aceea văduva nu mai scoteà veşmintele cernite. Aşà erà obiceiul vechimei.

La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 şi 15

ani, cu haine negre şi cu feţe obidite. Aceştia erau moştenitorii, acum sărmani, ai lui Mircea. Cel mai mare de ani, Petru, beteag şi mărunţel la boiu, înaintà cu greu sprijinindu-se într'o cârje; fratele său Alexandru îl însoţeà; şi amândoi, plânşi şi tăcuţi, semănau duşi pe jalnice gânduri.

De-a stânga Chiajnei, două copile, ceva poate mai în vârstă decât fraţii lor, dar îmbrobodite în marame negre, ce le ascundeà cu totul obrazele, dovedeau numai prin suspine şi prin plânsuri năbuşite, adânca lor durere.

După tânguioasa familie, alaiul se prelungeà cu toţi oamenii casei, amestecând cu sunetul jalnic şi slăbănogit al tobelor, văietările lor, — cu călăraşii domneşti ce se îngrijiseră a face la caii lor, lăcrimarea ochilor cu praf de puşcă [1], — şi în sfârşit cu tot norodul oraşului ce umblà cu capetele goale pentru jelire.

Alaiul colindă uliţile povârnite ale micului orăşel ce abia atunci începuse, numai pe malul stâng al gârlei [2], a se împlinì ici cu gardul unei colibe de vecin, mai colo cu ulucele unei căscioare de breslaş ori de scutelnic, mai dincolo cu zidurile unei case de boier sau de boernaş ajuns; trecù şi prin piaţa mare unde şetrele precupeţilor, scaunele măcelarilor şi tarabele gelepilor [3] turci, armeni sau greci, erau închise în ziua aceea, şi se întoarse iarăşi în curtea domnească, unde răsunau clopotele bisericii, pe care o zidise chiar Mircea-Vodă Ciobanul [4] şi în care, dintre toţi Domnii, el mai întâiu s'a îngropat.

Toţi pe rând intrară în sfântul locaş; năsălia fu aşezată jos chiar lângă strana domnească; se zise prohodul şi slujba se urmă toată după rânduiala sa; dar când pe la sfârşit în-

[1] *Cantemir,* Descrierea Moldovei.

[2] *Constantin Căpitanul,* vorbind despre clădirea mânăstirii Radu-Vodă, de către Alexandru-Vodă, fiul Mircii, zice: «din jos de Bucureşti», adică afară din oraş.

[3] Neguţătorii străini.

[4] *Engel* numeşte această biserică *Ghiced,* ceeace însemnează, mi se pare, pe turceşte: *Sentinelă.*

cepură arhiereii, apoi slujbaşii cei mari şi cei mici să se apropie de mort şi să-i sărute mâna dreaptă şi crucea dintr'însa, câţivà boieri, mai mult tineri şi noi poposiţi în biserică, ai căror cai şi arme se auzise tropotând şi zornăind p'afară în vremea slujbei, înaintară cu semeţie şi, puindu-se drept în faţa sicriului, începură să strige în gura mare către obştea spăimântată din biserică.

— «Fie-vă ruşine, măi fraţilor, să vă spurcaţi buzele pe «aşà mâini pângărite! Scârbă să vă fie a plecà capul la trupul «unui om care a fost urgia oamenilor şi biciul Satanii! — «Oare nu vă e destul că, pe cât a fost tâlharul acesta cu «zile, el a hălăduit în domnie atâţia mari de ani; ba încă «v'aţi colăcit, ca târâtoarele, la poalele lui şi i-aţi lins laba «cea mohorîtă, pe care nu cutezaţi a o muşcà? — Acum, «încaile, prindeţi la inimă! lepădaţi-vă jositoarea slugărie! «Vedeţi că ochii i s'au stins; coardele puterii sale s'au rupt; «acum cel puţin îndrăzniţi şi voi a face ca mine, Badea clu«ciarul, şi ca tovarăşii mei, toţi boieri ai ţării, pe cari nă«prasnica silnicie a Ciobanului ne-a ţinut alungaţi pe la străini. «Veniţi şi vă plecaţi crucei mântuitoare ce cu drept o smulg «din mânile nelegiuitului; iar stârvul lui scuipaţi-l ca mine «şi asvârliţi cu pietre într'însul!»

La aceste vorbe îndrăzneţe, însoţite cu fapta, toţi rămaseră încremeniţi de ciudă. Chiajna singură se repezì către cutezătorii tineri, şi cu ochirea-i fulgerătoare îi oprì în loc:

— «In laturi mârşavilor!» — strigă ea cu glas puternic.— «Asta vă e, biet, vitejia, neruşinaţi păgâni ce necinstiţi un «mormânt? Spuneţi, ce ştiţi mai mult a face, mişeilor, unel«titori de rele, iscoditori de desbinări, ce priviţi de subt obială «păsul ţării şi alergaţi, ca dulăii, la pradă? — Ce! oare so«cotit-aţi voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămână turma «în ghiarele voastre ca să o jefuiţi după cum vă place? Hei! «măre băeţi, mai và pănă atunci! Mircea s'a dus, dar fiul «său a rămas şi Chiajna îi e mumă şi va ştì să-l apere «de voi».

Ochii pribegilor se întoarseră către Petru pe care Doamna

îl arătă cu degetul, zicând aceasta; dar când văzură trupul mic şi gârbovit al tânărului, un zâmbet de dispreţ le înflorì pe faţă şi Badea cluciarul adăogì râzând:

— «Aoleu! vai de biată moşie dac'o fi să-î meargă toată «seama, şoldâş, ca Făt-frumos ăl ghebos! Dar tacă-ţi gura, «nu vorbì de pomană, jupaniţă, că doar nu vom rămâne, «sărac de noi, râsul lumei, că adică nu s'a mai aflat dintre «noi altul mai vrednic de Domnie, decât ăst pitic slut şi «şchiop!»

Râseră boerii cu hohote; dar Chiajna, turbată de mânie, smulse c'o mână vârtoasă de pe plioapa sicriului buzduganul şi sabia domnească şi dându-le în mânile fiu-său: — «De e «şchiop şi mărunt», — zise ea, — «iată cârja ce-ţ va sprijinì «betegia şi iată paloşul ce-l va înălţà cu capul mai pre sus «de toate capetele voastre. — Dar nu plătiţi vorba ce o pierd «cu voi. — Pe ei, copii!» — strigă îndreptându-se către Lefegii şi întorcându-se la preoţi: «Sfinţiile voastre, urmaţi-vă datoria».

Atunci zăngănitura ostaşilor ce dau năvală, larma gloatei turbate ce se îmbrânceà, cântările preoţilor zorind a sfârşì slujba, sunetul clopotelor, izbucnirile tunurilor făceau toate la un loc un vuet încurcat, un fel de luptă amestecată, din care fieşcine cătà să-şi scape zilele, astfel încât în puţină vreme se strecurară toţi şi biserica rămase deşartă.

* * *

In mijlocul liniştei ce urmase acelui sgomot neobişnuit, un tânăr la chip mândru şi plăcut, eşì dintr'o strană afundată, unde el se ascunsese cu inima pătrunsă de o cucernică jale. Un mintean negru cu găitane de fir, cioarici la fel, cu pajeri pe genunchi, o mantie scurtă pe umeri, cisme înalte în picioare, cu pinteni de argint; la coapsă, un paloş scurt şi drept şi în mână o ţurcă de samur cu surguciu: iată îmbrăcămintea sa.

El umblà să iasă din biserică când, pe ţărâna încă grămădită a noului mormânt, zărì o femeie zăcând înfăşurată într'o

lungă maramă de zăbranic negru: se apropiè, pipăi o mână mică şi rece, ridică marama după obraz şi, pentru întâia oară, inima-i simţi, la vederea unei necunoscute, fiorii ce dă primejdia unei fiinţe iubite. Niciodată pănă atunci el nu văzuse aşà fragede şi dulci trăsuri, în luptă cu suferinţa; niciodată sufletu-i nu se umpluse de o mai vie şi mai îndoioasă îngrijare pentru o viaţă scumpă şi dorită. Stà îngenunchiat şi coprins ca de un farmec dinaintea acelei zâne aromite şi vinele-i băteau cu iuţeală şi suflarea-i se revărsà din sânul său, pare c'ar fi vrut să împartă cu dânsa viaţa ce în peptu-i se îndoise.

Cu încetul tânăra copilă îşi venì în simţiri; ochii ei albaştri clipiră sub lungile-i gene bălae şi — vezi cât e puterea tainică şi neprevăzută a iubirei! — tânăra domniţă ce căzuse leşinată la vederea cumplitelor fapte ale pribegilor, nu se spăimântă zărind acum dinainte-i un om ce învederat trebue să fie de seama lor; dar pe chipul acestuia domneà într'acel minut, atâta senină mărinimie, atâta smerită supunere, încât sufletul ei nu presupuse vreun rău, şi buzele-i, rumenindu-se uşurel, şoptiră încetişor: — «Iţi mulţumesc c'ai fost milos şi «m'ai scăpat d'acei oameni fără de lege!» — apoi pricepându-se singură cu un bărbat necunoscut, se sculă binişor şi cu pasul încă şovàind, se îndreptă către casele domneşti.

Radu (căci aşà îl chemà pe tânăr) rămase uimit în loc; el urmărì cu ochii pe blânda fecioară ce curând se pierdù ca o umbră şi, strângând pe peptu-i marama ce-i rămăsese în mâni, jură că viaţa-i întreagă va fi închinată îngerului acestui vis încântător. Din minutul acela, el ce se hrănise cu laptele duşmăniei, el ce visase numai crunte răzbunări, el care, auzind moartea lui Mircea, se grăbise, cu câţiva pribegi, să calce hotarul ţării cu ura în inimă, cu dispreţul isbândei pe buze, cu hotărârile cele mai sângeroase, simţi acum într'o clipă, toate aceste aspre dorinţe risipindu-se şi patimile-i, ca şi traiul său, din minutul acela se schimbară cu totul.

Radu erà fiul vornicului Socol, boer odinioară mare şi tare

în ţară; pe acest Socol, îl trimisese Pătraşcu-Vodă ca sol la crăiasa Ungariei, Isabela, când aceasta intrase isbânditoare în Cluş (22 Octomvrie 1556)[1] şi solul se întorsese cu bogate daruri şi cu înalte năzuiri; râvnitor chiar la domnie, vornicul otrăvì într'ascuns pe bunul Petru; dar oştile lui Suleiman, ce aduceau în locu-i pe Mircea, îl goniră din ţară şi-l siliră să-şi caute scăparea în Ardeal. Socol încredinţă atunci starea şi familia sa grafului Francisc Kendi şi plecă la Ţarigrad ca să-şi câştige favor la Poartă; dar Mircea îl preîntâmpinase şi, săpându-i din vreme groapa, nenorocitul peţitor fu aruncat în mare din porunca Sultanului. In zadar mai pe urmă îşi ceruse nevasta şi pruncii lui, averea dela Kendi; ungurul tăgădui şi păstră pe seamă-i visteria şi turmele şi stogurile de bucate ale boierului român[2].

Deci acum fiul acestuia veneà să-şi redobândească drepturile părinteşti; el se unise cu vreo câţiva din boierii pribegiţi cari, nerăbdători de a-şi vedeà vetrile, sosise călări chiar în ziua pogribaniei Domnului, cugetând, ca nesocotiţi, sa smulgă cârma ţării din mâinele văduvei; însă Mirceoaia erà în stare de a le stà împotrivă; unii dar din acei cutezători fură prinşi şi ferecaţi, alţii scăpară în învălmăşeală şi se pregătiră a venì de isnoavă cu oaste din Ardeal.

Oblicind din nou despre sosirea boierilor pribegiţi, cu oaste, Chiajna, care aşezase acum în ticnă pe fiul ei Petru Şchiopul pe scaunul domniei, nu se turbură prea mult cu gândul că îndârjiţii boieri vor fi strâns în Ardeal vreun stol de adunătură pe care lesne o va risipì oştirea ei; trimise dar împotrivă-le pe marele serdar cu ceva călărime.

Amândouă părţile se loviră la satul Romaneşti din Dâmboviţa[3], dar vitejia pribegilor înfrânse pe oamenii domniei, şi biruitorii alergară spre Bucureşti.

Tot neamul domnesc, cu ce boieri mai aveà pe împrejuru-i,

---

[1] *Engel,* Analele Secuilor, *Forgaci, Verantie, Şincai.*
[2] *Sigler, Forgaci.*
[3] *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim.

fugì la Giurgiu şi de acolo însăşi Doamna trecù Dunărea ca să ceară ajutor dela paşa din Rusciuc. Adunându-şi apoi toate puterile pământene, şi Roşiorii şi Ferentarii şi Lefegiii şi toate crucile de pedestraşi, sprijinită pe de altă parte de Spahii turceşti, Chiajna în fruntea oştirii sale, apucă drumul înapoi către Bucureşti, risipind groază înainte-i numai prin gloata năpraznicei sale ordii. Boierii, prinzând de veste despre aceasta, se traseră înapoi pe drumul Craiovei, aşteptând ajutoare de dincolo de Olt; dar oastea domnească îi nimerì pe priporul satului Şerbăneştii [1].

Un râuleţ ce şerpueşte sub o coastă, despărţeà amândouă taberile. Cluciarul Badea, căpetenia pribegilor, se văzù strâmtorat la poalele dealului şi fără leac de scăpare; iar Chiajna, încălecată bărbăteşte şi purtând zale pe piept şi un hanger în mână, străbăteà rândurile, îmbărbătà pe Români cu vorbe linguşitoare, pe Turci cu bogate făgăduieli şi le insuflà tuturor aspra sa voinicie. Ostaşii, minunaţi şi îmbiaţi de înverşunata vitejie a acelei zdravene mueri ce le strigà şi le dà pildă ca să lovească pe vrăjmaşi, deteră năvală, trecură într'o clipă micul pârâu, şi printr'o crâncenă măcelărie, sdrobiră cu desăvârşire mica oaste boierească. Acolo periră luptându-se vitejeşte, Badea cluciarul şi mulţi alţi oameni dintre pribegi [2].

Intr'această nenorocită bătălie, boierii îşi aduceau cu durere aminte de atâţia voinici tovarăşi ce se dase d'a gata pradă şi fusese robiţi şi ucişi în ziua nesocotitei lor semeţii în biserica din Bucureşti; printre acei ei socotiau şi pe tânărul Radu Socol, în care îşi pusese mari nădejdi, şi care acum, neştiut de nimeni, trăià retras şi ascuns pe malul Motrului, în dărâmăturile cetăţuiei dela Socoleşti, muncindu-şi sufletul îndoios între ură şi iubire.

---

[1] *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim.
[2] *Constantin Căpitanul,* Cronicarul anonim.

II.

NUNTA.

Printre oamenii pe cari firea i-a lipsit de ale trupului desăvârşiri, sunt unii cari, preţuind încă din vârsta copilăriei starea lor neasemuită cu a celorlalţi oameni şi de toţi batjocorită, se hrănesc cu o nepregetată ciudă, c'o adâncă zăcaşie care în veci le ţine mintea veghiată şi le porneşte sufletul la viclenii şi la răutăţi; alţii iar, mai zăbavnici poate în agerimea duhului, sunt de tineri cuprinşi d'o *tainică* melancolie, d'o îndoioasă sfială, care mai adesea se cumpănesc cu o minte-dreaptă şi sănătoasă, cu un suflet compătimitor, cu o inimă miloasă.

Din felul acesta erà junele moştenitor al lui Mircea, Petru Şchiopul; anii săi tineri, mintea-i îndărătnică cu greu i-ar fi păstrat scaunul domniei, de n'ar fi stat la mijloc mumă-sa, Doamna Chiajna, muiere capeşă şi dăunoasă, care ştiù să doboare cu armele împotrivirea Românilor şi să cumpere cu bani bunavoinţa Porţii. Intr'adevăr, drept răspuns la trimiterea unor bogate daruri, însoţite cu făgăduinţa de a mărì până la patruzeci de mii galbeni, haraciul ţării [1] — care, din 3.000 de aspri ce fusese la început, sub Mircea Bătrânul (1383), se urcase, sub Laiotă Basarab, la 10.000 galbeni [2],— Ştefan, vel portarul împărăţiei, aduse hatişeriful ce întărea Domn pe fiul ei Petru [3].

Uneltirile Doamnei Chiajna isbutise toate; ea erà stăpână tare şi mare; în zadar se mai cercară unii din boerii pribegi, precum Stanciu Benga, Matei Marga, Radu logofătul, Vălsan şi alţii să-i dirapene cu armele domnia: la Boieni ei fură învinşi şi risipiţi [4]. Nu rămăsese altă nădejde decât o

---

[1] Raportul ambasadorului Wysz, dela Maiu 1568, citat de *Hammer* în Istoria împărăţiei Otomane,

[2] Istoria Ţării Româneşti, tipărită greceşte de fraţii Tunuzlii.

[3] Cronicarul anonim în *Magazinul pentru Dacia*, IV.

[4] *Constantin Căpitanul* şi Cronicarul anonim.

tăcută supunere; cei mai mulţi dintre boieri se învârtejiră p'această înţeleaptă cale. Printre dânşii venì să se închine statornicitei domnii şi tânărul Radu Socol, pe care un interes tainic şi mult deosebit de năslirile celorlalţi, îl ademenise la curţile domneşti.

Un vis mult dorit de fericire, învrăjbit cu mustrările unei conştiinţe rănite prin uciderea tatălui său, o dragoste curată, adâncă, îngerească ce-i legase inima de un neam urgisit, căinţa d'a fi călcat un legământ de ură şi lupta cu acel nestăvilit farmec ce-l făcuse să-şi urască jurata răzbunare şi turburare menirea vieţii sale: iată clădirile sufleteşti ce sfărâmau sânul Radului. Cu ce scop oare, cu ce hotărîre îşi părăsise el pustia casă părintească dela Motru şi venise în Bucureşti? Insuşi el nu puteà ştì; dar o resăritură a inimei îl avântase spre locul unde ochii săi puteau să zărească pe zâna înflăcăratelor sale visări.

Cu ce dulce încântare, cu ce uimire cerească priveà el la tânăra domniţă când, cu pas lin şi uşor, cu chip blând şi smerit, ea păşeà în acea biserică unde pentru întâia oară ea se arătase privirei lui! El cătà la dânsa în tăcere şi uneori ochii lor se întâlneau, iar ea închinà atunci capul şi un nor de roşală i se lăsà pe faţă. Când apoi Radu rămâneà singur în biserică, inima-i înmuiată căutà locul unde mai întâiu îşi văzuse visul fericirei sale; dar genunchii lui rămâneau încremeniţi dinaintea mormântului în care zăceà ucigaşul părintelui său, şi, îngrozit de mustrare, el se smulgeà din acele dulci curse ale ispitei.

Acestea se petreceau prin anii o mie cinci sute şeaizeci şi câţiva, chiar în mijlocul veacului al şeaisprezecelea.

Incepuse dar acea epocă, când Turcii, atât pentru oblăduirea ţinuturilor creştine coprinse de dânşii, cât şi pentru înclinările de pace şi de prietenie ce legase Padişahul cu unele puteri apusene, simţise trebuinţă a se sluji cu oameni cari să vorbească limbile europene şi să fie mai dedaţi decât Osmanlii, cu obiceiurile ghiaurilor. Creştinii turciţi aveau dar adesea, pe vremea aceea, mai bună primire la Poartă şi mai

lesne înaintau ca cei născuţi şi crescuţi în legea lui Mahomet; într'adevăr curtea lui Suleiman se umpluse de străini venetici, care-şi lepădase vechea credinţă şi ajunsese la înalte dregătorii atât în divan cât şi la ordie; marele vizir Mahomet-Socoli erà pământean din Bosna ca şi viteazul apărător al graniţelor Hozrev-Paşa; alţi viziri, precum Sinan-Paşa, Daud-Paşa erau arnăuţi şi croaţi; Ali cel gros erà din Herţegovina; capudanul-paşa Piale erà ungur, eunucul Ceafar-Paşa, rus, corăbierul Ohiali, calabrez; iar seraschierul cel favorit Ibrahim, vizirul eunuh Suleiman şi viteazul corsar Hairedin Barbăroşie, spaima mării Mediterane, erau toţi din viţă grecească [1].

Se înţelege însă că mai ales acest din urmă neam se folosì de asemenea aplecări ale cotropitorilor săi. Grecii, cari după luarea Ţarigradului, se dase afund, fugind, cari prin ţarile Apusului, cari prin ţinuturi mai depărtate ale Impărăţiei, alungaţi, prigoniţi, silniciţi pe unde-i nimereau biruitorii, cu câte puţin şi treptat prinseră la suflet; cu cât mai mult scădeà însemnătatea şi puterea Veneţienilor şi Genovezilor, cărora Sultanii de mai înainte le dase voie a locuì şi a ţine cantoare în mahalalele Pera şi Galata, dincolo de portul Stambulului [2], cu atât mai mult îndemănatica măiestrie a Grecilor îşi făceà vânt şi se dovedeà prin neguţătorii isteţe şi bine nimerite, prin bogăţii adunate de prin toate ţările vecine în hasnaoa Patriarhiei şi ale mânăstirilor greceşti, prin slujbe dibace şi folositoare împlinite Turcilor la vremi priincioase. Pănă într'atât isbutiră ei a-şi face mână bună la Turci, încât împărăţia le arătà a sa bunăvoinţă şi a sa încredere, dându-le mansupuri şi întrebuinţându-i ca slujbaşi ai bisericei, ca soli, ca vameşi, ca dragomani şi chiar uneori ca cârmuitori de ţinuturi.

Grecii au avut pururea acel dar de-a furà inima şi de-a cârmuì pe nesimţite voinţa stăpânului lor; firea le este a se strecurà pe la cei cu puterea şi a le amăgì minţele printr'un

---

[1] *Hammer, Cantu.*

[2] *Scherer:* Istoria negoţului.

farmec, care ar fi o netăgăduită predominire morală, de n'ar aveà mai adesea o făţarnică slugărie, drept mijloc, şi o mârşavă lăcomie, drept ţel.

Astfel, din vechile neamuri ale împărăţiei Răsăritului, din Paleologi, din Comneni, din Rali, din Cantacuzeni, din Duci, cari de mult se risipise ori trăiau tupilaţi prin sărăcăcioasele înfundături ale Fanarului, începură a se ivì lăstari scăpătate, care, uitând vechea falä a strămoşilor şi râvnind, prin slugărie, la ocrotirea vizirilor, câştigară, cu acest chip, bogăţii însemnate, dobândiră înrâurire în divanul turcesc, şi căpătară chiar cinstiri dela trufaşii lor stăpâni. Prin mijlocirea acestor oameni puternici, cu cari se amestecase, în favoarea puţin cumpănită a Turcilor şi mulţi alţi Greci mai de rând, toate jeluirile, toate cererile creştinilor raiale sau înclinaţi cu Osmanlii, îşi luau un sfârşit mai repede, şi, de nu mai puţin costător, totuşi mai puţin primejdios.

Doamna Chiajna în prevăzătoarea-i îngrijire, cugetă a'şi căpătà reazimul unor mai puternici dintre acei Greci şi închipuind mijlocul unei încuscriri, cerù prin carte patriarhului Iosaf, ca să-i caute doui juni din Fanar pe cari să-i facă gineri la două ale sale cocoane. Patriarhul erà din neamul Paleologilor şi aveà un nepot de frate, june plăcut, mândru şi bine învăţat, anume Stamatie. Fără îndoială că lui îi hotărî unchiul de soţie, pe una din domniţele romånce, iar pentru cealaltă, ca să-şi facă tot cu acest prilej şi mână bună pe lângă primejdiosul Mihail Cantacuzenul, patriarhul alese pe fratele acestuia, bătrânul şi urâtul Andronic[1].

Mihail Cantacuzenul, mână dreaptă a vizirului Socoli, erà vameş mare al sărei şi trăià în Anhial, pe Marea Neagră, unde îşi înălţase un palat ce nu-l ţineà mai puţin de douăzeci mii galbeni; nimeni dintre Greci n'aveà putere ca dânsul, nimeni nu erà mai temut, mai dăruit; nu se făceà patriarh, nici arhiereu în biserica Răsăritului, care să nu-i deà lui, mită; toţi îl cinsteau cu numele de *Arhonta*, iar Turcii, mi-

---

[1] Henricus Hilarius în *Crusius:* Turco-Græcia, citaţi de *Şincai.*

nunaţi d'a sa dibăcie, îl poreclise şi Şaitan-Ogli (fiul dracului), şi cu toate că el obicinuià să călărească prin oraş pe o muşcoaie sau catârcă, cu vesminte nu prea falnice, opt Ciohodari şi Ianiceri împărăteşti îl însoţeau pretutindeni [1].

Fratele acestui om însemnat, Andronic Cantacuzenul, care îşi ţineà casa în Pera, şi Stamatie Paleologul, nepotul Patriarhului din Ţarigrad, se sculară să plece în ţara Românească, ca peţitori ai fetelor lui Mircea.

Ştirea sosirii lor răspândì o adâncă turburare în sânul lui Radu Socol. Pe câtă vreme domniţa Ancuţa, pe care el o iubeà cu dragoste tăinuită, se arătase închipuirii sale, singuratică şi impresurată de neîntinatul văl al nevinovăţiei, o nebiruită sfială, — poate şi o urmă de mustrare — îl oprise d'a pune un ţel hotărît dorinţelor sale şi d'a destăinuì îndelungata sa iubire; dar când i se înfipse în inimă temerea d'a vedea spulberate de un necunoscut, visele atâtor nopţi fără de odihnă, când pricepù ce dor fierbinte, ce chinuri adânci ar lăsà în sufletu-i pătimaş, răpirea iubitei sale de către un altul, el nu mai stătù un minut la îndoială, ci căută îndată prilejul d'a întâlnì pe domniţă, d'ai vorbì şi d'a primì din gura ei, sau un cuvânt de mângâiere, o licurire de nădejde, sau osânda vieţii sale viitoare. Câteva zile umblă el rătăcind prin curţile domneşti, pândind minutul când să nimerească singură şi fără de marturi, pe domniţa Ancuţa.

Casele domneşti din Bucureşti se înălţau pe povârnişul malului stâng al Dâmboviţei, printre bătrâne tulpine de sălcii, închise într'un larg pătrat de înalte şi ţepene ziduri, care pe deoparte se afundau în apă, proptite cu largi căprioreli de piatră, iar de celelalte trei părţi, înconjurate cu şanţuri adânci, îşi arătau pe dinafară numai întinsa lor faţă netencuită şi clădită cu straturi de cărămizi şi de bolovani de piatră; la mijlocul peretului din faţa casei se afla poarta cu gang boltit, pe deasupra căreia se înălţà un turn pătrat cu ferestrui de meterez; iar dinaintea porţii erà o podişcă şi care,

---

1 *Şincai, Hammer, N. Bălcescu:* Postelnicul C. Cantacuzino.

prin mijlocul unui scripete, se lăsà pe d'asupra şanţului şi se ridicà la vremi de primejdie; alte patru foişoare cu temelii întărite apărau colţurile întinsei împrejmuiri. Pe dinlăuntru curţii, nişte lungi şiruri de clădiri cu tinde arcuite stau rezimate de acei înalţi pereţi şi slujiau de locuinţe sau *odăi*, Copiilor din casă, strejilor şi slujitorilor domneşti; apoi tot în rând cu acestea veneau grajdurile, ambarele şi şoaprele cu toate tacâmurile de drum, sub îngrijirea Comişilor şi a Şătrarilor; mai în laturile caselor domneşti, în care răspundeau printr'o tindă de scânduri, erau *beceriile* sau cuiniile şi cuptoarele pităriei; în sus, mai pe deal din dosul bisericii, jicniţa cu toată zahareaua şi în sfârşit d'a lungul zidului ce se întindeà pe malul gârlei, se adăposteau saielile cu vite şi zalhanaoa curţii domneşti; căci toate trebuincioasele vieţii căutau a fi prevăzute într'această cetăţuie, aşezată pe un loc şes ce era apropiat de Dunăre şi de primejdioşii mărginaşi şi lipsit de orice apărare firească.

Drept în mijlocul ogrăzii, d'a stânga bisericii lui Mircea, se aflau casele domneşti, clădire pătrată, mare, ardicată, cu ziduri late în poale şi fără tencuială, purtând pe d'asupra lor un coviltir cu cerdac înalt şi întins, un adevărat munte de şindrilă. Catul de jos al caselor abia aveà pe ici pe colea câte o crestătură pe unde să intre aerul în beciurile-i boltite; de o parte numai, în fundul unei tinde întunecoase, se vedeà gârliciul povârnit al pivniţei cu porţile-i de zăbrele; cu toate acestea, ferestrele catului de sus, mititele, lunguieţe şi întărite cu vergele de fer şi cu obloane ce se trăgeau în chepeng, erau cu mult înălţate dela pământ, astfel încât păretele rămâneà gol şi neted mai până sub streaşină. In dreptul porţii şi d'asupra câtorva trepte de piatră, se află uşa cu două canaturi de stejar, căptuşite cu tinichele şi legate cu druguri de fer; acea uşe se deschideà pe o scară de piatră închisă între doi pereţi şi dreaptă, care duceà într'un pridvor al cărui acoperiş stà rezimat pe stâlpi ciopliţi din bardă şi d'alungul căruia se întindeà o laviţă învelită cu rogojini şi cu zăblaie. Pe urmă veneà o tindă întunecoasă în care da,

de toate părţile uşile deosebitelor încăperi, din care unele lungi şi înguste, cu o mică ferăstruie în fund, locaş de odihnă pentru noapte, purtau numele de *chilii*, altele mai întinse şi mai luminate erau *sălile* de adunare, *cămările* feluritelor dregătorii şi *odăile* locuite de cămăraşi şi de obştea curtenilor. Apoi, dincolo de tindă se deschideà o largă sală, al cărei tavan de grinzi înegrite se sprijineà pe două şiruri de stâlpi scobiţi cu glafuri şi cu flori, şi al cărei fund eşit mai afară din păretele casei, ca un pridvor rotund cu parmaclâc, erà cu totul deschis; această sală, pardosită cu lespezi, loc de ospeţe şi de danţ în zilele călduroase ale verii, se numeà *horă* şi slujea întotdeauna ca loc de adăstare pentru cei ce voiau să intre la chiliile neamului domnesc, sau în sala spătăriei unde erà Scaunul lui Vodă, sau în sacnasiul cu geamlâc înaintat pe grinzi, care erà obicinuita şedere a Doamnei şi a femeilor sale. Toate aceste încăperi, precum şi deosebitele *băsci* sau cămări boltite, purtând o culă rotunjită pe d'asupra, în care se aflau, d'arândul paraclisul, haznaoa sau comoara şi patul domnesc, răspundeau toate în horă, prin nişte uşi cu tocuri de piatră înalte şi înguste, aduse sus în îndoit perghel şi d'asupra cărora se vedeà săpat, într'o firidă, vulturul ţării. Printr'acea sală se făceà toată slujba din întru a familiei domneşti; p'acolo puteà cineva întâlni, trecând dintr'o odaie într'alta, pe Domn sau pe oricare altul dintr'ai săi.

Radu Socol ispitise mai de mult cum că fiicele Chiajnei, în fiece dimineaţă, eşind din chilia lor, treceau printr'acea horă ca să meargă în odaia cu sacnasiu, unde se adunau la lucru toate femeile Doamnei; el se socotì că minutul cel mai priincios spre a face Ancuţei destăinuirea sa, va fi acela; şi într'adevăr, într'una din zilele până să nu sosească în Bucureşti peţitorii Ţarigrădeni, el se folosi de singurătatea sălii, prin care se strecurà încetişor tânăra fată şi, ţinând strâns pe al său piept ce svâcneà cu înfocare, marama cea neagră, singurul martor al îndelungatei sale iubiri, el păşì dinaintea domniţei şi cu buzele tremurânde îi zise:

— «Domniţă! am cutezat într'o zi îngrozitoare să răpesc

«de pe capu-ţi acest jalnic văl. De atuncea l-am păstrat, ne-«socotitul de mine, ca un zălog de scumpe, de dulci, de în-«cântătoare nădejdi! — Acum simţ, vai! că visu-mi a fost «o nălucă; raza ce a lucit câţiva ani asupră-mi se stinge şi «trebuie să intru iarăşi în negura vieţi-mi trecute. Primeşte «dar înapoi acest drag chezaş al amăgirei şi al deşartelor «mele dorinţe».

Cu aceste cuvinte el întinse tinerei fecioare marama cea neagră; iar dânsa, al cărei fraged obraz se roşise ca peliţa unei piersici dogorite de soare, ridică senini, drăgălaşii ei ochi albaştri, muiaţi într'o rouă de lacrimi şi cu glas obidit şi galeş, îi răspunse:

— «Jupan Radule! Dacă cu adevăr îţi este atât de scumpă, «de ce vrei oare să-mi înapoiezi acum o jalnică podoabă ce «îmi aduce aminte plânsori trezite şi-mi vesteşte poate res-«trişti viitoare?—De mi-i crede, păstrà-vei neagra-mi maramă «până ce vei simţì că ţi-a perit în inimă orice scânteie de «nădejde».

Şi îndată, pare că s'ar fi temut de-o nesocotită mărturisire, ea pripì pasul spre uşa sacnasiului, lăsând pe Radu uimit de vesele gânduri, de o fericire lui încă necunoscută.

Apoi domniţa, intrând în cercul jupaniţelor adunate, cu anevoie îşi putù ascunde turburarea; în zadar se încercă a-şi urmà zilnicele-i lucrări, căci mânile-i reci şi tremurânde pare că pierduse îndemânatica lor agerime; nici fusul de sidef nu i se mai întorceà între degete, nici undrelele nu mai ştiau s'apuce iţele împleticite, nici firul de mătase nu mai nimereà să'nşire mărgăritarele vărsate în poală-i; ci ochii ei căutau aiurea, la malurile înverzite ale Dâmboviţei, la norii flutu-rateci de pe cer, pare c'ar fi vrut să încrează acelor mângâioşi şi tăcuţi prieteni, taina ce umpluse inima ei de fericiri şi de temeri.

Muierile băgară în seamă această neobicinuită turburare a Ancuţei şi începură să-şi dea coate, privind-o cu coada ochiului, să se cerceteze una pe alta, prin semne de pricina acestui neastâmpăr, să-şi şoptească la ureche, zâmbind pe

tăcute; dar o femee a Doamnei Chiajna care veni să poftească pe amândouă domniţele din partea mumei lor, precurmă acele glumeţe şi clevetitoare bănueli.

Ancuţa tresărì ca din visare; apoi îndată se sculară amândouă, pline de îngrijare şi cu faţa smerită şi supusă, intrară în *başca* rotundă cu pereţii şi pardoseala de piatră, unde le aşteptà Chiajna, şezând pe un jeţ înalt de stejar săpat, cu treaptă sub picioare şi alături cu o masă, pe a cărei învelitoare de hramă, stà aşezată, printre hrisoave pe membrană, şi printre felurite pitace domneşti, pecetia, cu care Doamna, neştiind, ca toate femeile romànce de pe atunci, a scrie, însemnà numele său. Tot într'acea odaie erà şi patul Chiajnei acoperit cu un macat de piei de urs, iar într'o scoabă, în perete, ardeà o candelă de argint dinaintea sfintelor icoane.

Domniţele se plecară în faţa mumei lor şi ridicându-şi mâna dela pământ, îi sărutară dreapta şi o aduseră la frunte, după vechiul obiceiu al ţării; apoi se rânduiră dinaintea ei în picioare cu capul plecat la ascultare. Chiajna rece, posomorîtă ca în totdeauna, le spuse:

— «Fiicele mele! s'aveţi în ştire c'am găsit să vă căsătoresc pe amândouă; aştept acum curând să sosească ginerii «voştri din Ţarigrad, unde voi trebueşte ca în scurtă vreme «să-i urmaţi. Nu mă îndoesc că veţi şti pururea să vă purtaţi către soţii voştrii ca două domneşti cocoane ce sunteţi. «Atâta vă spui!»

Sora cea mare sărută de iznoavă cu supunere mâna Doamnei şi se găti să iasă; iar Ancuţa, în vinele căreia tot sângele se sleise, se încercă măcar să scoată un suspin, dar ochii ei întâlniră căutarea straşnică a Chiajnei, în care stà tipărită o nestrămutată hotărîre şi îi fu şi ei nevoie d'a se supune în tăcere. Insă o jale adâncă îi cuprinse toate simţirile. De ce voise soarta să-i arate, ca într'o fulgerare, o viaţă fericită, ş'apoi aşà groaznic s'o amăgească? De ce, dintre toate mumele, pe dânsa, fiinţă blândă şi drăgăstoasă, să o deà ursita pe mâinile unei mume neîmblânzite? Cu aşà mâhnicioase cugetări îşi petreceà Ancuţa zilele şi nopţile, şi

inima-i obidită mereu suspină şi ochii săi întristaţi se topeau în lacrimi de foc.

Sosiră în sfârşit în Bucureşti ginerii greci. Unul, copilandru tânăr, frumos, sprâncenat, cu mustaţa mică şi neagră, cu ochi de femee, cu părul încreţit, nalt, spătos şi tras ca prin inel, ca unul din acei palicari muieratici, purtând fustanelă fâlfâindă şi strânsă la mijloc, cămaşă de filaliu, largă în mâneci şi cusută cu bibiluri, colciaci şi cepchen de filendreş stacojiu numai în fir şi mărgăritare, fesul la o parte, iminei mici şi roşii, şi-apoi la brâu două lungi pistoale ghintuite, lucrate în Veneţia numai cu sârmă de argint şi cu sidefuri, şi o pală de Taban cu apele negre pe tăiş şi cu mâner de pietre scumpe. Acela eră Stamatie Paleologul; el intră în curţile domneşti în săltăturile şi în desghinurile unui armăsăruş arăbesc ager şi sglobiu, cu părul vânăt rotat şi cu o şiră de stele roşcate pe piept şi pe spinare. Alături cu dânsul înaintà pe un cal mai ticnit, dar încărcat cu grele podoabe, Andronic Cantacuzenul. Trupul acestuia, mărunt, neputincios şi gârbovit, pare că d'abia purtà capul său mare, pleşuv şi cărunt, cu obraji spâni, smezi şi slabi; dar buzele-i subţiri şi încreţite, ochii săi mici, vioi şi pătrunzători, nările-i largi şi neastâmpărate dovedeau acel duh sprinten şi isteţ, acea minte iscusită şi dedată cu intrigile şi cu batjocura, care sunt ca o însuşire a neamului grecesc. Veşmintele sale îl arătau că este unul din înalţii dregători ai bisericii bizantine;[1] în cap purtà naltul calpac de hârşie fumurie cu fund de serasir; pe dânsul aveà o hlamidă de sevai roşu cusută cu palme de fir pe poale şi încinsă d'acurmezişul, pe sub subţiori, cu un lat brâu sau omofor, semănat cu matostaturi în şatrange; iar d'asupra, o largă mantie de buhur alb cu ceaprazuri de aur şi îmblănită cu jder, căci d'atunci începuse Cazakliii să aducă în Ţarigrad scumpele blăni de Mosc[2].

Imprejurul lor stau grămădiţi optzeci de călăreţi turci[3],

[1] *Ducange.*
[2] *Hammer:* Istoria Impărăţiei Otomane.
[3] *Crusius* în Şincai.

Ianiceri, Spahii şi Ciohodari împărăteşti, unii cu înalta cucă din vârful căreia atârnà, pe şalele calului, o lată pană verde, alţii cu coif poleit şi împodobit cu două aripi de curui, sau cu o coadă învoaltă de păun; purtând pe dânşii nişte capoate de filendreş, de ghermesuturi şi de felurite stofe, care îmblănite, care cusute cu fir; înarmaţi cu suliţe de trestie din Hind, cu arcuri încordate, cu tolbe de săgeţi veninoase, cu iatagane de Horasan şi cu săneţe frănceşti.

Tot norodul românesc, încă neînvăţat cu falnicile podoabe ale curţii şi ale ordiei lui Suleiman, priveà cu mirare acest măreţ alaiu. Dar şi mai mare fu mirarea când slujitorii descărcară de pe catâri, bogatele odoare sau daruri de nuntă ale peţitorilor greci; ici se vedeau sipeturi de sidef pline cu ghiordane, cu cercei, cu lefturi de smaragduri, de balaşuri, de rubini, de zamfiri; pline cu paftale de aur şi de matostat, cu colane şi cu sponciuri de mărgean şi de mărgăritare, cu surguciuri de briliant; mai colo boccealâcuri de stofă cu aşternuturi de agabaniu, cu primenele de borangic şi de filaliu, cusute cu bibiluri, cu gevrele şi cu brânişoare de beteală, cu feregele şi binişuri de buhur, de cănăvăţ şi de sevai, cu blănuri de şder, de râs şi de samur, cu gearuri şi cu tacliturі turceşti; mai dincolo lăzi cu covoare de Ispahan, cu oglinzi de Veneţia, cu buhurdaruri pline de scumpe miresme din Hegias, cu apărători de pene, cu felegene de smalţ, cu zarfuri de sârmă, cu tipsii, lighene, şi ibrice de argint, cu cohale de cleştar de munte, cu linguri de fildeş săpat şi cu felurite alte bogăţii, care, de prin toate ţările le aduceà Veneţienii, Armenii şi Ebreii, în Ţarigrad [1].

Toate aceste minunate daruri, precum şi chipul plăcut al lui Stamatie, lesne fermecară minţile domniţei celei mari; dar Ancuţa, sărmana, stà nesimţitoare sau mai bine vedeà cu groază apropiindu-se minutul logodnei sale cu Andronic, ce-i însuflase numai ură şi frică. Cu toate acestea, ceasul cel groaznic sosì. In biserica domnească se gătise, pentru

[1] *Scherer:* Istoria negoţului.

aceeaşi zi, serbarea amândoror nunţile; patru cununii erau aşezate pe sfinţita masă şi nunii cu patru făclii, înconjurară, d'o parte o pereche veselă şi potrivită, de cealaltă, două fiinţe ce semănau una cu alta cum seamănă cruntul junghietor cu jertfa-i nevinovată. Slujba se începuse şi Ancuţa, galbenă şi plânsă, abia se ţineà pe picioare, când din gloata adunată în biserică, un tânăr, împins ca de furia desnădăjduirii se repezì în cercul nuntaşilor şi, ridicând pe d'asupra unei făclii, un văl de zăbranic negru, îi dete foc, strigând: «Piei, amăgita mea nădejde!» — O vâlvoare de foc se înălţă în bolta bisericei ş'apoi o uşoară cenuşă căzù pe masa cununiilor.

Ancuţa cunoscuse într'acel tânăr pe Radu şi, scoţând din pieptu-i sfărâmat un strigăt de durere, ea căzù jos leşinată.

Această împrejurare rămase de toţi neînţeleasă; pe Ancuţa o ridicară pe braţe şi slujba se urmă cu grabă. Amândouă domniţele erau măritate şi mai înainte ca să-şi ridice casele şi să se pornească cu soţii la Ţarigrad, câteva zile veseliile şi sărbătorile se urmară în popor. Turcii îşi arătau măiestria lor în jocul geridului, nimerind ţelul cu suliţa asvârlită în fuga cailor; apoi Românii îşi încercau puterile la trântă şi la luptă dreaptă, apucându-se, cu braţe vârtoase de mijloc, opintindu-se, smucindu-se, învârtindu-se şi'n sus şi'n jos, şi'n dreapta şi'n stânga, până ce unul dovedeà şi izbind pe protivnic la pâmânt, îl puneà în genunchi dinainte-i [1]. Pehlivanii arapi şi hindii, ce-i adusese din ţara turcească, făcură şi ei feluri de năsdrăvănii şi de jocuri minunate şi nevăzute locurilor noastre; unii săreau în văzduh, cu capetele în jos, peste opt bivoli puşi în rând; alţii călcau cu iuţeală pe o fâşie de tulpan întinsă, fără d'a se cufundà [2], iar unul mai ales schimbà în tot chipul o căciulă, care când o aruncà pe pământ, pe loc se prefăceà în felurì de căciuli deosebite. De acolo a şi eşit vorba românească: Altă căciulă! când vreà

[1] Balada lui Mihu Copilu.

[2] *Constantin Căpitanul*, povestind nunta fiului lui Radu-Vodă cu domniţa lui Duca-Vodă.

omul să zică că s'a schimbat starea de mai înainte a unui lucru [1].

Apoi seara se aprindeau prin pieţe focuri mari de paie şi ziceà mereu tubalhanaua turcească de jucà norodul; şi uneori slujitorii slobozeau în mijlocul gloatei câte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă, de fugeà lumea încotro puteà şi muerile speriate se îmbrânceau şi alergau ţipând; iar bărbaţii. slobozind mereu pistoale şi desfundând la buţi cu vin, chiuiau şi benchetuiau şi se veseleau cu cântările cimpoaielor şi cobuzelor munteneşti şi cu diblele lăutăreşti. In scurt, astfel se petrecură aici la noi cununiile cocoanelor doamnei Chiajna cu Stamatie Paleologul şi cu Andronic Cantacuzenul, amândoui coconi ţărigrădeni.

III.

FUGA

Câte-va zile după nunţile domniţelor lui Mircea Vodă, Stamatie Paleologul purcese în grabă la Ţarigrad cu soţia sa; iar noul lui cumnat, Andronic Cantacuzenul, fu silit să mai zăbovească, căci chiar din seara cununiilor, tânăra sa mireasă încă nu-şi venise în simţiri; dar presupunând că vremea va potolì necunoscuta ei patimă, mai bine decât leacurile vracilor, Grecul bănuitor şi întărâtat zmulse pe biata Ancuţa din zadarnicile îngrijiri ale jupaniţelor curtence, şi cu tot alaiul, cu toată zestrea ei, purtată în zece care [2], el trecù la Rusciuc.

In seara când rămaseră să mâie într'acea cetate, domniţa isbuti ca bărbatul ei să-i lase, drept locuinţă, un chiosc învecinat cu casele unde ei conăcise. Acel chiosc de lemnărie, lucrat numai în cafasuri şi în săpături de chiparos şi de iasomiu, pardosit cu lespezi de marmoră sângerie şi împodobit

[1] Tradiţiuni dela o nuntă sub Constantin Vodă Ipsilant.

[2] Henricus Hilarius, citat în *Crusius*, Turco-Græcia.

cu toate trebuincioasele zmălţuite cu sidefuri, erà aşezat pe o coastă surpată, dar nu prea înaltă a Dunării; prin vergelele încrucişate ale ferestrelor vederea se întindeà peste toată lăţimea râului. Acolo domniţa Ancuţa, singură şi coprinsă de o jale adâncă, cu inima sfâşiată, cu faţa ofilită, plângeà amar cruzimea soartei sale; noaptea erà înaintată şi lacrimile-i curgeau fără de încetare, căci de mult somnul fugise dintr'ai săi ochi; dar cu încetul fruntea-i obosită căzù pe a sa poală, trupu-i slăbit d'atâtea suferinţe, parcă se cufundă de sineşi; o piroteală a minţii, o împăejinare a ochilor începură a o coprinde, când deodată i se părù că aude, ca într'un vis mângâietor, un glas depărtat ce cântà cu viers tânguios aceste duioase cuvinte:

— «Frunza-i verde, apa-i lină,
Ş'al meu suflet turburat;
Luna vars'a sa lumină,
Dar mi-e gândul înnorat.

«Unde merg, în orice parte,
N'am nimica de dorit:
Visele-mi au fost deşarte;
Ce-am iubit m'a amăgit!»

Ancuţa se trezi din aromeală; glasul păreà că se apropie; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzù luna plină colindând răpede faţa senină şi albastră a cerului; pe Dunăre scânteiau razele ei răsfrânte în mii de talazuri; departe încolo un pescar turc trăgeà la edec în tăcere caicul său încărcat; la poalele chioşcului, codobaturile, acele rândunele de apă cu lungi pene albe în coadă, se aşterneau, în sborul lor iute, pe faţa apii şi apoi iarăşi se ascundeau în cuiburile lor găurite ca nişte urloaie într'acea coastă râpoasă. În repaosul nopţii se auzeà numai clătirea undelor ce se izbeau încetişor de mal şi susurul alene al vântuleţului de vară. Peste puţin ochii Ancuţei zăriră o luntricică ce înaintà, despicând valurile; un bărbat, cu veşminte negre, şedeà într'însa. El începù din nou să cânte cântarea de adineauri:

— «De-mi luceşte luna'n cale,
De mi-e vântul cu noroc,
Ea n'alină a mea jale,
El nu stinge al meu foc.

«Dar iubita mea să vie,
Să-mi şoptească: Te iubesc!
Ş'atunci inima-mi re'nvie,
Într'un rai dumnezeesc!»

Nu mai erà îndoială! Acel vâslaş cutezător erà Radu; acel glas plin de mâhnire erà al lui!

Fericirea în culmea sa, e nesocotită adesea ca şi desnădăjduirea. Ancuţa găsì în slabele-i mâni destulă putere ca să sfărame zăbrelele de lemn ale chioşcului. — «Radule»!! — strigă ea cu glas pătrunzător şi sărì pe fereastră. Din norocire câţiva stânjeni numai erau până jos; Ancuţa cu cosiţele-i plăviţe răsfirate, învelită numai într'o ie subţire şi într'o fustă de albă mătase, căzù pe nisipul jilav şi moale al prundului.

Radu sărì într'o clipă pe mal, trase capul luntrii c'o mână vârtoasă pe uscat, ridică cu un braţ puternic, mlădiosul mijloc al tinerii femei, şi, cu scumpa lui sarcină pe braţe, săltă iute în luntre; apoi, îmbrâncind tare ţărmul cu vâsla, câteva voiniceşti lovituri de lopată, avântară micul vas departe de coastă. Ancuţa, turburată, uimită de atâtea vii şi felurite simţiri, rămăsese pitulată, în fundul luntrii, cu capul răzimat de peptul Radului; trupul ei tremurà ca frunza; braţele-i sta încrucişate pe al său sân ce svâcneà cu iuţeală, sub uşoara-i ie de borangic; glasul i se curmase şi, uneori numai cu o zâmbire îngerească pe buze, un suspin întrerupt se revărsà din adâncul inimii sale pline, şi lacrimi, ca mărgăritarele, picurau dintr'ai săi ochi inundaţi de atâta fericire.

Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării şi, cu Radu la cârmă, se strecurà uşor, furată de undele repezi ce se goneau şi se îmboldeau cu vuiet amorţit: o suflare răcoroasă sbârleà faţa apei şi legănà încetişor înaltele catarturi ale şăicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pânzele lor umflate; razele lunii se resfrângeau, cu vii licuriri pe culmea

„junimea, prin felurite studie speciale şi solide, „de a exercita drepturile ce ea va fi chiămată a în-„deplini, de a practica datoriile ce interesul comun „şi comunal îĭ vorŭ impune“ [1]).

Bucurescĭ, 1865.

Din *Monitorul Oficial* şi din *Buletinul Instrucţiuneĭ publice* pe anul 1865.

[1]) Se suprimă aci partea a doua a acestuĭ raport, de óre-ce ea tractéză subiecte de interes cu totul momentan.

«fum cuvios de tămâie, pretutindeni să se înalţe la dânsa!..
«Ancuţo! tu ai prefăcut acel nor în soare de lumină! Tu ai «deşteptat în sufletu-mi o viaţă necunoscută! Tu ai reînviat «inima-mi ofilită! Tu eşti îngerul mântuirii mele!»

— «Radule», — răspunse Ancuţa cu glasul înecat de la«crimi de bucurie, — «din tot sufletul eu te iubesc! Mai «mult d'atâta eu nu ştiu să-ţi spun; dar un viers tainic şop«teşte de mult în mine şi-mi zice că viaţa cu tine îmi va fi «dulce, că numai cu tine aş voì să mor!»

În vremea acestor drăgăstoase vorbiri, prin care fericiţii tineri îşi împărtăşau păsurile şi dorurile inimii lor, cursul râului furase luntrea şi o împinsese cu răpeziciune până la gura acelei strâmtori, prin care apele albiei celei mari se revarsă cu bolbură în matca mai îngustă a ţărmului românesc, tocmai la capul ostrovului Mocanu. Într'acel loc, unde apele se învrăjbesc şi se sfredelesc în adânci vârtejuri, vasul începù a şovăì, clătinat pe înalte talazuri care se izbesc şi se afundă cu un urlet întărâtat. Acea şuierătură spăimântătoare a valurilor, acele mişcări furtunoase ale luntrii, înfricoşară pe Ancuţa; stăpânită de o nespusă groază, ea d'odată îşi aruncă braţele după gâtul lui Radu şi, strângându-se de peptul lui, înălţă ochii către cer şi rostì cucerită această rugă: — «Doamne! «Doamne! fii cu îndurare! scapă-ne zilele, fie-ţi milă şi nu «voì să perim în ceasul cel mai norocit al vieţii noastre!» — Radu puse în grabă mâna pe vâsle şi, spărgând cu putere sila talazurilor, el se luptă voiniceşte până ce mica sa luntre, ocolind prăpăstiile, săltând uşurel pe d'asupra valurilor, scăpând, ca prin minune, din mii de nevoi, isbutì să iasă din primejdioasa strâmtoare. Atunci ea începù iarăşi să plutească mai lin pe albia stângă a Dunării. De acolo se zăreà, în susul apei zidurile cetăţii Sân-Giorgiu, care din ostrovul său înălţat apără oraşul Giurgiului; iar înainte, pe limanul şăţ al Smârdei, licurà un foc de paie. Radu cunoscù într'aceea semnele bătrânului său slujitor Bănică, pe care-l lăsase la mal. El cârmì într'acolo şi, grăbind lopătarea cu ale sale braţe vânjoase, cărora şi dragostea le dase o nouă tărie, trecuse toată întinsa

Dunărea decindea, sosì în sfârşit la malul dorit, tocmai când luna scăpătà, gonită de luceafărul albicios al dimineţii.

Bănică, care de mult duceà grija stăpânului său, alergà cu veselie ca să-l întâmpine; două şiroaie de lacrimi curgeau pe obrajii lui, când văzù pe Radu, sărind sprinten pe uscat. Sărmana bătrână şi credincioasă slugă, care îl crescuse din a sa pruncie, îl îmbrăţişà, îi sărută mâinile, râdeà, plângeà, îşi făceà semnul crucii, nu ştià cum să-şi mai arate bucuria, cum să mai mulţumească lui Dumnezeu.

— «Bănică», — îi zise Radu, — «de mă vezi tu acum cu viaţă, Domniţei Ancuţei să-i aibi mulţumire; dânsa mi-a fost mântuirea. Să-ţi fie de aci înainte, ca şi mie, stăpână!»

Bănică sărută cu recunoştinţă mâinile Ancuţei, şi apoi, cu mirare, începù să întrebe: — «Dar cum! ce fel s'a întâmplat... ?»

Radu îi curmă vorba: — «Nu e acum vorba pentru cerce«tări. Vorbă multă, sărăcia omului! Să ne grăbim să fugim «căci zorile se revarsă şi ar puteà să ne deà în urmă».

— «Dar, vai de mine! stăpâne!» — şoptì bătrâna slugă, în mintea căruia bucuria se prefăcuse acum în zmerită îngrijare dinaintea unei fiici de Voevod, — «cum o să poată umblà domniţa călare? Noi avem numai doi bieţi căluşei... ş'apoi încotro să ne ducem?...»

— «Incotro? Mai întrebi? La noi acasă, la Motru», — răspunse Radu.

— «Ce gând ai, stăpâne»; — adăogì Bănică, — «apoi e «biata casă a noastră dela Motru, după potriva unei fete de «Domn?»

— «Ancuţa, moş Bănică, nu pune preţ la zădărniciile falei. «D'acum înainte averea ei, ca şi a mea, stă numai în inimă. «Ne iubim; ce ne pasă nouă de sărăcie? — Aşà e, dragă «Ancuţo?»

— «Unde voiu fi cu tine, Radule, acolo voi fi şi fericită!»

Tânărul Socol sărută dulce pe a sa iubită şi încălecând voiniceşte calul său unguresc, el aşternù bunda sa pe oblâncul şelei, ridică în braţe pe Ancuţa şi o aşeză de-a curmezişul

rezimând-o de al său piept. Bietul Bănică, neputându-se încă bine domiri, ridică cu mirare sprânceana, dete din umăr şi mormăi : — «Vezi Doamne! ce-s tinereţele la om!» — încălecă şi dânsul pe mărunţelu-i bidiviu şi se luă în fuga mare, după fericiţii tineri ce se depărtase în treapătul calului.

Călătoria fu lungă şi ostenitoare. Dar cine nu ştie câte poate juneţea şi iubirea adunate la un loc! Ei umblau mai mult noaptea pe răcoare, tot prin căi pustii şi lăturalnice, ferindu-se a deşteptà băgarea de seamă a drumeţilor şi a locuitorilor; dar în cale, precum şi în conacele lor, alese tot sub veselul frunziş al pădurilor, câte dulci şi drăgăstoase vorbiri! câte visuri de fericire plăzmuite! câte nepreţuite şi încântătoare desmierdări.

Astfel, după mai multe zile de călătorie, sosiră ei în valea Motrului. Râul cu apele sale galbene, curge pe o matcă de lut năcleios, ocolită cu un desiş de verdeaţă; acolo salcia pletoasă, socul mirositor, alunii mlădioşi, arţarii cu pojghiţe roşii, carpenii stufoşi, salba moale şi teii cresc cu falnici jugastri, cu plopi înalţi şi subţiri, cu anini uşurei, cu ulmi albicioşi, cu sângeri pestriţi, cu corni suciţi şi vârtoşi. Printr'acel hăţiş felurit de arbori ce se îndeasă şi se împleticesc, mierlele şi piţigoii şueră şi ciripesc, săltând din ramură în ramură, iar pe vârful copacilor turturele sure şi porumbei sălbatici se îngână, în vreme ce prigorii cu pene albastre chiuesc mereu în zborul lor neastâmpărat.

Un drum îngust şi mlăştinos străbate acea luncă înveselită şi duce până la vadul Motrului, dincolo de care se vede curtea lui Socol. Acea locuinţă, odinioară îmbelşugată şi zgomotoasă, erà acum pustie şi cu totul sălbătăcită; pe zidul de împrejmuire, acum muced şi învechit, se întinsese lungi ramuri de iederă stufoasă; streaşina porţii învelită cu blăni putrezite de stejar se acoperise cu muşchiu. În întru curţii buruiana crescuse înnaltă şi abià se mai zăreà în fund o groapă adâncă şi mare, astupată pe alocurea cu surpături de zid, printre care răsărise boziile şi bălăriile; — atâta mai rămăsese din falnicele case ale vornicului Socol, pe care Mircea

Vodă poruncise să le doboare la pământ! Mai în lături erà o colibă învelită cu şovar, în care trăià doi, trei români scăpătaţi, singurii slujitori rămaşi la curtea boierească; în preajmă, sub nişte vechi tulpine de nuci, cu crăcile pe jumătate arsè şi uscate, erau aruncate obezi de roate, juguri de car, ghizduri, doage şi alte unelte de joagăr, cu cari îşi câştigau pâinea acei sărmani muncitori. De altă parte, câteva înguste brazde de fasole, de praz şi de legumă; mai ici, un coşar în care se adăposteau seara puţine vite de hrană ce pribegeau ziua pe malul gârlei, mai dincolo, o şiră de paie şi nişte căpiţe de fân. Prin iarba înaltă şi deasă alergau şi se jucau câţiva copoi şi o potecă strimtă, cât trece omul cu piciorul, străbăteà dela poartă pănă în bătătura stăpânului. Aceea erà singura clădire de zid rămasă în curte; erà un turn înnalt şi îngust cu ferestre mici şi nepotrivite, având jos o portiţă boltită, căreia îi slujeà de prag o piatră de moară crestată în două. Pe din întru o lungă scară învârtită, cu trepte mici de piatră, da intrare, la deosebite caturi, în nişte chilii pardosite cu cărămizi, din care abia două mai erau de locuit. Intr'una, sus, şezuse Radu şi în cealaltă, mai aproape de uşa intrării, credinciosul său Bănică. Acel turn, aşezat în vecinătatea porţii, purtà numele de *Chindie,* căci fusese odinioară, pe când se înnălţau măreţe casele vornicului Socol, locul de streaje, de unde, ca şi în curţile domneşti, se vesteà cu tobe şi cu surle, ceasul înserat al chindiei, când toţi oamenii casei se adunau la cină şi porţile ogrăzii se închideau.

Ajungând în acele locuri sălbatice şi despuiete, Ancuţa nu simţi câtuşi de puţin acea compătimitoare mâhnire ce mai adesea sărăcia insuflă chiar şi inimilor miloase trăite în belşug; ea încă se bucură de liniştea acelor paşnice ţărmuri şi îndată îşi însuşi într'însele toate visele sale de norocire. Deci viaţa ei ca şi a Radului, se strecură de atunci ca într'un şir de dulci şi neturburate plăceri. Zilele treceau ca un zâmbet, nopţile ca un farmec! Erà o fericire de acelea pe care soarta duşmană nu le dărueşte pentru multă vreme unor inimi de muritori!

Să ne întoarcem iarăşi în cercul viforos al luptelor şi al intrigelor politice.

Andronic Cantacuzenul, amărât şi înfuriat de fuga fără veste a soţiei sale[1], alergase drept în Anhial, la fratele său Mihail, ca să-l înştiinţeze despre crunta necinste ce i se făcuse în Ţara Românească. In pismaşa sa mânie, fericirea lui *Stamatie* i se păreà o batjocoritoare umilire, pe care sufletul său trufaş nu o puteà mistuì. El insuflă puternicului său frate zavistiosu-i necaz şi-l făcu părtaş călduros la a sa răzbunare[2] Mihail Cantacuzenul nu erà om în mintea căruia să se şteargă lesne o înfruntare; deci el se sculă în grabă, se repezì turbat în Ţarigrad, uneltì mii de tainice intrigi, iscodì mii de pâri mincinoase şi apoi dete în genunchi la vizirul Socoli, cerând mazilirea neamului domnesc din Ţara Românească şi depărtarea din scaunul păstoresc a patriarhului Iosaf[3]. Bietul acest bătrân, pârât pe nedreptate şi tras în judecată dinaintea soborului, pentru nişte vini fără temeiu, fu gonit cu necinste din patriarhie şi murì ascuns într'una din mânăstirile muntelui Atos[4].

Din partea însă a familiei domneşti, Cantacuzenul întâmpină o mult mai vie împotrivire. Chiajna îşi câştigase apărători chiar în sânul seraiului împărătesc; solul ei cercase mai din vreme Porţile şi mituise pe mai mulţi din înalţii dregători. De aceea şi noul Sultan Selim, nevoind să strice voia niciunuia dintre puternicii viziri, hărăzì lui Mohamet Socoli carte de Mazilie pentru Petru-Vodă Şchiopul şi totdeodată, lui Sinan şi lui Mustafa, apărătorii vânduţi neamului Mirceoaiei, le dăruì

---

[1] Până la această fugă am urmat, mai mult sau mai puţin, întâmplările istorice. Dar despre fuga soţiei lui Andronic, Henricus Hilarius ne spune că chiar doamna Chiajna a trimis să o ia înapoi dela bărbatul său, încă de pe drum.

[2] Henricus Hilarius în *Crusius*, Turco-Græcia.

[3] Henricus Hilarius; *Lequien.* Oriens Christianus; *Hammer; Meletie,* Istoria bisericească.

[4] Epistolă trimisă de către Crusius, care cuprindeà povestirea lui Henricus Hilarius; *Charrière,* Négociations de la France dans le Levant, III, p. 741 et sq. nota 1.

firman de domnie pentru Alexandru, al doilea fecior al Chiajnei.

Tot Chiajna erà mai tare! Ingâmfată de această nouă biruinţă, ea socotì vremea numai bună pentru o nouă şi desăvârşită lovire asupra boerilor răsvrătiţi, urmând dar pilda de curând dată de către Domnul Moldovei, Alexandru Lăpuşneanu [1], ea adună la un ospăţ pe Radu, logofătul din Drăgoeşti, pe Mihnea din Bădeni, feciorul lui Udrişte Vistierul, pe Toader dela Bucov, pe Vladul Caplei, pe Pătraşcu, pe Calotă, pe Stan, feciorul Drăguleţului, pe Radu, stolnicul din Boldeşti şi le tăiè capetele [2]. Indată apoi porunci se trimiseră la banul din Craiova, la ispravnici şi la vătaşii de plaiuri ca să prinză, ori morţi ori cu zile, pe mulţi alţi boierimi de price, printre cari erà socotit şi Radu, feciorul vornicului Socol de peste Olt.

Cu aceste împrejurări se petrecuse câtăva vreme; lunile vesele ale iernei fugise, luând cu sine jocurile pe verdeaţă şi plimbările noaptea pe lună şi acea mulţumire sufletească ce naşte din razele mai călduroase ale soarelui, din mirosul bălsămit al pajiştei înflorite, din miile de nepreţuite daruri ale rodirei.

Omul, ca firea, zâmbeşte cu soarele, se întunecă cu norii, se alină cu seninul, se turbură cu furtuna; fiece schimbare a naturei are un răsunet în inima sa; fiece frunză ce cade îngălbenită toamna, lasă un dor în sufletu-i întristat.

Aşà şi Radu cu Ancuţa, înstrăinaţi de lume, d'ale ei veselii, dar nu şi d'a sa răutate, trăiau acum într'a lor cetăţuie pustie, purtând dorul frumoaselor zile trecute şi mângâindu-se cu nădejdea primăverilor viitoare.

E tristă şi urâtă iarna la ţară, când crivăţul viforos urlă peste câmpii, când norii sau ceaţa întunecă cerul, când ploile reci desfundă pământul, când ţarina-i goală şi nă-

---

[1] Omorirea boierilor de către Alexandru Lăpuşneanu, aşà frumos povestită de d-nul C. Negruzi, s'a petrecut pe la 1565: iar acestea se petrec la 1568.

[2] *Constantin Căpitanul,* Croricarul anonim.

pustită, dumbrava uscată şi plugul trândav. Apoi, în lungile nopţi de iarnă, ce întunecime plină de groază! ce de şoapte fioroase! Vântul vâjie şi geme ca nişte jalnice glasuri ce plâng din depărtare; ploaia isbeşte cu o întărâtată stăruire în pereţii şi în ferestrele casei; oblonul se clatină şi scârţâe pe ţâţânele-i ruginite; focul bubue şi trozneşte în cămin şi uneori o pasăre de noapte, gonită din adăpostul ei de o suflare mai viscoloasă a crivăţului, îşi ia zborul, scoţând un ţipăt sfâşietor şi tânguios.'

Într'acele văietări ale firei, mintea de sineşi se porneşte pe cugetări mâhnicioase; închipuirea îşi plăzmueşte vedenii cobitoare şi tot ce e mai trist în viaţă, toate restriştele trecute, toate temerile viitorului, se răsfrâng, ca umbre sângerate, în oglinda întunecată a inimii.

Într'una din acele seri furtunoase, Radu şedeà cu Ancuţa, amândoi tăcuţi, şi duşi pe gânduri; un foc de surcele văpăià pe vatră, revărsând o lumină roşiatică în chilie: d'a lungul zidului se întindeà un pat acoperit cu velinţe vărgate de ţară; d'asupra erà o mescioară albă, rotundă, şi alături o laviţă îngustă de lemn pe care ei şedeau; dar în perete străluceà o bogată icoană îmbrăcată cu argint. Pe dânsa erà înfăţişat, cu asprul condei al zugravilor strămoşeşti, chipul Maicii Domnului, ţinând sfântul său prunc pe braţul cel stâng. Luciul înegrit al văpselilor, trăsurile uriaşe şi nemlădiite ale obrazelor, feţele lor îngălbenite, ochii lor mari şi întunecaţi, în sfârşit acel cerc de lumină ce le împresură, la un ceas aşa înoptat, făceà să nască în inimă o sfiaţă şi cuvioasă îngrijare. Privirea Ancuţei se aţintise cu smerenie d'asupra icoanei, iar tânărul Socol, în sufletul căruia se deşteptau acum, una după alta, toate nenorocirile vieţei sale trecute, tresări ca de un fior, îşi lăsă fruntea pe mână şi, cu glas obidit, întrerupse tăcerea:

— «Dragă Ancuţo, — zise el, — vezi tu această sfântă icoană? Ea în veci a fost martură la restriştile casei noastre; cu dânsa am împărţit toate mâhnirile mele. Odinioară, nişte ciobani, ce păşteau turmele noastre de oi departe, în munţii

Vâlcei, au găsit-o, zice într'o vechie tulpină de ştejar, şi-au adus-o la tatăl meu. El, sărmanul, o primì ca o veste bună, ca un semn de noroc; dar chiar în ziua aceea, silit de duşmani să-şi lase casa pe o groaznică furtună, el apucă drumul pribegiei şi murì pe ţărmuri depărtate... Ţărâna să-i fie uşoară! Rămăsesem — cu mama, doi copii, o surioară şi eu — hrăniţi la masa străinilor; crezându-i că-i sunt prieteni, îndată ce venì ştirea despre moartea lui, ne opriră mult puţină stare câtă mai aveam şi ne goniră de pe pragul lor, săraci şi despuieţi. Din toate averile noastre, ei ne lăsară numai această icoană ce, în nelegiuita lor credinţă, n'aveà nici un preţ... Ce poate face o biată muiere singură, departe de ţara, de rudele ei, cu doi copii pe braţe? Eram încă tânăr de ani, p'atuncea... dar vârsta nu mi-a cruţat nici o amărăciune! Pe biată mama o văzui zăcând, în luptă cu boala şi mai vârtos cu frica d'a ne lăsà fără sprijin pe lume; în sfârşit, biruită d'atâtea suferinţe, într'o noapte îngrozitoare ca aceasta, îşi dete, sărmana maică, sufletul. Eram în genunchi la patul ei de moarte şi în faţă-mi luceà tot icoana aceasta...!»

O viforoasă şuerătură a vântului, ce cletină cu vuet învelitoarea şi uşile turnului, îi curmă povestirea. Ancuţa se strânse mai aproape de dânsul; amândoi îşi făcură semnul crucei şi Radu urmă:

«Apoi mai trecù vreme şi soră-mea ajunse în floarea ti-
«nereţei; blândă şi gingaşă copilă! începusem să aflu în-
«tr'însa o inimă ce împărtăşeà şi mângâià a mea jale din
«vremi adunată... Dar într'o zi, — vezi cât îmi erà ursita
«de duşmană! — mă dusesem cu alţi tineri să ne încercăm,
«în câmpie, la jocuri de arme; eram în Ardeal şi tovarăşii
«ce mă chemase la acea sărbătoare, erau cei mai mulţi,
«feciori de nemeşi unguri... Unul dintr'înşii (iadul să'i mun-
«cească sufletul trădător!) răpì în lipsă'mi pe scumpa mea
«surioară şi fugì cu dânsa. Când mă întorsei seara acasă,
«pretutindeni erà întuneric; furtuna urlà cu turbare. Chemai!

«dar nu-mi răspunse nimeni. La lumina unui fulger, văzui «odaia pustie şi în faţă'mi luceà tot icoana aceasta...»

Uşa chiliei se deschise cu sgomot şi Bănică intră repede şi speriat.

— «Stăpâne»; — zise el — «o ceată de oameni ne-a în-«conjurat toată curtea. Nu ştiu, hoţi fi-vor, sau alţi făcători «de rele? dar, după numărul şi armele lor, nu s'arată să «fie cu vreun cuget curat».

Un glas s'auzì strigând d'afară: — «Deschideţi poarta la «oamenii domniei!»

Bănică se plecă pe fereastră şi răspunse: — «Păsaţi-vă în «cale! N'avem acì loc de găzduit!» — Însă Radu vrù să-l «oprească: — «Ci taci, moş Bănică; or fi călători şi i-a «apucat noaptea pe drum. Nu voiu, cât îi de săracă, să-mi «fie casa închisă la cei nevoiaşi. Mergi de le deschide».

El încă bine nu sfârşise şi un glonţ de săneaţă reteză peretele de lângă fereastră. Atunci s'auzì o larmă de oameni ce spărgeau porţile şi năvăleau cu grămada în curte. Radu scoase al său paloş şi sluga puse mâna pe o puşcă:

— «Acum, fătul meu, or cu viaţa or cu moartea! Dom-«nul să ne ajute!» — spuse bătrânul Bănică.

Tâlharii într'această vreme, ca să-şi facă lumină în curte, dedese foc la şira de paie ce sburà cu flacări spulberate de vânt; ei sparseră portiţa chindiei şi se urcau unul după altul pe scara învârtită. Bănică trase cu puşca şi răsturnă pe cel din frunte, dar o mulţime de panduri băneşti, călcând peste trupul tovarăşului mort, se repeziră cu săbiile goale asupra lui şi bătrânul slujitor căzù înjunghiat pe pragul uşei.

Ancuţa stà îngenunchiată dinaintea icoanei. Ostaşii năvăliră în chilie, sbierând cu turbare: — «Pe dânsul copii! daţi de tot!»

Paloşul Radului sburà un minut, făcând roată împrejuru-i, dar săbiile şi lăncile îl înconjurau. Străpuns de toate părţile arma îi pìcă din mână şi el căzù mort la pământ. Groaznic fù ţipătul Ancuţei, când ea se aruncă preste trupul sfâşiat al iubitului ei!

Un nor de fum umplù chilia; vâlvori de foc eşeau pe gura vetrii şi grinzile trozneau, scăpărând ţăndări înflăcărate. Atunci icoana cea mare căzù din perete cu un răsunet lung şi tânguios!

Vântul aruncase paie aprinse pe învelitoare şi focul încinsese de toate părţile turnul. Pandurii se îmbrânceau şi se rostogoleau pe scară, cu ţipete şi cu zgomot, cătând să scape din primejdia pojarului; ei fugeau care încotro găseà loc de fugă.

Toată noaptea arse chindia lui Socol; în murgul zorilor o şiră de scânteie încunună a sa creastă, care şi ele se stinseră una după alta. Câteva zile însă mai în urmă, clădirea surpată încă fumegà.

IV.

PUSTNICA.

După ce Poarta turcească mazilì din domnia Ţării Româneşti pe Petru Şchiopul, acest domnesc cocon, adus în Ţarigrad, fuse pus în lanţuri şi trimis surghiun la cetatea Conia din Anadol; dar maică-sa îngrijată alergase curând în urma lui şi, cu mâinile pline de aur, ceruse înapoi pe fiu ei cel robit. Patruzeci mii galbeni, afară de tot atâţia ce adusese drept haraciu al ţării, împărţiţi pe la vizirii şi pe la curtenii de toată mâna, scăpară zilele ameninţate ale lui Petru; dar un lucru mai ales întoarse spre dânsul voia veghiată a Sultanului, adică mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunaţi şi puşi la păstrare de neamul domnesc al Ţării Româneşti. Împăratul se milostivì şi hărăzì zece mii dintr'înşii bătrânei doamne; iar pe coconul ei îl oprì în Ţarigrad cu leafă din haznaoa împărătească [1], şi peste câteva luni îi mai adăogì şi douăzeci aspri tain pe zi [2].

---

[1] Din raportul solului nemţesc Wysz, dela Maiu 1468, *Hammer*.

[2] Din raportul bailului veneţian Barbaro, dela 8 Iunie 1569, *Hammer*

Cu atâta nu se mulţumià Chiajna; având un fiu pe scaun, ea sârguì să-i agonisească şi celuilalt domnia vecină a Moldovei, de care se foloseà pe acele vremi un Ioan-Vodă, venetic armean [1], pururea învrăjbit cu Turcii; drept aceea, nu puţin lucrà dânsa la pâra şi la osânda lui Ioan Vodă. In sfârşit, la anul 1754, ea isbutì, prin uneltirile sale, să scoată carte de mazilie Domnului moldovenesc şi în locu-i să se orânduiască fiul ei Petru [2], care şi purcese din Ţarigrad însoţit de oaste turcească.

Din partea sa, Ioan-Vodă nu primì voios ca să se lepede de domnie, ci adunându-şi boerii şi ţara, le cerù jurământ statornic ca să se lupte şi să moară împreună cu dânsul şi, începând atunci gătirile de bătălie, trimise să poftească cu leafă pe Cazaci ca să-i vină întru ajutor; iar aceştia cum îs răsboinici şi în veci gata a se amestecà în tot felul de vrăjbi şi de sfădiri, se adunară o mie două sute de oameni şi veniră la dânsul [3].

Dincoace de Milcov, aflând de neprieteneasca primire ce au să facă Moldovenii frăţină-său, Alexandru-Vodă îşi strânse şi el oştirea şi se gătì a purcede spre Moldova, în întâmpinarea lui Petru [4]. Pe de altă parte, doamna Chiajna, temându-se într'aşà priincioase imprejurări, de vre-o isbucnire protivnică în ţara Oltului, unde în veci clocoteà o duşmănie ascunsă asupra neamului domnesc, hotărî să deà însăşi o raită prin oraşele olteneşti, ca să îngrozească pe cutezători şi s'amăgească cu măguliri pe cei cu bunăvoie.

Ea trecù repede prin Slatina, prin Caracal, prin Craiova şi găsì mai pretutindeni casele boereşti pustiite; cari nu perise de sabia slujitorilor domneşti, fugise în pribegie [5]; moşnenii ce mai rămăsese, împreună cu opinca, răbdau păsul ţării şi

[1] *Vornicul Ureche.*

[2] Cronicele româneşti, *Hammer.*

[3] *Vornicul Ureche.*

[4] *Constantin Căpitanul,* Dacia I, IV.

[5] Pe atunci se aflà fugit tocmai în Spania un Nicolae Basarab, cum se vede în *Mag. Ung.*

nici măcar aduseră jeluiri Doamnei. Ce-i bună Românului jeluirea, când urechea ce-l ascultă e tot una cu mâna ce-l apasă? Tace până ce Dumnezeu prinde într'o zi milă de dânsul, ori până ce însuşi se îneacă cu răbdarea ş'atunci îşi îşi face singur dreptate!

Chiajna îşi urmă dar în ticnă calea spre Cerneţi şi spre Ruşava. Ea călătorià într'un rădvan, care pe atunci erà o largă cutie de lemn văpsit, scobită rotund şi aşezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate. Opt telegari înhămaţi ungureşte, d'a lungul, cu şleauri de curea, subţiri şi întinse, purtau trăsura mai uşor ca vântul. Erau tot căluşei rotunzi de Dobrogea şi bahmeţi [1], zbârliţi de Bugiac, aleşi tot pătrărei şi cincărei [2], negri la păr ca pana corbului cu coadele lungi, cu coamele răsfirate, cu nara în vânt, fugari neobosiţi ce abia atingeau, în buiestru, cu copita de ţărână. Doi surugii flăcăiandri, cu mintene numai găitane, cu căciula moţată de oaie p'o ureche, cu mâneci albe, largi şi suflecate, îi mânau din călărie, săltând uşor pe şele, chiuind vesel din gură şi pleznind din bicele lor ce se împleticeau pe d'asupra capetelor, ca mii de şerpi încovoioşi.

Astfel zburà în cale doamna Chiajna, prin codrii din apusul Craiovii şi începuse a înoptà când trăsura-i scobori într'o luncă unde, printre carpenii stufoşi, printre des aluniş, se strecurau apele gălbinatice ale unui râu; naintaşii trecuse apa prin vad când deodată, opintindu-se în loc, începură a sforăi; ceilalţi cai le urmară pilda şi într'un minut toate hamurile se încurcase; bahmeţii se răsfirau în desghinuri, săreau în două picioare, nechiezând speriaţi, cu urechia dreaptă, cu coama zbârlită, nesupuşi frâului, neascultători glasului, stau încordaţi şi nu voiau să ia de loc.

— Dar, ce măre, să mai fie şi asta?» — strigau unii din drumeţi, neîncercaţi la seama cailor. — «Or că strechia a dat într'înşii?»

[1] Caii de Bugiac se numesc astfel în balade.

[2] Cuvinte întrebuinţate în baladele poporane, publicate de *V. Alecsandri*.

— «Ba aşa's bahmeţii dela noi»; — răspunse cu mândrie un bătrân lipcan tătar din Bugiac, — «au sămânţă de Misir, şi calul dela Misir miroase de departe unde-i vreun zid părăsit şi sforăe a pustiu, nechiază ca de groaza morţii.»

Intr'adevăr, pe malul învecinat, printre desişul mărunt al unui zăvoiu de copăcei, se înălţă pe albăstreala întunecată a cerului, un părete îngust şi negru, cu muchea surpată, cu laturile crăpate, fioros şi cobitor ca urma unui păcat în amurgul conştiinţei. Zgomotul alaiului domnesc deşteptase bufniţele şi liliecii, cari, din crestăturile vechei zidiri, sburau fâlfâind în toate părţile, cu ţipete ascuţite.

— «Cruce ajută!» — şoptiră slujitorii între sine, cătând să descurce hamurile cailor. — «Ce dărâmături să fie astea? Iar vre-o mânăstire pângărită de păgâni, arde-i-ar focul!... Ce ştii?...»

— «Ba-i, pare-mi-se, chiar chindia lui Socol» care au ars-o, «mai anii trecuţi, pandurii, când au ucis şi pe Radu, feciorul «lui... Aşa-i; vorbă e? ia, tocmai aci erà, în lunca Motrului.— «Ci-că, măre, c'a treia zi după ce a dat clădirea pojarului, «a eşit noaptea din pimniţi adânci, o stafie c'o icoană mare «săpată în piept şi a apucat ţipând în patru părţi, de unde «suflă patru vânturi, şi la răsărit, şi la miezul-zilei; şi la soare «apune ş'apoi şi-a ales cale spre steaua nopţei, şi s'a dus, «măre, s'a dus tot în colo, în fundul iernii, unde's troenii «de ninsoare ca munţii...»

— «Vezi d'aia nu s'a mai pomenit d'atunci să fie oameni «cu şederea pe locurile acestea! Au băjenărit toţi românii de spaimă!»

— «Auzi, măre bădiţă!» — adăogiră cu mirare ascultătorii şi, fiindcă în vremea povestirii hamurile se aşezase în bună rânduială, slujitorii apucară caii de dârlog, îi trecură, făcându-şi cruce pe d'inaintea dărâmăturilor, ş'apoi surugii, pleznind din bice, strigară cu glas ascuţit: «I! hai să meargă!!!» — şi toată ceata în goana mare pornì înainte.

De auzise Chiajna de ceeace se vorbise, cine poate şti?

Destul e că chipu-i rămase neclintit, fruntea-i tot încreţită, ochirea-i tot straşnică, dinţi-i tot încleştaţi.

La Cerneţi, la Ruşava ş'apoi la Târgu-Jiului, cercetările sale avură acelaş sfârşit; pretutindeni ea găsi o aromire nepăsătoare din acelea ce zic: «Să n'aibi teamă!» şi adesea ascund un jăratec. Se îndreptă apoi spre Vâlcea, ca de acolo să se întoarcă, pe sub muscele, la locul unde se adunase în tabără fiii săi.

Drumul ce merge prin munţi, din Gorj spre Râmnicul-Vâlcei, la depărtare cu vreo două ceasuri de acest oraş, apucă d'alungul printr'o vale largă, prin care curge, pe o îngustă matcă aşternută cu petriş gros, pârâul numit Otăsăul [1]. Ai zice că apele sale limpezi se joacă cu veselie în răsfăţate încovoeturi, uneori strecurându-se binişor prin iarba deasă şi măruntă a luncei, alteori alergând cu pripă d'acurmezişul văii, dela un mal până la altul, ca suveica pe iţele războiului. D'a stânga râului sunt dealuri pe care cresc amestecaţi, brazi şi paltini, frasini şi mesteacăni; de cealaltă parte munţi cu înalte piscuri îşi arată coastele lor aprigi, râpoase şi surpate ce se destind ca un vechiu părete de uriaş, mâncat de umezeală şi de putregai.

Într'o seară luna, înaintând liniştit pe din dosul acelor negre vârfuri sfărâmate, întunecà cu umbrele lor prelungite adânca vale şi-apoi iar, uneori scăpând printre surpături, razele ei sticleau, ca pietre scumpe, pe valurile pripite şi colcotoase ale micului pârâu.

Erà linişte pretutindeni când începù a răsunà, cu un vuet depărtat, treapătul cailor ce purtau şi însoţiau rădvanul Doamnei Chiajna.

Un lipcan alergà înainte ca să cerce drumul şi să deschiză calea; calul său, ce în goana mare se aşterneà drumului ca suflarea de vânt pe iarba de pe câmp, fugeà scăpărând din copită şi, pe tot minutul, muindu-şi gleznele în valuri, stră-

[1] Acolo s'a zidit mai pe urmă în vale, *Mânăstirea dintr'un lemn* ş sus pe munţi Schitul *Surpatele.*

bătea matca şerpuită a Otăsăului. Deodată, la un mal, agerul dobitoc se oprì sforăind; iar călăreţul, auzind în preajmă-i un gemăt slab şi sfârşit, zărì sub o rază trecătoare a lunei, chipul sau mai bine umbra unei fiinţe albe şi uscate ce zăceà asvârlită pe malul verde al râuleţului. Trupul ei despuiat ce abia îl înveleau nişte ţoale sfâşiate, păreà zdrobit; mânile şi picioarele-i slabe şi lâncede, căutând poate în răcoarea râului ceva înviere, pluteau pe deasupra apei ca frunze îngălbinite de toamnă; capu-i obosit căzuse pe pietrişul din matcă şi pletele-i resfirate se scăldau, furate de valuri.

Aprodul gonaciu se oprì d'naintea acelei iesme ce semănà mai mult cu un morman de oase, şi îndată în urmă-i sosì tot alaiul domnesc. Toată gloata drumeţilor, pănă chiar şi Doamna, se coborâră din rădvan şi de pe cai şi se apropiară de locul unde se aflà nenorocita fiinţă; toţi, făcându-şi cruce, priveau cu o miloasă spaimă acel trup, sfărâmat, în care suflarea semănà cu cea din urmă văpăiere a candelei ce se stinge. Iar ea d'naintea unei aşà zgomotoase adunări deschise încetinel pleoapele sale afundate: ochii ei mari şi holbaţi se sticliră, cu o nespusă durere, către malul drept al vălcelei şi trupu-i întreg, prin nişte uşoare tresărituri ale nervilor, părea c'ar vreà, c'ar cere să se tragă spre un loc dorit.

Acel loc erà o măgură verde cu muchia lată şi rotundă pe care crescuse din veacuri depărtate, un bătrân stejar, sub al cărui lat frunziş se umbreà tot dealul; nu departe de dânsul, un plop străbun îşi înălţase spre nori creştetul semeţ. Amândoi, ca doi fraţi sărmani şi năpustiţi crescuse singuratici p'acel costiş; amândoi de mari de veacuri se luptase împreună cu criveţele şi cu vijeliile; amândoi în sute de rânduri scuturase împreună când vesela frunză, când trista zăpadă! amândoi se unise ca să fie în pustiu, locaş milostivit al păsărilor cerului, umbrar răcoritor al turmelor zăpuşite, adăpost binecuvântat al călătorului obosit!

Spre dânşii acum se îndreptà stăruita dorinţă, suspinul cel din urmă al neputincioasei acele fiinţe.

Un om o luă dar în braţe, şi ceilalţi toţi îl urmară, suind

dealul în faţa vechiului stejar; dar cu cât mai mult se apropiau, o zare de lumină neobişnuită, care sub razele lunei creşteà ca un luciafăr albicios, ca o pară de foc luminoasă, păreà că iese din sânul bătrânei tulpine. O sfântă groază cuprinsese toate inimile; dar împinşi ca de o putere căreia nu-i puteau stà în potrivă, ei înaintau uimiţi de raza lucioasă ce-i trăgeà spre sine şi le sorbeà vederile. Când ajunseră pe muchia măgurei, drept în faţa stejarului, toate în preajmă erau scăldate în lumină, toate străluceau ca într'o senină vâlvoare; iar în tulpina găunoasă a copacului, impresurată de raze argintii, domneà, ca într'un cerc de slavă cerească, chipul Maicii Domnului, ţinând în braţu-i stâng pe Mântuitorul său Prunc.

— «Maică Preacurată! — strigă atunci pustnica ce'n faţa icoanei păreà că-şi dobândise un viers ce sunà mai tare, mai dulce decât glasurile omeneşti, — Maică Prea curată! maică «fără pată! Tu, care ai încercat numai durerile inimilor lu«meşti şi care până acum nu te-ai îndurat a-mi iertà câteva «zile răpite în desmierdările vieţii! Tu, care ai privit fără jale «sfâşierile inimei mele, când singuru-mi p'această lume şi mult «iubitu-mi sprijin a căzut jertfă sub mâna mohorâtă a uci«gaşilor! Tu, care m'ai călăuzit prin poteci spinoase, pe slo«iuri de ghiaţă, când cu sfânta-ţi icoană în braţe, am colindat «aiurând plaiurile şi câmpiile! Tu, care m'ai adus sub această «sfinţită tulpină, într'acest sălbatic sălaş de pustnicie, în care «sufletu-mi dăulat şi zdrobit de răstrişte, în zadar cată odihna «şi pururea, ca o milostenie, îţi cere scurtarea ticăitelor mele «zile! Tu, deci, care şi de am păcătuit, şi de am fost culpeşă «ţie, m'ai osândit după mulţimea vinelor mele. Acum cerească «stăpână, inima îmi spune că înduratu-te-ai însfârşit de mine «şi ai apropiat ceasul dorului meu!.. Acum dar mă închin «la poalele tale cu jeluiri, cu rugăminte, cu lacrămi, nu doară «ca să-mi ceiu vre'o cerească răsplată, — căci ce va fi partea «mea, dincolo de sburd'această lume, e în sânul tău ş'al Dom«nului şi cu voioasă bucurie îl voiu primì!... — ci Maică mi«lostivă, tu care ai fost mamă ş'ai pătimit de păsul fiului

«tău, fie-ţi milă şi îmblânzeşte, alină şi spală orice duh de «mânie, în inima mumei ce m'a purtat pre mine, nevrednica, «în sânul ei şi la picioarele căreia mă plec acum, ca şi dânsa «cu milostivire la tine, să uite greşalele nesocotitei sale fiice!... «In ceasul acesta, care e al meu cel din urmă, iartă-mă, «maică, deşi mult ţi-am greşit eu ţie în viaţă! iartă-mă, căci «cu amarnice dureri am ispăşit, vai! şi eu, păcătoasa-mi ră-«tăcire!..»

Rostind cu o cucerită şi înfocată căinţă aceste din urmă cuvinte, sărmana pustnică se prăvălise cu fruntea în ţărână dinaintea doamnei Chiajne.

Acea vedenie strălucitoare a unei sfinte icoane în mijlocul nopţii şi al pustietăţii, acea dureroasă destăinuire a unei aşà soarte, acel glas proorocesc ce vesteà moartea vecină a fiicei sale, făcură să sclipească sub geana încruntată a Chiajnei o umbră de îndurare; dar freamătul milei nu se coborîse încă până în inima'i oţelită, când deodată un nor repede şi negru trecù cobitor preste faţa lunei. Lumina icoanei d'o dată se stinse şi întunericul se răspândi jur împrejur.

Cumplita mumă se întoarse atunci cu o feroasă iuţeală şi grăbind pasul spre vâlcea, strigă cu'n glas aspru: — «Nainte copii!» — Vinovatul împetrit în rele fuge chiar şi de umbra mustrării. Într'o clipă Chiajna se suise'n rădvan şi tovarăşii ei, înfioraţi de sunetul oţ'it al glasului ei, ajunsese departe gonind în urma rădvanului, când începură să simtă mustrarea în cugetele lor, biruite de neîmblânzita lor stăpână. . . . .

În valea Otăsăului câteva slabe suspine, pierdute printre şuerătura frunzelor ce se legănau în adierea dimineţii, dovedíră suferinţele cele din urmă ale nenorocitei pustnice. Muritoarele despuieri ale domniţei Ancuţe, căzute chiar la poalele sfintei icoane, în sălbatica chilie ce-şi găsise ea, în scorbura străbunului stejar, fură acoperite de frunzele ce le spulberă crivăţul de toamnă. . . . .

Mulţi ani în urmă ciobanii găsiră tot acolo icoana Maicii Domnului, ce se zice a fi una din cele şapte de Luca Evan-

ghelistul zugrăvite, şi chiar în tulpina bătrânului copaciu ei scobiră bisericuţa cea veche a mânăstirii zisă «dintr'un lemn» [1].

*

Pe când doamna Chiajna îşi urmă ispititoarea colindă preste Olt şi prin ţara de sus, tinerii ei feciori domneşti, însoţiţi unul de oaste pământeană şi de ajutorinţe ungureşti, altul de Turcii ce i se dase ca să-l aşeze pe scaunul năzuit al Moldovii, se întâmpinase în ocolul Focşanilor şi se lăsase cu taberile lor amestecate la satul Săpăţeni pe lunca înfrăţitoare a Milcovului [2]. Doamna mumă îi ajunse acolo, purtând în sufletu-i zmăcinat o îngrijată presimţire care, sub aspra-i fălnicie, se vădeà printr'un neastâmpăr fioros. Ea cătà în zadar să-şi potolească neodihna cu nădejdea isprăvilor viitoare; oştirile împrejuru-i, multe şi veghiate, i se păreau molatice şi nevoioase. Un neîncetat susur de tainică trădare îi şopteà la auz; mintea-i se munceà cu tot felul de bănueli. Ziua ea colindà fără repaos tabăra, vrând să încerce credinţa ostaşilor, să învie, ca odinioară, bărbăţia în inimile lor; dar iazma neîncrederii o urmăreà pretutindeni şi viersul îmbolditor îi pereà pe buză; apoi iar în tăcerea nopţii, în veci deşteaptă şi frământată de griji, ea trăgeà cu urechea la strigările prelungite ale strejilor depărtate şi adesea, coprinsă de o nedumerită temere, alergà să pândească la perdeaua corturilor, unde se odihneau, în visuri de izbândă, fiii săi, uneltele nesăţioasei sale mândrii.

Din potrivă aceşti doi tineri, bizuindu-se cu încredere pe reazimul lor ostăşesc, pe părtinirea soartei şi pe toate voioasele închipuiri ale juneţei lor, petreceau zilele în vesele ospeţe, benchetuind cu boierii şi purtătorii oştii lor şi gata a purcede asupra lui Ioan-Vodă, dacă nu i-ar fi amânat din zi în zi îngrijatele presimţiri ale Doamnei mumei lor.

[1] Tradiţiunea zice că icoana cea mare dela Mânăstirea dintr'un lemn a fost de mai multe ori mutată şi s'a întors singură la locul unde erà clădită mânăstirea.

[2] *Constantin Căpitanul.*

Într'astfel de felurite aplecări se aflà tabăra fråţească a fiilor lui Mircea, când sosì ştirea cum că boerii moldoveni, temători a se vedeà pe viitor înstrăinaţi dela mila noului Domn, ar fi hotărît să părăsească relei sale soarte pe vechiul lor stăpânitor şi au să vină, mânaţi de Dumbravă vornicul, ca să se închine lui Petru-Voevod [1]. Această veste umplù tabăra de bucurie; cu nădejdea viitoarei împăciuiri, străjile se ridicară, vegherea se desfiinţă, caii se slobozirä la păşune, armele se aşezară în znopi; toate se pregăteau pentru o obştească înfrăţire. Doamna Chiajna însă, care nu privise cu suflet liniştit acea nesocotită răsipire a tuturor mijloacelor de o grabnică apărare, cu cât se apropiau Moldovenii, mai cu dinadinsul stăruià ca tinerii Domni să se ţină în lături cu bună şi zdravănă pază.

Norocul lor voì ca, înduplecaţi de nepregetata rugăciune a mamei lor, dorinţa aceştia să fie îndeplinită şi ca dânşii amândoi să lipsească din cortul lor, în ceasul când Moldovenii se iviră dinaintea taberei munteneşti.

Într'adevăr Dumbravă vornicul descălică în faţa şatrei domneşti, însoţit d'o gloată năprasnică de boieri şi de slujitori, purtând nu vestminte de sărbătoare, nici zâmbetul smerit al supunerii, ci podoaba oţelită a unei zile de harţă şi semeaţa căutătură a unei biruinţe lesnicioase.

Osebit de acea se zăreà în depărtare oştiri numeroase care, după caii lor mărunţei şi păroşi, după largii lor şalvari roşii, după chiverele lor ţuguiete, după cântările lor prelungite şi după înaltele lor suliţe ce luceau la soare ca spicurile pe holdă, lesne se cunoşteau că sunt pâlcurile de Cazaci, venite sub povăţuirea lui Sfirski, în ajutorul lui Ion-Vodă [2].

Chiajna, care într'această grea prilejire, ştiuse a întipărì pe chipu-i făţarnic o senină şi rece mândrie, adăstă pe boierii moldoveni într'un falnic cort rotat de covor alb, cusut cu fir şi legat jur împrejur cu ţăruşi poleiţi.

[1] Cronicele româneşti.

[2] *Vornicul Ureche.*

Dumbravă vornicul intră în fruntea tovarăşilor săi; el era un voinic înalt şi spătos, purtând o ţurcă de blană flocoasă ce ascundeà capu-i ras, din creştetul căruia o singură şuviţă de păr atârnà în jos pe ceafa-i lată şi vânoasă; erà îmbrăcat cu un mintean de urs lăţos şi încins cu o curea, de care stà aninată o ghioacă nestrujită cu dinţi de fer, adevărat baltag de uriaş:

— «Unde's puii de năpârcă?..» — strigă el cu glas răguşit, intrând în cort cu mâna în şold, — «Le-a sosit ceasul pieirei! halal di ei, fârtaţi!»

— «Pare-mi-se că'n beţie ţi-ai pierdut cumpătul vorbii, jupan vornice»; — rostì doamna înstrunându-şi mânia, — «ori pe semne c'ai mintea ca de prunc într'atâta trupeşie?»

— «Taci, muiere; nu bârfì!» — răspunse Dumbravă, — «nu doară c'aţi socotì voi că-i Moldova ţară di jac, să ni joace «ca pi urs o mişa pripăşită pela Munteni şi doi feciori de «lele fermecaţi, doi lingăi nătângi ce le pute botu a lapte?... «N'avem noi nevoie de domn muntean. Munteanul îi om vi-«clean; nu-i ca moldoveanu ortoman, şi dănos la mână şi la «suflet fălos [1]... Hai! voinici, drăguţii mei, daţi năvală de mi-i «prindeţi şi mi-i legaţi colea cot la cot să-i ducem plocon lui «Ioniţă Vodă, ca doui berbecei di Armindean!» [2]

— «Câini neruşinaţi, liftă rea!..» — strigă Chiajna, spumegând de turbare; dar Dumbravă nu-i dete vreme să urmeze zadarnicele-i sudălmi, ci, desprinzând ghioaca dela brâu, o învârtì de câteva ori cu braţu-i vârtos şi'apoi, glăsuind şi un groasnic blestem, o asvârlì drept în capul înfuriatei doamne. Chiajna căzù răsturnată pe spate ş'atunci îndată, cu ochii sângeraţi cu fălcile căscate, încercă să se ridice în genunchi, să se sprijine în palme, să rostească un cuvânt; dar abia putù să-i iasă din gâtleju-i năbuşit, vorbele: — «Domnii! feciorii mei!» şi-o înecă sângele ce curgeà şiroae din tot capu'i găurit de ţinte.» Trupu-i se svârcolì cu scrâşniri de dinţi, săltà

[1] Din *balada Gruie Grozovanu.*

[2] Sărbătoarea dela 1 Maiu.

încă de câteva ori, se rostogolì cu creştetul în ţărână, se sgârcì şi se întinse în câte-va încordături dureroase, ş'apoi căzù înţepenit într'o baltă de sânge.

În vremea aceasta Moldovenii şi Kazacii deteră jaf taberii româneşti; fugeau Muntenii care unde puteà. Alexandru-Vodă nimerì să scape la cetatea de Floci; Petru se oprì în fugă la Brăila. Ion-Vodă intră în Ţara Românească şi făcù Domn pe un Vintilă; dar peste câte-va luni, soarta se schimbă. Ion Vodă murì robit la Turci; Alexandru îşi dobândì iarăşi tronul şi Petru Schiopul domnì la Moldova lăudat şi iubit de toată obştea [1].

Bucureşti, 1860.

---

[1] *Constantin Căpitanul, Şincai, Engel* şi alţii.

ΨΕΥΔΟ-ΚΥΝΗΓΕΤΙΚΟΣ [1]

EPISTOLĂ SCRISĂ CU GÂND SĂ FIE PRECUVÂNTARE LA CARTEA «MANUALUL VÂNĂTORULUI»

Domnului C. C. Cornescu.

Amice,

Când 'mi ai dat mai întâi să citesc manuscriptul tău, întitulat «Manualul Vânătorului», *ai arătat dorinţa ca să-i fac eu o precuvântare. Mai apoi ţi-ai luat seama şi m'ai scutit de această măgulitoare sarcină.*

In cazul din urmă, rău nu te-ai gândit, căci eu, după ce am răsfoit cartea ta, m'am luat în adevăr cu plăcere de pe urmele tale de vânător; dar, pe când tu te ocupai cu gravitate a-ţi alege cea mai bună puşcă, a o încărcà cu cea mai potrivită măsură, a o îndreptà după cea mai nimerită

---

[1] Apărute într'un volum de 260 pagini (în 8⁰) la Bucureşti 1874. «Manualul vânătorului» de C. C. Cornescu a apărut în acelaş an 1 vol. 8⁰ 192 pp. (Imprimeria Statului). Ediţia II-a la 1895.

linie; pe când tu dresai, de mic şi cu o minunată răbdare, pe prepelicarul tău, ca să asculte la semnalele consacrate: Pst! Pil! şi Aport!; *pe când tu în fine studiai cu luare aminte caracterele fizice şi etice ale celor mai obişnuite subiecte însufleţite de vânătoare, eu, ca un nevânător ce sunt, m'am apucat să colind răstimpii şi spaţiele, căutând cu ochii, cu auzul şi cu inima, privelişti, răsunete şi emoţiuni vânătoreşti.*

Colindând m'am rătăcit, şi iată-mă abià acum ajuns din fantastica-mi călătorie, cu un sac aşà îngreuiat de tot felul de petice şi de surcele, adunate de pretutindeni, încât nu mai cutez, Doamne fereşte! nici chiar eu însu-mi să-l arunc în spinarea Manualului *tău.*

Am luat dar pretenţioasa hotărâre a le deşertà într'un volum osebit, ce'l voi tipărì numai pe seama lor, şi care, subt un titlu pedantesc şì archaic, spunând vânătorilor numai lucruri ce sunt cu totul de prisos artei lor, va întocmì un fel de Falş Tractat de Vânătorie, Ψευδο-κυνηγετικὸς, *în opoziţiune făţişă cu* Manualul *tău, care, deşi mai scurt, este însă fără îndoială cu mult mai folositor celor cari vor să înveţe ceva cu temeiu.*

Dar mai înainte de a pune sub tipar, m'am simţit, amice, ca şi dator să'ţi trimit ţie, prinosul acestui vraft de pagine manuscrise, pe care, bune sau rele, le datorez numai primului tău îndemn amical.

Primeşte-le precum iţi vor place; dar crede totuşi, că, — deşì îţi vin acum cam ca fuiorul popii, — ele purced dintr'o afectuoasă pornire a celui care de mult este

Bucureşti, 7 Maiu 1874. *al tău bun prieten,*

A. I. ODOBESCU.

CUPRINSUL

I. Să mă încurc oare şi eu în calea vânătorilor? — Cartea ta şi Precuvântarea mea. — *Utile dulci* sau Sosii şi d-l Socec. — Ce zice Nimrod despre podagra mea. — Arcadia pe câmpul Bărăganului. — Dela moş

Doru, drept în pustii. — La conac! — Vai de bietul Gogoli, ce erà să paţă!

II. Ţiganii de zestre. — *Grives en caisse.* — Dizertaţiune filologică, îmbâcsită cu erudiţiune. — 1000 galbeni venit pe an. — Graurii ştiu franţuzeşte mai bine decât d-l Littré! — Din fabulele lui Lafontaine până în pădurile Rusiei. — «Amărâta turturea, of! sărmana vai de ea!»

III. Pentru ce poetul Lucreţiu ştie mai bine seamă cârmuirii decât stăpânirea noastră. — *Chiau! Chiau!* prin pădure. — Unde ne acăţăm de coada cânelui. — Braşoave şi palavre vânătoreşti. — De ce vulpea are coada lungă şi ursul n'are de loc.

IV. D'aş şti şi eu carte câtă ştià răposatul Lessing! — Ditirambă în onoarea Artemidei. — Bine trăià Diana la curtea lui Henric de Valois. — Cuvioasă gravură nemţească. — Κυνηγετικός, *salată* eleno-latinească. — Sfârşim tot la coadă.

V. Iată-ne acum şi în Roma! — Mai mare ruşine pentru cotgogeami-te Impărat! — Sculptura istorică pe arcul de triumf al lui Traian. — Platon şi Xenofon ne poftesc la vânătoare. — Tren de plăcere prin epoca glaciară. — Faraoni vânători. — Păcat că Guilom Tell vorbeà nemţeşte. — Dela capra-neagră la iubită şi vice-versa. — Poemă câmpulungeană.

VI. Cum se pricepeau să cânte la vânătoare Rossini şi Haydn, Mehul şi Weber. — *Tonton, tonton, tontaine, tonton!!* — Duşmănia literară sau efecte intuitive şi anacronistice ale Chambertinului dela *Café-Anglais*, asupra poeziei române. — Trecem dincolo de Bagdad. — Concert simfonic pe apă şi pe uscat, dat mistreţilor şi cerbilor de Şahul Persiei Khoşru Anuşirvan.

VII. Ζωγραφία privită din punctul de vedere al teoriilor lui Darwin. — Amor şi vânătoare! — Cum se îngropau la Roma urmaşii bietului Ovid, răposat ca vai de dânsul, cam pe la Kiustengè. — Pustia de oglindă, multe rele face! — Rubens n'a fost vânător, dar Horace Vernet fără îndoială. — *Filozofia absolută* a esteticei vânătoreşti. — Italia ne-a cam dat de ruşine.

VIII. Bibliografie cinegetică a secolului de mijloc. — Inşiră-te mărgărite artistic şi vânătoresc. — Mistreţul de Snyders. — Wouwerman şi calul bălan. — Văzut-ai la Luvru pe *Bonne, Nonne* şi *Ponne*, sau pe *Mitte* şi *Turlu*, adică pe Desportes şi pe Oudry? — Prinţişorii nemţi de mult visau a Versallia. — Ridinger şi babiţe. — Tot Ridinger şi marchizul de

Carabas. — Tot Ridinger şi Sir Edwin Landseer. — Cum te dau de goî băieţii dela noî. — Cum umblu eu să te aduc pe tine a deveni un sportman fashionabil.

IX. «La Carpaţi mi-am adus jalea!» — Poezia prelinsă şi dichisită. Prepelicarul în geantă şi bicaţina în vânt. — Literatura cinegetică a Muscalilor. — Tiroleza fără acompaniament de muzică. — Steeplechasse sistematic d'a curmezişul artelor vânătoreşti. — Uf! să răsuflăm un moment sub umbrarul lui Kyr Ioniţă Buzdrună.

X. Incă un hop! — Sus pe plaiul Buzăului. — Studiu antropologic, lexicografic şi moral asupra locuitorilor din comuna Bisoca. — Basmul cu Fata de piatră şi cu Feciorul de împărat, cel cu noroc la vânat. — Vultur, dihor şi râs, sau zafir, smarald.şi rubin. — Câte se pot întâmplà unui neamţ dacă nu pricepe româneşte.

XI. La cotul munţilor. — Tot basmul cel cu Fata din piatră ş. c. l. — Porumbiţa şi mărgăritarul. — Ce au spus despre munţii Năculele dela obârşia Râmnicului, Caiu Valeriu Catul, François Villon, autorul anonim al Romancerului del Cid Campeador şi mulţi alţii. — Iepurii din *Codicele civil* şi cei din *Dictionnariulu Academicu.* — Ne luăm ziua bună în tinda d-lui Sterie, arendaşul dela Bisoca. — *Post-scriptum* unde se spune ceea ce n'a ştiut să spună răposatul C. Negruzzi, în statistica ce a făcut lupilor din Moldova.

XII. Capitolul cel mai plăcut pentru cititor.

Difficiles nugae.

I.

Ai voit, amice, ca mai înainte de a o tipări, să citesc eu în manuscript, cartea românească ce tu ai compus sub titlul de «*Manualul vânătorului*» şi, după citire, să-mi şi dau părerea asupră-i.

Pentru atâta încredere, nu am cum să-ţi mulţumesc; dar, teamă mi-e că, acordându-mi *mie* o aşà amicală şi linguşitoare precădere, n'ai nimerit tocmai bine, o iscusite vânătorule!

Oare nu ştiai sau că ai uitat cum că la vânătorie, ca şi la multe altele, eu mă pricep cam tot atâta precât se pricepeà vestitul ageamiu, carele, văzându-se luat în răspăr de babele satului, pentru izbânzile ce făcuse cu puşca dimineaţa, în bătătură, se apără în dulcea limbă a poeziei şi ţineà una că:

De e curcă,
Ce se 'ncurcă,
La revărsatul zorilor,
In calea vânătorilor?

Istoria nu adaogă mai departe dacă păgubaşele s'au mulţumit numai cu această armonioasă desdăunare, precum în

altă împrejurare, fusese silit să facă simigiul cel cu tocmeală, care, pentru plăcintele mâncate, rămase bun plătit numai cu cânticelul dascălului Caracangé:

Deschide-te pungulIță,
Să plăteşti plăcinţelele;

cânticel care, fără îndoială, este, în privinţa regulelor prozodice, cu mult mai prejos de ingenioasa improvizaţiune a vânătorului de curci.

Vezi să nu paţi şi tu ca simigiul şi de unde, cu drept cuvânt, te aşteptai să fii răsplătit, chiar dela început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase, pentru toate observaţiunile adânci, pentru toate ostenelile ce ai depus în opera ta, să nu capeţi dela mine decât un *encomion* fluturatic şi fără temeiu, psalmodiat şi acela pe drâng sau cântat din frunză.

Dreptul lui Dumnezeu, în asemenea caz şi adică dacă critica mea va fi, — precum este şi lesne de prevăzut, — nedemnă şi nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, ruşinea va rămâneà numai pe seama mea, căci este drept ca fiecare să poarte ponosul faptelor şi ziselor sale, şi nu numai vânătorii ştiu cum că «toată pasărea pe lume după limba ei piere».

Fie acestea zise din capul locului, ca nu cumva să se întâmple, ca, vreunui cititor, scârbit îndată de urâtul precuvântării, să-i vină răul gând de a lepădà cartea ta din mână, mai înainte chiar de a fi intrat în materia ei, tratată cu seriozitate şi cu ştiinţă-de-cauze, de către conştiinciosul autor.

Mă grăbesc a declarà că acel cititor va fi adevăratul păgubaş, căci dacă nu ştie regulele vânătoriei mai bine decât mine şi voeşte cu toate acestea să le înveţe, el pierde cea mai bună ocaziune de a se instruì, citind o carte plăcută, în care formulele costelive ale mecanicei şi reţetele greţoase ale medicinei-veterinarii, sunt mai peste tot locul foarte binişor furişate printre o mulţime de noţiuni istorice, de poveţuiri

înţelepte şi de fapte interesante care pot să placă şi să folosească oricărui cititor.

Ca să fiu drept şi să te pun îndată la adăpost despre orice neajunsuri ar puteà să-ţi vină după urma cuvintelor mele, recunosc, iubite autorule, că, deşì tu n'ai avut de gând, ca liricul nostru străbun Oraţiu, să arăţi poeţilor din viitorime poteca cea bună, însă tot ai ştiut, chiar în materie de vânătorie, să urmezi părinteştile lui poveţe, luând drept deviză tăcută a scrierei tale, faimoasele lui versuri din *Arta Poetică*.

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo[1].

Îţi urez ca să se poată aplicà cărţii tale şi exametrii următori, în care sper că d. Socec, — carele în asemenea caz ar primì de sigur să-ţi fie editor, — nu va fi supărat a se vedeà înlocuind, chiar cu prejudiţiul regulelor prozodiei latine, pe anticii domniei-sale quasi-omonimi şi colegi în librărie, fraţii Sosii din Roma:

Hic meret æra liber *Sececis:* hic et mare transit
Et longum noto scriptori prorogat ævum[2].

Dar de vreme ce, pornindu-mă a-ţi vorbì despre vânătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturei, mulţumeşte-te, te rog, amice, ca, în loc de o analiză scrupuloasă a *Manualului* tău, în loc de o apreciere a meritelor ce el va ştì neapărat şi cu mai bun succes să destăinuiască la ochii oamenilor de ştiinţă şi de specialitate, într'un cuvânt, în loc de ceeace mi-ai cerut, mulţumeşte-te, zic, să-ţi spui acì numai în ce chip, cum şi ce fel, imaginaţiunea, sufletul şi mintea

[1] *Horaţii* Ars poetica, v. 343—44:
«Toată aprobarea o capătă acela care întruneşte folosul cu plăcerea, Desfătând pe cititor şi instruindu-l totdeodată».

[2] *Idem*, v. 345—46:
«Acea carte produce bani lui *Socec;* ea trece şi peste mări
Şi prelungeşte în secoli îndelungaţi, numele vestit al scriitorului».

mea au putut aevea să-şi însuşească plăcerile şi farmecul artei pe care tu, cel dintâiu o predai astăzi cititorilor români, înjghebată în regule mai mult sau mai puţin riguroase.

Dacă chiar în anii tinereţei, pe când trupul, — *la bête (vita)*, cum zice Xavier de Maistre, — s'avântă mai lesne după zburdările inimei, dacă pe atunci chiar, gusturile-mi stătătoare şi trândava-mi fire nu m'au iertat să deviu vânător, apoi deacum înainte ce speranţă să-mi mai rămână? mai ales când, pe toată ziua, junghiurile în picioare şi podagra îmi chezăşuesc pentru restul vieţei, cea mai nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile sprintene şi obositoare ale vânătoriei.

Vorbă curată! niciun al doilea Nimrod, vânătorul biblic, niciun al doilea Sfânt-Hubert, vânătorul minunat al creştinilor, eu unul n'am să mă fac. Trebuie să renunţ cu totul la aşà falnice năzuiri, şi chiar dacă deasa citire a cărţii tale ar aprinde în mine un asemenea dor semeţ, nevoia ar cere ca să-l potolesc îndată şi să mă hotărăsc a rămâneà şi în viitor, din ceata acelora cari, când văd cloşca păscând bobocii de raţă pe malul bălţei, se miră zicând:

Să fie raţă? — Mă-sa găină!
Să fie găină? — Botul lătăreţ!

Dar însă, şi eu am crescut pe câmpul Bărăganului! *(Et in Arcadia ego!)* Şi eu am văzut cârdurile de dropii, cutrierând cu pas măsurat şi cu capul aţintit la pază, acele şesuri fără margine, prin care aerul, răsfirat în unde diafane sub arşiţa soarelui de vară, oglindeşte ierburile şi bălăriile din depărtare şi le preface, dinaintea vederii fermecate, în cetăţi cu mii de minarele, în palate cu mii de încântări.

Din copilărie şi eu am trăit cu Tămădăienii, vânători de dropii din baştină, care neam de neamul lor au rătăcit prin Bărăgan, pitulaţi în căruţele lor acoperite cu covergi de rogojină şi, mânând în pas alene gloabele lor de căluşei, au dat roată, ore, zile şi luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi,

— cărora ei le zic *Mitropoliţi,* — sau când toamna, ei duc turmele de pui să pască ţarinele înţelenite.

Eu n'am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul şi priceputul Staroste al vânătorilor Tămădăieni, care puteà să înghiţă în largile sale pântece atâtea vedre cât şi o butie dela Dealul-Mare, nici pe iscusitul moş Vlad, în căruţa căruia ai adormit tu adesea, pe când el, cu ochii de vulpe, zăreà creştetul delicat al dropiei mişcând printre fulgii coliliei, nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de puşcă pe care orice vânător ar fi asvârlit-o în gunoi, nimereà mai bine decât altul cu o carabină ghintuită, şi care pe mine, nemernicul, m'a adus de multe ori cu vânat, la conacul de amiazi.

În cartea-ţi plină de regule technice şi de învăţături doctrinarii, tu vorbeşti, amice, cu un dispreţ superb despre toate acele petreceri cinegetice, în care vânătorul n'are nevoie să umble pe jos, să caute vânatul ajutat de cânele său şi să lovească fiara sau pasărea în fugă ori în zbor. Nu tăgăduiesc; în principiu trebuie să aibi dreptate. Dar ce-i faci firei? căci mie unuia, dacă cumva mi-a plăcut vreo vânătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele şi mânile au mai puţin de lucrat.

Şi'n adevăr, să şedem strâmb şi să judecăm drept: oare ce desfătare vânătorească mai deplină, mai neţărmuită, mai senină şi mai legănată în dulci şi duioase visări, poate fi pe lume decât acea care o gustă cineva când, prin pustiile Bărăganului, căruţa în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte-i e spaţiul nemărginit; dar valurile de iarbă, când înviate de-o spornică verdeaţă, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijarea nestatornicului ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moşoroaie de cârtiţe uriaşe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului. şi podoaba pustietăţii. Dela movila Neacşului de pe malul Ialomiţii, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute şi gârbovite sub ale lor bătrâneţi. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi cei suri al căror

In alte ţĕrĭ, unde negoçul este maĭ respândit şi industria maĭ desvoltată, fie ce om a înţeles cât folos póte trage din ducerea productelor sale la exposiţiune; producĕtoriĭ se întrecŭ care de care să capete un loc într'o mare exposiţiune, cŏcĭ toţĭ sciŭ că, décă productele lor vorŭ dobêndi acolo laudă, printre producte de acelaş fel ale altora, negoçul lor se va întinde, cumpărătoriĭ se vorŭ îmbulḑi la dînşiĭ, renumele dobêndit în exposiţiune se va păstra şi afară, şi se va întinde póte preste maĭ multe ţĕrĭ. De aceĭa, de câte orĭ se vestesce vre-o exposiţiune, producĕtoriĭ din ţĕrile civilisate alérgă îndată ca să dobêndéscă locurĭ pentru productele lor, astfel încât guvernele sunt silite a numi judicătorĭ séŭ juriurĭ, care să alégă numaĭ pre cele maĭ perfecte, nefiind nicĭ un local de exposiţiune destul de încăpĕtor spre a cuprinde pe ale tuturor celor cari voĭescŭ să expună într'însul.

La noĭ o astfel de concurenţă, o astfel de întrecere nu póte exista âncŏ, de vreme ce industria se mărginesce la puçine producte, ce nu sûnt de ajuns nicĭ chĭar pentru pămêntenĭ, ĭar negoçul se ţine maĭ ales cu mărfurĭ aduse în ţéră din străinătate séŭ cu câte-va articole de export, pe care neguçătoriĭ străinĭ le ducŭ de la noĭ în alte ţĕrĭ. Dintr'acésta nasce nepăsarea ce aŭ pămêntenii noştri, producĕtorĭ de tot felul, despre exposiţiune. Nimenĭ nu se gêndesce că póte do-

Când soarele se pleacă spre apus, când murgul serei începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătăţii creşte şi mai mult în sufletul călătorului. Un susur noptatic se înalţă de pe faţa pământului, din adierea vântului prin ierburi, din ţârâitul greerilor, din mii de sunete uşoare şi nedesluşite se naşte ca o slabă suspinare eşită din sânul obosit al naturii. Atunci, prin înălţimile văzduhului, zboară cântând ale lor doine, lungi şire de cocori, brâne şerpuind de acele paseri călătoare, în care divinul Dante a întrevăzut graţioasa imagine a stolului de suflete duioase, de unde se desprinde, spre a-şi deplânge restriştea, gingaşa lui Francescă:

E come i gru van cantando lor lai,
Facendo in aer di sè lunga riga;
Cosi vid'io venir traendo guai,
Ombre portate dalla detta briga [1].

Dar câte una, una, căruţele sosesc la târla sau la stâna unde vânătorii au să petreacă noaptea; un bordeiu acoperit cu paie, — trestia şi şovarul sunt scumpe în Bărăgan, — câteva saiele şi olumuri pentru vite, o ceată de dulăi ţepeni lătrând cu înverşunare şi în toată împrejmuirea un miros greu de oaie, de ceapă şi de rachiu, iată adăpostul şi streaja ce le poate oferì baciul dela Rădana sau cel dela Renciu. Din acestea cată vânătorii să-şi întocmească culcuş şi cină, dacă cumva n'au avut grijă a-şi aduce aşternut şi merinde în căruţe. Pe când însă, pe sub şure şi la vatra bordeiului, ospăţul şi paturile se gătesc, după cum pe fiecare îl taie capul, limbele se desmorţesc şi prin glume, prin râsuri cu hohote, ele răscumpără lungile ore de tăcere ale zilei.

Spune tu ce vei voì despre superioritatea vânătoarei cu prepelicarul şi despre plăcerile inteligente şi alese ce resimte

[1] *Dante,* Divina Comedia; L'Inferno, cant. V:

«Şi precum cocorii merg cântând ale lor doine,
Făcând prin aer din sine lungi şire,
Aşà văzui viind, trăgând vaiete,
Umbre purtate de pomenita suflare».

omul în unica societate a unui câne dresat după regulele artei; cât despre mine, eu rămâi tot bine încredinţat că cele mai dulci mulţumiri ale vânătoarei sunt acelea în care trupul nu se află osândit la pedeapsa jidovului rătăcitor, şi apoi încă acele care izbucnesc cu veselie printre nişte buni tovarăşi, întruniţi la un loc după o zi petrecută în emoţiuni izolate.

Dar *chiar şi în căruţă, vânatul* oboseşte·
Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit [1].

Vânători şi căruţaşi, mârţoage şi dulăi, culcaţi toţi la pământ, dorm acum duşi, la târlă!.. «Singure, stelele nopţii se «uită de pe cer la dânşii; ei aud cu urechile toată acea ne«numărată lume de insecte ce se strecoară prin ierburi, ţiuind, «scârţiind, fluerând, şuerând şi toate acele mii de glasuri se «înalţă cu răsunet potolit în tăria nopţii, se limpezesc în aerul «ei răcoros şi leagănă în somnie ,auzul lor aromit. Când însă «vreunul să deşteaptă şi clipeşte ochii, câmpia i se înfăţişează «luminată de scânteiele strălucitoare ale licuricilor! uneori cerul «se încinge alocurea în depărtare, de o vâlvoare roşiatică, pro«venită din pârjol, şi un stol întunecos de pasări se strecoară «prin noapte...»

Mă opresc, căci mi se pare că, fără ştirea lui Dumnezeu şi a cititorilor, am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul romanţ istoric *Taras Bulba,* de N. Gogol, scriitor rus, carele de nu mă înşel, a scris, mai întâiu pe ruseşte, comedia *Revizorul general.* Aş transcrie aci cu plăcere toată acea încântătoare descripţiune; ca şi Gogol, într'o pornire de drăgăstos necaz, aş sfârşi şi eu zicând: «Dracul să vă ia câmpiilor că mult sunteţi frumoase!» [2]. Dar atunci ce s'ar mai

---

[1] *Eliad* zice în «Sburătorul» său:

«Dar câmpul şi argeaua săteanul oboseşte
Şi dup'o cină scurtă şi somnul a sosit».

[2] «Dracul să vă ia câmpii, ce frumoase sunteţi! — Romanţul *Taras Bulba* este o admirabilă descriere a vieţii Cazacilor Zaporojeni, cari au

alege din descrierea Bărăganului, pe care m'am încercat a o face eu româneşte?

Las dar pe Gogol într'ale sale, că mi-e teamă să nu mă prea deà de ruşine...

Dar ce făcui, vai de mine! Am uitat cu totul că este acum admis în radicalele principii de suprem şi absolut patriotism român, că de vreme ce muscalii trebuesc în genere priviţi ca inimici şi rău voitori ai naţionalităţii noastre, să ne dispensăm cu totul de a numì, ba chiar să ne şi impunem datoria de a desfigurà pe autorii lor, de câte ori binevoim a-i traduce, a-i imità, sau a-i localizà. Prin aceasta chiar le facem prea multă onoare!

Vous leur fites, seigneur,
En les croquant, beaucoup d'honneur![1]

II.

Eram băiat de vreo treisprezece ani când am învăţat să dau cu puşca; — mărturisesc însă că de atunci n'am mai făcut nici un progres în această artă; ba chiar aş puteà zice din contră! — Insoţisem pe tată-meu la băile dela Balta-Albă, unde se adunase în acel an, sarea şi marea, precum a şi povestit-o cu atâta spirit, d. V. Alecsandri[2], pe carele atunci, acolo, pentru prima oară l-am zărit, domnia-lui tânăr, vesel şi încă de atunci cunoscut prin farmecul neaoş-românesc al muzei ce îl inspiră, eu copilul, crezând că tot ce sboară se mănâncă.

Locuiam într'un sat de pe malul stâng al Buzăului, la Grădiştea, tot într'o casă cu bătrânul colonel Enghel, acela carele,

---

jucat un aşà mare rol în istoria ţărilor române sub domniile strălucite a lui Matei Basarab în Ţara Românească şi a lui Vasile Lupu în Moldova.

[1] *La Fontaine*, les animaux malades de la peste:
«Păpându-i, le-ai făcut, stăpâne, multă onoare!»

[2] «24 de ceasuri la Balta-Albă, 1874», în *România literară*, foaie periodică. Iaşi 1855.

prin buna sa inimă, prin vioiciunea glumeață a caracterului său şi prin pocita şocăţie a vorbirii sale româneşti, a lăsat plăcute şi vesele suvenire printre subordonaţii lui, acum toţi veterani ai oştirii: polcovnicul Enghel, care, luând de soţie pe o cocoană române a cărei bogată zestre coprindeà o laie de robi ţigani, zicea nevestei de câte ori se întâmplà să moară vreunul din aceşti nenorociţi: «Plinci, Anicuţa'*l meu!* a murit *la dine un sestre!*»

Colonelul Enghel îmi dărui o puşcă cu două ţeve, scurtă şi uşoară, croită şi cumpănită chiar după trupul şi după puterile mele; el mă şi învăţă cum s'o umplu, cum să ochesc şi cum să trag. De acì înainte, vai şi amar de bietele vrăbii de pe garduri! Pe toată ziua stricam într'însele câte un corn de praf şi câte o pungă de alice; dar apoi şi ce pilafuri ne gătea la masă meşterul-bucătar, *sestre al* cocoanei Anicuţe.

Mi se pare că întru atâta se cam mărginesc foile de dafin ce am putut culege în cariera mea cinegetică. Vezi bine că cu dânsele nu s'ar puteà găti nici măcar *iahnia de mistreţ,* pe care tu o descrii în cartea ta.

D'aş fi mai lăudăros din fire, — şi nefiind astfel, iată o puternică dovadă că nu sunt şi nu pot să fiu bun vânător, nici măcar ca amicul Budurof! — d'aş fi, zic, mai lăudăros, aş puteà să adaog că, tot pe malurile Bălţei-Albe, m'am încercat a da şi în ciovlice de cele moţate, care se tot cletină în aer şi pe uscat, strigând ca puii de jidan de pe uliţe: «kibrit! kibrit!»; am ochit adesea şi în

Ciocârlia cea voioasă ce 'n văzduh se legănà; [1]

ba unde pui că am cutezat a trage cu puşca şi în cârdurile de gâşte sălbatice ce trec mereu cu grămada de-alungul Buzăului!

De nu m'ar fi oprit văcarul satului, aş fi nimerit desigur şi câte un graure din cei cari sboară printre vitele din cireadă şi, împreună cu ciorile, se cocoţează jucând pe spinarea boilor,

[1] *C. Negruzzi,* în «Aprodul Purice».

cari, cu o filozofică nepăsare, rabdă aşà batjocură. Oare ce vor fi zicând boii în mintea lor, despre acele obraznice păsăruice? Şi ce gânduri vor fi rumegând ei, când se simt într'astfel călcaţi sub picioare? Mare e limba boului, păcat că nu poate grăì!

Nu ştiu însă cum şi ce fel ne aduse vorba a pomenì despre grauri şi acì, iartă-mă, amice autorule, să te ţiu de rău fiindcă, în cartea ta, n'ai spus nimic despre acest vânat şi mai cu seamă despre o altă pasăre pe care mulţi la noi o confundă cu graurele, din cauză că ea poartă pe franţuzeşte, un nume ce s'ar crede că corespunde cu al acestuia.

Du-te într'o dimineaţă la Capşa şi spune-i să-ţi facă pentru dejun, un pastet din cele ce se chiamă *Pâté de grives;* apoi a doua zi la masă, cere la Hugues să-ţi gătească o mâncare, ce ţi se va prezentà într'o gingaşă cutioară de hârtie velină albă, sub numirea de *Grives en caisse.*

După ce vei mâncà, o să simţi fără îndoială o mustrare de cuget pentrucă ai trecut cu vederea şi ai nesocotit vânatul numit *grives,* iar, după cum se crede, pe româneşte, *sturzi* şi *cocoşari (?).*

Acì vrând nevrând trebuie să mă urmezi, — şi aceasta îţi va fi pedeapsa, — într'o lungă controversă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală, şi să facă un talmeş-balmeş precât se va puteà mai doct şi mai erudit. Bagă de seamă că ai aface cu un membru al Academiei!

Romanii, — noi strănepoţii lui Traian, începem totdeauna dela Romani, — Romanii cunoşteau, printre altele multe şi aceste două specii de păsărele şi le preţuiau după dreapta lor valoare; unora le ziceà *turdus* şi altora *sturnus.*

Turdi erau un soiu de păsări foarte lăudat de gastronomii noştri străbuni. Poetul Martial, — pe care însă Traian nu-l prea făceà haz, — zice că, după părerea lui, dintre păsări, ceà mai bună de mâncare este *turdus,* iar dintre patrupede, iepurele.

Inter aves turdus, si quis me judice certet,
Inter quadrupedes, mattea prima lepus.[1]

Fie cum zice Martial în privinţa pasării! Dar cât despre iepure, să mă ierte domnia-lui; eu ţiu cu tata Traian şi nu aprob zisele poetului. Ba încă, de nu mi-ar fi ruşine să vorbesc româneşte cam în felul *Franţozitelor* răposatului Costache Faca, cele cu «mantela *amour-sans-fin*», aş potrivì acì, — şi nu fără oarecare iscusinţă, — vorba Românului: Departe *griva* (adică *grive*) *de iepure!*[2]

Oraţiu însă se arată şi mai entuziast în privinţa *turdilor* şi, zău, nu se miră că unii îşi mănâncă averea dumicând la *turdi* graşi, căci nimic, zice el, nu este mai bun:

Non, hercule, miror
Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso
Nil melius turdo. . . . .[3].

Terenţiu Varrone, în cartea sa despre agronomie, ne vorbeşte pe larg despre creşterea şi îngrăşarea acestui soiu de păsări, în case înadins clădite pentru sburătoare, *ornithon,* pe care le descrie cu deamănuntul şi mai adaugă cum o mătuşă a lui aveà la vila sa de pe via Salaria, în ţara Sabină, la 24 mile de Roma, un asemenea *ornithon,* din care vindeà pe tot anul cinci mii de *turdi* câte trei dinari unul; ceeace îi produceà un venit anual de 60.000 sesterţii, adică, pe bani de acum, 12.000 lei noui[4].

[1] *Martialis* Epigram. XIII. 92: «Dintre pasări sturzul, — dacă cineva m'ar alege drept judecător, — iar dintre patrupede cea mai dintâiu delicateţă, este iepurele!»

[2] *Eliad* a publicat în vol. V. (pag. 287—311), al *Bibliotecei portative* (Bucureşti, 1860), puţinele fragmente de scrieri rămase dela Constantin Faca, carele a murit la 1845.

[3] *Horatii* Epistol. I, XV. v. 39:

« . . . . Zău, nu mă mir,
Ziceà, dacă unii îşi mănâncă averea, de oarece, decât un sturz gras
Nimic nu este mai bun».

[4] *Ter. Varronis* De re Rustica. II. 5.

Ce stăm de ne mai gândim, amice? Hai să căutăm a prinde *turdi* şi să ne asigurăm dintr'înşii o mie de galbeni pe an, ca mătuşa lui Terenţiu Varrone.

Dar unde să-i găsim? Iată dificultatea.

Adevărul e că naturalistul latin Pliniu ne spune că *turdi*, precum şi *merulœ* (mierlele) şi *sturni* (graurii) fără de a-şi schimbà penele, se duc prin ţări vecine şi că iarna sunt foarte mulţi *turdi* în Germania [1].

Naturaliştii moderni, şi în capul lor vestitul Buffon, după ce constată că pasărea numită de latini *turdus*, poartă în limba franceză, numirea generică de *grive* şi că ea se aseamănă cu mierla, de care însă diferă la pene prin nişte pete regulate ce ea are în totdeauna pe pept, împarte acest soiu de volatile în patru specii, numite franţuzeşte: *grive*, propriu zisă, *draine* care este mai mare la trup decât toate, *litorne* şi *mauvis*. Aceste două din urmă sunt cele mai preferabile la mâncare.

Diferitele specii, precum şi varietăţile lor, se disting prin mărime, prin coloritul penelor şi chiar prin unele năravuri; dar în genere aceste păsări sunt sălbatice, puţin jucătoare, mai mult triste; ele vieţuesc izolate; cuiburile lor sunt foarte curat clădite şi ouşoarele lor frumos colorate, albastru sau verde. Ele trăesc în ţările despre nord şi vin mai cu seamă către toamnă în părţile meridionale. Sunt foarte mâncăcioase: însuşi Oraţiu ne-o atestă:

Amite levi rara tentit retea,
Turdis ebacibus dolos, [2]

şi le place cu deosebire strugurii, cauză pentru care Francezii au şi creat zicătoarea: *soûl comme une grive*, ce se aplică celor cari la noi au furat luleaua neamţului.

In cetatea Dantzig din Prusia se consumă pe an ca la

[1] *Plinii Secundi* Histor. natural. IX. 25.

[2] *Horatii* Epod. II. v. 33—34:
«Acaţă de nuiele laţuri căscate, momeli pentru sturzii mâncăcioşi».

90.000 perechi din specia celor numite *mauvis;* cele zise *litorne* iernează în Austria-de-jos şi în Polonia; iar în unele părţi ale acestei ultime ţări, câtimea speciei de *grive* este aşà de considerabilă, încât se prind fără număr şi se transportă luntri pline, încărcate cu de acest vânat.

Dacă ele însă se află aşà de multe prin ţinuturi vecine cu noi prin Polonia şi Austria; dacă, ducând dorul vieţei, ele se nasc cu grămada în împărăţia hameiului şi a berei, este oare prin putinţă ca, flămânzite, să nu fi însemnat ele încă de mult prin aer, căile pe unde, în timpul de acum, aveà să ne calce, cu fer şi cu foc, năpastia consorţilor nemţeşti? Despre aceşti noui *bumbaşiri* ai ţării, ştim cu prisos ce soiu de pasăre sunt şi numele lor le cunoaştem mai cu prisos de cum am dorì; cu mult mai greu ne vine de a nimerì pe acela mai puţin ilustru al împenaţilor lor compatrioţi.

Am consultat pentru aceasta toate dicţionarele noastre, chiar şi pe cel făcut sub numele Societăţii Academice române, şi iată tot ce am putut alege, mai cu seamă din Vocabularul francezo-românesc al d-lor P. Poenaru, F. Aron şi G. Hill:

> *Grive* se zice pe româneşte *Sturz:*
> *Draine* se chiamă în limba noastră *Cocoşar;*
> *Litorne* este un fel de *Cocoşar,* cu capul cenuşiu,
> şi *Mauvis* este un fel de *Sturz.*

Autorii Dicţionarului Academic nu înscriu cuvântul *cocosiariu;* — poate că nu va fi de origină latină? Cât despre *sturdiu,* încă nu au ajuns la litera *S.*

Intr'un cuvânt, *la grive,* pe latineşte *turdus,* nu este câtuşi de puţin *graurele* românesc, cu toate că judecând după asemuirea lor, aceste două numiri par a fi rudite.

D. Littré, în monumentalul său dicţionar al limbei franceze, nu ştie ce origină să dea cuvântului *grive.* Oare acest nume nu va fi el derivat din adjectivul latin *gravis,* — greu, gras, — pe care îl găsim calificând pe *turdi,* în următorul vers al lui Marţial:

Sylva *graves turdos* exagitata dedit [1].

Aceasta ar fi o derivaţiune în formă de synodoche, către care s'ar alipì, ca o metonomie, denumirea românească de *graure,* dată unei alte păsări, pe care tot Marţial o pune în opoziţiune cu *turdi,* îngrăşaţi cu măsline din Picenum:

Si mihi Picena turdus pelleret oliva,
. . . .
Nunc sturnos inopes . . . . [2].

Despre *sturni* nu s'a prea zis mult bine, Marţial, după cum văzurăm, îi declară buni de nimic, *inopes.* Pliniu [3] vorbeşte numai de obiceiul lor de a sburà în cârduri rotunde, îndesaţi unii într'alţii. Şi mai mult insistă asupra acestei particularităţi Buffon, arătând, că în sburarea lor repede şi sgomotuasă, graurii par a fi supuşi la o tactică ce se exercită ca o disciplină militară, subt ordinele unui şef. Chiar şi Dante a luat furtunosul sbor al graurilor, grămădiţi în stol larg şi plin, drept termen de comparaţiune, ca să descrie, în versuri nemuritoare, cum spiritele nenorocite sunt purtate fără repaos, de suflarea vijeliilor infernale:

E come gli stornei ne portan l'ali
Nel freddo tempo, a schiera larga e piena;
Cosi quel fiato gli spiriti mali.
Di qua, di là, di giu, di sù gli mena;
Nulla speranza gli conforta mai,
Non che di posa, ma di minor pena. [4]

[1] *Martialis* Epigram, IV. 66. v. 6.
«Pădurile bătute au dat sturzi graşi».

[2] *Idem,* idem. IX. 55:
«Dacă aş aveà sturzi îngrăşaţi cu măsline de Picenum
. . . .
Dar acum (am numai) grauri buni de nimic . . . .

[3] *Plinii* Histor. natural. X, 31.

[4] *Dante,* Divina Comedia. L'Inferno, cant. V. v. 38—44:
«Şi precum graurii sunt purtaţi de ale lor aripe
Pe timpul rece, în stoluri largi şi pline,

Nu rămâne îndoiale că *stornei* lui Dante, *les étourneaux* ai lui Buffon şi *sturni* lui Pliniu şi lui Marţial sunt graurii noştri, cu penele negricioase şi presărate cu pete albe sau sure, cari trăiesc în Europa, — din fundul Şvediei până în insula Malta, şi chiar în Africa, pânăla capul Bunei-Speranţe, — cari, după ce în luna lui Iunie, şi-au clocit ouăle lor cenuşii, în cuiburi străine sau în scorburi de copaci, se adună de petrec în stoluri, dorm noaptea în stuf, se ciorovăesc seara şi dimineaţa, se scoală toţi deodată cu mare volbură şi trec repede ca un nor negru îndesat, se amestecă printre porumbei şi printre ciori, se domesticesc bine în colivie, ba chiar, dacă îi pui în pension, învaţă franţuzeşte, pronunţând gras litera *r*. întocmai ca la Paris.

Se vede că Buffon, — o spune însuşi, — a auzit grauri vorbind nemţeşte, latineşte, elineşte şi alte limbi; cât despre mine n'am avut parte a constatà *de visu et auditu,* talentele poliglote ale acestui interesant neam de păsări. Atât numai pot zice despre dânsul că dispreţul cu care îl trateazǎ intrigantul acela de Marţial, declarându-l bun de nimica, *inopes*, mă îndeamnă şi mai mult a luà în antipatie pe acest poet servil şi demoralizat, urmând şi întru aceasta, exemplul dat de augustul meu strămoş, Caiu Ulpiu Traian.

Eu, de câte ori mi s'a întâmplat să mănânc grauri, — adică *sturni* latineşti, or *étourneaux* francezi, şi nu *sturzi* româneşti, sau *grives* franţuzeşti, — le-am găsit un gust foarte bun şi mai ales un miros de vânat din cele mai plăcute. Nu căutà dar la cele ce zic autorii şi, când vei da peste stoluri de grauri, împuşcă fără dispreţ cât vei putea mai mulţi. Poţi fi încredinţat că eu unul îţi voiu rămâneà tare recunoscător pentru peşcheş!

Dacă cumva te simţi cam obosit de lunga digresiune zoologico-filologică prin care am răzbunat de nepăsarea ta, pe

Aşà şi acea suflare purtà spiritele nenorocite,
Incoaci, în colo, în jos, în sus le mână;
Nici o speranţă nu le mai mângâe
Nu doară de repaos, ci de o mai mică pedeapsă».

sturzi, pe *cocoşari* şi pe *grauri*, apoi tot mai iartă-mă să adaug vreo două trei cuvinte în materii analoage, adică să-ţi fac câteva întrebări, şi apoi, zău, vă dau pace şi ţie şi neamului păsăresc.

Mai întâiu, te rog spune-mi dacă ştii sau nu ştii ce soiu de zburătoare este *grangurul?* Am auzit dela unii, — şi aş dori să aflu dacă aceia nu se înşală, — că păsăruica astfel numită este chiar acel vrăbete grăsun care se îndoapă cu fructe de prin grădini, *emeriza hortulanus*, şi care cu drept cuvânt este socotit în Franţa ca una din cele mai delicate îmbucături ornitologice [1]. Abia expus la dogoreala jeraticului, el se preface într'o sărmăluţă de grăsime profumată. Gândindu-mă la ele, aş vrea să fiu şi eu printre oaspeţii şoarecelui din Lafontaine:

Autrefois le rat de ville
Invita le rat des champs,
D'une façon fort civile
A des reliefs d'ortolans [2].

Trec la a doua întrebare. Pentru ce, rogu-te, n'ai spus nici măcar un cuvânt despre o altă pasăre de pădure care deşi e cam rară la noi, însă este privită pretutindeni ca unul din cele mai delicate vânaturi? Francezii îi zic *géllinotte*; Germanii *Hasel-huhn* (adică găină de alune); Ruşii, — îţi amin-

[1] Mi-am luat seama, sau — ca să zic mai adevărat, — după ce am scris acestea, am aflat că *grangorele* este o pasăre galbenă şi mare cât mierla, care pe latineşte se chiamă *oriolus galbula*, iar pe franţuzeşte *loriot*. Dar numele românesc al gustosului *ortolan*, tot nu l-am aflat, ci din contră mai mult m'am încurcat văzând în muzeul de istorie naturală de la Academie, două păsări de mărime şi de formă cu totul diferite, purtând amândouă numirea latină de *Emeriza hortulanus*, fără de echivalente româneşti. — Confusio summa sequetur! — E pur, eu am mâncat *ortolani*, vânaţi în ţară la noi.

[2] *La Fontaine*, Le rat de ville et le rat de champs:

«Odinioară şoarecele de oraş
Pofti pe şoarecele dela câmp,
Intr'un mod foarte politicos
La mezelicuri de . . . . (?)»

tesc numele-i rusesc, fiindcă pădurile de brad şi de mesteacăn ale Rusiei sunt pline de această preţioasă zburătoare, — Ruşii o numesc *répcik*; iar la noi, ea se chiamă... cum se va fi chemând?... Ştiu de sigur că în judeţele de munte ale Moldovei, unde vânătorii le pândesc pe muşchiul cel verde dela tulpina brazilor, acele pasări mai mari de cât un sitar şi împodobite cu sprâncene roşii ca cocoşii sălbatici, poartă numele de *ierunci*. Dar dincoace de Milcov, cum le zice? găinuşe sălbatice? găinuşe de alun?...?

Când divinul cântăreţ al Divinei Comedii, călăuzit de maestrul său Virgil, ajunge în cercul acela din infern unde erau muncite de o aprigă şi neîmblânzită furtună, sufletele păcătoase ale muritorilor cari, acì pe pământ, dând uitării sănătoasele dar asprele legi ale înţelepciunii, îşi petrecuse viaţa în desmierdări lumeşti,

a così fatto tormento
Eran dannati i peccator carnali,
Che la ragion sommettono al talento, [1]

atunci poetul nu află, în puternica sa închipuire, alte imagine mai potrivite spre a descrie pe acei nenorociţi, decât a-i asemuì, când cu şire lungi de melancolici cocori, când cu stoluri zăpăcite de grauri, când în fine cu amoroase porumbiţe, care chemate de dorinţă, cu aripele întinse şi încordate zboară către dulcele lor cuib, purtate prin aer de dorul ce le încinge:

Quali colombe dal disio chiamate,
Con l'ali aperte e ferme, al dolce nido
Volan, per l'aer dal voler portate [2].

[1] *Dante,* Divina Comedia. L'Inferno. Canto V. v. 37—39:
«La cazna aci descrisă erau osândiţi cei cari au păcătuit cu carnea şi au pus înţelepciunea mai prejos de plăcerile lor».

[2] *Dante,* Div. Com. — L'Inferno, Cant. V. v. 82—84:
«Precum porumbii de dor chiemaţi,
Cu aripele deschise şi ţepene, la dulcele cuib
Sboară, purtaţi prin aer de ale lor dorinţe».

Răpită de armonia acestor suave versuri, ciripite în dulcea limbă toscană, inima se avântă şi dânsa pe urmele amoroase ale pasării uşoare; ochiul o însoţeşte prin spaţiu ; gândul se răsfaţă în desfătările acelui cuib dorit !

Dar colo, sub adâncul frunziş al codrului stă pitit vânătorul, cu ochiul ţintit la pradă, cu braţul ager la trăgaci. Blânda turturică a sosit, ameţită de bucurie, aproape de soţul ei ; ea s'a pus alături cu dânsul pe o cracă verde a stejarului ; gungunind, ea îşi scutură aripele şi îşi încovoaie guşa argintie. Soarele de amiazi varsă emanaţiune voluptoase de căldură în răriştea pădurei şi subt umbra copacilor ; razele lui se strecoară luminoase printre frunze şi sclipesc ca aurul pe undele limpezi ale pârâului. Totul în fire e linişte, tăcere, dor şi speranţă ; totul, pentru norocita pereche, pluteşte în visuri de plăcere, în farmec amoros ! Cu gândul ea soarbe poate o eternitate de fericiri !

Dar deodată un pocnet fatal răsună ; echo îi răspunde de prin toate adâncimile codrului trezit. O sărmană păsărică a picat moartă sub stejar. Vânătorul vesel o asvârlă sângerată în tolba sa. Dar soţia turturică, cea care, vai ! a rămas cu zile,

Cât trăeşte tot jeleşte
Şi nu se mai însoţeşte !
Trece prin flori, prin livede,
Nu se uită, nici nu vede.

Şi când şeade câteodată,
Tot pe ramură uscată ;
Umblă prin dumbrav'adâncă ;
Nici nu bea, nici nu mănâncă.

Unde vede apa rece,
Ea o turbură şi trece ;
Unde e apa şi mai rea,
O mai turbură şi bea.

Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se pierde ;
Sboară până de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şade.

Unde vede vânătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o vază, s'o lovească
Să nu se mai pedepsească.

De vreme ce tu, autor al *Manualului* de vânătoare, n'ai socotit de cuviinţă a numără şi turturica printre pasările de vânat, eu am dat cuvântul răposatului întru fericire, marelui

ban Iănăchiţă Văcărescu, ca să răzbune de a ta uitare pe aceste dulci şi fragede zburătoare. Totdeodată graţioasa şi jalnica elegie a vechiului poet român îmi va servì drept oraţiune funebră pentru tot vânatul împenat, asupra căruia m'am întins, — mi se pare, — cam foarte peste măsură.

Până acì dar cu păsările bune de împuşcat şi bune de mâncat! Să le fie ţărâna, — adică nu . . . . să le fie mai bine carnea uşoară stomacului, şi apoi veşnica lor pomenire!

III.

În toate ţările ce se bucură de legiuiri înţelepte şi prevăzătoare, pe care le şi pune în lucrare o sistemă de administraţiune regulată ca ceasornicul, prin toate acele ţări, vine un moment al anului când d'odată vânătoarea se închide. Atunci câteva luni de-arândul nu mai auzì nici prin holde, nici prin crânguri, pocnetul ierbei de puşcă şi şuerătura alicelor; atunci se dă recreaţiuni şi vacanţii vânatului, iar vânătorilor li se impune pedeapsa poprelei.

La noi până acum nici legea nu prevede nimic, dar nici înalta oblăduire nu simte trebuinţa de a se amestecà în traiul, mai mult sau mai puţin turburat al lighioanelor sălbatice; ea deocamdată se mulţumeşte a *regularisì* vitele cu patru, şi mai ales pe cele cu două picioare.

Astfel stând lucrurile în patria ucenicilor tăi, pentru ce, o tu dascăle de vânătoare sistematică şi raţională, n'ai suplinit lipsele legei şi nepăsarea cârmuitorească, dând oarecare poveţe în privinţa timpului când se cuvine ca vânătorul să-şi pună puşca şi pofta în cuiu şi să deà nevinovaţilor săi adversari, un răgaz ce, în curând, îi va asigurà, tot lui, o mai spornică şi mai dăinuitoare izbândă? Spune adevărat! Câtevà cuvinte asupra acestui punt n'ar fi fost ele oare foarte la locul lor, în *Manualul* tău de vânători?

Bag însă de seamă că deviu din ce în ce mai exigent şi că nu fac alta decât a scoate mereu la mărunte ponoase,

cărţii tale. Sunt sigur că, de când citeşti aceste lungi pagine fără şir, ai zis mii de ori până acum : «Lipsă-mi de asemenea critică, unde se vorbeşte mai mult de ceeace nu mi-a plăcut sau n'am socotit de trebuinţă a le spune!»

Ştii însă că sunt tot felul de firi pe lume. Când, spre exemplu, dai unui om flămând un prânz cu care îşi poate foarte bine potolì foamea, mâncând tot lucruri simple, dar sănătoase şi curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să ceară mai mult. Dar dacă acel om este lacom din fire şi mai ales dacă are gusturi răsfăţate, el o să se tot plângă că nu i-ai dat mezelicuri şi trufandale, prăjituri şi zaharicale; o să pretinză că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să-i prezinţi dobe de mistreţ şi kebapuri de căprioară, în loc de pui de găină fripţi, prepeliţe tăvălite în mălai şi bicaţi prăjiţi în mustul lor.

Socotesc că tot cam aşà fac şi eu cu *Manualul* tău, cerând poate prisos acolo unde se află ceeace este de neapărată trebuinţă, şi în puterea prieteniei, iartă-mi aceste nazuri de lăcomie literară.

Dă-mi dar voie să mă întorc iar la vorba de mai nainte şi să arăt, în câtevà cuvinte, cauzele ce trebue să îndemne pe vânătorul înţelept a curmà, pentru un moment, isprăvile sale. Dar de vreme ce tu nu ai voit a spune acele cauze, mie mi-e teamă că eu nu voiu puteà; de aceea, ca să scăpăm amândoi cu faţa curată, hai să facem loc acì între noi, poetului Lucreţiu, pentrû ca, în versuri turnate ca de bronz, precum erau şi legile Romei, să invoace el, în favoarea naturei aprinsă de dor, pe născătoarea spornicei ginte romane, pe dezmierdătoarea zeilor şi a oamenilor, pe antica Vinere, fecunda şi neobosita prenoitoare a seminţiilor lumeşti:[1]

---

[1] *Lucretii,* De rerum natura, I, v. 1—20:

Aeneadum genetrix, hominum divomque voluptas,
Alma Venus, cæli subter labentia signa
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum

«Născătoare a gintei lui Eneu, voluptate a oamenilor şi a zeilor, spornică Vinere! tu, care sub stelele lucinde ale cerului, împoporezi marea cea plutitoare şi pământul cel roditor, prin tine tot neamul vieţuitoarelor concepe şi se naşte spre a vedeà lumina soarelui. Dinaintea ta, zeiţă, dinaintea ta, şi la a ta sosire fug vânturile şi norii de pe cer; sub tine, pământul împestriţat aşterne flori drăgălaşe; ţie îţi zâmbesc valurile mării şi cerul, înseninat de tine, luceşte de o lumină peste tot împrăştiată. Căci îndată ce primăvăra deschide şirul frumoaselor zile şi îndată ce suflările înstrunate ale Zefirului reîncep a deşteptà puterile fecundării, mai întâiu zburătoarele cu inima străpunsă de a ta virtute, vestesc, o zeiţă, a ta venire: apoi turmele îndârjite saltă cu veselie prin păşuni şi străbat înnot repezile râuri; astfel, aprinsă de frumuseţea şi de farmecele tale, toată firea însufleţită te urmează cu înfocare pe tine, ori unde tu o mâni a se duce. De aceea prin mări şi prin munţi, prin apele volburoase, prin locuinţele frunzoase ale pasărilor şi prin câmpiile înverzite, suflând tuturor în piept o dulce iubire, tu faci ca cu plăcere să se înmulţească în etern generaţiunile lumei».

Aşà dar când soseşte primăvara, amice vânătorule, îndură-te şi tu, şi lăsă gingaşei Vineri şi dulcelor ei desmierdări,

Concipitur visitque exortum lumina solis.
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila cæli
Adventumque tuum, tibi suavis dædaia tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine cælum.
Nam simul ac species patefactast verna diei
  reserata viget genitabilis aura favoni,
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum perculsæ corda tua vi
Inde feræ pecudes persultant pabula læta
Et rapidos tranant amnis: ita capta lepore
Te sequitur cupide quo quamque inducere pergis.
Denique per maria ac montis fluviosque rapacis
Frondiferasque domos avium camposque virentis
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis ut cupide generatim sæcla propagent.

întreagă domnirea lumii. N'ai avut tu oare timp îndestul ca să răspândeşti groază şi moarte prin crânguri şi pe câmpii? Chiar pe această zăpadă ce se topeşte acum subt adierea încropită a zefirului primăvăratic, n'au fost oare tipărite urme încrucişate ale copoilor, gonind prin pădure iepurele fricos şi vulpea vicleană, cari, fiecare după firea sa, se silesc a-şi minţì gonacii şi a încurcà dâra lor printre tulpinele despuiete? Dar Braica, Grivei şi Dudaş, cu botul la pământ, cu urechile blegite, cu coada întinsă, aleargă fără îndurare şi cu glasul lor spăimântă fiara prin toate cotiturile ei. Lătrătura lor chelălăită, când mai apropiată, când apoi pierdută prin atmosfera rărită de ger, răsună cu o ciudată monotonie la urechile vânătorului, încremenit pe locu-i de pândă. Nu ştiu ce coardă misterioasă a inimei sbârnâie la acea sălbatică armonie! Când copoii vestesc apropierea vânatului, nerăbdarea îl face să tresară mai mult decât frigul. Cu ochiul pironit către partea unde s'aude lătratul, el aşteaptă, ispiteşte, caută, măsoară luciul zăpezei fără de cărare; iar când de-odată s'arată şoldanul cu urechile ciulite sau vulpea cu coada târâş, ca într'un fulger el ia puşca la cătare şi trage! . . . .

. . . .

Pe când eram ajuns acì cu scrisul, fusei întrerupt de fetiţa mea care veneà în fuga mare să-mi aducă o veste ce o înveselise foarte; mergând în curte ca să se joace cu Capişoana, căţeaua, a găsit-o culcată pe un mindir de paie şi având împrejurul ei o grămadă de căţeluşi, mici cât pumnul şi orbi ca sobolii. Erau unsprezece bursucei, cari se svârcoleau, chiţăind şi mierlăind, subt ugerul mamei, unii negri, alţii murgi şi alţii bălţaţi. A trebuit negreşit ca dintr'o aşà de numeroasă prăsilă, să fac şi partea engherului. Acì dar, în alegerea căţeilor cu drept de viaţă, am avut ocaziunea de a pune odată în aplicare, învăţăturile şi poveţele ce se găsesc în cartea ta; am oprit dar căţeii «cari aveau cap mai mare, bot mai larg, nări mai deschise, urechi mai subţiri şi mai bine croite, piept mai lat, picioare mai lungi, coadă mai groasă la rădăcină şi mai subţire la vârf».

Iţi mărturisesc, amice, că în privinţa acestei ultime recomandaţiuni, — cu toată încrederea ce am în cunoştinţele-ţi şi în experienţa-ţi cinopedice, — rămăsei pe gânduri, întrebându-mă ce fel de *influenţă* vor fi având grosimea şi forma coadei asupra facultăţilor intelectuale şi fizice ale unui câine? Aşà dar acest apendice al şirei spinărei are şi el o însemnătate etică în natură, şi prin urmare filozoful comunist şi falansterian Ch. Fourrier ştià ce spune, când pretindeà că omul, spre a fi perfect, ar trebuì să aibă la spate o coadă cu un ochiu la vârf?

Alţii, din contră, au aşteptat dela scurtarea coadei, chiar şi la animale, efecte estetice pentru aceasta, — dovadă caii euglezeşti, cărora li se taie coada pentru frumuseţe, — ba chiar şi efecte moralizatoare pentru omenire; căci, spre ex., Plutarc ne spune că frumosul, răsfăţatul şi zburdalnicul Alcibiad, floarea efebilor din Atena, tăiè într'o zi coada cea frumoasă a unui câine minunat pe care-l cumpărase cu şeaptezeci de mine (vreo 6.500 lei noui), numai pentru ca, dând de vorbă concetăţenilor săi asupra acestei nevinovate nebunii a lui, să-i oprească de a cârtì despre dânsul alte lucruri mai rele [1].

Apoi mai este încă şi o vorbă românească: *Coadă lungă minte scurtă!* zicătoare nesocotită a poporului, pe care adesea o dă de minciună şi femeia cu lungi plete şi vulpea cea lung-codată.

Dar dintr'una într'alta, vorbind despre coadă, despre vânători şi despre vulpe, îmi adusei aminte o poveste pe care am auzit-o adeseori, pe când eram copil, spuind-o un bătrân vânător, căruia îi plăceà să glumească cu tovarăşii săi.

Dacă cumvà vrei să dormi şi nu-ţi vine de sineşi somnul, apoi pune capul pe pernă şi ascultă:

A fost odată ca niciodată, — dacă n'ar fi nu s'ar povesti, — pe când se potcoveà puricele... şi celelalte... şi celelalte.

---

[1] *Plutarchi* vita Alcibiadis, IX.

A fost odată un vânător care, de câte ori mergeà la vânătoare, aveà obiceiu să ià cu dânsul pe slujitorul său, iar când se întorceà înapoi, povesteà cui vreà să-l asculte o mulţime de întâmplări minunate, care de când lumea nu trecuse nimănui nici măcar prin vis, şi la toate aceste basme, nu lipseà niciodată de a aduce ca martor pe biata slugă, adevărat om al lui Dumnezeu.

Azi aşà, mâine aşà, până când într'o zi acesta, sătul de a face mereu de pomană meseria ticăloasă de martor mincinos, îşi cerù seama dela stăpân şi voì cu tot dinadinsul ca să-şi ià ziua-bună dela el.

Stăpânul stărui ca să afle pricina acestei neaşteptate hotărâri şi cu vorbe blânde, îl întrebă: — «Oare nu te mulţumeşti cu simbria ta şi cu traiul ce ai în casă la mine, de vrei să mă laşi?»

— Să nu păcătuesc, cocoane», — îi răspunse slujitorul; — «toate sunt bune la domnia-ta. D-zeu să-ţi deà tot bine! Dar să-ţi spui curat, şi să nu-ţi fie cu supărare: uite, mă mustră cugetul de atâtea dovezi mincinoase ce-mi ceri să dau pe toată ziua, când începi, — adică să fie cu iertăciune,— când începi a tăià la palavre vânătoreşti. E păcat de Dumnezeu, cocoane, să mă afundez eu cu totul în focul Gheenei şi să port eu, săracul de mine, tot ponosul păcatelor cu care domnia-ta îţi încarci de bunăvoie sufletul. Lasă-mă mai bine să mă duc cu Dumnezeu!»

Aşà vorbì servitorul şi stăpânul se puse pe gânduri; dar fiindcă el cunoşteà preţul unei slugi drepte şi credincioase, se răsgândì bine şi-i răspunse într'astfel:

— «Ia ascultă, băiete! Văz că tu eşti om cu frica lui Dumnezeu. Rămâi la mine şi ajută-mă să mă desbăr de purdalnicul meu de nărav. Crede-mă, nici eu n'aşi voì să spun ceeace nu prea este tocmai adevărul; dar ce să-i faci năravului? Mă ià gura pe dinainte. Aşà dar, să facem cum e mai bine; să facem între noi o învoială, ca să scap şi eu de aşà urât cusur, să rămâi şi tu împăcat cu sufletul. Când mă voiu aflà în vreo adunare, tu să stai la spatele meu, şi

cât vei auzì că încep a croì câte una mai deochiată, tu să mă tragi de mânica hainei, căci eu îndată voiu îndreptà-o după fiinţa adevărului».

Aşà spuseră şi aşà rămase să fie.

Peste câteva zile, şezând la masă cu alţii, vânătorul începù să povestească că la o vânătoare la care fusese de curând, i-a eşit înainte o vulpe, care aveà o coadă, o coadă lungă, lungă cel puţin de cinci stânjeni!!!

Pe când, în focul povestirii, el rosteà acestea cu cea mai deplină încredinţare ca şi când lucrul ar fi fost întocmai după cum îl spuneà, deodată se simţì tras pe dindărăt, de mânica surtucului. Işi aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; îşi luă vorba înapoi şi îndreptându-se că, în inferbinţeala vânătoarii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpei pănă la vreo doi stânjeni.

O nouă smânceală de haină, îl făcù s'o mai scurteze cu un stânjen.

La a treia, o ciontì până la doi coţi.

Simţind încă şi acum efectele restrictive ale conştiinţei servitorului, se înduplecă a mai retezà din coada vulpei:—«Doi coţi întocmai nu va fi fost; — zice el asudând, — dar, pre legea mea, că erà de un cot şi mai bine!»

Sluga, care se bucurà acum şi mulţumea în sine lui Dumnezeu, auzind pe strpânul său cum se lepădà din ce în ce mai mult de ispitele Satanei, crezù că e momentul nimerit spre a-l aduce la o deplină pocăinţă şi-l mai trase încă odată de mânică.

Dar răbdarea vânătorului erà ajunsă la culme, şi întorcându-se deodată înfuriat către neîmblânzitul său censor, se răstì la dânsul, strigând în gura mare: — «Bine mişelule! Nu'ţi e destul cu atâta? Ce! vrei să las vulpea bearcă? Dar mai bine să te ia pe tine dracul de o mie de ori, decât să rămâie vulpea mea fără coadă!»

Să nu-ţi închipuieşti, amice, că am copiat această istorioară din cartea răposatului Anton Pann, întitulată:

Povestea vorbei sau culegere de proverburi
de prin lume adunate
şi iarăşi la lume date;[1]

dar precum am auzit-o dela bătrânul meu vânător, tot cam aşà ţi-o şi povestii!

Morala ei, — dacă va căutà cinevà o morală într'insa, — este, precât mi se pare, că de vreme ce exerciţiile vânătoreşti au darul de a dezvoltà într'un chip cu totul excepţional imaginaţiunea omenească, nu trebue să cerem dela vânători o apreţuire rece şi nepărtinitoare a întâmplărilor şi a izbânzilor ce se ating de arta lor favorită. Celor ce sunt Achili şi Diomezi pe câmpul de bătaie, se cade să le iertăm a fi şi Omeri, când încep a rapsodià pe lira Caliopei.

Şi-apoi, în teză generală, făcând partea slăbiciunilor omeneşti, să nu uităm că năravul din fire nu are lecuire şi cei mai mulţi dintre oameni sunt ca lupul, care părul şi-l pot lepădà, iar năravul ba.

De aceea, când vine unul şi-ţi istoriseşte, bunăoară, că a împuşcat dela pândă lupul, pe când i l-au adus copoii gonind; că a înjunghiat cu cuţitul dela brâu şi a culcat la pământ pe ursul, care se repezise asupră-i, rănit fiind de glonţ şi înjuriat, eu unul nu sunt de părere că trebuie să te frămânţi aşà tare cu firea şi mai ales mi se pare că este cu totul de prisos ca să te cerci a-i dovedì cum că se amăgeşte şi că ceeace spune nu a fost niciodată şi nici se poate aievea întâmplà. Oare făcând astfel, nu cam perzi orzul pe gâşte?

Dar îmi vei zice: — «Pentru ce să nu combatem erorile răspândite în public de reaua credinţă sau de fanfaronada unora? De ce, chiar în materie de vânătorie, să nu hotărâm marginile posibilului? Pentru ce să nu arătăm celor ce voiesc a se scrie printre vrednicii cetaşi ai sfântului Hubert, la ce punct al orizontului vânătoresc sfinţeşte soarele putinţei

[1] 3 volume. Bucureşti, 1852 — 53.

şi începe să licurească fofengherul[1] îndoielnic al fantasticelor plăzmuiri? La ce mintea şi gura să nu fie drepte, tocmai la aceia cari, cu ochiul şi cu mâna nu pot să dea greş? Pentru ce... ?»

La toate aceste întâmpinări judicioase şi dictate de cea mai candidă virtute, teamă mi-e că toată breasla veselă şi uşoară a vânătorilor, începând dela vătaful Pasache şi până la tiriachiul Cafea-subţire, îţi va răspunde în cor cu o păcălitură vânătorească, zicându-ţi: «Vezi d'aia n'are ursul coadă!»

Pasă atunci de-i mai învaţă carte!

Noi însă ceştia-l-alţi cari judicăm sănătos, cari ştim vorbì şi cu gravitate, cari ne silim a găsì adevărul, binele şi frumosul, în orice fapt, să ne vedem de treabă şi să urmăm a culege, chiar din vânătorie, cugetări serioase şi impresiuni plăcute pentru minte cât şi pentru inimă.

Dar de vreme ce nu ne prea înţelegem amândoi asupra felului preferit de vânătoare, — tu ţinând cu prepelicarul şi eu cu căruţa Támădăianului, — aidem amice, să căutăm împreună, prin largul domeniu al vânătoriei, un câmp pe care ne vom potrivì poate la gusturi!

IV.

Sunt acum mai bine de o sută de ani de când unul din cei mai mari scriitori ai Germaniei, Lessing, a scos o carte sub titlul de *Laocoon sau despre mărginile respective ale poeziei şi ale picturei*[2]. Intr'acest cap de operă de critică şi de bun gust, autorul descrie cu fineţă, cu claritate şi cu eleganţă, mijloacele diferite ce fiecare din aceste două arte pune

[1] Dacă cumva nu cunoşti această expresiune, mă gândesc a-ţi spune că astfel numesc ţăranii, în unele locuri, luceafărul dimineţei, căruia îi zic şi *steaua porcului*. Expresiunea aleasă de mine este fără îndoială mai clasică, căci derivă evident din două cuvinte elineşti: φῶς, *lumina* şi φέγγει, *luceşte*. Terminaţiunea, dreptul lui Dumnezeu, e cam şocăţească.

[2] Tipărită mai întâiu la 1763 şi tradusă în limba franceză, la 1802, de *H. Vanderburg*.

în lucrare ca să intereseze, să mulţumească, să mişte şi să răpească pe om.

Mi-a venit în gând că o carte de felul acesta s'ar puteà scrie, luând cineva de subiect vânătoarea, spre exemplu, şi analizând pe rând toate impresiunile ce ea produce asupra imaginaţiunii şi asupra simţimintelor omeneşti, atât prin împărtăşirea omului la însăşi acţiunile ei, cât şi prin descrieri literare, prin imitaţiuni armonice sau prin reprezentări plastice ale scenelor de vânătoare.

S'ar puteà deşteptà într'o asemenea operă, mii de idei energice şi salubre care ar scăldà mintea obosită şi sufletul amorţit în roua întăritoare a timpilor de antică vârtoşie trupească; apoi ar venì rândul cugetărilor dulci şi duioase ce vlăstăresc adesea în traiul singuratic al vânătorului şi care cu tot nesaţiul lui de omor, fac uneori ca o lacrimă de dor şi de îndurare să-i roureze geana. Intr'acea carte şi-ar găsì locul şi întâmplările comice, şi spusele glumeţe, şi petrecerile zgomotoase, care înveselesc viaţa vânătorească; apoi într'însa s'ar vedeà încă cum artele şi poezia au ştiut să-şi însuşiască şi au izbutit să resfrângă în producţiuni de merit, toate aceste felurite fapte şi simţiri.

Intr'astfel, mintea cititorului, preumblată prin spaţiu şi prin răstimpi, fără însă a perde un minut urmele vânătoriei, ar vedeà, ca într'o panoramă, desfăşurându-se dinainte-i toate acţiunile pornite din această crudă dar bărbătească aplecare a firei omeneşti; călăuzită de o critică judicioasă şi atrăgătoare, ea ar trece în revizuire toate creaţiunile prin care geniul sau talentul au ştiut, cu mai mult sau mai puţin succes, să conceapă, să ilustreze, să reproducă şi să idealizeze instinctele şi faptele vânătoreşti ale omului din toţi secolii şi din toate părţile lumii.

Unei asemenea cărţi, — ca să nu-i lipsească nici ei patronagiul mitologic sau divin, — unei asemenea cărţi i-aş da, în fiecare din părţile sale, câte un titlu luat din regiunile ideale ale vânătoriei; aş caracterizà-o, pe rând, prin trei capete d'operă ale artelor plastice, în care par a se fi întrupat

toate cugetările cele mai nobile, cele mai puternice, cele mai graţioase, ce instinctul vânătoriei a putut vreodată să însufle unor oameni de geniu.

Aceste trei capete d'operă, măreţe embleme ale artei vânătoreşti, le-aş aflà în statua antică, numită *Diana cu ciuta* din galeria Luvrului, în grupa *Dianei din Poitiers*, sculptată de artistul francez Jean Goujon, şi în gravura pictorului german Albert Dürer, reprezentând vocaţiunea miraculoasă a *sfântului Hubert*[1].

In aceste trei creaţiuni se vede într'adevăr unul şi acelaş scop; dar în câte-şi trele, el este exprimat sub forme perfecte, a căror singură diversitate dovedeşte cât sunt de fecunde şi de variate simţirile şi gândurile ce au putut să se rezume în aşà frumoase şi felurite concepţiuni. Cine ar şti să descrie toate perfecţiunile, tot farmecul acestor trei opere, cine ar puteà să rostească tot ce spun ochiului şi minţii aceste splendide idealizări plastice ale artei vânătoreşti, acela

---

[1] Despre *Diana cu ciuta*, care se numeşte şi *Diana dela Versalia*, fiindcă a stat lung timp în acest loc, după ce mai întâiu s'a adus în Francia sub Francisc I, descoperită fiind în lacul Nemi (?) din Italia şi a fost succesiv expusă în castelurile dela Meudon şi dela Fontainebleau, vezi: *Braun*, Vorschule der Kunstmythologie (Gotha, 1854) n. 52. — *Clarac*, Musée de sculpture, (Paris, 1850) vol. IV. n. 1202, stampa 284. — *W. Fröhner*, Notice de la sculpture antique du Musée Impérial du Louvre (Paris, 1870). — *Diana de Poitiers* a lui Jean Goujon e reprodusă în *Clarac*, vol. V. n, 2600, stampa 359. O notiţă despre J. Goujon figurează în vol. I. — *Réveil* a publicat toate operile lui, care se află şi în *Musée des Monuments français* de *Robillard Péronville* (Paris 1803 — 1811). — Gravura lui Albert Dürer intitulată *St. Hubert* şi executată cu apă tare pe fer, se află reprodusă în *P. Lacroix*, Les arts au Moyen-âge et à l'époque de la Renaissance (Paris 1869), pag. 343. Pentru biografia artistului vezi: Histoire des peintres de toutes les écoles par *Ch. Blanc*. Ecole allemande şi viaţa lui de *Eye* (Leipzig, 1860). — Pentru diferitele reprezentări ale sfântului Hubert se poate consultà: *Guénebault*, Dictionnaire iconographique des Monuments de l'antiquité chrétienne et du Moyen-âge (Paris, 1643) şi Dictionnaire iconographique des figures, légendes et actes des saints, de acelaş. (Paris, 1850, edit. J. P. Migne).

ar face cel mai minunat panegiric al acestei arte; acela ar fi totdeodată rapsodul, trubadurul şi psalmistul seminţiei lui Nimrod.

Acela ar lăudà-o cântând imnul elenicei Artemide, zgomotoasa sor-gemene a *argintarcatului* Apolon şi venerata fecioară care poartă săgeţi de aur, bucurându-se de larma vânătorească; care prin codrii umbroşi şi pe piscuri furtunoase, străpunge cerbii; care întinzându-şi auritul arc, asvârlă darde ucigătoare de se cutremură creştetul înalţilor munţi, de răsună pădurile întunecoase sub gemetele fiarelor izbite, de se înfiorează pământul şi marea cu toţi peştii din ea[1].

Acela ar face să răsune fanfara triumfală a vânătorilor feodale, reamintind prozaicului nostru secol, imagini poetice din timpii de cavalerească cortezie, din acei timpi de vesele şi elegante petreceri, când nobilul castelan, sub ochii dalbei regine a cugetelor sale, se porneà călare pe falnicu-i armăsar, ca să vâneze, cu sprintena şi tumultoasa lui haită de arcaşi, de slujitorì, de dulăi şi de ogari, cerbul şi mistreţul de prin codri sau ca să doboare, pe sub nouri, cocorii, repezind asupră-le agerii săi şoimi, legaţi de oblâncul şelei!

Acela ar clădì cu sfinte miresme, cu smirnă şi cu tămâie, altarul vânătorilor, povestind cum sălbaticul uriaş al anticelor legende germanice, cum vânătorul afurisit care-şi vânduse sufletul către diavol pentru ca să poată lovì tot drept, printre brazi şi printre stânci, cum acea fantastică fiinţă a posomorâtelor visuri păgâne, printr'o minune cerească, se prefăcù

---

1 *Hymni Homerici:* XXVII, in Dianam. v. 1—9.

Ἄρτεμιν ἄειδω χρησυλάκατον, κελάδεινὴν
παρθένον αἰδοίην, ἐλαφηβόλον, ἰογέχιραν
αὐτοκασιγνήτην χρυσαόρου Ἀπόλλωνος
ἣ κατ' ὄρη σκιόεντα καὶ ἀκριας ἠμενόεσσας
ἀγρὴ τερπομένη, παγχρύσεα τόξα τιταίνει,
πέμπουσα στονόεντα βέλη. τρομέει δε κάρηνα
ὑφηλῶν ὀρέων, ἴαχει δ' ἐπὶ δάσκιος ὕλη
δεινὸν ὑπο κλαγγῆς θηρῶν φρίσσει δέ τε γαῖα,
πόντος ν' ἰχθυσεις. . . . .

în blândul şi cuviosul episcop şi *apostol al Ardenelor* creştinate!

A fost fără îndoială un vânător inspirat şi a ştiut să mânuiască bine arcul şi săgeţile, artistul sub a cărui daltă s'a mlădiit statua Dianei dela Luvru, acea mândră şi sprintenă fecioară de marmură, care s'avântă, ageră şi uşoară, sub creţurile dese ale tunicei ei spartane, scurtă în poale şi largdespicată la umeri. O mişcare vie şi graţioasă a grumazului a înălţat capu-i, cu perii sumeşi la ceafă în corimb, şi pe fruntea-i, coronată cu o îngustă diademnă, se strecoară ca un prepus de mânie. Peptul îi înfăşoară, ca un brâu, talia zveltă şi cutele veşmântului ascund sânu-i fecioresc; dar braţele-i goale, unul se încovoaie în sus ca să scoată o săgeată din cucura de pe umeri; celălalt se reazimă pe creştetul cornut al ciutei. Ce neastâmpăr va fi făcând pe zeiţă să calce aşà iute pământul, sub crepidele-i împletite pe picior ca opincile plăieşilor noştri? Pe cine ameninţă ea cu darda împenată ce ea atinge cu degetele-i delicate? Trimite ea oare în câmpii etolici ai Calidonului, pe mistreţul uriaş care va muri înjunghiat de mâna regescului vânător Meleagru? Urzeşte ea o crudă răzbunare în contra nenorociţilor fii ài nesocotitei Niobe? Sau că, încruntată, se găteşte a dà pradă câinilor, pe îndrăzneţul Acteon, care, vânând prin dumbravă, a cutezat să-şi desfăteze vederile cu uimitoarea privelişte a castei zeiţe, scăldându-se în pârâu?... Cugetul ei e o divină taină. Artistul a ştiu numai să împetrească, în repedea şi mândra pornire a mersului zeiţei, acel vers caracteristic al piosului cântăreţ:

«Cu inima vitează ea trece pretutindeni, prăpădind odrasla fiarelor sălbatice»[1].

Astfel a izbutit a creà un ideal sublim al artei vânătoreşti!

---

[1] *Hymni Homerici*: XXVII. In Dianam. v. 9—10:

ἡ δ' ἄλκιμον ἦτορ ἔχουσα
πάντῃ ἐπιστρέφεται, θηρῶν ὀλέκουσα γενέθλην.

O inspiraţiune de altă natură a dat naştere, în al XVI-lea secol, Dianei lui Jean Goujon, care şi dânsa va rămâneà pururea ca o măreaţă simbolizare a aceliaşi idei. Dar sculptorul francez, unul din luceferii acelei epoce, — cu drept cuvânt numită *Renaştere,* — în care producţiuni de frunte în litere şi arte, ca florile primăvara răsăreau prin toată Europa din imaginaţiunile stimulate de studiul modelelor antice, Jean Goujon, trăit la curtea desfătată a regelui Henric al II-lea de Valois, văzuse adesea pe frumoasa ducesă de Valentinois, pe Diana de Poitiers, favorita regelui şi adevărata stăpână a Franţei, prezidând la splendidele şi voiasele vânători regale ce se dau în pădurile dela Fontainebleau şi dela St. Germain. Pe chipul acelei voluptoase regine a frumuseţii, mâna măiastră a răspândit aureola unei divinităţi vânătoreşti.

Insă creaţiunea sa, modulată în linii unduloase şi pline de morbideţă, nu mai are nimic din aspra candoare şi din energia virginală a anticei Artemide. Diana lui Goujon e o zeitate lenoasă ; ea se odihneşte, pe jumătate culcată. Trupu-i fără vestmânt, nu ascunde niciuna din dezmierdările sale ; păru-i, în viţe unduloase, e ridicat cu o măiestrită eleganţă, sub podoaba artistică de pe creştet ; braţul stâng, ornat cu brăţări la umăr şi la mână, ţine un arc destins ; iar mâna dreaptă, cu un mănunchiu de flori, înconjoară şi mângâie grumazul unui cerb măreţ. Adăpostită sub coarnele trufaşe ale nobilului animal, zeiţa îşi reazimă trupul pe şealele lui ; un câne se odihneşte sub picioarele pe jumătate lungite ale Dianei şi altul, lăţos, stă alături cu cerbul.

Un aer de nobilă moleciune domneşte într'această grupă ; înfăţişarea-i fastuoasă şi elegantă repoartă mintea către timpii când plăcerile vânătoarii, cu tot cortegiul lor de lux şi de galanterie, erà numai petrecerea favorită a regilor şi a fericiţilor de pe această lume.

Când dela aceste două modeluri, caracterizate unul prin graţia corectă şi prin vigoarea juvenilă a Antichităţii, celalt prin eleganţa mai răsfăţată şi mai sumptuoasă a Renaşterei, ne întoarcem privirea asupra gravurei vechiului artist german,

mai înainte de toate, mintea noastră încearcă ca un simţimânt de sfială. Ne întrebăm dacă acea scenă complicată cu tot vulgarul aparat al vânătorii, posedă cu adevăr în sine elementele unei opere estetice? Dacă cumva frumosul poate să existe acolo unde el nu izbeşte chiar de îndată vederile? Ne uităm, ne întrebăm...

Dar cu cât privim mai cu băgare de seamă combinarea acestei compoziţiuni, în care geniul tedesc se vădeşte cu toate naivele sale amănunte şi cu toate precugetările sale reflective cu atât mai mult încolţeşte în noi o simţire îndoelnică de mulţumire, care creşte treptat şi ajunge până la sfârşit a ne pătrunde de o admiraţiune anevoie de definit. Nu eleganţa nici graţia formelor, nu perfecţiunea nici simplitatea corectă a compunerii deşteaptă în noi acest ciudat simţimânt, ci mai mult nu ştiu ce cugetare adâncă care a prezidat la concepţiune, nu ştiu ce misterios efect pe care-l produce întrunirea intenţionată a atâtor detaliuri, aşà de naiv reprezentate.

Scena se petrece la poalele unei stânci păduroase, pe care o încunună un castel feodal cu turnuri şi cu metereze; la dreapta curge un râu, în undele căruia se resfrânge umbra tufişului de pe mal; peste râu trece o punte de piatră; la stânga, tărâmul se înalţă acoperit cu câţiva rari copaci, mai mult frânţi şi uscaţi. Printre această stearpă pădure, se zăreşte cerbul, purtând cu zmerenie crucea răstignirii pe al său creştet, înfiptă în faţa latelor sale coroane. Pe întâiul plan se află vânătorul cu calul şi cu câinii săi; el a descălicat şi a dat în genunchi, privind cu o cuvioasă mirare vedenia ce-i trimite cerul. Costumu-i este îmbrăcămintea vulgară a vânătorilor contimporani cu artistul. Calul stă neclintit fără ca să vază ceeace produce pietoasa mirare a stăpânului şi ogarii câte-şi cinci, nedând seama la ceeace se petrece, se odihnesc ca de popas.

Toate părticelele acestei compuneri sunt lucrate, ca toate operele lui Albert Dürer, cu o scrupuloasă acurateţă; totul e exact, dar nimic în particular nu are o formă care să placă mai mult decât simpla şi reala natură. Stânci, copaci şi ani-

male, toate sunt în nesimţire, toate stau în nepăsare; singuri cerbul miraculos şi vânătorul pocăit produc contrast, prin pozele lor, în care se străvăd simţiminte adânci: cerbul, în repaosul său cumpănit, pare a simţì de ce preţ nestimat este sfânta podoabă ce el poartă; vânătorul vede uimit, chiar în obiectul persecuţiunilor sale, chiar pe fruntea vânatului, semnul ce-l va mântuì de păcate; el se închină la dânsul, rostind poate în cugetul său, maxima pe care, cu şeapte secoli în urmă-i, a formulat-o într'astfel renumitul vânător al meziului-ev, Gaston Phœbus: «Prin vânătoare scapă omul de pă«catul trândăviei, căci acela care fuge de cele şeapte păcate «de moarte trebue, după legea noastră, să fie mântuit; prin «urmare, vânătorul bun va fi mântuit» [1].

Iată în ce mod arta germană, întrunind idei abstracte cu prozaice amănunte, a ştiut să traducă cu penelul, ideile care se rezumă în legendara vânătoare a sfântului Hubert, patronul vânătorilor creştini din occident.

Mă opresc, căci mi se pare că iar am greşit calea. Intreprinsesem, pe cât ţiu minte, a căutà în cercul literelor şi al artelor, imagini vânătoreşti asupra cărora să ne potrivim la gusturi, şi iată că mă pomenesc vorbindu-ţi despre arta Germanilor şi despre gravură, două lucruri care, precât iar ştiu, îţi sunt de o potrivă urâte.

Nu crez, în adevăr, ca la tine pictorul Albert Dürer să aibă mai multă trecere decât compatrioţii lui, muzicanţii Beethoven şi Mendelsohn, şi negreşit că nu invenţiunea gravurii cu apă tare, ce i se atribuie, îi va câştigà mai mult preţ în ochii tăi.

Poate însă că, pentru hatârul patronului tău, sfântul Hu-

---

[1] *Gaston Phœbus,* comite de Foix (1331—1391). Cartea lui s'a tipărit mai întâiu la 1507, sub titlul: *Des déduitz de la chasse des bestes sauvaiges et des oyseaux de proie:* «En chassant on évite le péché d'oisiveté, car qui fuyt les sept péchés mortels, selon nostre foy, il devroit estre sauvé: donc bon chasseur sera sauvé». — Sfântul Hubert, fiu al ducelui de Acuitania şi apoi episcop la Maestricht, pare a fi trăit între 656 şi 730. — Cât despre Albert Dürer, pictor şi gravor din Nüremberg, viaţa lui se întinde dela 1471 până la 1528.

bert, mă va iertà, în cazul de faţă şi vei primì chiar ca, sub rubrica gravurii lui Dürer, să se grupeze, în opera proiectată, tot ceace ţie` nu-ţi place în arta vânătoriei.

Aceasta îţi va fi cu atât mai lesne cu cât, de sigur, proectul de carte va rămâneà, cât despre mine, pururea în stare de proiect şi că, aşteptând să-mi vină momentul de inspiraţiune şi talentul de critică ce mi-ar trebuì ca s'o pot scrie, eu unul voi rămâneà întocmai ca vrabia care mălai visează.

Aşà dar fii pe pace; n'am să aştern acì tot ce ar trebuì să se afle în acea monografie filozofică, istorică, literară şi estetică a vânătoriei. Nu zic că această semeaţă ideie nu mi-a trecut un moment prin creeri şi că n'am început chiar a citì cu acest scop, tractatele în proză, Κυνηγετικοὶ, al lui Xenofon şi al complinitorului său Arrian, notele despre vânătoare, coprinse în *Onomasticonul* lui Iuliu Polux, ba încă şi poema elenă a lui Opian, apoi şi cea latină a lui Graţiu Faliscu, în fine chiar şi serbedele versuri fragmentate ale lui Marcu Aureliu Nemesianu Cartaginezul, imitatorul lui Opian [1].

Vina este a ta! cine te-a pus să înşiri de aceste nume în Introducţiunea ta, însoţindu-le cu o grindină de citaţiuni la-

---

1 Toată lumea ştie că generalul atenian *Xenofon* a trăit cam dela 445 până pe la 335 înainte de Chr.; dar scritorii citaţi în urmă-i, fiind cu mult mai puţin cunoscuţi, însemnăm aci epoca vieţuirii şi patria lor: *Flav. Arrian*, istoric elen, născut la Nicomedia în Bitinia, la anul 105 după Chr., a căutat mereu să imite pe Xenofon; s'au păstrat din scrierile lui: *Expediţiunea lui Alexandru, Indicele, Periplul Pontelui-Euxin, Manualul lui Epictet, Tractatul de tactică, Tractatul de vânătoare* şi altele. — *Iuliu Pollux* (Polydeucte), sofist şi gramatic elen, născut la Naucratis în Egipet, pe la anul 130 după Chr., ne-a lăsat un lexicon în 10 cărţi, care poartă numirea de *Onomasticon* şi în care cuvintele sunt dispuse după materii: la începutul cărţei V tratează pe larg despre ale vânătoriei. — Poetul elen *Opian* a trăit în al II secol după Chr. şi a murit foarte june, lăsând o poemă despre vânătoare (sfârşitul pierdut), şi alta despre pescuire. Alte opere ale lui s'au nimicit. — *Graţiu Faliscu* a trăit la Roma pe timpul lui August şi a lăsat numai poema *Cynegeticon.* — *M. Aur. Olimpius Nemesianus* a trăit în secolul III după Chr. Din trei poeme ale lui, despre plutire, au rămas numai 325 versuri din cea d'intâiu.

tine? In calitatea mea de academic mi s'au aprins călcâiele de focul clasicităţii şi iată pentru ce ai fost silit să rabzi, în această epistolă, o contrabombardare de versuri latineşti, ba chiar şi elineşti. Acum ţine-te bine şi de acì înainte!

Dar cu toată pofta ce am de a te copleşì sub un nemete de erudiţiune cinegetico-academică, trebuie să-ţi mărturisesc că am constatat cum că autorii antici, cari au tractat despre vânătoare, *de Venatione,* sunt tot aşà plini de amănunte tecnice ca şi *Manualul* tău şi prin urmare, nu m'am simţit nici acì în stare de a face analize. Apoi mi-a fost milă de noi amândoi, când m'am gândit că ar trebui să traduc pe de-a'ntregul, 13 capitole ale *Cynegeticelor* lui Xenofon, alte 35 ale urmaşului său Arrian şi vreo 85 paragrafe din *Onomasticonul* lui Polux.

In Opian, în acel *noian de graţii,* βυθὸς τῶν χαρίτων, cum îl numeşte cu îngâmfare scholiastul Ioan Tzetzes, aş găsì, fără îndoială, frumuseţi îndestule de citat; dar tinerelul poet din Anazarba Ciliciei, nu prea ştià să-şi cumpănească bine avânturile prolixe ale înfocatei sale muze, şi ce ai zice, rogu-te, când spre a-ţi reamintì numai poetica descriere a vânătorii de lei din cântul al IV-lea, aş mai transcrie acì o sută treizeci şi patru exametri elineşti?

Mă vei iertà însă a fi mai puţin discret în favoarea cânelui, şi pe lângă lăudăroasele cuvinte ale d-lui de Quatrefages, pe care tu le-ai tradus, pe lângă poveţele tale, de care m'am şi folosit, — precum ţi-am arătat mai sus, — lasă-mă să adaog şi să pui unul după altul, potretul câinelui, făcut în versuri elineşti de Opian, şi un fragment analog din poema lui Graţiu Faliscu, ale cărui versuri grele de înţeles ne-au păstrat limba tecnică a strămoşilor noştri, vânători latini, limbă pe care poetul, ca om de meserie, trebuie s'o fi cunoscut adânc.

Iată mai întâi ce spune Opian, despre câine:

«Impreunând neamurile de câini, să aibi grije a cătà speciile care se potrivesc între ele şi se aseamănă mai mult.

Astfel le vei împerechià mai bine; dar vânătorii au observat însă că cele mai frumoase din toate sunt acelea care rămân necurcite. Sunt negreşit o mulţime de specii, iar forma şi chipul unora din ele sunt astfel; trup lung, sănătos şi plin; cap uşor cu vedere bună; ochi cari lucesc vânăt; gura mare cu dinţi ascuţiţi, iar urechile scurte şi îmbrăcate cu o piele subţire; gâtul lung şi dedesubtu-i, un piept puternic şi lat; labele de dinainte sunt într'adevăr mai scurte, înţepenite pe picioare drepte cu fluiere înaintate; şoldurile largi; şira spinărei aşezată pieziş; coapsele cărnoase, dar nu grase, şi la spate au o coadă tare, lungă şi bine umbrită. Astfel de câini se întrebuinţează la alergături îndelungate după căprioare, după cerbi şi după iepuri iuţi la fugă»[1].

Să trecem acum şi la Graţiu Faliscu:

«Impreunează dar între dânşii câinii de acelaş soiu, pentru ca prăsila să poarte semnele străbunilor şi află că părinţii cari zămislesc tineri pruncii lor, îţi vor da câini Metagonţi

---

[1] *Oppiani* de Venatione. I. v. 394—413:

"Εθνεα σοὶ κυνᾶν θαλαμηπολέοντι μελέσθω,
ἄρμενά τ'ἀλλήλοισιν τ' ἔξοχα φῦλα...
Ὧδε μὲν εὖ κεράσειας·ἀτὰρ πολὺ φέρτατα πάντων
φῦλα μένειν μονόφυλα τά τ' ἔξοχα τεκμήραντο
ἄνδρες ἐπακτῆρες. τα δὲ μυρία φῦλα πέλυται,
τῶν ἀμόθεν μορφαί τε καὶ εἴδεα τοῖα πελέσθω,
Μηκεδανὸν, κρατερὸν δέμας, ἄρκιον, ἠδὲ κάρηνον
κοῦφον, εὔγληνον· κυναὶ στίλβοειν ὀπωπαί·
κάρχαρον, ἐκτάδιον τελέθοι στόμα· βαιὰ δ' ὕπερθεν
ὕοατα λεπταλέοισι περιστέλλοιθ' ὑμένεσσι·
δειρὴ μηκεδανὴ, καὶ στήθεα νέρθε κραταιά,
ευρέα τοι πρόσθεν δέ τ' ὀλιζότεροι πόδες ἔστων'
ὀρθοτενεῖς κώλων ταναοὶ δολιχήρεος ἱστοί.
νὐςέες ὠμοπλάται, πλευρῶν ἐπικάρσια ταρσά
ὀσφύες εὔσαρκοι, μὴ πιονες· αὐτὰρ ὄπισθε
στρυφνή τ' ἐκτάδιός τε πέλοι δολιχόσκιοσ οὐρή.
Τοῖοι μὲν ταναοῖσιν ἐφοπλίζοιντο δρόμοισι
δόρκοις ἠδ' ἐλάφοισιν ἀελλοπόδῃ τε λαγωῷ.

enormi. Mai întâiu de toate să aibi cea mai mare grije ca să împerechezi câini de o bărbăţie încercată; apoi a doua îngrijire trebue să fie ca înfăţişarea lor să nu steà mai prejos şi să nu deà de ruşine a lor fire. Aceştia trebue să fie cu faţa în sus, cu urechi păroase pe frunte, cu gura mare, astfel ca măselele căscate să verse foc mişcându-se, cu pântecele strânse îngust la vintre, cu coada scurtă, cu şale lungi, cu coama măruntă pe grumaz, nu prea stufoasă dar îndestulă ca să-i ferească de frig, iar subt umerii lor sănătoşi să înalţe un piept care să ducă la alergătură multă şi să nu se obosească de cele mai mari goane. Fugi de câinele a cărui labă lasă urme late; acela e moale la treabă; mie îmi plac picioarele ţepene cu muşchi uscaţi şi cu călcâie solide la luptă [1].

Toate merg bine dar bag de seamă că numai în privinţa coadei, Opian şi Graţiu Faliscu nu se prea înţeleg între dînşii; latinul o vrea scurtă, *cauda brevis;* elenul din contra pretinde ca câinele să aibă la spate o coadă ţeapănă, στρυφνή, lungă ἐκτάδιος, şi care să umbrească departe, δολιχόσκιος, adică să fie şi lungă şi stufoasă. Se vede că în tot timpul

[1] *Gratii Falisci* Cynegeticon. v. 263—278.

Junge pares ergo, et majorum pignore signa
Feturam, prodantque tibi Metagonta parentes,
Qui genuere sua pecus hoc immane juventa.
Et primum expertos animi, quæ gratia prima est,
In Venerem jungunt; tum sortis cura secunda,
Ne renuat species, aut quae detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtæ frontibus aures,
Os magnum, et patulis agitatos morsibus ignes
Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo
Cæsaries, non pexa nimis, non frigoris illa
Impatiens; validis tum surgat pectus ab armis.
Quod magnos capiat motus, magnisque supersit,
Effuge, qui lata pandit vestigia planta;
Mollis in officio: siccis ego dura lacertis
Crura velim, et solidas hæc in certamina calces.

importanta cestiune a coadei, a fost tare controversată, căci

adhuc sub judice lis est [1].

Chiar de m'aş încercà să împac întru toate pe Opian cu Graţiu Faliscu, punând acì şi descrierea câinelui din *Cynegeticele* lui Xenofon, unde ambii poeţi par a fi găsit mai tot materialul lor adunat gata, tot ar rămâneà pricină de sfadă între Roma şi Atena, de vreme ce şcolarul lui Socrat cere ca coada la câine să fie lungă, dreaptă şi ascuţită, iar Arian, făcând lauda unui câine vestit al său, spune că acel model al rasei câineşti aveà o coadă subţire, lungă, aspră la păr, mlădioasă, încovoiată şi la vârf mai stufoasă [2].

Dar ce atâta vorbă despre coadă? Românul pretinde că «din coadă de câine, sită de mătase nu se poate face», şi apoi numai la peşte se zice că-i coada mai ferită chiar şi de cât capul.

Din aceasta se vede curat că poporul român, moştenitor al credinţelor şi al înţelepciunei Latinilor, nu se arată în proverbii săi aşa tare încântat ca poeţii şi prozatorii eleni de coada cea lungă a câinelui, de încovoieturile ei mlădioase, de perii ei aspri şi umbroşi.

Fără de a mai căutà în zadar o soluţiune pentru interesanta controversă *de cauda canis*, hai să o lăsăm şi de astădată încurcată.

Pe lumea aceasta cele mai bune şi frumoase lucruri trebue să aibă o margine.

V.

Să sărim acum pe nerăsuflate din literatura cinegetică a anticilor, în sfera artelor vânătoreşti tot la dânşii.

Dacă vreodată, amice, te va ajutà norocul să mergi la

---

[1] *Horattii* Ars poetica. v. 78: «până acum pricina este în judecată»

[2] *Xenophontis* de Venat. IV: «οὐρὰς μακρὰς, ὀρθὰς, λιγυράς»—*Arriani* de Venat. libel. V: «οὐρὰς λεπτὰς μακρὰς, δασείας τὴν τρίχα, ὑγρὰς, εὐκαμπεῖς, τὸ ἄκρον τῆς οὐρὰς δασύτερον».

Roma, ca român, negreşit te vei duce să vizitezi forul lui Traian şi vei admirà, în mijlocul acelei pieţe, prăbuşită sub nivelul cetăţii moderne, măreaţa columnă de marmoră, care ese din pământ încolăcită cu istoria originelor noastre naţionale. Acea imagine încă vie a războaielor dacice, scoase la bun capăt de gloriosul Traian, o vom vedeà poate într'o zi—dacă va voì Dumnezeu şi guvernul nostru! — turnată în bronz cu tot proeminentul relief al însufleţitelor sale sculpturi, împărăţind pe una din pieţele capitalei noastre; aş adăogà că mai la locul său decât oriunde, ea ar fi în faţa Academiei, la punctul unde s'a aşezat deocamdată statuia ecuestră a voevodului român Mihai Viteazu, carele,—dacă ar putea vorbì, sărmanul,— ar spune de sigur tuturor, cât se simte de ruşinat, văzându-se expus a jucà rolul de căpetenie pe o vastă şi erudită scenă, ce pare înadins croită pentru împărătescul simulacru al dominatorului *Urbis et Orbis.*

Dar neavând deocamdată nimic de vânat pe piaţa S-tului Sava din Bucureşti [1] să ne întoarcem,—cel puţin cu gândul—

---

[1] Pe piaţă nu! Dar ia să ne abatem, în treacăt, prin sălile de jos ale Academiei, ocupate provizoriu de muzeul de antichităţi.

Scenele de vânătoare au fost foarte mult întrebuinţate ca subiecte decorative de către sculptorii antichităţii. Chiar şi în muzeul nostru, unde nu ne prea putem lăudà până acum cu multe sculpturi antice, tot însă se văd două scene vânătoreşti.

Una e pe un fragment de piatră (0 m. 19 înălţime, 0 m. 24 lărgime), purtând jos inscripţiunea elènă ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΔΙΟΓΕΝΗΣ. Pe această lespede trunchiată se mai văd picioarele unui călăreţ cu partea de jos a calului alergând; sub dânsul, râtul şi copitele unui mistreţ, asupra căruia se asvârlă un câine cu botul căscat şi cu coada în sus. Săpătura e cam grosolană, dar desemnul e plin de mişcare.

Cealaltă scenă de vânătoare e în adevăr mai desvoltată, dar din nenorocire mai puţin distinctă. Ea se află pe un brâu îngust care încinge buza de sus a unui sarcofag, ale cărui laturi externe sunt acoperite de sculpturi. Acest interesant monument a fost adus de peste Olt (dela Reşca sau dela Celei, după toată probabilitatea), de către răposatul ban Mihalache Ghica şi depus în curtea caselor sale, care apoi vânzându-se prefecturei de Ilfov, sarcofagul a servit câţiva ani dearândul drept sghiab şi iesle pentru caii dorobanţilor. Sunt însă doi ani de când am

la Roma, şi aflându-te acolo, tu, ca vânător român, nu uită să te îndreptezi tocmai în fundul forului roman, la stânga de Coliseu, în capul stradei San-Gregorio, acolo unde se înalţă încă şi astăzi, un antic şi falnic arc de triumf, numit al lui Constantin cel Mare.

Istoria acestui monument nu prea face onoare primului împărat creştin, căci, — ca să vorbim curat, — arcul nu este câtuşi de puţin al lui; nu este nici măcar dăruit, ci este tocmai lucru de furat.

Cum? ce va să zică: un arc de triumf de furat? Atâta namilă de marmură, cu o boltă mare căscată în mijloc şi cu alte două arcade mai mici în laturi, cu opt coloane de

---

izbutit, cu ajutorul prefectului, d. C. Manu şi al comitetului permanent, a face să se aducă la muzeu toate pietrele antice care zăceau neîngrijite în acea curte. Printre dânsele e şi sarcofagul.

Pe una din laturile sale cele mari sunt patru personagii în picioare, înfăşurate în togele lor; fiecare se află sub o osebită arcadă, formate, fiind acestea prin doi pilaştri, la colţuri, şi prin trei coloane despărţitoare. Pe cealaltă lature mare, se văd trei genii aripaţi, fiecare pe câte un osebit postament; geniul din mijloc sună din cimbale şi ceilalţi doi dănţuiesc, ţinând în mâini câte o ciorchină de struguri şi câte un mănunchiu de căpăţâne de mac. Pe una din laturile mici, alţi doi genii, tot aripaţi şi tot pe postamente, cântă unul din flaut şi altul din naiu. Pe laturea opusă, iarăşi doi genii, dar pe un singur postament, se ţin îmbrăţişaţi. Trag ei oare împreună un danţ îmbinat? Sau sunt ei chipurile emblematice ale luptei amorului, pe care Elenii le numeau *Eros* şi *Anteros ?* La colţurile sarcofagului se văd patru Victorii, purtând foi de palme şi coroane: două mai mici, două mai mari.

Acum să venim şi la brâul superior, pe care, jur-împrejur, se zăresc sub ştersura rozătoare a timpului, vreo douăzeci şi patru animale, vreo trei sau patru bărbaţi, toţi în poze foarte animate, şi poate şi câţiva copaci. Animalele par a fi lei, mistreţi, cerbi şi tauri sălbatici, atacaţi cu furie de câini colosali şi pândiţi sau izbiţi de vânători. La un loc, între altele, se vede lămurit cum un vânător, proptit într'un genunchiu, îşi ndreptează suliţa către un taur, carele, cu coarnele plecate se repede asupră-i. Oare nu vom fi având aicea reprezentarea uneia din acele scene vânătoreşti, cari negreşit se petreceau adesea prin pădurile Daciei, între colonii romani şi bourii urieşi (bos urus), ce au lăsat şi până azi creştetul lor fioros pe stema Daciei răsăritene?

gialo-antico, cu opt statue de marmoră frigiană viorie, cu întreite frize, cu timpane şi cu medalioane sculptate, atâta clădăriă, de patru ori cel puţin cât turnul Colţei, cum oare să o facă zapt cineva, fie măcar acela şi un borfaş încoronat?

Deşì îmi vine foarte cu greu să aduc aşà necuviincioasă pâră împotriva sfântului împărat şi patron al Bucureştilor, dar— am mai spus-o şi într'alt loc, — eu ţiu întotdeauna cu Traian şi nu pot să las ca să i se ia ce este al lui.

Apoi toată lumea ştie că, pe când marele Ulpiu biruià pe Germani, pe Daci şi pe Parţi, pe când el umpleà întinsul său imperiu de edificii somptuoase şi de lucrări de artă folositoare, senatul şi poporul Romei se întreceau care de care să serbeze cu mai multă pompă binefacerile şi triumfurile gloriosului împărat. Ii decretară dar, tot felul de clădiri comemorative, la care lucrà ilustrul arhitect şi sculptor grec Apolodor. Atunci se înălţară în Roma, forul lui Traian cu toate edificiile decorative din împrejuru-i: portice, bibliotecă, templu; atunci bazilica Ulpiană cu cinci ronduri de stâlpi de granit; atunci columna războaielor dacice cu statuia învingătorului de-asupra; atunci în fine, la capul căii Apiane pe care el o restaurase, un arc de triumf pe care însă nu-l putură sfârşì, pe cât încă fu marele împărat cu zile [1].

Urmaşii lui, geloşi de a sa mărire, mai mult se gândiră a-şi face loru-şi monumente, decât a consacrà pe cele ce aminteau poporului neasemuita glorie şi dreptate a ereticului Traian. După ce trecură însă două sute de ani la mijloc, se găsì împăratul Constantin, carele, de când îi venise gustul de a-şi face din Bizanţ o nouă capitală, se deprinsese straşnic a despuià fără ruşine capetele de operă ale lumii, ca să-şi împodobească cu ele Constantinopolea sa.

El văzù arcul lui Traian stând fără căpătâi, în răspântia

[1] *L. Rossini,* Gli archi trionfali, onorarii e funebri degli antichi Romani (Roma, 1836). *L. Canina.*—Gli egifizi di Roma antica (Roma, 1851).— *Dr. H. Francke,* Zur Geschichte Traian's und seiner Zeitgenossen (Leipzig, 1840).— *Dioni Cassii,* Histor: roman LXVIII.

cäilor Sacră şi Triumfală; la bază, îi lipseau cu totul ornamente şi pe frontispiciu n'aveà nici o inscripţiune votivă:
— «Stăi»! — zise el — «tot n'are arcul acesta stăpân; aide să-l fac al meu!» Şi puse îndată de-i cioplì pentru pedestaluri, nişte grosolane figuri de Victorii pocite; iar pe ambele feţe ale aticului aşternù lungi dedicaţiuni, în care spuneà cum el a scăpat lumea de tiranul Màxenţie, cum a liberat cetatea, *Liberatori Urbis,* şi a întemeiat pacea, *Fundatori quietis.*

Astfel arcul lui Traian se pomenì într'o zi că a devenit arcul lui Constantin.

Dar ce folos? În zadar inscripţiunile laudă pe noul triumfător, sculpturile din căpătâiele aticului şi cele dela timpanele arcului ne amintesc isbânzile lui Traian în contra Dacilor şi Parţilor; statuele aşezate pe întabulamentele columnelor sunt ale regilor barbari, robiţi de Traian; în fine, cele opt medalioane sculpturale care, alăturate câte două, împlinesc golurile dintre columne, de-asupra arcadelor laterale, ne atestă şi ele pietatea şi iubirea de vânătoare ale învingătorului Daciei.

Patru din acele mari medalioane reprezintă sacrificii făcute de împărat pe altarele zeilor mitologici; alte patru sunt scene vânătoreşti.

Pe unul din acestea, Traian, în tunică scurta, cu *tibiale* sau poturi vânătoreşti pe pulpe şi cu toga pe umeri, ese cu alţi doi soţi de supt un portic, ţinând calul de frâu; alătur e un mândru june cu hlamida asvârlită pe spate, purtând de sgardă un frumos ogar. Câte-şi patru ţin în mână lănci înalte cu ascuţiş romboidal la vârf, de cele ce se numeau *contus.* Totul arătă că ei se gătesc să plece la vânătoare.

Pe al doilea, împăratul, în goana calului său, cu capul gol, cu mantia fâlfâindă, cu o spadă lungă şi îngustă ridicată în sus, urmăreşte pe un urs, carele fugind îşi întoarce capul spre dânsul. Doi tovarăşi, asemenea călări şi fugind cu spadele plecate pe sub crăcile unui copaciu, însoţesc pe Traian.

În al treilea medalion, aceleaşi trei persoane călări, — împăratul în frunte, — străbat în fuga mare, un tărâm stufos

şi mlăştinos, ameninţând cu darde scurte, *venabula,* un mistreţ gata a se predà.

În cel d'al patrulea, vânătoarea e terminată. Marele Traian, încununat cu o aureolă circulară sau nimb, ca icoanele sfinţilor noştri, stă în picioare supt umbră de copaci, şi dă ordine altor trei bărbaţi, toţi cu suliţe în mână, din cari unul, mai în lături, ţine de frâu un cal; un servitor, în partea opusă, popreşte în loc un alt cal. Dinaintea împăratului e un leu mare, lungit mort la pământ.

Cu fiecare din aceste scene vânătoreşti se află împerechiată câte o scenă religioasă în care împăratul aduce rugăciuni şi ofrande zeilor: când e să plece la vânătoare, el invoacă pe ocrotitorul familiei sale, pe Ercul rusticul, al Laţiului, purtător de baltag, acoperit cu piele de leu; când merge să vâneze ursul, el îşi oţeleşte vârful lancei în focul de pe altarul lui Apolon lung-săgetătorul, ἑκηβόλος: după ce a ucis mistreţul, el îi înfige căpăţâna în copaciul sacru care umbreşte statua Dianei vânătoriţe; şi în fine, după ce a biruit pe leu, el îi depune vârtoasa coamă la picioarele belicosului zeu Marte. In nici un period al ei, sculptura antică n'a fost poate mai în stare de a înfăţişà cu un caracter mai energic şi mai adevărat, asemenea scene, în care sălbăticia şi gravitatea subiectelor reclamă oarecare asprime în mânuirea daltei. Vigoare în loc de graţie, demnitate în loc de frumuseţe, strictă exactitate la reproducerea naturii omeneşti în loc de forme estetice ideale, iată calităţile ce caracteriză stilul sculpturii din timpul lui Traian. Aceste calităţi le-au avut mai mult decât oricari alţii, artiştii aceia cari au săpat marmurele columnii dacice, precum şi baso-relievurile arcului triumfal. Producţiunile lor constituesc ceeace s'ar puteà numì *sculptura istorică,* căci sunt interpretaţiuni credincioase şi perfecte ale faptelor ce ele reprezintă şi fiindcă, în cazul de faţă, faptele au fost măreţe, operele de artă au ştiut şi ele să păstreze un aspect cu totul impunător.

Este lucru cunoscut că cei vechi n'au nimerit sau n'au voit să înfăţişeze animalele, sub formele lor reale; de aceea să

nu cătăm prea de aproape la fiarele din medalioanele arcului; dar vânătorii, dar Traian mai ales, în pozele, în mişcările, în expresiunea, în musculatura lor, sunt adevăraţi eroi la vânătoare, precum în realitate erau eroi şi pe câmpul de bătălie.

În aceste preţioase rămăşiţe ale artei romane din periodul eroic al imperiului, avem totdeodată dinaintea ochilor, imaginea clară şi vie a acelei vânători pe care singură o permiteà Platon cetăţenilor republicei sàle, «vânătoarea cea perfectă «— după cum zice filozoful, — care se face în contra patru«pedelor, cu cai, cu câini şi cu însăşi puterea trupului, în care «fiara, învinsă prin alergături, prin răni, prin loviri, cade sub «propria mână a vânătorului, vânătoarea care singură aprinde «în om zeescul dar al bărbăţiei» [1].

Dar strecurându-ne încetinel prin tot felul de cotituri fără pericol, iată-ne ajunşi pe tărâmurile aprige ale vânătoarei celei mari, în care goana fiarelor devine uneori o luptă crâncenă şi în care omul adesea trebuie să deà însuşi pept în faţa primejdiei.

La asemenea cazuri, prepelicarul tău, amice, nu are ce-ţi face, şi chiar, — după cum tu pretinzi, — nici cuţitul dela brâu nu te prea poate ajutà. Cât despre căruţa mea, doară numai luând-o mârţoagele la fugă, poate că m'ar scăpà, (Doamne fereşte!) de aşà năpaste!

Cu toate acestea, şezând acuma colea, fără grije, răsturnat în jeţul meu, privind liniştit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică şi înverzeşte subt aburoasele sărutări ale soarelui de Aprilie, şi ascultând, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc şi cum brotăcelul cântă vesel înturnarea zilelor calde, te încredinţez că mi-ar place să străbat, — fără totuşi de a mă mişcà din loc, — şi codrii umbroşi, alergând cu gândul în goana cerbilor, şi piscurile de stâncă, după

[1] *Platonis* Leges. VII, 824: «μόνη δὴ πᾶσι λοιπη καὶ ἀρίστή τῶν τετραπόδων ἵπποις, καὶ κυσὶ καὶ τοῖς ἑαυτῶν θήρα σώμασιν· ὧν ἁπάντων κρατοῦσι δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς αὐτόχειρες θη, εὐοντες ὅσοις ἀνδρίας τῆς θειάς ἐπιμελές».

urmele ideale ale caprei-negre, şi vizuinele de prin munţi, în prepusa dibuire a urşilor, şi luncile cu richită, după umbra dârii de mistreţ, ba chiar şi pustiile nisipoase, pe unde mi s'ar năluci vânători eroice de tigri înfricoşaţi şi de lei fioroşi!

Dar fiindcă până acum, nici prin vis piciorul nu mi-a călcat prin asemenea prăpăstioase locuri, şi fiindcă însu-mi, — o mărturisesc cu umilinţă, — n'am fost niciodată la acea aspră şcoală în care, după spusa anticului dascăl de vânătoare [1], «cetăţenii «învaţă a fi meşteri în războaie şi în toate cele unde trebuie «omului să ştie a cugetà, a vorbì şi a lucrà bine», de aceea, zic, nu mă voiu încumetà a spune ceeace aievea n'am văzut, cu ochii, ci legănat în răsfăţările poeziei şi ale frumoaselor arte, voiu cercetà numai cum alţii, mai pricepuţi, au cugetat, au vorbit şi au lucrat, descriind şi reprezentând episoade caracteristice din viaţa plină de neastâmpăr a vânătoarii celei mari.

Dar în ce parte să ne întoarcem mai întâiu privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vânătoarea mai preţuită, mai măreaţă, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Cătà-vom a descoperì, prin negura timpilor preistorici, pe sălbaticii primitìvi ai pământului, cutreerând colosalele vegetaţiuni antidiluviane şi luptându-se cu fiare uriaşe, ale căror seminţii s'au stins acum de mult de pe faţa lumii? — Tu ai spus, la începutul cărţii tale, că vânătoarea este o aplicare firească a omului, veche ca şi dânsul; eu voiu adăogà, tot spre lauda vânătoarii, că acest instinct a înlesnit chiar omului primele sale inspiraţiuni artistice şi aceasta ne-o dovedesc cu prisos figurile de elefanţi-mamuţi cu coame stufoase, cele de reni cu late coarne răschirate, de urşi ai speluncelor şi de alte animale dispărute, ce s'au găsit pe unelte de corn, pe arme de os şi pe plăci shistoase, gravate cu sula de către oamenii străvechi, cari în timpii perioadei glaciare a Europei, se adăposteau în peşterile dela Madeleine, dela Augerie, dela

---

[1] *Xenophontis* de Venatione, I: «ἐκ τούτων γαρ γίγνονται τὰ εἰς τὸν πόλεμον ἀγαθοὶ, εἰς τε τὲ ἄλλα ἐξ ὧν ἀνάγκη καλῶς νοεῖν καὶ λέγειν καὶ πράττειν»

Massat şi din alte staţiuni cufundate azi sub tărâmul Perigordului, al Gasconiei şi al multor provincii din Franţa meridională [1].

Urmà-vom cu ochii cetele nesocotite de arcaşi şi de lănceri. cârdurile nenumărate de sburătoare, turmele nesfârşite de animale, ce stau puse la şireag printre ieroglifele templelor egiptene sau pereţii de piatră văroasă ai palatelor ruinate din Niniva şi din Babilon? — Ca să vâneze lei şi tigri, girafe şi gazele, ba chiar iepuri şi cocori, faraonii Egiptului, despoţii Asiriei şi tiranii Perşi ridicau în picioare ordii şi popoare întregi; iar după terminarea acelor năpraznice măceluri, legiuni de zugravi şi de pietrari erau osândiţi ca să aştearnă pe ziduri, pentru încremenirea viitorimii, toate acele nemărginite epopee vânătoreşti, care, prin nemilostiva lor monotonie, sperie şi obosesc azi ochii călătorului minunat [2].

Ascultà-vom, de pe râpele înverzite ale lacului Celor-patru-cantoane, voiosul şi semeţul cântec al plăiaşului elveţian, cadenţat de muza lui Schiller, amanta libertăţii? Fiul lui Guilom Tell îl intonă cu glas puternic şi echo îl repetă din sânul munţilor inimaţi în Uri, în Schwytz şi în Unterwalden:

Mit dem Pfeil, dem Bogen,
Durch Gebirg und Thal,
Kommt der Schütz gezogen
Früh' im Morgenstrahl.

Wie im Reich der Lüfte
König ist der Weih —
Durch Gebirg, und Klüfte
Herrscht der Schütze frei.

Ihm gehört das Weite:
Was sein Pfeil erreicht,

---

[1] Despre descoperirile de asemenea natură ale d-lor *Lartet, Cristy, de Vibray, Garrigou* şi alţii, vorbesc toate publicaţiunile care se ocupă de timpii preistorici, aşà de mult studiaţi în anii cei din urmă. — In anul acesta chiar, pentru prima oară, s'au descoperit oase de reni, sculptate cu figuri de acelaş animal, şi într'o peşteră din Elveţia, la Thaingen. Cine ştie dacă şi peşterile munţilor noştri nu ne păstrează destăinuiri de felul acesta?

[2] *Wilkinson,* Private life, manners and costums of the ancient Egyptians. — *Layard,* Niniveh and Babylon.

Das ist seine Beute
Was da kreucht und fleugt[1].

Aci mă aflù din nou în mare primejdie ca să asvârli din mână foaia pe care, cu mai multă sau mai puţină răbdare, tu te sileşti a mă citi. Cum! am cutezat a-ţi pune supt ochi chiar şi versuri nemţeşti? Oare puteà-vei să mă ierţi?... Dă-ţi osteneala, rogu-te, a cătà în josul paginei, traducerea schiopătândă a acestor frumoase strofe, în care colcotesc cele mai nobile simţiminte ce iubirea de vânătoare poate aprinde în inima unui om, şi sper că tu, vânător, te vei împăcà îndată cu poetul, dacă nu şi cu limba lui.

In acea limbă însă este scrisă cea mai expresivă poemă a vieţii vânătoreşti, eroica dramă a lui Guilom Tell, în care răsuflă peste tot, aerul liber şi curat al pădurilor alpestre şi iubirea necumpătată de patrie a cetăţenilor liberei Elveţii. O ţară întreagă scăpată din robie numai prin inima vitează şi prin săgeata dibaci-mânată ale unui vânător, iată de sigur cea mai falnică izbândă cu care se poate mândrì vânătoria. Poetul s'a pătruns de acea mândrie de vânător şi auzi-l cu câtă dragoste vorbeşte el chiar şi de înţelepciunea caprei-negre, care, când merge cu cârdul să pască la înţercători, pune streajă la pândă ca să tragă cu urechia şi să fluiere când se apropie vânătorul[2].

---

[1] *Schiller,* Wihelm Tell. III. Scena I:

Cu săgeata, cu arcul,
Prin munţi şi prin văi,
Vânătorul calcă întins
De timpuriu, la raza dimineţii.
Precum în împărăţia vânturilor
Domn este vulturul, —

Prin munţi şi prăpăstii
Domneşte liber vânătorul,
Al lui este spaţiul,
Tot ce atinge a sa săgeată;
Este prada lui
Tot ce se târăşte şi sboară.

(Traducerea lui Odobescu).

[2] *Schiller,* Wilhelm Tell, Act. I. Scena I:

«Das Thier hat auch Vernunft;
Das wissen wir, die wir die Gemsen jagen,
Die stellen klug, wo sie zur Weide gehn
'ne Vorhut aus, die spitzt das Ohr und warnet
Mit heller Pfeife, wenn der Jäger naht».

Tot despre acea sprintenă şi sfiicioasă fiică a stâncelor a zis şi poetul latin, în versuri mai vii şi mai colorate decât cel mai nimerit tabel:

Pendentem summa capream de rupe videbis;
Casuram speres; despicit illa canes.[1]

Iată cum ştie poetul să ne facă a simţi chiar şi decepţiunea vânătorului. Ajuns pe culmile alpestre,

pe stânci de scuţi de ghiaţă, troiene de zăpezi
pe care o suflare le-aruncă repezi jos,

el se opreşte, se uită în dreapta şi în stânga, cătând să zărească amăgitoarea pradă care i-a perit din ochi, şi apoi întărâtat, obosit, mânios de zadarnica-i osteneală, el strigă în limba lui Byron.., ba stăi! mai bine să-l facem să vorbească româneşte, în versuri pe care însuşi autorul lor va fi şi uitat că le-a scris odinioară, în depărtatele-i *Ceasuri de mulţumire:*

Aşa; 'n aste locuri căpriţa a sărit.
Piciorul ei cel ager m'a încurcat de tot:
Câştigul meu de astăzi abia de va plăti
Primejdioasa'mi muncă. . . . . [2].

Altădată însă vânătorul, mai norocos în goana sa, îşi cântă

---

[1] *Martialis* Epigram. XIII. 08:

«Vei vedeà capra neagră atârnată de vârful unei râpe;
Speri că va cădeà; dar ea cată cu dispreţ la câini».

[2] *C. A. Roseti,* Ceasuri de mulţumire (Bucureşti, 1843), traduce astfel aceste versuri din Manfredul lui *Lord Byron.* Act. I. Scen. II:

Ye toppling crags of ice!
Ye avalanches, whom a breah draws down,
. . . .
. . . . Even so
This way the chamois leapt: her nimble feet
Have baffled me; my to-day will scarce
Repay my break-neck travail.

cu veselie isbânda, şi, în inima-i mulţumită, dorul iubitei sale, vine de se amestecă cu plăcerile vânătoriei. Atunci poetul, — acela carele, în secolul nostru, a ştiut, mai bine decât oricare să împrospăteze cu o nouă dulceaţă, şi cu un mai viu profum, limba îmbătrânită a lui Ronsard — Alfred de Musset a pus în gura plăiaşului un cânt vesel, în care bucuria triumfului la vânătoare se îngână cu dulci amintiri de amor:

Chasseur, hardi chasseur, que vois-tu dans l'espace?
Mes chiens grattent la terre et cherchent une trace.
Debout, mes cavaliers! C'est le pied du chamois. —
Le chamois s'est levé! — Que ma maitresse est belle! —
Le chamois tremble et fuit! — Que Dieu veillé sur elle! —
Le chamois romp la meute et s'enfuit dans le bois. —
Je voudrais par la main tenir ma belle amie. —
La meute et le chamois traversent la prairie:
Hallali, compagnons, la victoire est à nous!
Que ma maitresse est belle et que ses yeux sont doux! [1].

Cântă şi chiueşte vesel vânătorul, căci izbânda este a lui! A prins capra în pădure; şi în vale, iubita-i cu ochi dulci îl aşteaptă ca să-l strângă de mână. Sufletu-i acum înnoată în bucurie. Au trecut, s'au şters zilele de dor pe când el rătăceà prin luncă suspinând doina vânătorească:

Lunca ţipă, lunca sbiară
Pentr'un pui de căprioară.
Vai de biata inimioară;
Ca şi lunca geme sbiară
Pentr'o puică bălăioară. —

Frunza creşte, frunza cade,
Căprioara n'o mai roade.
Vai de mine ce m'oi face?
Doru 'n sufletul meu zace
Ş'inimioara-mi nu mai tace!

---

[1] *Alfred de Musset,* La coupe et les lèvres. Act. II. Scen. II:
«Vânătorule, semeţe vânătorule, ce zăreşti tu oare în spaţiu?
Cânii mei râcăie ţărână şi caută o urmă.
Săriţi, voinici! E copita caprei-negre.
Capra-neagră s'a sculat! — Frumoasă mai este iubita mea! —
Capra-neagră tremură şi fuge! — Dumnezeu să mi-o păzească! —
Capra-neagră întoarce haita şi fuge în pădure. —
Aş vreà să ţiu de mână pe draga mea iubită. —
Haita şi capra neagră trec peste păşune:
Hura! tovarăşi, izbânda este a noastră! —
Mult mi-e frumoasă iubita şi dulci îi mai sunt ochii!»

Inimă, fii răbdătoare
Ca pământul sub picioare,
Păn' ce puica bălăioară
S'o întoarce 'n luncă iară,
Cu cel pui de căprioară! [1].

Puica s'a întors în luncă; ea a înfrânat şi a zdrobit inima poetului mai rău decât crudul vânător când sfâşià fără milă sânul căprioarei şi atunci, tot dânsul, tot de Musset, mlădiindu-şi lira pe un ton mai duios, adu-ţi aminte, amice, cum, în câteva versuri repezi şi armonioase, adevărate mărgăritare picate din acel corn de poetice îmbelşugări ce i-l revarsă suava lui muză într'o frumoasă noapte de Maiu, cum ştie, zic, a schiţà în treacăt, o întreagă elegie vânătorească:

Suivrons nous le chasseur sur les monts escarpés ?
La biche le regarde; elle pleure, elle supplie,
Sa bruyère l'attend; ses faons sont nouveau-nés:
Il se baisse; il l'égorge, il jette à la curée
es chiens en sueur son coeur encore vivant [2].

Sărind cu ciuta şi cu capra, din pisc în pisc şi din stâncă in stâncă, cine ne opreşte acum de a ne strămutà până şi în munţii noştri?

Aci ne aşteaptă *Vânătorul Carpaţilor,* pe care s'a cercat a-l cântà într'o lungă baladă descriptivă, un muntean român, un câmpulungean, carele fără îndoială a gustat plăcerile şi ostenelile vânătorii de munţi şi-a resimţit în sufletul său toate înviotoarele fremete ale vieţei de plăieş. Dacă natura l-ar fi înzestrat cu darul de a spune precum simte, d-l N. Rucăreanu ar fi făcut de sigur un cap d'operă ne-

[1] Poezii populare ale Românilor, adunate şi întocmite de Vasile Alecsandri. Bucureşti, 1865, pag. 225.

[2] *Alfred de Musset,* La nuit de mai:

«Urmà-vom vânătorul pe munţii râpoşi?
Ciuta îl priveşte; ea plânge şi se roagă,
Culcuşu-i de burieni o aşteaptă; iezii îi sunt de curând născuţi.
El se pleacă; o înjunghie şi aruncă în pradă
Câinilor asudaţi, inima-i încă vie.

muritor. Dar ştii că are românul o vorbă care cam zice că acolo unde nu este putinţa, la ce-i e bună voinţa?

Cu toate acestea, în balada *Vânătorul Carpaţilor* sunt imagini care se văd a fi fotografiate de pe natură. Păcat că au aspectul tern al fotografiei şi nu coloritul viu al vieţii! Sunt şi expresiuni neaoşe-româneşti de o originalitate preţioasă, care ar lucì ca nestimate într'o frumoasă salbă de versuri armonioase.

Subiectul baladei este fără îndoială conceput cu o bogată şi adesea fericită varietate, căreia din nenorocire cititorul se vede silit a-i duce mereu jalea; căci pe tot minutul el simte în sine mintea învrăjbindu-se cu urechia. Eu unul mărturisesc că, pătruns fiind de măreţele dorinţe ale poetului, am încercat un fel de simţimânt dureros, văzând cât de puţin limba şi versul au venit în ajutorul puternicei sale închipuiri, al nobilelor sale aspiraţiuni. De ce nu poate omul toate câte le doreşte? Dar, vai! sunt puţini, foarte puţini aceia:

Non omnia possumus omnes [1]

O chemare către vânători, la revărsatul zilei, deschide şirul neregulatelor şi capricioaselor strofe, scrise în versuri albe.

Uşor ca însuşi cerbul păşeşte vânătorul
Pe coama cărărată piciorului de munte.
In poalele 'i se 'ntinde câmpia strălucindă
De mii de briliante ce varsă aurora
Pe geana-i rourată, pe verzile ei bucle.

El trece pe muscelele înzmălţate cu flori suave; apoi păşeşte tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor şi a frasinilor, unde murmură isvorul şi unde cântă merla, grangorul şi sturzul. Deodată însă vânătorii se opresc:

«Atârnaţi, feciori, merindea
Sus pe ramure de arbori!

---

[1] *Virgilii* Eclog. VIII. v. 63: «Nu toţi putem toate».

Iacă urma căprioarei
Proaspătă, de astănoapte;
E culcată 'n faţa coastei
Sau în higiul [1] dintre plaiuri.—
Bătăiaşi, pe fuga 'ndată!
Vântul bate de minune!
Luaţi bătaia sus din piscuri;
Veniţi trâmbă cam spre vale,
Drept la fagii cei înnalţi;
Acolo ne ţinem noi.
De veţi auzi copoii
Peste voi trecând în dosuri,
Să tăceţi, să nu daţi gură,
Căci se 'ntorc cu ea îndată;
Ştiţi că trage tot în jos
Şi atunci să înteţiţi!

Iute la pândă, la ţiitori!
Coprindeţi bine din muche 'n vale!
Şi curmătura să nu rămâie!
Şi treceţi unul peste pârâu!

Bătaia acum începe şi iarăşi încetează,
Abia s'aud copoii pe vârfuri depărtate;
Dar trecù, se lasă 'n scapăt, şi pare că vânatul
Cu cânii împreună s'au dus pe altă lume.
Tăcut acum e totul; munteanul nici nu mişcă;
In muta-i aşteptare se uită l-a sa umbră
Din ce în ce crescândă, şi timpul el măsoară.
Şi iar s'aud copoii. Ca fulgerul de iute
Sosesc din muche 'n vale, din vale iar în muche.
Bătaia reîncepe; mereu se înteţeşte:
Chefnitul [2] e aproape; cât colo frunza sună,
Ş'aci c'o detunare, tot zgomotu 'ncetează.
Din fundul văii adâncite, c'un pas mai rar, dar sigur,
Cu deasa-i respirare, se vede vânătorul

---

[1] «Pădure junà şi foarte deasă».

[2] «Lătratul copoiului când este pe urma vânatului. Când vânatul, adică ursul, mistreţul sau lupul vulnerat stă pe loc ca să facă rezistenţă, atunci numai copoiul latră, şi aceasta, în limbagiul vânătoriei, se zice: *bat câinii*. Tot astfel latră copoiul şi tot astfel se zice când el a închis capra-neagră în colţ sau aninătoare. N. R.

Măreţ, alegru, sprinten, ce-a duce pe-ai săi umeri
Pe svelta căprioară şi pe pământ o 'ntinde.

După aceste versuri, care pe lângă orice alte merite, au mai ales pe acela de a se prezentà adesea sub forma limbagiului vânătoresc al muntenilor noştri, după aceste versuri vine descrierea orelor de repaos: focul de brazi strălucind noaptea prin pădure, ghicitorile şi iresurile rostite până să se gătească cina, însfârşit somnul ce vine, când încep ochii «a vedeà cam sus găina».

Când apoi răsare din nou soarele, vânătoarea reîncepe.

Alte două strofe, dispuse într'acelaş chip, împlinesc partea curat vânătorească şi negreşit cea mai interesantă a baladei. Le vom mai transcrie numai pe ele, însoţite cu notele lor filologice şi patriotice, căci urmarea, până la sfârşit ne înstrăinează cu totul de viaţa vânătorilor. Perzându-se, când în zadarnice doruri după timpii patriarcali şi eroici ai Domniilor străbune, când în amarnice mânii în contra influenţelor străine, ce răzbat în ţară prin *căi ferate* şi prin *batèle cu vapor*, balada ne face să simţim atunci, în mod obositor, toate neputinţele muzei câmpulungene. Abia dacă într'acel chaos de idei străine subiectului de versuri anevoioase, ne mai deşteaptă câtva descrierea furtunei care

Răzbubuie prin brazii ce şuieră ca şerpii,

sau dacă ne mai învie amintirea mândruţelor cărora vânătorul le destină câte o «cetină frumoasă de brad verde, neuscat», drept semn

că vânătorul
E ca bradul neschimbat [1].

Să ne întoarcem dar curând şi cu plăcere către dânsul.

---

[1] «Acest ultim pasagiu l-am crezut necesar aici pentru două cuvinte: întâiu ca să completez forma poeziei mele atât de variabilă, şi al doilea ca să dau o mică desminţire acelor autori sau *filozofi romanţiari*, cari au zis că vânătorul nu poate amà». N. R.

Curioasă idee a avut d-l Rucăreanu de a încurcà pe bietul *Vânător al Carpaţilor* prin *Eisenbahn*-ul lui Strussberg şi prin *Kaiserlich-Königlich-privilegirt*-ul *Dampfschiff!* Ia mai bine să-l rugăm a ne fi domnia lui încă odată călăuză spre a ne duce prin *aninătorile,* prin *iudele,* prin *înfurciturile* şi prin *colţanii,* unde se iveşte, sfieţ sau îngrozitor, vânatul dela munte.

Vânătorul se opreşte:
«Jos copii, pe brânci cu toţii!
Auzîră'ţi şuerul
Caprei-negre printre stânce?
Ne-au ulmat; dar sunt aicea.
Drept l'aninători vă duceţi,
Şi vedeţi de le luaţi vântul
Ca niciuna să ne scape!
Iar în iudele [1] din faţă
Se ţin cerbii, stau şi urşii;
Daţi la câini îndată drumul!
Fuga sus la 'nfurcitură;

---

[1] «O grămădire de arbori răsturnaţi a cărei numire derivă dela un «vânt foarte furios ce bate mai în acelaş timp, din mai multe părţi, şi «pe care vânătorii munteni l'au numit *Iudă,* pentrucă, ducând mirosul «depe tot locul dela om la vânat, acesta îl ulmă, fuge şi se depărtează, «astfel că toată osteneala vânătorului rămâne în van. Cuvântul dar este «simplu şi natural; acest vânt trădând pe vânător, a meritat foarte bine «numirea de *Iudă* sau trădător. — Sublim rezultat al religiunii ortodoxe «în ţările române! Ţăranul cel mai simplu, fără carte, fără instrucţie, «fără educaţie, necunoscând decât necesităţile şi nevoile sale ştie prin «limba părinţilor săi, ce a auzit şi înţeles pe toată ziua în biserică, sin«gura lui şcoală; ştie, zic, că Iuda a vândut pe Fiiul lui Dumnezeu, «mântuitorul lumii. — O Doamne! dacă acei bărbaţi ce ne-au format «această limbă sancţionând-o mai întâiu prin biserica noastră, sunt în im«periul tău, între sfinţii tăi, primeşte tu această lacrimă de recunoştinţă, «ce pică pe aceste rânduri şi o transmite lor prin angelii tăi! Fă, Doamne, «ca în secolii secolilor să zicem: *Doamne fii cu noi!* şi nu *Domine, «esto nobiscum!* Fă, Doamne, ca în toată dimineaţa, şi nu *demanetia,* «să lăudăm numele tău! Ţine-ne, Doamne, tari în credinţă, şi nu *cre«dentia,* ta! Atunci providenţa ta ne va mântui!» N. R.

Alergaţi la creeri[1] unul.
Unde este 'ncornoratul[2]
Altul rămâneţi la strungă
Unde trage, ştiţi, desculţul[3];
Dar vedeţi, coprindeţi bine
Ş'armele vă primeniţi!
Neamţul[4] bate... a 'nchis capra
In colţanul cel din vale;
Eu alerg pe fuga 'colo;
Fiţi deştepţi la ţiitori!»

In iuzi gonesc copoii, spre vârf ei se 'ndreptează,
Din ce în ce chefnitul mai mult se înteţeşte.
Un trăznet se aude; un altul îl urmează
Şi tot se mai repetă. Apoi un răcnet mare
Cutremură pădurea şi zgudue şi munţii,
Iar câinii bat într'una, ş'un zgomot formidabil
Din ce în ce tot creşte, şi detunări teribil
Din ţeve fulminate, răsună în ecouri
Din stâncă până 'n stâncă, din vale până 'ntr'alta;
Se perd în depărtare. — Se face-apoi tăcere
Şi nu se mai aude decât murmura surdă
A râului din vale, decât svolândul şuier
Al brazilor, ce trece, se perde peste goluri,
Dar ne'ncetat revine ca undele de mare.

O pauză... şi iată pe budur[5] vânătorul
Descinde 'ncins cu capra; iar alţii ajung acolo
Cu cerbul şi cu ursul şi cu colţat mistreţul.
E mare bucurie şi mândru vânătorul![6]

---

[1] «Pădurea cea mai înaintată spre vârful muntelui, de unde apoi se începe golul culminante». N. R.

[2] «Cerbul». N. R.

[3] «Ursul». N. R.

[4] «Nume ce se dă mai adesea de ţărani câinilor de vânat. Fac această explicaţie ca să nu se confunde cu un alt neamţ ce vom întâlni mai încolo». N. R.

[5] «Un fel de stâncă mare şi cu oarecare vegetaţie neregulată, unde capra-neagră se ţine mai adese». N. R.

[6] «*N. Rucăreanu*, Modeste încercări poetice originale şi traducţiuni. Bucureşti. 1873. pag. 56—70. — Titlul ce d-l R. a dat cărţii sale este de natură a dezarmà critica; dar noi aci, punându-l alături cu corifei ai

Negreşit că tabelul ce s'a prezentat la ochii scriitorului a fost măreţ; inima-i a bătut cu tărie la acele splendide privelişti, la acel sgomot formidabil, urmat de tăcerea, prin care se auzeà numai surda murmură a râului din vale şi şuierul brazilor clătiţi ca undele mării! Păcat însă că muzele geloase nu s'au îndurat a-i încordà lira pe un ton mai melodios!

Aş vreà, pe când mi se desfăşoară dinaintea minţii uimite privelişti aşa de răpitoare, ca să aud, ca prin vis, o muzică plină de farmec, bunăoară ca cea din opera Guilom Tell a lui Rossini, şi mai ales ca acel minunat cor de vânători, care, după ce a trâmbiţat pe un ritm vioric şi alegru, fanfarele de chemare, se pierde apoi cu vuet armonios, prin tainica rezonanţă a codrilor de brazi!

VI.

Ce minunată interpretaţiune a vieţii vânătoreşti este, în adevăr această melopee, odată scrisă în acea limbă fără rost, ale cărei sunete modulate prefiră în inima omului, mai lesne decât orice cuvinte, şi dorul şi veselia! Se pare că din duioasa amintire a două cântece, culese poate chiar prin munţii Elveţiei, dintr'o arie comună din cele care se cântă vesel pe trâmbiţa de vânătoare, şi dintr'un melancolic *lied* nemţesc pe care ţăranii germani îl gâlgâiesc *(jodeln)*, adunaţi în cor, marele compozitor italian a ştiut să plămădească acest cap d'operă al muzicei de vânătorie.

Dar Rossini a intrat cel din urmă pe calea, în care alţi mari muzicanţi îi apucase înainte.

Bătrânul Haydn, părintele acelor simfonii germane pe care tu le urăşti aşà de tare, Haydn, la vârsta de 68 de ani, puse capăt sutimilor sale de compoziţiuni muzicale, prin oratoriul numit *Cele patru timpuri ale anului, — die Jahreszeiten, —*

---

literaturei, ne-am simţit siliţi a-i croi un locşor de care nici cunoscuta d-sale modestie să nu se înspăimânte, nici ilustra companie în care se află să nu se poată scandalizà.

în care recapitulând toate amintirile vieţii sale, simplă şi simţitoare, bătrânul maestru cântă pe rând, cu instrumente şi cu glasuri omeneşti, toate bunurile şi toate plăcerile de peste an. Când ajunse la timpul toamnei, unchiaşul obosit nu se sfii a îmbucà bărbăteşte trâmbiţa vânătorească şi tot ştiù încă să mlădieze prin simpatica şi naiva dulceaţă a geniului său, stilul muzical cam pipernicit şi cam înţoponat al secolului din urmă, stil pe care l-au denumit, în ţările occidentale, cu porecla comică de *stilul perucelor*, — Zop-stil, — şi care la noi s'ar zice: «de când cu Nemţii cu coadă».

Cam tot pe timpul când Haydn scrià în Viena, oratoriul *Celor patru timpuri*, un compozitor francez, carele a înzestrat scena lirică cu multe opere frumoase şi care a compus imnuri şi cantate patriotice pentru revoluţiunea dela 1793; Méhul, a dat patriei sale, în uvertura operei *Junele Henric*, le Jeune Henri, o încântătoare simfonie vânătorească.

Cele două naţiuni muzicante ale Europei moderne, Italienii şi Germanii, contestă neîncetat Francezilor geniul acestei arte. Asemenea cestiuni nu se dezbat cu puşca în mână, şi fiindcă noi acuma ne aflăm la vânătoare, timpul nu ne iartă ca să apărăm acì pe Boieldieu, pe Auber, pe Halévy, pe Gounod, pe Félicien David, nici chiar pe acel sublim geniu cu totul francez al izraelitului german Meyerbeer. Tot ce putem spune deocamdată, în materie de muzică vânătorească, este că Francezii au avut şi au păstrat din timpi străvechi, — de prin secolii feodalităţii chiar, pe cât se ştie, — o mulţime de cântece vânătoreşti, pe care slujitori speciali le sunau pe cornuri, în petrecerile zgomotoase ale regilor şi ale castelanilor. Fiecare episod al vieţii de vânătoare, fiecare soiu de fiară luată în goană, fiecare moment al dramei cinegetice aveà cântecul său consacrat şi tradiţional, ca semnalele milităreşti.

Ţiu minte că într'un timp când departe de toţi ai mei şi cu sufletul adânc întristat, trăiam într'un colţişor al Franţei, pe malul unui râu şi în vecinătatea unei mari păduri, în toate serile, la ora când aburii înălţându-se de pe apă începeau a înegurà orizontele amurgit, un sunet de corn răsunà de pe

malul opus al râului şi repetà câteva ori de-arândul una din acele fanfare vânătoreşti, al căror ritm iute şi chiar glumeţ pare că se îngână cu vibraţiunile melancolice şi prelungite ale instrumentului ce le produce. Nu-mi place, amice, a-mi repurtà mintea către momente aşà înorate ale trecutului; dar din minutele pe care în singurătatea de atunci le socoteam deopotrivă cu secolii, numai acelea îmi erau mângâioase, când vocea cornului îmi legănà auzul în sunetele cadenţate ale semnalului de vânătoare. Pe tonurile duioase şi întunecate ale trâmbiţei metalice, se jucà cu o veselie săltăreaţă, melodia cântecului francez, şi atunci, în mine, auzul şoptea inimei mâhnite neaşteptate cuvinte de speranţă şi de bucurie. Cât voiu trăì, nu voiu uità ce dulce îmi erà acel balsam melodios; el şi acum îmi înmoaie inima de câte ori se întâmplă să aud *Uvertura de vânătoare* a lui Méhul în care aceeaş fanfară domneşte ca motiv de căpetenie şi răsare, sub felurite tonalităţi, printre diverse episoade muzicale pline de frumuseţi; acì, artistul a imitat tropotul cailor ce fac să răsune pământul subt ale lor copite; acì iar, el aminteşte lătratul vesel al câinilor, când li se dă drumul la goană; aci, încă, pare că, într'o dulce melodie, cerbul, în agonia sa plânge şi cere cu lacrimi iertare dela neîmblânziţii săi duşmani. Dară ceştia, spre a-şi deşteptà mereu în suflet o nouă ardoare, repeţesc din cornuri cunoscutul semnal, pe care tot francezul îl ştie şi-l cântă pe riturnela poporană: «Tonton, tonton, tontaine, tonton!»

Dare este oare vre-o idee pe care spiritul glumeţ al francezului să n'o fi dat, — cum am zice noi, — pe pârlitură? — «Cântă, vânătorule», — zice poetul popular al Franţei, — «cântă prin crânguri şi prin câmpii, mereu refrenul tău de vânătoare: *Tonton, tonton, tontaine, tonton!* — Pe când tu vânezi cerbul din pădure, altul mai isteţ vânează în culcuşul tău; tu ţii urma ciutei şi altul face cu ochiul tinerei tale soţioare, pe care tu ai părăsit-o, *teneræ conjugis immemor*[1],

[1] *Horatii.* Carmin. I. I. v. 25
. . . . . . Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor,

ca să baţi codrii. De aceea, când te vei întoarce, mândru, cu cornoratul acasă, umflând sunetul cornului tău, ia ascultă cum acel primejdios păcălitor de Béranger îţi va întoarce pe franţuzeşte zicătoarea românului: «ce ştie satul nu ştie bărbatul!»

Chasseur, tu rapportes la bête
Et de ton cor enfles le son.
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
L'amant quitte alors sa conquète
Et le cerf entre à la maison.
Tonton tontaine, tonton[1].

Lăsăm pe francezi să râză şi să glumească chiar şi pe bătrânele, pe frumoasele lor arii de vânătoare de care a ştiut aşâ de bine să se folosească francezul Méhul, în uvertura sa şi pe care nu le-a despreţuit, cu vre-o treizeci de ani mai în urmă, nici italianul Rossini, în Guilom Tellul său, şi să ne oprim un minut, între acele două modele de muzică vânătorească, asupra unei opere de aceeaş natură, în care se rezumă tot geniul naţional al Germanilor. *Freischütz,* sau Liberul Vânător, e titlul cap-d'operei teatrale a lui Weber[2]. Fan-

---

Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit teretes Marsus aper plagas. —

« . . . . . . Stă sub cerul friguros.
Vânătorul uitându-şi tânăra soţie,
Sau că câinii lui credincioşi au zărit o ciută,
Sau că mistreţul marsic a năvălit în holdele roditoare».

[1] Chansons de *Béranger:* La double chasse:

«Vânătorule, tu aduci dobitocul
Şi umfli sunetul cornului tău!
Tonton, tonton, tontaine, tonton!
Atunci şi amantul pleacă dela iubita sa
Şi încornoratul intră în casă la tine.
Tonton tontaine, tonton!»

[2] *Fran. Ioh. Haydn,* născut la Rohrau în Austria, la anul 1732, a murit la 1809; el are 527 compoziţiuni instrumentale; oratoriul «Die Iahreszeiten» este din anul 1800. — *H. Méhul* s'a născut la Givet, în anul 1763

tazie întunecată de ridicole credinţe diavoleşti, simplitatea cea mai naivă în viaţa reală, simţimântalismul cel mai idealist în dorinţele inimei: iată din ce este compus subiectul operei; şi simpatica muzică a lui Weber, aşà plină de suave melodii, pare că netezeşte cu o suflare lină, toate asprimele, toate nesăbuitele ciudăţii ale unor aşà discordante contraste.

Corul din al treilea act din Freischütz, în care vânătorii proclamă că nimic pe pământ nu se poate asemuì cu plăcerile vânătoriei,

Was gleicht wohl auf Erden dem lägervergnügen,

este compus pe un ritm mai puţin variat şi are o melopee mai puţin măreaţă decât cânticul vânătorilor din Guilom Tell, dar nici originalitatea, nici graţia nu-i lipsesc şi caracteru-i diferă cu totul de famfarele vânătoreşti ale francezilor. Pe sub candida veselie a melodiei, sbârnie un acompaniament surd care poartă mintea în mistice regiuni. Dar să nu te temi! poţi să-l asculţi fără frică, n'ai să găseşti într'însul nimic din acea lâncedă şi searbădă monotonie a unora din cântecele nemţeşti, pe care românul a caracterizat-o cu prorecla batjocoritoare de *tararaoa neamţului.*

Dacă fiarele ar fi şi în zilele noastre tot aşà de simţitoare la plăcerile delicate ale armoniei, precum erau în timpii binecuvântaţi ai vestitului *virtuoso* şi *tenore-sfogato* Orfeu, negreşit că ele ar venì singure să se predeà de bunăvoie celor cari le-ar executà, în rariştea unei păduri răsunătoare, un concert simfonic compus din toate cap-d'operile de muzică vânătorească despre care îţi vorbii acì în treacăt. Dar vai! se vede că de când pe bietul Orfeu l-a luat Offenbach în răspăr, însăşi fiarele, scârbite de a vedeà scăpătarea gustului artistic la

---

şi a murit la 1817. Opera «Le Jeune Henri» este compusă la 1796. — *C. M. Weber* născut la Eutin (Holstein) în anul 1786, a murit în Londra la 1826. Opera «Freischütz» este din 1822. — *Giachimo Rossini* s'a născut la Pesaro in Italia, la anul 1792 şi a murit în Paris la 1868: cea de pe urmă operă a lui, adică «Guilom Tell» s'a reprezentat la anul 1829.

bipezi, şi-au luat lumea în cap, s'au sălbăticit cu totul şi astăzi este mai mult decât sigur că, dacă s'ar ispitì cineva să cerce a instrumentà şi a vocalizà prin codri, muzică clasică, precum este uvertura lui Méhul, sau oratoriul lui Haydn, sau chiar şi chorurile lui Weber şi lui Rossini, urşi, lupi, mistreţi, vulpi, cerbi ba chiar şi epurii ar apucà-o îndată la picior, împreună şi cu vânătorul lor, dacă cumva acel vânător s'ar întâmplà să fie amicul meu, autorul *Manualului* românesc *de vânătoare*.

Cu toate aceste n'a fost totdeauna aşà! Mult mai încoace de timpii fabuloşi ai păţitului amant al Euridicei, şi chiar în regiuni lipsite de castelani feodali şi de sunători de fanfare, în ţări depărtate, asiatice, pe care noi le socotim de păgâne şi de barbare, muzica a fost preţuită ca neapărată auxiliară a petrecerilor vânătoreşti.

Primeşte, te rog, pentru un moment, să ne întoarcem cu vre-o cincisprezece sute de ani mai înapoi, pentru ca să ne încredinţăm cum că vânătorile cu acompaniament de orchestră nu sunt, precum s'ar puteà crede, o deşartă închipuire a imaginaţiunii mele puţin vânătoreşti, ci că din contra, cele mai măreţe serbări cinegetice au fost însoţite, chiar din vechime, cu concerte instrumentale şi vocale. Consideră totdeodată că această nouă digresiune pe câmpul artelor din antichitate, o fac şi pe dânsa numai şi numai întru cea mai mai mare laudă şi glorie a artei vânătoreşti, şi mai ales nu uità că pentru ca omul să facă un lucru bine trebue mai întâiu de toate să aibă multă, foarte multă răbdare; de aceea şi înţelepciunea poporului te învaţă ca să «prinzi iepurile cu carul».

Negreşit că pentru oricare ştie să ţină un condei cu trei degete şi pentru oricare din acei scriitori ce nu s'au pătruns că scrisul trebuie să fie numai o urmare cugetată a gândirii şi a studiului, foarte lesne le vine de a scrie *currente calamo* despre orice materie, ştiută sau necunoscută lor. Ii vezi, nepricepuţi plagiatori ai atot-ştiutorului Pic de la Mirandola, tra-

tând cu uşurinţă *de omni re scibili et quibusdam aliis*[1].

De va fi vorba de muzică, apoi îţi opăresc tot într'o leşie pe Rossini cu Offenbach, pe Auber cu un oarecare Souppé, fabricant de operete la Viena, pe Meyerbeer cu Lecocq, un alt imitatoraş parizian al caricaturistului operei; şi apoi din acea căldare, îţi scot la lumină învăţături şi poveţe pentru formarea şi dirigerea unui Conservator naţional de muzică.

Dar cu atâta ar fi puţin! Groaznic orbeşte ura pe oameni şi mai ales pe supărăciosul neam al scriitorilor, *genus irritabile vatum*[2].

Avem dinaintea ochilor o spăimântătoare dovadă despre aceasta. Sunt în ţară la noi două foi literare care şi-au jurat neîmpăcată ură şi mânie:

Doui Joui se întărâtă, şi fulgerul jos plumbă![3]

Convorbirile literare dela Iaşi muşcă carne vie, când găsesc, în *Revista Contimporană* din Bucureşti; iar aceasta

Tantæne animis cœlestibus iræ![4]

împinge urgia până într'atâta, încât, spre a defăimà chiar şi titlul rivalei sale, tipăreşte cu litere negre pe hârtie albă, sub acelaş nume duşmănit de *Convorbiri*[5] felurite poveşti vrednice de vânătorul cel cu coada vulpii, în care se zice, între altele, că la anul 1852 d-l Pantazi Ghica, deşertând într'o seară, prieteneşte, pahare de Chably, de Chambertin, de Cham-

[1] Nobilul italian Pic de la Mirandola, născut la 1463, învăţase la vârsta de zece ani tot ce se puteà şti pe atunci şi la douăzeci şi trei, se lăudà în Roma că poate vorbi *de omni re scibili,* de tot ceeace se poate şti; el muri la vârsta de 31 de ani. Mai minunaţi în ştiinţă decât minunatul italian, mulţi scriitori de acum vorbesc nu numai de tot ceeace se poate şti, dar încă şi de câteva altele. *de quibusdam aliis.*

[2] *Horatii* Epist. II. n. v. 102.

[3] *Heliade,* 20 Decembrie 1843. în «Curierul de ambe sexe» Period. IV.

[4] *Virgilii* Æneid. I. v 15: «Incape atâta ură în sufletele cereşti!»

[5] *Revista Contimporană,* Anul II. No. 4. 1 Aprilie 1874, pag. 324.

panie şi de Xeres, într'un cabinet la *Caffé* (sic) *Anglais* din Paris, împreună cu Alexandru Dumas tatăl şi cu Alfred de Musset, — au răposat, sărmanii, amândoi şi nu mai pot mărturisì, — după ce d-lui le-a istorisit multe şi mărunte despre literatură, muzică, instrucţiunea şi politica României, după ce le-a vorbit pe larg despre dascălul Lazăr, despre Alecsandru Vodă Ghica, despre mitropolitul Dosoftei, despre Tudor Vladimirescu, despre meşterul Manole, despre Ianache Văcărescu şi despre alţi mulţi câţi în Cristos s'au botezat pe pământul românesc, în sfârşit a bine voit a le citi şi poema populară «*Inşiră-te Mărgărite* de V. Alecsandri». — «Să nu se uite că această conversaţiune (între d-nii Pantazi Ghica, Alexandru Dumas tatăl şi Alfred de Musset) se petreceà la anul 1852», chiar dupe cum spune nota autorului (pag. 335), şi că d-l Pantazi Ghica le-a citit atunci, precum zice «în limba franceză, dupe textul românesc», poema *Inşiră-te Mărgărite*, pe care însă d-l V. Alecsandri a compus-o la Mirceşti tocmai în anul 1856, adică cu patru ani în urma vestitei ei citiri de către d-l Pantazi Ghica, şi apoi a dat-o la lumină, pentru întâia oară, *Revista Română* din anul 1862 (pag. 160—166).

Pe limba vânătorească, în cazul de faţă s'ar zice că autorul articolului *Convorbiri* din Revista Contimporană «a vândut pelea ursului, pe când ursul jucà încă prin pădure». Dar între scriitori nu este ca între vânători. Loc de joc nu încape, şi *horresco referens!*[1] cât despre mine, zău, mă cutremur de o răzbunare literară ca aceasta. De-aş fi măcar cunoscut cu redactorii *Convorbirilor* din Iaşi, le-aşi da desigur povaţa ca să schimbe cât mai curând titlul foaiei lor, pentru a cărei ruşinare s'a jertfit cu atâta lepădare de sine însuşi d-l Pantazi Ghica.

Trăind însă cu totul înlăturat de asemenea crâncene lupte, eu, amice, când scriu câte ceva, scriu mai mult pentru a mea proprie plăcere, fără de a cugetà rău la alţii, — afară poate numai de astădată, când m'am apucat a scrie pentru păca-

---

1 *Virgilii* Æneid. II. v. 204.

tele tale. Dacă însă chiar şi tu mă vei învinovăţi cu tot dinadinsul că m'am întins prea mult cu scrisul, şi că fac aci prea mare cheltuială de citaţiuni de prin autori străini, apoi îţi voiu răspunde că acelea, — mai toate, nestemate culese din salbele bogaţilor, — le presar pe sărăcăcioasa mea scriere ca s'o mai înţolez şi să-i dau şi ei ceva preţ; iar dacă nu scriu scurt şi cuprinzător, se vede că, rău sau bine, nici eu, ca mulţi alţii, nu mă pricep a face într'altfel.

Aşà dar, supus blând la o nouă osândă, ia-te binişor după mine şi vino să ne îndreptăm paşii rătăcitori tocmai supt poalele munţilor din Kurdistan, pe calea care duce dela Bagdat la Hamadan, acolo unde este stânca stearpă şi râpoasă ce se chiamă Bisutun. Piciorul despre apus al stâncei se numeşte, în limba locului *Takh-i-Bostan*, adică *bolta grădinei*. Grădina de-ocamdată lipseşte, — şi unii erudiţi cred că aci vor fi fost vestitele grădini atârnate în aer ale Semiramidei[1], care chiar dacă odinioară au fost aci, apoi acum au zburat cu totul în aer; — dar bolta este în fiinţă şi pe zidurile ei se văd nenumărate sculpturi săpate nu prea adânc în piatră şi poate chiar odinioară colorate. Să le descriem toate, nu este treaba noastră; pe noi ne ating numai cele două mari scene de pe pereţii laterali. Intr'adevăr, pe una se vede o vânătoare de mistreţi; pe cealaltă, mai ştearsă, este o vânătoare de cerbi.

---

[1] *Diodori Siculi* Bibliotecha histor. II. 33: După ce săvârşi aceste lucrări, Semiramida, în capul unei oştiri numeroase, întreprinse o expediţiune în contra Mezilor. Sosind în faţa muntelui Bagistan, ea îşi aşeză acolo tabăra şi face o grădină care avea doisprezece stadii (mai mult de doi kilometri) în ocolul ei; erà pe o câmpie şi coprindeà o fântână mare care da apă pentru plante. Muntele Bagistan, care este consacrat lui Joe, formează una din laturile acestei grădini, prin stâncile sale râpoase, înalte de şeaptesprezece stadii (ca la 2850 metri) şi tăiate drept. Semiramida puse să scobească piciorul acestor stânci şi să sculpteze pe dânsul chipul ei înconjurat de o sută de streji. Ea puse să sape pe stânci o inscripţiune cu litere siriace, în care seziceà că Semiramida, grămădind tot bagagiul şi toate uneltele oştirii sale într'un singur morman, făcuse dintr'însele o scară pe care s'a urcat până în vârful muntelui. — D'Anville şi de Sacy au crezut că aceste cuvinte se pot aplicà stâncilor dela Bisutun.

Stilul sculpturei, oarecare amănunte architectonice şi chiar costumele şi uzurile figurilor reprezentate ne înlătură dela prepusul că vom fi având aci dinaintea ochilor, imaginea petrecerilor cinegetice ale vitezei amazone asiriene ale reginei Semiramide.

di cui si legge
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa ;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge [1].

Gândul ni se repoartă mai bucuros asupra acelor puternici despoţi ai Persiei, Şapurii, Hormuzii, Khoşruii, Firuzii, Iejghirzii şi alţii, cari din vechia lor cetate a Ctesifonului, aproape de Bagdadul de acum, supărară mai bine de trei sute de ani pe împăraţii romani de seama lui Aurelian, lui Teodosie, lui Justinian, lui Eraclie; asupra acelor mândri şi luxoşi Sasanizi, cari se închinau focului după legea lui Zoroastru, clădeau palate gigantice acoperite cu sculpture şi cu poleieli şi înmuiau în fir şi în pietre scumpe hainele de pe dânşii şi hamuturile de pe caii lor.

Vânătoarea, lupta cu fiarele, alergările cu caii şi încordătura

---

[1] *Dante,* Divina Comedia, L'Inferno. Canto V. Pasagiul întreg despre Semiramida zice: v. 52—60:

La prima di color, di cui novelle
Tu vuoi saper, mi disse quegli allotta,
Fu imperatrice di molte favelle.
A vizio di lussuria fu si rotta,
Che libito fe'licito in sua legge,
Per torre il biasmo, in che era condotta.
Ell' è Semiramis, di cui si legge,
Che sugger dette a Nino, e fu sua sposa;
Tenne la terra, che 'l Soldan corregge.

«Cea d'întâiu din acelea despre care tu vrei să aibi cunoştinţă, — îmi zise el atunci, — a fost împărăteasă a multor limbi. La viţiul desfrânării a fost aşă dedată în cât neruşinarea fu ertată supt stăpânirea ei până într'atâta, încât însăşi a cutezat să ia asupră-şi blestemul în care căzuse. Ea este Semiramida, despre care se citeşte că a dat să sugă lui Ninu, şi apoi i-a fost şi soţie. Eà stăpâneà ţara pe care o cârmueşte acum Sultanul».

arcului, erau visele de aur cu care se desfătau ei, atât în fiinţă, cât şi în priveliştea armelor, vaselor, uneltelor lor, şi podoabelor cu asemenea scene, pe care meşterii şi artiştii le reproduceau mereu în metaluri şi în pietre scumpe [1]. Subiectele de vânătoare înfăţişate cu o voinicie, cu o mişcare, cu un foc nespus, pot fi privite ca una din însuşirile caracteristice ale artei Sasanide pe care o admirăm azi în câteva preţioase obiecte de lux ce au rămas din acele epoci depărtate, prin colecţiunile de curiozităţi artistice ale Europei, şi pe care o întâlnim în sculpturile de prin diferite ruine ale Persiei, iar mai ales pe stâncile dela Bisutun [2].

Ambele vânători de care avem aci a vorbi, sunt coprinse în două cadre pătrate, închipuind ţarcuri îngrădite cu taraci, de care stau atârnate zăveze ori perdele, spre a încinge tot ocolul unde se petrece vânătoarea. Proptele şi mănunchi de tufiş, legaţi cu frânghii, sprijină şi întăresc taracii.

Într'unul din ambele cadre, locul ales e o mlaştină cu stuf şi cu richită, în mijlocul căreia a rămas o lumină de apă netedă, cu peştişori şi cu păsări plutitoare într'însa. Un şireag de elefanţi, mânaţi de cornacii ce-i încalecă şi-i îmboldesc,

---

1 Arta persană din timpul Sasanizilor a fost foarte puţin studiată: ea merită însă o atenţiune specială, având pe lângă aspectul impozant al producţiunilor antichităţii aziatice, un caracter de energie şi de mişcare pe care l-a împrumutat dela operile Elenilor şi Romanilor. Multe muzee şi tezaure eclesiastice din Europa posedă vase, monede şi pietre scumpe gravate, de stil sasanid; dar mai cu seamă în Muzeul Ermitagiului din Sanct-Petersburg sunt nenumărate plăci şi ornamente de aur, reprezentând lupte de animale şi vânători, care acestea toate s'au găsit prin movilele din Rusia aziatică meridională. Vezi în Annali dell' Instituto arheologico, vol. XV. 1843. pag. 98 et sq., articolul d-lui *A. de Longpérier*, intitulat, «Explication d'une coupe sassanide», în care descrie un tas de argint al ducelui de Luynes (astăzi la cabinetul de medalii din Paris), reprezetând o vânătore sasanidă şi reprodus în «Monumenti inediti», vol. III. pl. LI.

2 *Ker Porter*, Travels in Georgia, Persia, Armenia, ancient Babylonia. etc. (London 1822). Vol. II, stamp. 63—64. — *E. Flandin et P. Coste*, Perse ancienne (Paris) Vol. I. stamp. 10—13.

gonesc din dumbravă turme nenumărate de mistreţi cari, în fuga mare, cu râturile întinse, cu colţii ascuţiţi, cu spinarea încovoiată şi cu codiţa sumeasă, dau năvală prin leasă şi prin mocirlă. In două luntrii mari şi adânci stau în picioare, câte un vânător uriaş cu capul încoronat, cu veşminte bogat ornate şi cu arcul în mână; în preajmă-le cad pe brânci gliganii şi vierii săgetaţi. Dar atât în aceste două luntrii principale, cât şi în alte două mai mici ce însoţesc pe ale regeştilor vânători, şed jos, cântând din nişte harpe în formă de dreptare şi cu zece coarde fiecare, bande de femei muzicante; într'o a cincea luntre sunt cântăreţi cari suflă de-anpicioarele, în flaute. Toate vasele sunt cârmuite de câte doui vâslaşi cari, cu lopeţile spumegă faţa apei. Pe muchea cadrului se vede cum mistreţii ucişi sunt transportaţi pe spinarea elefanţilor, şi apoi cum slujitorii îi înjunghie şi-i despintecă.

A doua vânătoare, cea de cerbi, este cu mult mai confuză; figurile pe alocurea par a fi neisprăvite. Tot însă se vede pe ici şi pe colea o împrejmuire de zăbrele şi de ştofe atârnate, formând o arenă cu două porţi, păzite de câte doui strejari; cerbii intră în alergătoare prin poarta din dreapta şi sunt urmăriţi de vânători; un călăreţ mai mare la trup, în goana calului, trage cu arcul într'înşii; alţii mult mai mici, se ţin şi ei gonind, după vânătorul principal. Cerbii se poticnesc şi cad la pământ când ajung la fundul ţarcului; dar ciutele, ferite de un alt călăreţ cu trup mare, scapă singure pe cealaltă poartă, având la gâtul lor un arcan cu cordea fâlfâindă. Pe laturile cadrului se vede de o parte cum se adună şi se păzesc cu elefanţi turmele de cerbi; de altă parte cum cerbii ucişi prin munţi păduroşi se încarcă pe spinarea cămilelor.

Dar mai mare şi mai presus de toţi actorii tabelului şi ca privitor liniştit al acestui spectacol animat, stă călare regele, cu arcul atârnat de gât şi adăpostit sunt o umbrelă rotundă pe care i-o ţine de-asupra capului un slujitor. Imprejurul lui cântă o numeroasă orchestră, aşezată de toate părţile, care pe jos, care pe o estradă înălţată cu scară. Acolo sunt şi harpiste, ca la vânătoarea de mistreţi şi cântăreţi cu flautul, cari şed

turceşte cu picioarele încrucişate sub dânşii şi trâmbiţaşi, şi toboşari, şi muscalagii cu naiul, cu dairaua, cu cimbalele, cu diblele şi cu surlele, poate chiar şi cântăreţi din gură; într'un cuvânt, avem aci o bandă numeroasă de lăutari, reprezentată cel puţin prin douăzeci şi cinci de personage cu instrumente variate, lucrând toţi din mâni şi din plămâni ca să încânte pe răsfăţatul Şah, în pomposul şi trufaşul său repaos. Te las să-ţi închipueşti ce chef şi ce mândreţe!

Oare ce zici? nu se pricepeau bine regii Sasanizi a vânà mistreţii şi cerbii?

A pluti lin pe apă şi din sigurul adăpost al luntrii, a săgetà mistreţii, pe când auzul îţi este răpit de dulcele cântări ale unei armonioase pleiade de zâne acuatice, iată o realitate sasanidă cu mult mai încântătoare decât basmul primejdioaselor Sirene ale lui Omer şi decât visul amăgitoarei Loreley de pe ţărmurile neguroase ale Rinului.

A privì de subt umbră şi la sunetele unui concert *à grande orchestre,* peripeţiile unei goane şi unui măcel de cerbi, iată încă o petrecere sasanidă, care negreşit că nu este tocmai de despreţuit.

Nu rămâne îndoială că regii Sasanizi au fost oameni cu gusturi nobile şi delicate, de vreme ce le-a plăcut şi de a vânà în sunetele muzicei şi de a vedeà reprezentate în sculptură şi cu colori, asemenea petreceri vânătoreşti.

Rămâne numai să ne batem capul spre a aflà dacă muzicanţii lor şi mai cu seamă dacă vestitul cântăreţ Barbaud, carele răspândeà în palatele marelui Khoşru Anurşivan, *cel cu sufletul mărinimos,* «note mai dulci decât privighetoarea», erau în comparaţiune cu Haydn, cu Méhul, cu Weber şi cu Rossini, ceeace sculptorii dela Takh-i-Bostan sunt faţă cu artiştii moderni cari au înfăţişat pe pânză scene de vânătoare, bună oară cu P. Rubens, Fr. Snyders, Filip Wouwerman, Fr. Desportes, J. B. Oudry, J. E. Ridinger, Horace Vernet, Edw. Landsser şi alţii...

VII.

Dar iată, acum, fără veste, un nou orizont artistic ce mi se deschide, tot pe tărâmul vânătoriei! Zău! când pleacă omul la vânătoare, nu ştie de unde-i sare epurile! Am zis până aci multe, — ba chiar prea multe, — despre litere şi poezie, despre sculptură şi muzică; am zis şi câteva despre gravură, întrucât acestea toate se ating de arta cinegetică; dar nu ştiu cum s'a întâmplat de a rămas pictura cu totul înlăturată din cărarea mult cotitei mele colinde de vânător-hoinar. Cade-se oare să o lăsăm cu totul uitării?

N'ar fi o nedreptate, un afront ce-am face de buna noastră voie vânătoriei, când am nesocoti drepturile ce ea are la naşcarea a încă uneia din cele patru podoabe artistice ale geniului omenesc?

Am găsit prilej de a spune cum omul, înveselit sau jalnic la vânătoare, a simţit gustul de a cântà, în elegii şi în ditirambe poetice, şi în fanfare melodioase, vitejiile şi neajunsurile sale, ba chiar şi a-şi aduce aminte cu dor sau mândrie de drăguţa de acasă.

Am pomenit şi de acei sălbatici ai perioadei glaciare cari, în lungile lor răgazuri au născocit arta sculpturei, sgâriind pe oase, pe petre şi pe coarne, profile de dobitoace antediluviane.

Uità-vom acum a zice că, — după cât se poate bănuì, — tot o aplecare de acelaş fel a făcut să se nască şi pictura? Dar în cazul de faţă, nu din dovezi plastice vom puteà culege o asemenea ştiinţă. Filologia ne vine aci în ajutor şi ne arată că în limba Elenilor, a naţiunii celei mai artiste din antichitate, pictura se chema ζωγραφία, adică *scrierea* γραφία, *animalelor* τῶν ζῶων.

Acum, dacă s'ar sculà cineva şi ar zice că aşà vor fi toate acestea, dar că *animal* nu vrea să zică *vânătoare*, şi că săpăturile din peşterile Acuitanei, precum şi denumirea caracteristică a picturei la Eleni au raport numai la *fiinţele însu-*

flețite în genere, şi nu, în particular, la luptele lor care provin din instinctul *vânătoriei*, atunci ne-am vedeà siliţi să mutăm judecata la tribunalul lui Darwin, carele după teoriile sale fiziologice, ne va dovedì că lupta pentru existenţă, adică *Concurența vitală*, este unul din cele două principii fundamentale ale universului şi că orice fiinţă pe lume trăeşte şi se desvoltă numai şi numai fiindcă a biruit în această luptă, adică a fost *vânător* şi nu *vânat*. El va adăogà poate spre a-şi completà teoria, că vânătorului norocit îi rămâne şi dreptul exclusiv de *Selecțiune naturală*, adică de a-şi alege după al său plac, soţie sau soţii (precum se şi simte) şi că, — scurt şi coprinzător — viaţa întreagă a universului se rezumă în aceste două cuvinte: *Vânătoare* şi *Amor!*

Pornind d'aci, cum să nu credem că tot ce e bun, mândru şi frumos pe lume, s'a născut din avânturi amoroase şi din porniri vânătoreşti?

Iată-ne dar asiguraţi şi despre originea picturei.

Insă spre a nu abuzà peste măsură de zicala grecească a împăratului August: Σπεῦδε βραδέως! [1] să dăm îndată năvală în pictura cu subiecte vânătoreşti. Mi s'a urât mie scriind; dar ţie citind!!!

Când vine vorba despre vreuna din frumoasele-arte, şi mai cu seamă despre pictură, noi, în lumea modernă, ne gândim numaidecât la Italia. Acolo pare că şi-a găsit această artă şi lumina cu care se împacă mai bine, şi formele în care se resfaţă mai bucuros, şi tiparele după care se mlădie mai cu înlesnire. Nu ştiu pentru ce răsunetul numelor lui Rafael, lui Corregio, lui Tiţian, lui Paul Veronese pare că ajunge la auz cu vibraţiuni mai repezi şi mai sonore decât ale lui Rubens, lui Rembrant, lui Poussin şi ale tuturor pictorilor dela Nord.

Fără îndoială însă, aceasta este o nedreptate a minţii

---

[1] *Suetonii* Vita Octavii Augusti XXV. El spune că acest împărat aveà obiceiu a zice că este totdeauna mai bine ca omul «să se grăbească încetinel» — Festina lente! —

noastre şi cei din noi cari iubesc vânătoarea şi artele ce au serbat-o, ar fi cei d'întâi cari s'ar căì şi s'ar vindecà de o aşà greşită aplecare, când ar cugetà că în toată acea grămadă de artişti iluştri, cari au aşternut, trei secoli de-arândul, toţi pereţii Italiei cu nemuritoarele lor picturi, nu s'a găsit măcar unul care să se fi dedat a zugrăvì mai cu plăcere scene de vânătoare.

Spre a găsì în Italia picturi vânătoreşti de un merit oarecare, în număr mai considerabil, trebue să ne repurtăm în timpii antici, pe când se vede că artiştii pompeiani şi romani aflau mai multă mulţumire de a decorà zidurile cu subiecte reprezentând luptele oamenilor cu fiarele şi cursele ce ei le întindeau.

Printre picturile antice de această natură ce s'au păstrat până în timpii moderni, datorim o îndoită atenţiune acelora din sala mormântală ce s'a descoperit la 1674, acum tocmai două sute de ani, într'un mal de pe calea Flaminia, la o mică distanţă de Roma şi în care se aflau sarcofagele lui Quintus Nasonius Ambrosius şi al femeii sale, Nasonia Urbica, urmaşi, după cum se crede, ai nenorocitului poet Ovidiu Nasone, carele a murit exilat pe ţărmurile sălbatice ale Mării-Negre, fără ca mâna-i, dibace pe coardele lirei latine, să se fi putut deprinde a încordà arcul sarmatic,

> Moris an oblitus patrii, contendere discam
> Sarmaticos arcus, et trahar arte loci? [1]

---

[1] *Ovidii* Pontica I. v. v. 59—60:

«Uitând obiceiele patriei, învăţà-voiu să încordez
Arcurile sarmatice şi trăi-voiu după chipul locului?»

Poetul Ovidiu a petrecut anii săi de exil şi a murit în cetatea Tomi, pe Marea Neagră, care fără îndoială erà la satul Anadolkioi, aproape de Kiustenge. Vezi *A. Papadopulo Vretos,* La Bulgarie ancienne et moderne. (St. Péterbourg, 1856) p. 119—146 şi 186. — S'a făcut multă dezbatere în trecut despre situaţiunea cetăţii Tomi şi despre mormântul lui Ovidiu, pe care mai mulţi ar fi pretins a-l fi descoperit în deosebite locuri ale Ungariei, Podoliei şi Rusiei meridionale. Vezi pentru această chestiune, viaţa lui Ovidiu, scrisă de *J. Masson* (Amsterdam, 1708) şi de

Un interes îndoit se leagă de picturile din mormântul Nasonilor [1], fiindcă, pe de o parte ele sunt din cele mai bune printre puţinele rămăşiţe ale artei picturale din antichitate şi pe de altă parte, fiindcă scenele vânătoreşti reprezentate în ele ne pun dinaintea ochilor curioase moduri de vânătoare.

Aceste picturi ocupau patru compartimente pătrate pe tavanul boltei şi corespundeau fiecare cu câte o grupă de două figuri alegorice, simbolizând cele patru timpuri ale anului. Cu primăvara se îmbină vânătoarea de cerbi; cu vara cea de lei; cu toamna, cea de pantere şi în fine compartimentul iernei erà ocupat de o vânătoare de mistreţi [2]. Cele două d'întâiu, adică vânătoarea de cerbi şi de lei, se petreceau în păduri îngrădite cu zăbrele. Un câine goneşte un cerb şi o ciută, urmăriţi şi de un vânător pe jos, carele opreşte de zgarda numită *copula*, pe un al doilea copoi. Alt vânător cu suliţa, pândeşte animalele la marginea ţarcului. Vânătorii de lei sunt mai numeroşi; ei au toţi paveze mari rotunde, din dosul cărora se ascund, lipiţi unii de alţii. Una din fiare se răpede întărâtată asupra acelor mişcători pereţi de metal; dar cealaltă a isbutit a doborî jos pe un

---

Cavalerul Rosmini (Milan, 1821); dizertaţiunile «De Ovidii exilio et sepulchro» (de *Rabner* şi de *Villenaye*) în ediţiunea complectă şi anotată a operelor poetului, publicată de N. E. Lemaire, (Paris, 1824) vol. VIII; şi *A. Deville*, Essai sur l'exil d'Ovide. Paris, 1859). — In *Demetrii Cantemiri*, «Descriptio Moldaviæ» (ediţiunea latină, tip. de Societ. Academ. Român., Bucureşti, 1872), sunt câteva fraze şi mai multe note dezvoltate ale ilustrului autor asupra locului de exil al lui Ovidiu, pe care unii l-au crezut a fi Akermanul sau Cetatea Albă, alţii Chilia, amândouă în Buceagul Basarabiei. (Cap. III, pag. 9. — IV, pag. 19—21).

[1] Picturile din bolta Nasonilor nu mai există în fiinţă; ele au fost însă publicate de *Bellor*, Le pitture del sepolcro de' Nasoni, disegnate et incise da Pietro-Sant Bartoli e descritte. Roma. 1680, în folio stamp. XXVI-XXIX. — Vezi şi «Oeuvres choisies des peintres de l'antiquité. Paris, 1846.» stamp. 101—104.

[2] Acest al patrulea compartiment s'a dărâmat îndată după deschiderea boltei. Desemnul publicat de Bellori este dintr'o altă descoperire făcută la 1672 în Roma, în grădinele Sertoriane, sub muntele Celius.

vânător şi-l striveşte sub propriul lui scut pe care ea calcă cu o fieroasă mândrie.

Tot cu paveze şi cu ţepoaie, *venabula,* sunt înarmaţi şi vânătorii de pantere, cari închid şi rostogolesc pe animal într'un cerc de scuturi late şi solide; dar ei şi mai mult se bizuie, spre a prinde şi a ucide fiara, pe o cursă în formă de ladă pătrată în fundul căreia a pus o oglindă. Pantera, turbată de mânie, îşi zăreşte deodată chipul resfrânt pe faţa lucioasă a sticlei; ea stă şi se miră,

« . . . . Ea tresare, decât soţul ei Zefirul mai repede; mânia ei pe toate strălucitoarele ei pete se resfiră şi, gata a înghiţi în adânca ei gură pe vânător, ea se opreşte dinaintea chipului ei resfrânt în oglindă» [1].

apoi se asvârlă repede spre dânsul şi iat-o prinsă în capcană, unde o ajunge la sigur darda vânătorului, care sta pitit de-asupra oglindei.

In timpii noştri, oglindele slujesc vânătorilor francezi ca să prindă nevinovate ciocârlii. Dovadă că în totdeauna şi pretutindeni, oglinda cu mincinoasele-i străluciri, ameţeşte şi pe vesela păsărică şi pe fiara sălbatică, şi pe naiva Margaretă a lui Faust,

Al ! je ris
De me voir si belle en ce miroir! [2]

---

[1] *Claudiani* de Raptu Proserpinæ, III. v. 262—268:

remit illa marito
Mobilior Zephyro, totamque virentibus iram
Dispergit maculis, jamjamque hausura profundo
Ore virum, vitreæ tardatur imagine formæ;

[2] Aceste versuri franceze sunt din libretul operei Faust pus pe muzică de Gounod; în drama originală a lui *Goethe,* oglinda Margaretei este însemnată numai ca un joc de scenă; apoi şi vecina Marta deşteaptă cochetăria tinerei fete cu aceste cuvinte:

«Komm du nur oft zu mir, herüber,
Und leg'den Schmuck hier heimlich an;

şi pe bătrâna cochetă, care, în doru-i plin de *parapon*, trăncăneşte verzi şi uscate, bunăoară ca versuri de acestea:

Plângi, oglindă, plângi cu mine!
Nu găsim ce mai cătăm!
Când mă văz acum în tine,
Amândouă ne'ntristăm.

Tu văzuşi, văzuşi, oglindă,
Frumuseţea-mi răsărind,
Şi cu 'ncetul eclipsândă,
O vezi iarăşi apuind!

În zadar colori silite.
Frumuseţi de 'mprumutat;
În zadar sunt îngrijite
Nişte flori ce s'au uscat! [1]

Dar ce stăm să ne bocim cu baba, în stihuri vrednice de ale ei «colori silite, frumuseţi de împrumutat». Dacă-e vorba de oglindă şi de amăgirile ei, să ascultăm mai bine cum ciripeşte muza «plină de *nuri* şi de dulceaţă» a clucerului Alecu Văcărescu, luceafăr trecător din secolul din urmă, pe care s'au grăbit a-l atinge duşmanii gloriei româneşti, chiar în zorile vieţei sale şi în primul susur matutin al poeziei noastre naţionale.

Poate că strofele ce am să transcriu nu vor fi tocmai la

Spazier' ein Stündchen lang dem Spiegelglas vorüber.
Wir haben unsre Freude dran; » —

«Vino tu mai des pe la mine încoace
Şi pune aci pe ascuns podoabele pe tine.
Primblă-te ca o oră pe dinaintea oglindei,
Şi să vezi ce mulţumire o să avem şi dintr'atâta».

[1] «Cocheta bătrână la oglindă», poezie pe care a publicat-o, — nu prea ştiu de ce, — Lord Stanley, în eleganta sa carte: «Fleurs de la Roumanie, recueil de poésies anciennes et modernes. Hertford (Angleterre) 1856». — Se vede că filoromânul englez n'a voit să uite, printre florile României, nici chiar: «Nişte flori ce s'au uscat». *(Nota lui Odob.)*. Poezia e a lui Cezar Bolliac. (Nota Red.).

locul lor aci, în fumul de praf de puşcă cu care eu tămâiez deocamdată cartea ta, dar în tot cazul, fragetul archaism al acestui «cântic de lume» va fi ca o sorbitură de apă limpede şi răcoroasă, după hapul de trudnică şi băbească versificaţiune ce te făcui să înghiţi:

Oglinda când ţi-ar arătà
Intreagă frumuseţea ta,
Atunci şi tu ca mine,
Te-ai închinà la tine.

N'ar fi mijloc să te priveşti
Asemenea după cum eşti,
Şi idolatrie
Să nu-ţi aduci tu ţie!

Ochii în ea când ţi-i arunci,
De tot se 'ntunecă atunci,
Şi de te şi arată,
Iar nu adevărată.

D'aceea nu da crezământ
Oglindei, ce cu scăzământ
Îţi face înşelăciune
Şi tot minciuni îţi spune,

Ci câtă eşti să ştii de vrei,
Dă crezământ ochilor mei,
Fiindcă nu te 'nşeală,
Nici fac vre o greşeală;

În ei te cată să te vezi
Întocmai pe cât luminezi
Şi dintr'a lor vedere
Vezi câtă ai putere!

Crede-i, săracii, când îţi spun
Că numai ţie se supun,
Şi că tu eşti din fire
A lor Dumnezeire! [1]

Acum dacă lumina oglindei, în nestatornicia reflectelor sale, ne-a preschimbat priveliştile vânătoriei în imagini amoroase, noi să profităm fără zăbavă de învăţăturile lui Darwin şi, din sfera *Selecţiunii naturale,* să ne înapoiem iarăşi privirile asupra *Concurenţei vitale.* Aceasta ne va fi cu atât

[1] Poeziile lui *Alecu Văcărescu,* fiul banului Ienăchiţă şi tata lui Iancu Văcărescu, sunt cele mai multe inedite; abia dacă vreo câteva s'au păstrat în memoria vechilor lăutari. Însă fiiul poetului le adunase şi, dacă va vreà Dumnezeu, peste puţin voiu isbutì a le publicà. Viaţa acestui poet, perdut, — omorît negreşit în exil, — în vreo cetate de peste Dunăre, la vârsta de 32 de ani, e un întreg romanţ, pe care am de gând să-l povestesc când voiu scoate la lumină poeziile ce au mai rămas dela dânsul. Nu mă tem a zice că până acum nici un poet român n'a avut mai mult foc şi mai multă graţie. Aceste calităţi răsar scânteietoare prin limba învechită şi uneori azi chiar ridiculizată a versurilor sale

mai lesne, cu cât al patrulea tabel antic, cel care reprezintă vânătoarea de mistreţ, ne face să intrăm cu totul în focul acţiunii vânătoreşti, in medias res.

Un vier uriaş fuge urmărit de un călăreţ cu două suliţe în mâini, de alţi patru vânători cu ţăpoaie şi cu săgeţi, de câini, unul liber şi altul oprit de sgardă; în faţa vânatului se prezintă doi juni, unul cu arcul încordat, celalt cu suliţa îndreptată spre fiară. Toţi aleargă, toţi strigă, toţi sunt aprinşi de cea mai fieroasă turbare [1]. De nu s'ar deosebì, pe sub această mişcare, sobrietatea de linii a artelor antice şi oarecare imperfecţiuni de forme care denotă o epocă de scădere, s'ar puteà crede că acest episod a fost schiţat de penelul energic al lui Rubens.

Căci şi acest domn al pictorilor flamanzi a zugrăvit scene de vânătorie, în care fiarele sălbatice, mistreţi, tigri, lei, ba chiar ipopotami şi crocodili, intră în luptă cu omul. Sunt însă mai ales scene fioroase, în care geniul semeţ al maestrului a dat vânătorii un caracter cu totul eroic sau tragic, deşteptând admiraţiunea atât prin spăimântătoarea încăierare a luptătorilor, cât şi prin energia pozelor, prin vârtoşia musculaturii lor şi prin vioiciunea coloritului [1].

---

[1] Toate calităţile acestei picturi şi poate chiar mai multă mişcare, mai mult foc, se găsesc într'un baso-relief antic din Muzeul Capitolin, la Roma (sala împăraţilor), în care se vede un vier uriaş împresurat şi atacat de şease vânători şi de trei câini. Un june, dela spate, a tras cu arcul într'însul; alţi doi, din care unul poate fi Meleagru, îşi înfig lăncile lor în şelele lui; o femeie călare — poate chiar Atalanta, — îl isbeşte şi ea cu suliţa; în faţă-i un bărbat mai în vârstă, — Telamon, se crede, — ridică baltagul ca să-l lovească în creştet. Un servitor a căzut sub dobitoc, oprind de sgardă un copoi; ceilalţi doi câni, din care unul molos, saltă ca să-l apuce de rât. Acest frumos monument poartă numirea mistreţului din Calidon.

[2] Petre Paul Rubens, cel mai mare pictor al şcoalei flamande, născut în Colonia la 1577 şi mort la 1640, a produs, printre sutimi de tabeluri de tot felul, câteva subiecte de vânătoare, cari se află azi prin galeriile dela Münich, Drezda, Marsilia şi în câteva colecţiuni particulare din Englitera; apoi sunt dela dânsul o mulţime de desemne cu subiecte vânătoreşti, chiar şi în colecţiunea Luvrului.

Un fior îţi trece prin vine când vezi într'un tabel al lui Rubens, pe un cavaler numid sfâşiat de creştet şi de umăr, de către un leu puternic care i-a sărit în cârcă şi s'a stârcit pe şoldul armăsarului negru ce se ridică îngrozit pe picioarele-i de dindărăt. Fiara aurie muşcă din umărul călăreţului; un răcnet groaznic iese din buzele căscate ale acestuia; faţa îi e învineţită de spaimă şi de durere; ochii îi sunt holbaţi; din mână îi scapă lancea.

Dar acì artistul a trecut peste hotarele vânătoreşti; căci ne-a pus sub ochi o dramă de cele care, şi dacă aţâţă vitejia eroilor, însă înghiaţă îndrăzneala simplilor vânători. Acestora le place ca cel puţin printre primejdii, să se întrevază isbânda lor. Numai în asemenea caz, se poate aplicà calificaţiunea de *curat vânătoresc,* unui tabel sau oricărui alt obiect de artă. Acolo unde fiara rămâne învingătoare şi vânătorul este sacrificat, se poate zice că artistul a eşit din sfera artelor vânătoreşti şi opera lui inspiră un interes de groază care sfâşie toată armonia regulelor cinegetice; aceea este o notă discordantă în muzica vânătoriei, o greşală de ortografie în gramatica ei.

In secolul nostru, un pictor francez cu talent de frunte, Horace Vernet, a reînoit în pânzele pe care a zugrăvit vânătorile de lei şi de mistreţi din Algeria şi din Sahara, emoţiunile unor scene în care primejdia situaţiunilor joacă un rol de căpetenie; dar fiind însuşi el vânător, s'a ferit de a comite incorecţiuni antivânătoreşti ca Rubens, şi tablourile lui, aşà vrednice de admirat, au toate acel caracter care chezăşueşte în totdeauna vânătorilor, o superioritate măgulitoare asupra fiarelor vânate [1].

---

[1] *Horace Vernet,* născut la 1789, mort la 1863. Dintre numeroasele lui tabeluri de tot felul, alegem pe cele de vânătoare: el a expus în anul 1886, «Vânătoarea în pustiul Sahara diu 28 Maiu 1833»; la 1839 «Vânătoarea de lei în Metigé»; la 1855, «Vânătoare de mufloni (berbeci sălbatici) de către Marocani; «Intoarcerea dela vânătoarea de lei»; «Vânătoarea de mistreţi în Sahara». A mai făcut şi numeroase gravuri reprezentând subiecte de vânători europene.

Un tabel de vânătoare africană al lui Horace Vernet e ca o povestire a vestitului ofiţer francez Jules Gérard, care în unsprezece ani petrecuţi în Algeria, a împuşcat douăzeci şi cinci de lei şi a câştigat astfel meritata poreclă de «ucigătorul leilor»[1]. Chiar basme de-ar fi câte povesteşte vânătorul şi câte zugrăveşte artistul, tot pare că te scuturi la ideia că omul se joacă aşà lesne cu viaţa sa, pentru un simplu gust de vânător; dar când citeşti sau priveşti, mult nu trece şi afli sau cel puţin ghiceşti că fiara cea primejdioasă este mai în pericol decât omul, că ea are să pice învinsă de al ei prigonitor, şi atunci îndată, încrederea, bucuria, ba chiar şi mândria se deşteaptă toate deodată în inima-ţi, acum liniştită şi mângâiată. Atunci zici cu încredinţare: «Iată un frumos tabel vânătoresc».

Aceste consideraţiuni pot să-ţi pară a fi idei metafizice cam confuze, — adică cum am zice, după un termen inventat şi pus la modă de un vesel şi spirituos invalid al vânătoriei, cam *filozofie absolută*[2]; — eu însă stăruesc a crede că, şi

---

[1] *Jules Gérard,* născut în 1817, a descris vânătorile sale în două volume foarte interesante: «La Chasse au lion», 1855 şi «Le tueur de Lion», 1858. D-l Alfred Poissonnier şi Vicomtele Adolf d'Houdetot au scris biografia lui.

[2] «Filozofia absolută!» Această minunată ştiinţă nouă o cunosc şi o preţuesc câţi au petrecut şi au râs în vesela societate a d-lui Iancu R..., nepot al răposatului Eliade Rădulescu; din feluritele daruri ale unchiului, dânsul a moştenit pe acela neaoş romănesc de a şti minunat să păcălească cu vorba pe cei slabi de îngeri. Dintre nenumăratele anecdote glumeţe ale nepotului său, Eliad, într'un articol din «Biblioteca portativă» (vol. II, Bucureşti, 1860, pag. 253 şi urm.), ne povesteşte cum el a dat pe bete, într'o zi, pe unul din acei lingăi, nătângi şi morocănoşi de Ardeleni, cari trec uneori dincoaci de munţi în calitatea de profesori, proaspeţi scăpaţi din câte un gimnaziu unguresc, lăudându-se că «li a fost succesu de deplean a absolvere prelectionile la filozofia, necum şi cursurile teologali; ergo se recomândăluiesc că 's batăr teologi şi filozofi absoluţi», numai buni, ca să tâmpească cu neştiinţa lor fumurată pe bieţii copilaşi de pe aci. Cântărind numai dintr'o clipă arma filozofului său, păcălitorul nostru, viţă de târgoviştean bun de gură, il luă la refec şi, lăudându-se că şi dânsul a studiat adânc filozofia, mai ales în limba

dacă nu ştiu eu bine să lămuresc aceste idei, s'ar puteà totuşi stabilì în principiu că precum arta vânătorească consistă numai din reguli cari fac pe vânător să învingă pe vânat, şi nu viceversa, tot aşà şi operile literare sau plastice nu se pot calificà cu titlul de *cinegetice,* decât atunci numai când ele prevăd neîndoioasa victorie a vânătorului, chiar şi dacă uneori ele ar atrage un oarecare interes de milă sau de admiraţiune asupra vânatului persecutat.

Admiţând o asemenea definiţiune pentru toate ramurile de bele-arte care se ocupă cu ilustrarea vânătoriei, acum să trecem în revizuire pe toţi acei pictori din diferite şcoli, cari se numesc mai special *pictori de vânătoare.*

Dacă Italia şi cu dânsa Spania, rămân mute la fanfarele de chiemare ale vânătorilor [1], apoi şcoalele flamandă, olan-

---

engleză, începù ca probă de ştiinţa şi de sistema sa filozofică, să-i toarne, cu o limbuţie modulată pe intonări de cele mai convingătoare, o vijelie de definiţiuni şi de formule cam de felul următoarei: — «Pentru mine, domnule filozof, simţirea este un fluid individual, care redus la cea mai simplă expresie, printr'o impulsie comunicativă, şi făcând prin hipotenuză o tangentă prin fibrele simţitive, străbate prin toate liniile paralele ce se unesc din natura lor într'un punt, şi prin simţibilitate produc toate senzaţiunile, toate simţimintele sentimentalismului celor cinci simţuri ce simţualmente funcţionă prin cele cinci simţuri şi cad toate în sinteza perpendicularei spre a se manifestà spiritului uman printr'o fosforescenţă supranaturală a intelectului simţitor».

După un val-vârtej de felul acesta, bietul ungurean, zăpăcit şi uluit, rămase însă bine încredinţat «cum că onoratul şi măritul domn Iancu este aprieat a fire cu mult mai profund şi mai absolut filozof decât dânsul, de bună samă că încă ştiuse mintenaş a subşternere şi a respicare certe materie filozofice tare încâlcite, întru a cărora esenţie percepere inteligenţei sale nece-cum nu potuse bene a resbatere». — Judicaţi acum d-voastre, onoraţi cititori, cari din doui erà mai tare în «filozofie absolută!»

[1] Zicând acestea nu voim a înţelege că niciodată, nici un pictor italian sau spaniol n'a reprezentat în vreun tabel al său, scene de vânătoare. O asemenea aserţiune ar fi foarte lesne de răsturnat. Zicem numai că nici Italia, nici Spania n'au avut vreun pictor ilustru care să se fi dat într'un mod cu totul special la pictura vânătorilor.

Nu se poate numi «pictor de vânători» boloniezul *Domenico Zam-*

deză, franceză, germană şi engleză, răspund toate la apel şi fiecare din ele se prezintă cu unul sau mai mulţi artişti însemnaţi, având această specialitate. In Flandra găsim pe Francis Snyders, amicul şi conlucrătorul lui Rubens; în Olanda pe Filip Wouwerman, pictorul de cai şi mai ales al calului bălan; în Franţa, pe François Desportes şi pe J. B. Oudry, cari au fost pictorii oficiali ai vânătorilor date de regii Ludovic al XIV-lea şi al XV-lea; în Germania, pe J. Elias Ridinger, portretarul vânatului înjunghiat de prinţişorii şi de grofii nemţeşti din secolul din urmă; în Englitera, trăieşte încă Sir Edwin Henry Landseer, carele a înfipt cu penelul pe pânză, cele mai frumoase şi mai originale tipuri de câini

---

pieri, ce-i zic şi *Domenichino,* (1581—1641), fiindcă într'o zi a avut graţioasa inspiraţiune care a produs frumosul tabel, de un aspect cu totul antic, ce se numeşte «Vânătoarea Dianei» şi care se vede în galeria Borghese din Roma. La marginea unui crâng şi pe malul unei ape, în care se scaldă şi se joacă două fragede zâne, şeapte nimfe pădureţe se întrec cu săgeţile care de care să nimerească mai bine o porumbiţă, pusă drept ţel pe vârful unei prăjini. Diana stă în fund, la mijlocul pânzei, şi le arată preţurile luptei, care sunt un arc de aur şi o faretră de purpură. Din dosu-i, alte nimfe privesc curioase; una pe malul apei, se descalţă; alta opreşte în loc ogarii. În depărtare se văd mai multe figuri luptându-se, sunând din bucium, alergând şi purtând, atârnată de bârnă, o căprioară ucisă. La o parte se zăresc capetele a doi păstori, pitiţi în tufiş ca să asiste nevăzuţi la jocul zeiţelor. Opera Dominichinului e plină de graţie, de frăgezime, de mişcare.

Nu se poate iar numi «pictor de vânătoare» nici spaniolul *Don Diego Velasquez* (1599—1660) «pintor de camera», mareşal şi amic al regelui Filip IV, fiindcă în peisagiul numit «O vedere la Prado», din Museo de Rey dela Madrid, a zugrăvit cu penelul său energic şi realist o încăierătură înfuriată de oameni, de cai şi de câini, vânând mistreţul; nici fiindcă într'un tabel din galeria naţională din Londra, unde figurează regele călare cu toată curtea sa, a schiţat asemeni o vânătoare de vieri; nici fiindcă în mai multe alte portrete ale lui Filip IV sau ale infantului Don Carlos Baltazar, i-a prezentat în costum de vânătoare, cu arme în mână şi cu câini în preajma lor.

Acestea sunt flori gingaşe, răsărite ici şi colea, pe câmpul năpustit în Spania şi în Italia al artelor vânătoreşti; dar cu o floare nu se face primăvară, nici cu un tabel sau două, o şcoală de pictură.

englezeşti şi a poetizat moartea tragică a cerbilor măreţi din poienile înorate şi din bătăriile fantastice ale Scoţiei.

VIII.

In acest şir de artişti, care se destinde peste un spaţiu de trei sute de ani, avem ca şi o istorie întreagă a picturei vânătoreşti, a deosebitelor faze prin care ea a trecut; se pare că destinele au voit ca, în timpii moderni, această ramură a artei, bogată şi variată în identitatea ei caracteristică, să încolţească pe rând şi să poarte rod treptat în fiecare din ţările culte ale nordului Europei, fără ca într'însa să se ivească vreun interval de amorţire. Ca ramura aurită a zeiţei de sub pământ, abia un penel consacrat Dianei începeà a şovăi în mâna artistului îmbătrânit, şi altul răsare sub o climă vecină, ca să întreţină tot vie, admiraţiunea pentru estetica vânătorească;

Primo avulso non deficit alter
Aureus, et simili frondescit virga metallo [1].

După ce, în timp de mai mulţi secoli, vânătoria n'a avut alţi interpreţi plastici decât pe migăloşii miniaturişti, cari înluminau cu poleiele şi cu văpsele cleioase, mulţimea de manuscripte, după care castelanii secolului de mijloc învăţau, prin citire şi prin exemple zugrăvite, regulele însemnate în cărţi vestite pe acele vremuri, precum «*De arte venandi cum avibus*», scrisă de împăratul Germaniei Friederic al II-lea, «*Le livre du roy Modus et de la royne Racio*». «*El libro de la Monteria que mando escriver el rey Don Alonso de Castilla y Leon*», «*Les déduitz de la chasse des bestes sauvaiges*» de Gaston Phœbus, pe care nu l-ai trecut nici tu

---

[1] *Virgilii* Æneid. VI v. 143—144:

«Rupând una, nu lipseà alta
tot de aur, şi ramura înfrunzeà de acelaş metal!»

cu vederea, şi încă altele[1], care au constituit mult timp toată literatura şi toată arta vânătorilor, apoi tocmai în secolul al XIV-lea, artişti adevăraţi începură a se inspirà din subiecte vânătoreşti.

Am spus în ce mod, mistic sau dramatic, Albert Dürer şi P. Rubens au conceput asemenea subiecte. Ei au fost fără îndoială bărbaţi de geniu, dar nu se pot numì curat *pictori de vânătoare*. Altora, mai puţin geniali, dar nu mai fără talent, li se cuvine un titlu aşà special.

Sunt aceia chiar despre cari am zis adineauri că, în răstimpul de trei secoli, din al XIV-lea şi până acum, şi-au trecut din mână în mână fitilul învăpăiat al operilor de artă cinegetică,

Et, quasi cursores, vitai lampada tradunt[2]

In fruntea lor timpul a pus pe flamandul Francis Sny-

---

[1] Cartea împăratului Frederic al II-lea, fiul lui Frederic Barbăroşie (1191—1250), a fost mai întâiu tipărită la 1596 de Velser (Augusta Vindelicorum, adică Augsburg). 1 vol. în 8⁰, şi mai complectă de Jos. Gott. Schneider, la Lipsca, 1788—89, 2 vol. în 4. — «Le livre du roy Modus (et de la royne Racio),» tipărit mai întâiu în Chambéry, la 1486, în fol. got., a fost reprodus, cu o prefaţă de d-l Elzéar Blaze. Paris, 1839 în 8⁰, cu 50 stampe. Am menţionat mai sus opera lui «Gaston Phœbus», comite de Foix. Cartea spaniolă «Libro de la Monteria», scrisă după ordinele regelui Alfons al IX-lea, învingătorul Maurilor la bătălia del Salado, a fost tipărit de Gonz. Argofe de Molina, la Sevilia, 1582, in fol. — Voiu mai adăogà la această listă de bibliografie archeologică a vânătoriei încă două cărţi curioase: una, fiindcă este opera unui rege al Franciei şi vânător vestit, «La chasse royale par Charles IX, roi de France». Paris, 1625, in 8⁰, cu stampe; şi alta, fiindcă ne descrie vânătorile cu şoimii, nu numai în Occident, dar şi la Grecii bizantini şi la Turci; «Falkneklee, bestehend in drey ungedrukcten Wercken uber die Falknerei: 1. Das Falkenbuch (türkisch). — 2. Ἱερακοσοφίον, das ist die Habischtslehre. — 3. Kaisers Maximilians Handschrift über die Falknerey..... aus dem türkischen und griechischen verdeutscht und herausgegeben von Hammer-Purgstall». Wien, 1840, in 8⁰ cu stampe.

[2] *Lucretii,* De rerum natura, II. v. 79: «Şi ca alergătorii, îşi trec facla vieţei». Această vestită şi frumoasă imagine o prezentase mai nainte *Platon,* leg. VI: «καθάπερ λαμπάδα τὸν βίον παραδιδόντας ἄλλοις ἐξ ἄλλων».

ders[1], cel care a lucrat alături cu marele Rubens şi a împărţit cu dânsul meritul multor picturi în cari Rubens făceà figuri omeneşti, iar Snyders animalele, fără ca acestea să deà de ruşine productele eşite din mâna faimosului maiestru. Viaţa care fierbe în oamenii lui Rubens mişcă cu aceiaşi vigoare şi pe fiarele lui Snyders. Ochii lor scânteiază, nările lor răsuflă, fălcile lor spumegă, botul lor căscat e jilav de sânge, şi când artistul ne arată câini întărâtaţi dând năvală asupra unui mistreţ, rupându-i şalele, muşcându-l de urechi, lăsând pe unii dintr'înşii spintecaţi la pământ, pare că se şi aude răsunetul lătrăturei lor, chielălăitul lor de bucurie sau de durere, grohăitul fiarei şi sunetul cornului de vânătoare. Mai bine decât aşà nu se poate reproduce cu pensula, impresiunea ce resimte câmpeanul care trecând prin pădure, vede deodată strecurându-se pe lângă dânsul un dobitoc mare şi negru, cu haita lui de dulăi, urlând în urmă-i cu turbare.

Acì se poate mai cu seamă pricepe deosebirea ce există între Snyders, pictor din şcoala flamandă, şi artiştii din şcoala olandeză, cari au tratat asemenea subiecte. Filip Wouverman[2], spre exemplu, în loc de a ne duce chiar pe scena dramelor vânătoreşti, ne preumblă numai în preajma lor, arătându-ne, când pregătirile de vânătoare în curtea castelului seniorial, când popasul în rariştea pădurii, când vesela întoarcere a vânătorilor isbânditori. El foarte rar ne face să fim faţă chiar la întâmplările luptei; acelea pentru noi rămân afundate în

---

[1] *Francis Snyders* (1579-1649) a fost pictor al regelui Spaniei Filip III şi al archiducelui Albert din Ţările-de-jos. El a făcut tabeluri de vânătoare, animale şi naturi moarte; cele mai principale sunt în galeriile Belvedere din Viena, Luvru din Paris, Ermitagiu din St. Petersburg, din Bruxela, Anvers, Amsterdam, Haga, Munich, Dresda şi Florenţa. Vânătorile lui de mistreţi sunt cele mai faimoase.

[2] *Filip Wouwerman*, născut în Harlem (1620—1668), a făcut un număr considerabil de tabeluri de dimensiuni în genere mici, în care figurează pretutindeni cai, şi neapărat un cal alb. Mai toate galeriile publice ale Europei şi mulţi particulari posedă tabeluri de ale lui, cari se vând acum — când se găsesc, — pe preţ de 10 până la 40 mii franci unul. Tabelurile falş atribuite lui Wouverman sunt încă şi mai numeroase.

zarea aburoasă a peisagiului. Din contră, Snyders ne mână mereu pe câmpul de bătaie, în mijlocul vânătorii, în sânul codrilor. Cerbul şi câinii sunt actorii de căpetenie ai tabelului său; minutul ce-i place mai mult a alege este acela când animalul, zădărit de haita primenită, îşi ià inima în dinţi şi se apără cu desperare sau sare de-asupra câinilor sângeraţi, pe cari i-a spintecat cu coarnele sale. Acela e şi momentul cel mai dramatic, cel mai interesant al vânătorii; neştiind încă bine cum are să se aleagă urma, privitorul îşi închipueşte că dobitocul, sprinten, uşor, pe care-l împodobesc chiar armele sale, va isbutì poate să scape şi de dinţii aprigi ai dulăilor şi de junghierul vânătorului care se apropie.

Wouverman a fost cel d'întâiu pictor care a ştiut să scoată la iveală graţia călăriei şi carele, reprezentând mai adesea scene cu nobili dela ţară, cu cavaleri galanţi, cu vânători, a făcut ca în pânzele sale calul să fie în totdeauna figura de căpetenie; în mulţimea cea mare de producţiuni ale lui, nu se găseşte o singură pictură în care să nu se zărească măcar un şold de cal, iar mai cu deosebire un cal bălan. Aşà de mult i-a plăcut a dà cailor rolul principal, încât chiar şi în *vânătorile* sale, pictorul măiestru, temându-se a răschirà interesul, mai niciodată nu s'a ispitit a înfăţişà cerbul în lupta sa disperată cu câinii, precum au făcut Snyders, Oudry şi chiar marele Rubens; el a înţeles că atunci când cerbul în fuga sa minunată, se avântă ca în sbor, de-asupra rovinelor, sau ese din crâng şi se iveşte un minut prin câmpie, cu capul uşor plecat pe umeri, cu trupul şui şi elegant, cu părul plăviţ, încântător de graţie şi de iuţeală, a înţeles că ar fi peste putinţă ca atunci toţi ochii să nu se ţintească asupră-i şi ca el să nu soarbă la sine tot interesul priveliştei. De aceea Wouwerman mai adesea lasă a se bănuì vânătoarea, sau o schiţează în depărtare, chemând vederea spectatorilor asupra pregătirilor şi urmărilor acestei plăceri; el îi pofteşte să asiste la *Plecare*, la *Băutură*, la *Popas*, sau la acea veselă gustare ce se chiamă *Intoarcerea dela vânat*. Vânătorii, aci înghit un pahar mai înainte de a se pornì, aci

se odihnesc pe iarbă verde, cu caii lângă dânşii, aci iar sosesc voioşi, sunând fanfarele lor de izbândă. Damele, graţios plecate pe şelele lor de catifea neagră, se uită cum şoimii se reped în aer pe păsărelele spăimântate; una din ele s'a depărtat în taină spre pădure şi după dânsa aleargă în fuga calului său alb, un galant cavaler, ducându-i vălul pe care ea l-a uitat atârnat de craca unui copac; tocmai în fund, pe marginea pădurii, se zăresc, prin ceaţa umedei Olande, câinii urmărind un cerb abia profilat.

Pictorul din Harlem, ca odinioară francezul Jean Goujon, sculptorul Dianei de Poitiers, a privit vânătoarea, nu ca Snyders, pasionatul iubitor al sălbaticei naturi, ci oglindită prin razele mai line ale unui prism de elegantă curtenie.

Tot astfel învăţăturile mândrului amic al lui Rubens, trecând peste o generaţiune în mintea unui alt pictor de vânătoare, francezului François Desportes [1], au luat şi aci un caracter mai puţin sălbatic, mai potolit. Pornirile impetuoase ale lui Snyders se preschimbară în mişcare, sub penelul lui Desportes; furia ce întipări acela în chipurile de animale se prefăcù, la acesta, într'o vioiciune tot aşà de veridică, dar mai puţin întărîtată. Ce erà foc şi zor pe pânzele maiestrului flamand, devenì graţie naturală şi vioaie pe ale discipolului francez. Snyders zugrăvise, alături cu amicul său Rubens, vânători la cari se cereà o inimă de viteaz. Desportes reprezentă petrecerile vânătoreşti ale curţii şi ale Domnilor ce o înconjurau. Cu toate acestea, în tabelurile lui, caracterul vânătoresc este cu mult mai bine marcat decât în ale lui Wouwerman; el nu se sfieşte a umple un cadru întreg cu chipul sbârlit al unui lup, apărându-se crâncen în

---

[1] *François Desportes* (1661—1742) pictor francez, şcolar al flamandului Nicasius, care învăţase pictura dela Snyders. Tabelurile lui de vânătoare, portrete şi animale, sunt destul de numeroase (23) în galeria Luvrului; apoi se mai găsesc şi în muzeele dela Lyon, Grenoble, Rouen, Valenciennes, Nancy. Vezi *Clément de Ris.* «Les musées de Province». — Mai multe casteluri regale au fost decorate, în parte, de Desportes: Fontainebleau, Versailles, Trianon, etc.

contra unei întregi droaie de câini, cari îl înhaţă de gât, de urechi, de coamă, de pulpe, de pe unde îl pot apucà. Botu-i rânjit le arată colţii ameninţători şi limba, de goană multă, îi iese uscată din gâtlej.

Negreşit, amice, că pe când te aflai şcolar în Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, — când plouà afară sau mai ales când vântul fluierà în pungă — prin lungile săli ale Luvrului, căptuşite cu tabeluri din şcoala franceză. Nu se poate atunci ca tu, având fără îndoială de copil instinctul vânătoriei, să nu te fi oprit câteodată dinaintea vreunei pânze pe care se văd frumoşi câini de vânătoare, prepelicari, copoi şi alte soiuri, *stând* cu îngrijare prin bălării, un stol de potârnichi, sau *sculând* repede o pereche de fazani cu penele aurii. Acela a fost un Desportes, dacă nu cumva va fi fost o operă a lui Oudry, căci amândoi aceşti pictori şi-au împărţit, în lunga lor viaţă, favoarele curţii Franciei, zugrăvind toate vânătorile regale şi portretând pe rând toţi câinii cei mai aleşi din haitele dela Rambouillet şi dela Compiègne. Se zice că Ludovic al XV lea, ba şi strămoşul său marele Ludovic al XIV-lea, se veseleau foarte când li se aduceau acele portrete şi le plăceà să recunoască şi să-şi aducă aminte numele fiecăruia din câinii lor de vânătoare: — «Acestea sunt Bonne, Nonne şi Ponne!» — va fi zis cu gravitate Ludovic *cel mare*, văzând cele trei căţele negre şi albe, zugrăvite de Desportes. — «Aceştia sunt Mitte şi Turlu!» — va fi strigat râzând Ludovic *mult-iubitul*, recunoscând copoii săi, portretaţi de Oudry.

J. B. Oudry [1], care luă hotărârea de a deveni pictor de vânătoare, din momentul când într'o zi profesorul lui îi zise, văzând cum schiţase un câine: — «Tu n'ai să fii altceva decât un zugrav de câini!», — Oudry, care a ilustrat cu aşa mult spirit şi talent fabulele lui Lafontaine, Oudry fu contim-

---

[1] *Jean Baptiste Oudry* (1686—1755), şcolar al lui Largillières, a gravat însuşi multe desemne. Tabelurile lui sunt la Luvru precum şi în muzeele din Dijon, Toulouse, Montpellier, Nantes, Rouen, Caen, etc. Vezi *Clém. de Ris*. Les musées de Province.

poranul sau oarecum urmaşul lui Desportes. Nu este tocmai lesne a deosebì unul de altul, pe aceşti doui artişti; modul de a vânà şi întâmplările vânătorii, fiind pe timpul lor, mai tot mereu aceleaşi, subiectele lor de tabeluri se repeţesc neîncetat; apoi amândoi fusese mai la aceiaşi şcoală, adică învăţase dela elevi ai maieştrilor flamanzi. Cu toate acestea, observându-i bine, se văd deosebiri în spiritul lor. Desportes are un talent lesnicios şi îmbelşugat; el vede, pricepe şi imită natura mai mult cu o graţie naivă decât cu ştiinţă şi precugetare. Din contră, Oudry este cu mult mai priceput, mai dibaci în meşteşugurile artei; el ştie să împartă mai bine lumina, să întocmească mai frumos o grupă; el este într'un cuvânt mai academic; dar prin aceasta chiar, inspiraţiunile-i sunt mai puţin vioaie şi coloritu-i mai puţin ofilit decât ale lui Desportes. Pentru dânsul natura e dominată de artă; tigrul, sub pinsula lui, se domesticeşte; dar cerbul îşi păstrează toată a lui eleganţă, căprioara toată gingăşia ei şi în genere, el ştie să aleagă minunat privelişti plăcute pentru a grupà într'însele scene de vânătoare.

Amândoi aceşti pictori au trăit foarte bătrâni şi se poate zice că ei au fost analiştii plastici ai vânătorilor din secolul de mărire al regalităţii franceze. Pe atunci plăcerile cinegetice ale regilor costau Statul milioane pe fiecare an; slujitorii vânătoriei, mari şi mici, formau o întreagă armată; câinii eran crescuţi şi hrăniţi cu miile; pădurile erau păzite cu îngrijire ca să fie mereu pline de cerbi, de căprioare, de lupi şi de mistreţi. Toate acestea se făceau cu lux, cu pompă, cu o solemnă maiestate. Aşà se cădeà marelui Rege!

Inţeleptul Lafontaine, pentru care Oudry a lucrat minunate gravuri, povestind despre brotăcelul care

atât s'a umflat
încât a crăpat,

a zis, sfârşind această jalnică dar nefolositoare istorie:

Le monde est plein de gens qui ne sont pas plus sages.
Tout bourgeois veut bâtir comme les grands seigneurs;

Tout petit prince a des ambassadeurs;
Tout marquis veut avoir des pages [1].

Potrivit cu această slăbiciune a omenirii, prinţişorii şi margrafii nemţeşti, cei despre cari fără îndoială fabulistul zice că se umflau cât puteau ca să aibă ambasadori şi pagi, voiră să ţină şi ei haite luxoase de vânătoare, ba şi un pictor ca să-i ilustreze ca Desportes şi Oudry pe regii de la Versalia. Acesta se întâmplă să fie un om plin de talent în naivitatea lui, precum se găsesc adesea oameni printre nemţi. Iohan Elias Ridinger [2], născut la Ulm, printre Şvabi, lucră neobosit, mai mult de o jumătate de secol, când cu pensula pictorului, când cu plumbul desemnatorului, când cu dăltiţa gravorului, ca să reprezinte cerbii vânaţi de nobilii lui patroni şi animale sălbatice de prin menagerii, şi ilustraţiuni la fabule copilăreşti compuse de dânsul, şi figuri de călărie şi de vânătoare cu câinii şi cu şoimii. Călătorind din loc în

---

[1] *Lafontaine:* «La grenouille qui se veut faire aussi grosse que le boeuf»:

«Lumea este plină de oameni cari sunt tot aşà de nebuni.
Fieşte negustoraş vrea să clădească ca boierii cei mari;
Fieşte prinţişor are ambasadori,
Fieşte marchiz vrea să aibă pagi».

D-l *G. Sion* a localizat această fabulă în «101 fabule», Bucureşti, 1869, pag. 108, «Broscoiul şi boul».

[2] *Iohan Elias Ridinger* (1695—1767). Pe lângă tablourile lui cu ulei, care sunt în genere mici, el a făcut multe desemne; apoi a mai publicat în Augsburg şi o mare câtime de albumuri şi de foi gravate printre care vom însemnà ca mai remarcabile, pe cele următoare: (Cine n'a văzut, fără ca să ştie poate, d'ale lui Ridinger?) «Parfaite et exacte représentation des divertissements des grands seigneurs». 36 stamp. 1729.—«Représentation des plus remarquables cerfs et autres animaux destinés a être chassés par les grands seigneurs». 101 stamp. 1768.—«Abbildung der jagtbahrem Thieren», 90 stamp. 1740. — «Entwurf einiger Thiere», 90 stamp. 1740.—Fables morales tirées du royaume des animaux», 16 stamp. 1744.—«L'art de monter à cheval», 22 stamp. 1722.—«Chasseurs au tir et au vol.». 11 stamp. — Cele mai bune tablouri ale lui Ridinger sunt la Londra, St. Petersburg, Lipsca şi Augsburg.

loc, el făceà pretutindeni chipul animalelor ce întâlneà, însemnând cu scrupulozitate provenienţa lor; astfel, nu uită chiar a scrie pe portretul unei babiţe guşate: «Am împuşcat această pasăre pe Dunăre, între Peterwardin şi Belgrad. P'aci Ridinger era să vie şi până la noi!

Dar la nimic el nu fu mai meşter decât la reprezentarea vânătorilor de cerbi, pe care le-a înfăţişat cu o artă admirabilă în toate peripeţiile lor variate. A trebuit ca în secolul nostru să apară pictorul englez Landseer [1], cu măreţele sale figuri de cerbi, dominând printr'o nespusă putere dramatică peisagele neguroase ale munţilor Scoţiei, pentru ca tabelurile şi gravurele în care Ridinger a scris epopeea cerbului, să aibă rivali vrednici de dânsele.

Dar Ridinger, subt a cărui mână de meşter natura sălbatică a fiarelor s'a destăinuit într'un chip aşà de măreţ, a fost totdeodată şi artistul carele, cu o deplină naivitate, a făcut, cum am zice, şi catagrafia de răposare a vânaturilor senioriale din continentul Europei; numai în stampele şi albumurile lui, se mai văd încă astăzi, tipurile şi costumele acestor slujitori, puşcaşi, hăitaşi, şoimari, cari compuneau personalul vânătorilor din secolul trecut. Când răsfoieşte cineva acele pagine, pe care stau figuraţi numai oameni în livrele galonate şi cu peruci pudrate, trubaci găitănaţi, cu cornul de vânătoare încolăcit subt umere şi păsărari înzorzonaţi cu şoimul pe mână, pare că şi aude fanfarele cântate pe ton piţigăiat de corul vânătorilor din oratoriul bătrânului Haydn.

In timpul de acum, cu tot talentul artistului ce le-a gravat, acele imagini, a căror vreme a trecut, ne aduc aminte pe faimosul marchiz al lui Béranger carele, în secolul nostru egalitar, visează scutiri şi drepturi ce au fost de mult spulberate de suflarea limpezitoare a timpului.

---

1 *Sir Edwin Landseer* e născut în Londra la 1803. Pictor însemnat şi favorit al Engliterei, el a fost numit asociat al Academiei la 1830 şi nobilit la 1850. Tablourile lui de vânătoare şi de câini, precum şi portretele, i-au creat o reputaţiune meritată în toată lumea.

Vivons donc en repos
Mais l'on m'ose parler d'impots!
A l'Etat pour son bien
Ua gentilhomme ne doit rien!

Vous, pages et varlets,
Guerre aux vilains et rossez-les
Et toi, peuple animal,
Porte encore le bat féodal.

Seuls nous chasserons
Et tous vos tendrons
Subiront l'honneur
Du droit du seigneur.

Chapeau bas! Chapeau bas!
Gloire au marquis de Carabas![1]

Dacă în aceste pagine învălmăşate, am făcut o parte aşă de însemnată bătrânului Ridinger, pe care în cele mai multe cataloage de muzee şi pinacotece îl trec în tăcere, cauza a fost că am găsit în capul biografiei lui, scrisă de neobositul istoric al pictorilor din toate şcoalele, de Charles Blanc[2]

---

[1] Chansons de *Béranger*, «Le marquis de Carabas»:

Să trăim dar în pace
Dar ce! vine să-mi ceară mie biruri?
Aflaţi că pentru averea sa
Un nobil nu datoreşte nimic Statului.

Voi, posluşnici şi scutelnici,
Bateţi pe mojici şi-i prăpădiţi!
Iar tu popor dobitoc,
Vin de te pleacă sub jugul boieresc.

Numai noi vom aveà dreptul a vânà,
Iar toate codanele voastre
Vor aveà mare onoare
A ne plăti dreptul (fecioriei datorit) stăpânului.

Jos căciula! jos căciula!
Faceţi cinste marchizului de Carabas!

[2] *Charles Blanc*, «Histoire des peintres de toutes les Ecoles»;—operă care se publică acum de vre-o 25 de ani şi care a ajuns a aveà peste 580 de fascicule.

Căzacilor de Don. (Veḑĭ *Antiquit. du Bosphore Cimmérien*, t. I. introduction; un articol tipărit în limba rusă de d[l] Zabelin în *Drevnosti*, publicaţiune a Societăţiĭ archeologice din Moscva, t. I. p. 71; *Comptes-rendus de la Commission Impériale d'Archéologie de St. Pétersbourg pour l'année 1864).*

Tóte aceste comorĭ funerariĭ, în care metalurile preţióse şi petrele scumpe abundaŭ, aŭ înfăçişat un curios amestec de obiecte datorite celeĭ maĭ fine arte greco-romane, cu bogate podóbe şi unelte de un us şi de un stil séŭ barbare, séŭ orientale, cărora, în lipsă de un termen maĭ bine apropriat, li s'a ḑis *scitice.* O însoçire, cam analogă cu aceĭa, se recunósce şi în splendidele remăşiţe ale tesauruluĭ de la Petrósa, care împodobescŭ museul nostru naţional din Bucurescĭ. Totul mĕ face dar a crede că, deşi n'am putut vedé decât o tavă şi duoĕ vaşe de o lucrare greco-română, din cele ce eraŭ în bolta de la Concescĭ, ânsĕ cele-l-alte obiecte ce s'aŭ aflat într'însa şi maĭ ales cataramele şi ornamentele de aur masiv, póte să se fi resimţit de óre-care influenţe în stil, în forme şi în subiectele figurate, influenţe care sunt străine arteĭ pure elenice şi care s'aŭ întêlnit pênĕ acum în tóte sumptósele morminte din ţĕrile, odinióră barbare, ce staŭ situate la nord-vestul Europeĭ şi în câmpiele Asieĭ nordice şi apusane. Despre bogatele morminte ce popórele antice din acele părţĭ ale continentuluĭ nostru consacraŭ şi

în carte-ţi, oarecare împrumuturi tăinuite, adică, cum am zice, vreo ciupeală, fericirea lui e să te scoată în vileag. Se grăbeşte păgânul, a da sfoară în ţară că te-a prins cu mâna în sac; te aşterne prin gazete, cu frazele originale ale hoţului de păgubaş de gât; te batjocoreşte cum îi vine la gură şi la pană; te pune în rând cu pungaşii, cu controbonzii, cu calpuzanii.... Vai de lume!

Văz că tu, şiretule, te-ai ferit de asemenea neajunsuri şi judecând după vorba românului, că «paza bună trece primejdia rea», ai înşirat o listă de toţi autorii cinegetici pe cari i-ai consultat pentru *Manualul* tău. Ia să vedem şi eu dacă se va găsi vre-unul destul de priceput ca să ghicească cum că am tradus de pe Charles Blanc, rânduri întregi din vieţele lui Snyders, Vouwerman, Desportes şi Oudry? Cât despre Ridinger, iată mă dau singur prins şi încep a traduce de unde-ţi spusei:

«Dacă eşti vânător, trebue să cunoşti pe Ridinger, căci toţi vânătorii-l cunosc, prea puţin în adevăr prin pânzele sale ce sunt rare, dar foarte mult prin numeroasele stampe ce s'au gravat dela dânsul sau pe care le-a gravat însuşi el, de pe desemnele sale. Numai de le vei vedeà, acele gravuri, te apucă gustul vânătoriei; căci într'însele se simte mireasmele răcoroase ale codrilor şi, ca să zic aşà, abureala pătrunzătoare a fiarelor sălbatice. Toate cunoştinţele vânătorului stau coprinse în opera numeroasă şi variată a lui Ridinger....»

Negreşit că tu, ca şi mine, vei fi văzut adesea în treacăt gravuri de ale lui Ridinger, precum ai văzut la Luvru, tabeluri vânătoreşti de Oudry şi de Desportes, ba chiar de Wouwerman şi de Snyders, precum încă nu este prin putinţă ca să nu fi văzut şi să nu fi admirat cerbi şi câini zugrăviţi de Landseer. Acest artist eminent, răsfăţat acum de o jumătate de socol, de toată acea spumă a societăţii britanice care poartă numele de *Highlife*, a avut meritul de a insinui gustul frumoaselor arte printre petrecerile *sportului* englez şi a creat astfel o întreagă şcoală de artişti contim-

porani, ce s'ar puteà numi *faşionabili* şi printre cari s'a deosebit mai cu seamă, pe continent, francezul Alfred Detreux, pictorul elegant al cavalcadelor şi al vânătorilor *du beau-monde* parisian.

In urma acestora, furnică astăzi prin capitalele Europei apusene, o gloată de zugravi, cari pe toată ziua aştern pe pânză şi pe carton, sau chipuri diafane de cai de alergătoare, *race-horse,* şi de *jokey* pestriţi, expuşi la vederea amatorilor pe înverzitul *turf,* unde ei se întrec la *steeplechase,* sau portretele de dulăi, de câini şi de căţei din toate acele felurite rase cu care Englèzii şi imitatorii lor petrec sau se serv spre a goni şi a prindé tot soiul de vânat, începând dela mândrul *foxhound,* care s'aţine nemiluit pe urma fiarelor din codru, până la ciuful de *pinch,* care suceşte gâtul chiţcanilor, şi de la vârtosul *bulldog* cu botul cârn şi turtit, până la delicatul *king-Charles* cu părul flocos şi moale ca mătasea.

Dar vânătoarea, privită din punctul de vedere artistic al pasionaţilor *sportmen,* îşi are azi literatura ei, precum îşi are şi artele sale. Aş repetà nume de autori coprinşi în lista întocmită de tine, dacă m'aş încercà să fac o analiză critică, demnă de a figurà în gazeta numită *Sporting Magazine,* şi apoi vicomitele Adolf d'Houdetot şi domnul Elzéar Blaze[1] au luat de mult asemenea sarcini, pe care ştii bine cu câtă ştiinţă, talent şi spirit le-au îndeplinit. De-aş fi mai vânător, sau dacă noi toţi am aveà materie şi mijloace, mai bine ar fi să facem, pentru ţara noastră, un album sau un *keapsake* luxos ca acela pe care o companie de nemeşi maghiari, având în fruntea lor pe comitele Em. Andrassy, omul politic de astăzi, l-au publicat, sunt acum câţivà ani, sub titlul: «Vânătoarea şi Sportul în Ungaria[1].

---

[1] *Vicomte Adolphe d'Houdetot.* «Chasses exceptionelles». Paris 1849 — *Elzéar Blaze.* «Le chasseur conteur ou Chronique de la Chasse, contenant des histoires, des contes, des anecdotes, depuis Charlemagne jusqu'a nos jours». Paris, 1840.

[1] «Les chasses et le sport en Hongrie, d'après l'original hongrois par Mrs les comtes *Emmanuel Andrassy, M. Sandor, B. Festetitz* et les ba-

IX.

Dar la ce să ne suim aşà de sus cu zădărniciile? La ce să călcăm orbeşte pragul semeţ al trufaşelor palate, unde o să ne întâlnim poate numai cu neajunsuri şi cu umilinţe? Nu suntem noi oare strănepoţi ai poetului carele a pus mai presus de toate, *auream mediocritatem* [1], viaţa simplă, modestă şi fericită, pe care tot omul şi-o poate dobândi, când ştie să-şi mărginească trebuinţele şi plăcerile după a sa putinţă?

Nu am învăţat noi minte din zisele vechiului nostru *letopiseţ*, când el ne vorbeşte despre deşănţatele pofte şi râvniri ale Domnilor celor lacomi şi necumpătaţi? «O nesăţioasă hire a omului, spre lăţire şi avuţie oarbă; pre cât se mai adaugă, pre atâta râhneşte! Poftele omului n'au hotar; având mult, cum n'ar aveà nimica îi pare; pe cât îi dă Dumnezeu nu se satură; având bun al său, şi la al altuia bun a-l cuprinde cască, şi aşà lăcomind la al altuia, soseşte de perde pe al său!» [2]

Şi apoi încă n'am fost noi toţi legănaţi din pruncie cu acele strofe primăvăroase, în care ni s'a spus cum omul poate să guste, sub poalele glorioşilor noştri Carpaţi, toate bunătăţile vieţei ticnite? Obosit, desgustat de deşertăciunile, de vicleşugurile, de zavistiile lumeşti, cari l-au făcut pentru un timp

---

rons *Orczy, F. Podmaniczky, B. Wenckheim* et *G. Szolheck*, trad. par J. A. Durringet et A. Schwiedland». Pest. gr. fol. cu 25 stampe colorate.

[1] *Horatii* «Carmin». II. X. v. 5—8:

«Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sorditus tecti, caret invidenda
Sobris aula».

— «Cel ce se mulţumeşte cu preţuita mediocritate, rămâne şi ferit de ruşinea unei locuinţe ticăloase, şi apărat cu înţelepciune de a râvni la palate».

[2] Aceste cuvinte, *Miron Costin*, în «Letopisiţul» său, le aplică la Domni şi la Impăraţi. — «Cronicele României» a doua ediţ. de *M. Kogălniceanu*, Bucureşti, 1872, vol. I, p. 304.

să-şi oropsească chiar şi *citera* favorită, — scumpa moştenire dela glorioşii părinţi, — poetul român îşi aduce cu drag aminte de dulcea viaţă dela ţară, de liniştitele privelişti ale câmpului, de învietoarele plăceri ale vânătoarei, şi atunci, în versuri limpezi şi lin legănate el ne descrie traiul paşnic şi fericit pe care noi, nesocotiţii, îl jertfim pe toată ziua sgomotoaselor amăgiri ale vieţei de oraş.

Ascultă-l şi acuma, amice, cât de dulce şopteşte, în vechea sa limbă :

Se întinde o câmpie
Pe sub poale de Carpaţi,
Câmp deschis de vitejie
La Românii lăudaţi.

Surpături sunt de o parte
D'un oraş ce a domnit;
O gârliţă 'ncoaci desparte
Un câmp foarte 'nveselit.

Acolo am eu căscioara
Pe un vârf de delişor;
Curge 'n vale o apşoară
Murmurând încetişor.

Impotrivă smălţuite
Dealuri altele se văd,
Şi 'n vălcele 'nflorite
Mieii pasc, alerg şi şed.

Lăsând ale lumei mare
Cinşti, nădejdi şi fumuri seci
Amăgiri cu 'ncredinţare,
Vrăjmaşi calzi, prieteni reci.

Acolo cu sănătate,
Cu odihna însoţit,
Toat' a vieţei bunătate
Dobândeam eu înmulţit;

Când la vie, la grădină,
Când la câmp de multe ori
Cu o muncă prea puţină,
Pildă dam la muncitori;

Când cu mreji amăgitoare
Vii prindeam pasări în sbor,
Când prin ţevi fulgerătoare
Cu plumbi le-asvârleam omor;

Când eu câinii prin pădure,
Vulpe, iepure fricos,
Lupul nărăvit să fure,
Îl răneam mai cu prisos[1].

Astfel cântà «citera împăcată» a poetului nostru, la începutul acestui secol, de pe malurile târgoviştene ale Dâmboviţei, căutând şi el plăcerea lui acolo unde o arăţi astăzi tu, acolo unde o aflase un alt amabil filosof şi graţios versificator francez, nobil marchiz, de-asupra căruia furtunoasa revoluţiune dela 1793 trecù ca prin minune fără ca să-l atingă. Saint-Lambert[2], în poema sa didactică asupra *Timpurilor anului*, a descris în cântul al treilea, consacrat toamnei, vânătoarea falnică şi sgomotoasă de cerbi, cu tot alaiul ei de ogari, de vânători călări şi de sunători de fanfare; dar el, ca iubitor al tainicelor şi liniştitelor plăceri, şi-a păstrat sieşi un rol în vânătoarea cea singuratică cu prepelicarul, pe care o schiţează în următoarele câteva versuri armonioase şi plăcute:

Tantôt dans le taillis je vais, au point du jour,
Du lièvre ou du chevreuil attendre le retour;
Et tantôt, parcourant les buissons des campagnes,
Je cherche la perdrix qu'appellent ses compagnes,
Mon chien bondit, s'écarte et suit avec ardeur
L'oiseau dont les zéphyrs vont lui porter l'odeur;

---

[1] Colecţie din poeziile d-lui marelui logofăt *I. Văcărescu*. Bucureşti, 1848. «O zi şi o noapte de Primăvară la Văcăreşti, sau Primăvara amorului», strofa 24 şi următoarele.

[2] *Marchizul de Saint-Lambert*, născut în Lorena la 1717, a murit la Paris la 1803; el a fost membru al Academiei franceze şi a trăit în tot timpul Revoluţiunei la Eaubonnes lângă Montmorency; a compus mai multe scrieri poetice şi filosofice. Poema lui, «Les Saisons», a apărut în anul 1765.

Il l'approche, il le voit ; transporté mais docile,
Il me regarde alors et demeure immobile :
J'avance, l'oiseau part ; le plomb que l'œil conduit
Le frappe dans les aires au moment qu'il s'enfuit ;
Il tourne, en expirant, sur ses ailes tremblantes,
Et le chaume est jonché de ses plumes sanglantes [1].

Sper, amice, că acum cel puţin, după ce lăudai, poate cu ceva prisos, alexandrinele curat ţesălate şi frumos dichisite ale unui poet om de treabă, şi astfel mă rostii chiar în versuri, copiate dela dânsul, asupra plăcerilor vânătoarei cu prepelicarul, acum, zic, sper că-ţi voiu fi brodit gustul, îţi voiu fi intrat cu totul în plac că deocamdată mă pot răsfăţă plutind pe deplin în apele tale.

Dar aci trebue să mărturisesc că de când sunt eu n'am câine de vânătoare şi nici n'am vânat cu vreun câine de împrumut; astfel încât dela mine însumi, adică din creerii şi din inima mea n'ai să aştepţi nimic întru lauda acestui fel de plăcere. — «Atâta pagubă!» vei zice fără îndoială, şi vei aveà dreptate, căci, în aşà prilejire, în loc de a spune dela mine, în loc de a îmbăierà cu anevoinţă eu însumi descrieri rău nimerite şi cugetări prost îndrugate, mă văz silit a cere dela alţii să-mi arate şi mie cum se poate aprinde închipuirea omului din vânătoarea ta favorită, şi cum condeiul şi pensula au isbutit a ne destăinuì farmecul ei.

In zadar însă caut în domeniul artelor, imagini de acest fel care să mă fi oprit în loc de mirare şi să-mi fi strecurat în suflet acea plăcere, acel fior de mulţumire ce resimte cu-

---

1 «Câteodată, la revărsatul zorilor, mă duc în pădure ca să aştept întoarcerea iepurelui sau a căprioarei ; şi alte dăţi, străbătând bălăriile de pe câmpie, caut potârnichea pe care o chiamă soţiile ei. Câinele meu saltă, se dă în lături, şi urmăreşte cu înfocare pasărea al cărui miros i l-a adus vântul. El se apropie de dânsa, o vede ; aprins, dar ascultător, el atunci se uită la mine şi stă nemişcat. Eu înaintez, pasărea se scoală ; plumbul îndreptat la ochiul meu, o loveşte prin aer în momentul când ea sboară. Murind, ea se răstoarnă pe aripele-i tremurânde şi iarba îngălbenită se umple de penele ei sângerate».

getul şi inima când o idee sau o simţire adânc încărcată, le este transmisă printr'o operă de artă, cenceputǎ cu putere şi realizată cu talent. Nu tăgăduiesc că asemenea opere trebuie să existe prin mulţimea de picturi, reprezentând scene din vânătoarea cu prepelicarul, care pe tot anul înavuţesc colecţiunile de tabeluri şi albumele amatorilor din lumea întreagă; dar mintea mea poznaşă nu mă lasă deocamdată să mă gândesc la altele decât la păcăliturile prin care Philipon, Cham, Bertall, Daumier şi tot veselul taraf al spornicilor caricaturişti dela *Charivari*, dela *Journal pour rire*, dela *Monde illustré* şi dela alte atâtea foi glumeţe, ilustrează în fiecare toamnă, la deschiderea vânătoarii, pe bieţii burghezi parizieni, negustori cinstiţi ca şi Burtă-Verde, Gură-Cască, Ton-patera şi alţi nevinovaţi *ipochimeni* dela noi.

Pare că văz colo, pe un biet vânător, bondoc şi pântecos, bălăcind ca vai de dânsul, pe ploaie şi pe sloată, într'o luncă noroiasă, cu pământ clisos de-o schioapă pe încălţăminte şi trecându-l mii de năduşeli ca să poarte în geanta îmbăierată de gâtu-i gheboşat, nu iepuri şi potârnichi ucise cu grămada, ci chiar pe odorul său de prepelicar, căruia — a ostenit, se vede, de atâtea umblete pe jos, — ce i s'a părut? că, decât a *stà* vânatul, mai bine i-ar venì să *steà* să se odihnească în mijlocul mocirlei, pare c'ar fi chiar şi la vatra cuinii de acasă.

Apoi mai uite şi altul, slab şi costeliv ca un cal de brac, cu ochelarii pe nas, cu gura căscată, descărcându-şi puşca, meargă unde o merge! în cocheta becaţină ce se zăreà pe malul bălţei: — «Aport!» strigă el cu îngânfare prepelicarului şi acesta se întoarce, cam pe două cărări, cu o broască răscăcărată în bot, pe când pasărea fuge, leşinând de râs în sboru-i capriţios.

Tot fabula cea veche:

> Parturient montes, nascetur ridiculus mus [1].

Spune într'adevăr dacă nu sunt mulţi vânători, mari şi

---

[1] *Horatii*, Ars poetica. v. 131: «Munţii în lăuzie nasc un şoricel de râs».

mărunţi, cari ar puteà cu tot dreptul să ià această poetică antiteză ca deviză nemințită a vredniciei lor vânătoreşti?

Din norocire, tu nici gros nu eşti, nici ochelari nu porţi, prin urmare n'ai să te sbârleşti, bănuind că în vorbele mele joacă ursul prin vecini. Dar nu se ştie în ce mâini pot să pice aceste foi sburătoare, *habent sua fata libelli*[1] şi ca să rămâi în bună pace cu toţi vânătorii, chiar şi cu aceia cărora le place numai vânătoarea singuratică prin crânguri şi pe mirişti, lasă-mă să-ţi aduc aminte despre o carte pe care am citit-o şi o recitesc adesea, eu, carele nu sunt vânător, cu o nespusă plăcere.

Se vede că Ruşii de când au început a compune opere literare, au arătat un fel de predilecţiune pentru scrierile vânătoreşti, mai ales când aceste le dau ocaziune de a desfăşurà sub pana lor priveliştile naturei, pe care tot vânătorul se învaţă a o iubì.

Cunosc numai din spuse cartea lui Aksakof, care mi se pare că, sub titlul de Записки охотника, *Scrisele unui vânător,* a împrospătat şi a desvoltat cu un talent admirabil şi de tot original în sălbăticia sa, acel tabel al stepei din Rusia meridională, pe care eu am început, mai adineauri să-l jumulesc ca să-mi dreg şi să-mi împodobesc cu strălucitoarele lui pene păuneşti, ceeace spusese despre Bărăganul nostru condeiul meu cel smead, molatic, searbăd şi spălăcit[2].

---

[1] *Terentianus Maurus,* De Litteris. Syllabis, Pedibus et Metris, poemă didactică coprinsă în «Grammaticæ latinæ auctores antiqui, edit. II, Putsh, «Hanovræ 1605. p. 2383. et. sq. — «Au şi cărţile soarta lor».

[2] Am vorbit despre Aksakof după aprecierile d-lui Hăsdeu. Poate că făceam mai bine a-l trece cu vederea, precum aş fi făcut poate şi mai bine să nu mai fi pomenit, în această epistolă, nici despre Gogoli, nici despre orice alt scriitor rus. La noi acum, când vorbeşte cineva despre slavoni, fie în materie de literatură, filologie, de istorie şi mai ales de agricultură, apoi îl ieà lumea la ochi, şi-şi aprinde paie în cap. Se găsesc chiar unii mai radicali, mai purişti, mai români decât toată «sementia romanesca», decât toată «terrina romanesca», ba şi decât toţi «boii româneşti», cari-l isbesc şi cu câte «una mostra de critica» de-i răsună creerii. Sper însă că eu unul am să rămâi nevătămat, deşi un

Ca şi Aksakof, Ivan Turgenief a scris un şir de istorioare sau povestiri vânătoreşti, Расказы охотника, ale căror scene se petrec când într'una din acele bătrâne păduri de mesteacăni, de brazi şi de anini, ce cresc sub cerul înorat al Rusiei, pline de sitari, de cocoşi sălbatici şi de ierunci, când într'un sohat fără margini unde, printre copitele sglobiilor mânji ce pasc în erghelii, se strecoară pitpalacul limbăreţ, când pe un heleşteu cu zăgaz de taraci, din trestiile stufoase ale căruia se înalţă în aer plotoane colţurate de raţe sălbatice.

«Aidem la Lgov!» — îi spune într'o zi tovarăşul său de vânătoare, Iermalai, curat tip de ţăran крѣпостной muscal, plin de frica Ţarului, a Stăpânului şi a lui Dumnezeu, dar priceput şi meşteşugariţ la vreme de nevoie: — «Aidem la Lgov; acolo o să împuşti *batiuşca*, raţe cât vei binevoì să îţi placă»; şi cu toate că raţa sălbatică n'are nici un preţ în ochii unui adevărat vânător...[1]

Acum înţeleg, amice, pentru ce tu n'ai vorbit în cartea ta despre aceste sburătoare care însă din punctul de vedere al

---

amic citind epistola mea în manuscris, m'a ameninţat că are să se supere pe mine autorul comediei «Revizorul general», care s'a jucat iarna trecută pe teatrul naţional din Bucureşti. Această ameninţare eu însă am privit-o ca un ce cu totul imposibil, căci amabilul şi spirituosul autor ştie bine cât am stăruit eu pentruca comedia d-sale să se joace precum o scrisese şi apoi oricine poate vedeà în făşioarele «Revistei Contimporane» de estimp, unde această comedie se tipăreşte, cum că numele lui N. Gogoli figurează în fruntea imitaţiunii române. Nu aci dar şi-ar aveà locul vreo imputare de a se tăinuì cumva numele autorului original. Dar să închipuim că ar ajunge pricina la adică, oare atunci l'ar tăià capul pe d-l Petre Grădişteanu, d-nealui carele de când este n'a «manatu boi româneşti, înjugati cu jugul romanesc, la aratru românesc, cu stremurare românească, etc., etc., etc.», s'ar pricepe oare d-nealui ca să ne toarne «una mostra?...» Non licet omnibus adire Corinthum!

[1] Aşà începe una din povestirile lui Turghenief, care, toate, coprind câte o mică scenă de obiceiuri ale câmpenilor Rusiei, fie boiernaşi, de ţară «odnodvortzî, fie neguţători, «kupţi» fie robi ţărani, «krepostnîi», precum erau sătenii până acum vreo zece ani. Ruşii, în limba lor, foarte ceremonioasă şi dulceagă. dau numirea de «tată tătucă (batiuşca)», mai marilor, dela împărat până la pârcălab.

ornitologiei naţionale nu sunt tot aşà de vrednice de nesocotit, de vreme ce este un vânător din cei de frunte dela noi pentru care Petrache, preparatorul dela muzeu, a împăiat peste treizeci soiuri felurite de raţe sălbatice, împuşcate toate pe bălţile dela Greaca şi Căldăruşani, pe eleşteele dela Obileşti, dela Coconi şi prin alte locuri tot vecine. Ar fi interesant de a culege numirile poporane ale acestor specii de raţe, chiar dacă uneori ele nu ar ţine seamă de bunacuviinţă a saloanelor; apoi ar trebui confruntate cu cele despre care vorbesc naturaliştii sau cel puţin cu cele zugrăvite în cartea lui Chenu, *L'Ornithologie du chasseur*. Iată un supliment pentru a doua ediţiune a *Manualului* tău!

Poate că atunci, vorbind cu osebită laudă despre adaosele ce vei fi făcut operei tale, după ale mele povăţuiri, voi sfârşi cu istoria lui Iermalai, carele p'aci, p'aci erà să se înece în balta dela Lgov, împuşcând raţe ca un păcătos; iar deocamdată mă mărginesc a spune, în trei cuvinte, că descripţiunile lui Turgenief sunt curate tabeluri eşite dintr'un penel de meşter:

Ut pictura poesis![1]

De câteori, citindu-le, mi s'a părut că-mi trece pe dinaintea ochilor una din acele simple privelişti ale naturei, în care pictorul olandez Ruysdael a ştiut să răspândească o umbră de melancolie care pătrunde aşà de adânc în inimă! Pe povârnişul unei păduri a cărei verdeaţă începe a se păli de suflările toamnei, se deschide un drum nisipos ce se pierde în zarea întunecată a depărtării, sub nori posomorâţi; vântul bate şi apleacă crăcile pe jumătate goale; pământul e presărat cu frunze uscate, ce par a se rostogoli fâşiind dealungul căii. Un biet drumeţ cu o sarcină de nuiele la spinare, suie cu greu dealul, urmat de trei câini. Atât şi nimic mai mult![2]

---

[1] *Horatii,* Ars poetica, v. 361: «Ca pictura şi poezia!»

[2] *Iacob Ruysdael* (1363–1681), născut în Harlem, a zugrăvit numai peisage în care alţii, şi mai cu seamă Wouwerman şi Berghem, au adăogit uneori persoane şi animale. Tabelul de care vorbim se află la Luvru (Le

Dar chiar şi în umbletul apăsat al călătorului se simte tainica întristare a firei; dintr'însul şi din toate se resfiră peste tot tabelul acel farmec duios în care inima omenească cu plăcere se afundă, când uneori fugim obosiţi de lume şi rămânem, singuratici şi neturburaţi în mijlocul nesimţitoarei sălbătăcimi.

Fi-va oare şi aceasta, una din simţirile în care îşi găsesc a lor mulţumire vânătorii izolaţi? De este aşa, apoi a trăi câteva ore cel puţin numai cu sine şi departe de ochii acelora cari în lume îţi urmăresc gândurile şi mişcările, sau cu grije sau cu ură; a se simţi singur, fiinţă cugetătoare, în faţa unei firi întregi fără de simţiri şi a-şi pune toate silinţele spre a o supune la a sa voinţă; iată negreşit o nobilă ispită pentru mândria omenească, şi dacă dânsa ajunge a se însuşi în trudele singuraticei vânători, apoi neapărat acea vânătoare este o mândră, o nobilă patimă.

Aimer, boire et chasser, voilà la vie humaine
Chez les fils du Tyrol! — peuple héroïque et fier!
Montagnard comme l'aigle et libre comme l'air!

. . . .

Ce n'est pas son métier de trainer la charrue;
Il couche sur la neige, il soupe quand il tue;
Il vit dans l'air du ciel, qui n'appartient qu'à Dieu.
L'air du ciel! l'air de tous! vierge comme le feu!

. . . .

Tu n'as rien, toi, Tyrol, ni temples, ni richesse,
Ni poètes, ni dieux; — tu n'as rien, chasseresse!
Mais l'amour de ton cœur s'appelle d'un beau nom:
La liberté! [1]

---

buisson, no. 471), unde l-am admirat adesea, precum şi altele la Paris, la St.-Petersburg, la Dresda. Aci e şi peisagiul lui Ruysdael care poartă numirea de «Vânătoarea», cu figuri lucrate de Vander Velde.

[1] *Alfred de Musset,* La coupe et les lèvres: Invocation:

A iubi, a beà şi a vânà, iată viaţa omului
La fiii Tirolului! — popor eroic şi mândru,
Munteni ca aquila şi liberi ca aerul!

Aşà cântă poetul viaţa unui popor de vânători, care în singurătăţile muntoase ale Alpilor, trăieşte de secoli pândind vulturul şi căpriţa pe piscuri fără urme. Arta chiar l-a identificat cu ideea vânătoriei şi cine poate spune că n'a văzut adesea tabeluri în care, pe o pajişte înverzită cu brazi uriaşi, trec Tirolezi cu pălăriile lor ţuguiete şi împodobite cu pene de păun, purtând puşca pe ai lor umeri, iar pe stânci albicioase ce se pierd în văzduh, s'arată sfiaţă capra neagră cu cornițele-i crescute în formă de cârlig. Există mai ales în Germania meridională, în Bavaria şi în Austria, printre Şvabi şi Stirieni, o şcoală întreagă de pictori cari reproduc neîncetat asemenea scene; dar trebuie să şi spunem că magnetul lor pitoresc s'a cam trezit, chiar prin spornica lor înmulţire. Vorba francezului:

Faut du Tyrol; mais pas trop n'en faut![1]

sau ca să fim mai clasici şi să aplicăm artelor axiome de o natură mai filozofică, mai poetică, mai estetică, să amintim regula pe care s'a întemeiat mult cumpătata cultură a poporului elen şi pe care Pindar, printre alţi mulţi poeţi şi prozatori greci, a exprimat-o într'astfel:

Χρὴ δὲ κάτ' αυτὸν αἰεὶ παντὸς ὁρᾶν μέτρον[2]

Ce bine ar fi fost, — nu este aşà amice? — să-mi fi adus eu mai de mult aminte de o aşà înţeleaptă învăţătură! Ai fi

---

Nu e treaba lui de a mânà plugul.
El doarme pe zăpadă; mănâncă dacă ucide;
El trăieşte în aerul cerului, care e numai al lui D-zeu.
Aerul cerului? *aerul tuturor! feciorelnic ca şi focul!*

Tu, Tirol, tu n'ai nimic, nici temple, nici avuţii,
Nici poeţi, nici zei! — nu, n'ai nimic, ţară de vânători!
Dar amorul inimei tale poartă un falnic nume:
Libertatea!

[1] «Bun e şi Tirolul; dar iar prea mult nu trebuie».

[2] *Pindari,* Pythia. II, v. 34: «Trebuie ca în toate şi în totdeauna omul să caute dreapta măsură».

scăpat mai ieftin şi ţi-aş fi cruţat multe din rătăcirile netrebnice, din cărările înfundate, din cotiturile zadarnice, din urmele pierdute, din *minciunile* vrednice de cel mai îndărătnic vulpoi, prin care te mân fără de milă, de când ai avut păcatul să iei aceste foi în mână.

Să voiu eu însumi a rezumà acuma câte am spus până aci zău, nu ştiu de aş puteà. Măcar în privinţa artelor vânătoreşti, s'ar cuvenì însă să-mi adun în mănuchi notiţele risipite aci ca aşchiile şi ca surcelele ce se împrăştie fără folos când, cu o teslă rău mânuită, o calfă de dulgher stângaci ciopârteşte bârna care eşise mândră şi temeinică din pădurile, unde sub paza Domnului ea a crescut în largul ei.

Dar cum? Să mai vorbesc iarăşi despre plastica vânătorească a anticilor, cu idealul lor întrupat în statua Dianei vânătoriţe, cu expresivele lor baso-relievuri cinegetice de pe arcul lui Constantin, cu picturile lor curioase din mormântul Nasonilor? Să ne mai întoarcem la vânătorile concertante ale Sasanizilor din muntele Bisutun? Ş'apoi d'acolo să răsărim tocmai în fundul Europei, ca să scotocim în peşterile Dordonei, siluete de fiare antidiluviane zgâriate de Samoiezii Franţei? Şi acì să-mi găsesc beleaua cu Galii, vânătorii cei vestiţi, pe cari eu am uitat să-i pomenesc, şi pe dânşii, şi pe câinii lor aşà mult lăudaţi de toată antichitatea, şi mai ales pe zeul lor *Cernunos*, a cărui căpăţână, frumos împodobită cu o minunată pereche de năprasnice coarne de cerb, s'a descoperit la 1711, chiar în temeliile catedralei din Paris şi şeade acum în rând cu zeii pe un altar păgânesc, expusă la privirile şi la răsgândirile tuturor oneştilor consorţi parizieni cari se preumblă curioşi prin instructiva grădină a Muzeului dela ospelul Cluny? [1].

---

[1] Catalogul Muzeului, No. 3. «Un altar cu patru feţe, sculptate cu câte un bust de zeitate fiecare». Această figură este gravată în *P. Lacroix*. «Les arts au Moyen âge et à l'époque de la Renaissance» (Paris, 1869) pag. 353. — Dacă Galo-Romanii aveau pe zeul cornorat «Cernunos», Daco-Romanii au avut şi ei un «Joue Cerneanu» (Jovis Cerneni), despre care se face vorbă într'una din tablele cerate, descoperite la 1790 in Abrudul

Să trecem, să trecem înainte, uitând miniaturile scălâmbate şi ticluite de prin cărţile didactice ale secolului de mijloc; să nu ne oprim nici la gravorul Albert Dürer, nici la sculptorul Jean Goujon, cari fiecare au creat în treacăt câte o splendidă emblemă a vânătoriei, unul în spiritul mistic al Germaniei, celalt după ideile elegante şi răsfăţate ale Francezilor.

Ajunşi la timpul Renaşterei, să mai salutăm încăodată, dar de departe, pe marele Rubens, care a zugrăvit luptele dramatice între fiare şi oameni, iar nu vânători după cum le cerem noi. Amicul său însă, Snyders, îndată ne va împăcà prezentându-ne pe dobitoacele codrilor, turbate şi îngrozite de goana vânătorilor. Wouwerman ne va abate un moment dela trudele vânătoriei spre a ne desfătà cu plăcerile ei câmpeneşti şi galante. Dar apoi pictorii francezi din gloriosul secol al Ludovicilor, Desportes şi Oudry, artişti pătrunzători şi dibaci în studiul naturei, însă cumpătaţi în pornirile ei cu tot aparatul pompos al regeştilor petreceri, ne vor strămutà din nou în pădurile cu vânat şi în mijlocul haitelor de câini. La dânşii încolţeşte sub penel figura corectă şi deşteaptă a prepelicarului.

Neamţul Ridinger, păstrând şi inventoriind pe deoparte tradiţiunile oficiale ale artei din secolii trecuţi, se alătură pe de alta şi mai mult, în naivitatea sa germanică, de sălbăticia naturei.

Cu secolul nostru apărù Sir Landseer şi Horace Vernet. Inzestraţi amândoi cu talente de frunte, unul deschide orizontul dramatic al vânătorilor de cerbi din munţii neguroşi ai Scoţiei; celalt recheamă, cu mai mult instinct vânătoresc decât Rubens, priveliştea animată a periculoaselor vânători din pustiile prigorite ale Africei.

Transilvaniei, şi publicate mai întâi de *Massmann*, «Libelus aurarus» (Lipsca 1840) şi mai de curând de *R. P. Tim. Ţipariu*, în «Archivul pentru filologie şi Istorie» (Blaj, 1867), pag. 72 et sq. Nu putem şti dacă Jouele dacic aveà şi el coarne ca cel galic, dar e probabil că numele lui proveneà dela colonia Zernes sau Cerneţii de pe malul Dunării (*Massmann*, op. cit. pag. 116—118).

Operile acestuia dau naştere la o şcoală de pictori moderni, cari îşi aleg subiectele de tabeluri în vânătorile de prin tot felul de ţări străine şi depărtate de continentul nostru. Acea şcoală noi am numi-o *Şcoală de pictură vânătorească exotică.*

După Landseer, carele pe lângă cerbi a mai zugrăvit şi câini, cai, *lorzi* şi *ladiese* engleze — imitat în Franţa de Alfred Dedreux,— a răsărit o *Şcoala de pictură vânătorească a sportului.*

Apoi, pe o treaptă mai modestă a societăţii, în Englitera, în Franţa şi chiar în Germania, s'au ivit pictori cari au reprezentat serios vânătoarea cea mică, cea cu prepelicarul şi au creat astfel, — în laturi de toţi caricaturiştii din aceleaşi ţări, ce neîncetat se leagă de biata breasla vânătorilor mărunţi, — ceeace am puteà numì *Şcoala de pictură vânătorească burgheză.*

In fine Elveţia şi Tirolul, piscurile şi căpriţele, au inspirat pe numeroşi artişti cari constituesc romantica odraslă a *Şcoalei de pictură vânătorească alpestră.*

După această nomenclatură substanţială şi după această clasificaţiune sistematică a artelor vânătoreşti, cel ce va cutezà să zică că eu nu am cunoştinţe speciale în arte, nici metod în scrierile mele, îl rog să poftească dumnealui la întrecere cu mine şi să-mi spue, drept probă, cărei şcoale de pictură vânătorească atribue d-lui tabla zugrăvită de sub umbrarul cârciumei lui Kir Ioniţă Buzdrună, dela morile Ciurelului, unde trec nemţii la vânătoare, în care tablă figurează, pe un fund portocaliu, un vânător albastru trăgând cu puşcà într'un epure roşu, care ţine vesel în labe o ploscă cu vin, şi toate acestea înconjurate cu următoarea deviză, pline de dulci şi iscusite ademeniri pentru orice vânător:

дѣакѫ тє дꙋчї ла вѫнат,
Вино'нкоа сѫ зичї вікат
џѣакѫ врєї сѫ ꙟпꙋщї тꙋн,
поѹтєщє ла гинꙋ бꙋн! (Sic!)

Amice autorule, mi-aş luà acum ziua bună dela tine şi m'aş închinà ţie cu plecăciune, mulţumindu-ţi pentru momentele plăcute ce m'ai făcut să petrec, mai întâiu citindu-ţi cartea şi apoi gândindu-mă la dânsa, ca să îndrug toate aceste nevoiaşe glume, *difficiles nugæ*[1]. Dar şi aci mi-e teamă că o să te superi, socotind că am vrut să te las singur singurel, tocmai sub umbrarul lui Kir Ioniţă.

Să căutăm dar, pentru acest *ite missum est* al tovărăşiei noastre vânătoreşti, un aer mai curat, mai învietor, în care vechea noastră prietenie să se simtă mai la locul ei, unde să putem repeţì împreună versurile lui Musset pe care ni le ziceam şi acum vreo cincisprezece ani:

Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse, (?)
. . . .
D'avoir vécu trente ans comme Dieu l'a permis
Et... si jeunes encore, (!?) d'être de vieux amis[2]

Dar ca să căutăm şi să găsim acel loc dorit trebuie, amice, să te mai îngrijeşti despre un mertic de răbdare, trebue să faci din nou inimă vitează. Haidi!

Macte, nova virtute, puer; sic itur ad astra![3]

[1] *Martialis*, «Epigram.» II. 86:
«Trupe est difficiles habere nugas
Et stultus labor est ineptiarum».
«Prost lucru este când se ţine omul de glume nevoiaşe
Şi nerozească treabă sunt fleacurile».

[2] *Alfred de Musset*. Poésies nouvelles» Sonnet à Alf. T. 1838.
«Da! viaţa e un bine, şi veselia e o beţie.
E dulce lucru de a se bucurà de dânsa fără temere şi fără grije;
E dulce lucru de a serbà tot zeii din tinereţe,
. . . .
De a fi trăit treizeci de ani după cum a voit Dumnezeu
Şi... încă aşà de tineri, a fi prieteni vechi».
Prieteni, da: dar tineri...!? nu prea tocmai. Ce zici? sau vorba românului; «Vrabia puiu!»

[3] *Virgilii*, Æneid IX. v. 641: «Deşteaptă în tine o nouă virtute, băiete; astfel vom ajunge până la stele».

De a te duce drept la stele, nu prea am speranţă; dar vino cu mine până colea, în munţii Buzăului, şi poate că vei petrece pe acolo şi tu câteva minute plăcute, cum am petrecut eu, sunt acum câţiva ani, rătăcind cu ochii pe plaiuri încântătoare, iar cu auzul şi cu gândul prin fantasticele regiuni ale basmelor vânătoreşti.

X.

Pe o frumoasă zi de vară mă odihnisem câteva ore la schitul Găvanul,— o minunată înfundătură călugărească din munţi, câteva colibe şi o bisericuţă de bârne, semănate printr'o pajişte smălţuită cu flori, pe care o încinge un semicerc de înalte stânci pestriţe, ce poartă numirea foarte nimerită de Curcubeată. De acolo plecai călare ca să merg la Bisoca, sat în două chipuri interesant: mai întâiu fiindcă de sub dealul pe care el şeade, izvorăşte Peceneaga, un pârău cu nume preţios pentru etnografii ţării; al doilea pentrucă într'însul trăesc şi se prăsesc din neam în neam, cei mai frumoşi bărbaţi din tot plaiul împrejmuitor. Ca probă despre această din urmă particularitate a satului Bisoca,— particularitate pe care am putut mai târziu să o constat în toată întinderea ei,— aveam cu mine, drept călăuză dela Găvanul până acolo, un voinic Bisocean, un fel de oacheş Apolon muntenesc, carele cunoşteà ca în palmă toate cotiturile munţilor şi se mai pricepeà şi la multe altele, căci erà şi vânător şi cioban, şi cosaş, şi cântăreţ la biserică, şi cântăreţ cu cavalul, — Doamne iartă! pare-mi-se că mai meşter erà la fluer decât în strană,— ba încă ştià să spună şi basme de-ţi erà mai mare drag să-l asculţi.

Cât a ţinut calea,— vreo şease ore,— guriţa nu i-a tăcut. D'apoi nici eu nu-i dam vreme să răsufle: «Bădiţă, ce livede e asta?» — îl întrebam, trecând prin nişte guri de văi care mă îmbătau cu dulcele lor miros de fân proaspăt cosit. — «Cum se chiamă ierbile celea care par împletite şi la vârf

găitănite?» — Şi el îmi spuneà numirile tutulor florilor, ierbelor şi burienilor, arătându-mi chiar şi pe acelea care sunt bune de leac: — «Ceia este dobrişor şi cealaltă ghisdei; astă e laptele-stâncei şi astălaltă, zârnă-miţoasă; ici iată brânduşe şi colea dedeţei; apoi lobodă şi drob, vâzdroagă şi siminoc, iarba-ciutei şi piperig, pojarniţă şi sefterea» şi altele multe... Dar cine le mai ţine minte! D'aş fi stat să le însemnez pe toate, poate că îmi da şi mie Societatea Academică să lucrez, — nu, vai de mine, la *Dicţionarul* cel cu vorbe numai plivite, alese şi mai cu seamă croite de pe curată lătinie, — ci la păgubaşul de *Glosariu,* unde pricopsiţii noştri lexicografi şi scornitori de graiu nou şi pocit asvârlă ca borhot, mai bine de jumătate biata frumoasa noastră limbă românească.

Din norocire, Bisoceanul meu nu ştià nimic despre chipul cum ne batem noi joc în oraşe de ce avem mai scump rămas dela părinţi, şi el, în limba sa pe care aş da ani din viaţa-mi ca s'o pot scrie întocmai după cum el o rosteà, în acea limbă spornică, vârtoasă şi limpede a ţăranilor noştri, îmi povesteà păsurile şi plăcerile oamenilor dela munte.

Când ajunserăm pe muchia plaiului ce desparte văile despre Buzău de cele despre Râmnic, priveliştea, din veselă şi plăcută ce erà, se făcù deodată măreaţă.

In spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munţilor din Buzău, şi pe sub dânsul se rânduiau, ca trepte ale unei scări de uriaşi, plaiul Răboiului, munţii Neharniţa, ambele Muşe, Macieşul, Brezeul, Piatra-penei, Carâmbul şi multe altele mai aşezate; dar drept în faţa noastră, adăpostite sub piscurile semeţe ale Furului şi ale Steşicului, se înălţau, ca nişte pereţi suri şi măcinaţi d'alungul unei perdele de brădet, stâncele Năculelor la poalele cărora se aşterneà, întocmai ca un läicer verde şi înflorat, o poiană largă şi desfătată.

Intr'adevăr ai fi zis, ca balada păstorească, că acel picior de plaiu este întocmai o gură de raiu.

Stam şi mă uitam cu acea uimire produsă adesea în noi de priveliştile neaşteptate ce ne izbesc vederile pe unele culmi

despărţitoare de văi. Călăuzul meu carele, cum am spus, aveà sămânţă multă de vorbă, mă deşteptă din acea mirare mută: — «Aşa-i Domnule, că-s mândre *Petrele fetei* dela Năcule? Văz c'ai rămas cu ochii la ele; dar mi-te când ai ştì şi povestea lor?» — «Apoi ce mai stai, voinice?» — îi răspunsei cu grabă; — «spune-o, dacă o ştii. O să-mi ţină de urât pe drum». Şi Bisoceanul meu, carele atâta aşteptà, începù a-mi spune următorul basm, povestindu-l în al său graiu poetic şi armonios, pe care în deşert mă voiu silì eu a-l rechemà în amintirile mele:

«Basmul meu, boieri domnia-voastră (aveam cu mine pe un Neamţ care nu înţelegeà româneşte), basmul meu e cam copilăros: dar pare-mi-se că nu e tocmai fără de folos!»

Aşà fu precuvântarea lui şi, precum zice bătrânul Omer:

După a lui limbă decât mierea mai dulce curgeà viersul [1]

«In vremea de demult, pe când oamenii de pe lumea asta ştiau şi puteau mai mult decât ce pot şi ştiu cei de acum, pe când pruncul de trei zile îţi număra numai într'o clipă toate stelele de pe cer, şi vedeà cu ochişorii cum creşte iarba câmpului şi auzeà cu urechile cum sfârîie fusele când toarce păiajinul... pe vremea de atunci trăià în plaiurile Buzăului, o împărăteasă tare şi mare, pe care o chemà Doamna Neaga [2].

---

[1] Homeri Iliad. I. v. 249:

Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων 'ρέεν αὐδή.

[2] Poate că tu sau altul îmi veţi spune că Doamna Neaga, cea dela Cislău, dela Lapoş şi dela Tisău, n'a fost tocmai pe când cu Por-Impărat, de vreme ce dânsa trăià în al XVI-lea secol, şi a dăruit chiar mănăstirii Bratskii din Kiev, la anul 7107 (1600), o cruce ferecată care s'a şi reprodus în publicaţiunea rusească Воскресное Чтение în anul 4-lea (1840), pag. 436 et sq. Acestea le ştiu şi eu, ba am şi acasă o cărămidă luată din ruinile cetăţii Doamnei Neagăi, din pădurea Cislăului, care de sigur nu denotă o mai mare vechime. Dar, de unde să aştepţi dela un biet muntean din Bisoca, atâta erudiţiune în istorie şi archeologie?—Notă *ad laudes gratesque B. P. Hasdeo,* căruia datorez cunoştinţa şi desemnul crucii dela Kiew a Doamnei Neagăi.

Ea îşi aveà palatele ei tocmai colo, în codrii Cislăului, unde se văd şi astăzi, pe o măgură mare ocolită cu pâraie, temeliile de zid ale cetăţii ei, iar grădinile şi livezile în care ea se preumblà când i se făceà urât acasă, şi le aveà pe colnicele Lapoşului, unde stă şi acum puţul ei cu colac de piatră, săpat cu slove pe care, zău, nici cei mai cărturari din ziua de astăzi nu le mai pot ghicì.

Din toţi copiii câţi Dumnezeu îi dase şi-i luase înapoi la sine, Doamna Neaga rămăsese în văduvie numai cu un fecior pe care-l iubeà ca pe lumina ochilor. Erà şi drăgălaş, — bată-l fericea — puiul de împărat! Mândru ca strălucitul soarelui la amiazi, blând ca razele line şi mângăioase ale lunei, sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineţii şi înţelept ca şi întreaga tărie a cerurilor. Nu ştià maică-sa nici lumea toată cu ce să-l mai desmierde, atât era tuturor de drag şi de plăcut.

«De micuţ îl dase Doamna la carte şi când abia începuse tuleiele barbei să-i umbrească peliţa copilărească, el vorbeà pe de rost toate limbile de pe lume, ba încă înţelegeà şi graiurile tăinuite ale păsărilor şi ale fiarelor.

«Atunci Doamna, cu inima îngânată între dor şi bucurie, îi vorbì aşà: — «Fătul meu, cartea câtă a fost, ai învăţat-o toată din scoarţă până în scoarţă; acum, ca să te faci om pe deplin şi voinic cu temeiu, precum se cade unui bărbat şi mai ales unui fecior de împărat, toţi de toate părţile îmi spun că trebue să te duci lumea să o colinzi, ca să încerci şi să ispiteşti viaţa prin tine însuţi şi să afli multe şi mărunte ale lumei, care se vede că în carte nu se pot scrie. Du-te, copilul meu; mergi de vezi şi de învaţă; dar cată a nu te prea depărtà de pe aci, adu-ţi aminte, voinicelul meu, că pe câtă vreme nu te va simţì mama colea în preajma ei, grija, chinul şi mâhnirea din sânu-i nu vor lipsì».

«A doua zi, dis de dimineaţă, feciorul de împărat, mai mult vesel decât duios, îşi luă ziua bună dela Doamna, maică-sa, care se sileà, sărmana, pe cât puteà, ca să-şi stăpânească plânsul şi obida ce o înecau. Erà vesel voinicelul-

fiindcă în curţile palatului îl aşteptau ca să-l însoţească în cale o sumă de

boeri mari ai oştilor,
puterea domniilor
şi groaza duşmanilor,
toţi călări şi înarmaţi
cu săgeţi, cu buzdugane
şi la brâie cu arcane
gata-a merge după soare
să înceaptă 'n vânătoare,
după urşi şi căprioare,
după pasări gălbioare,
ce sunt bune de mâncare
şi plăcute la cântare.

«Apucară în spre miază noapte şi trecând pe Scărişoară unde-i lesne cui scoboară, luară apa Buzăului în sus tot cântând şi veselind. Răsunau dealurile şi văile şi apele râului pe unde treceà mândra ceată de voinici. Dar când sosiră la înfurcitura Bâscei, acolo unde se aşterne o poieniţă verde umbrită de plopi, de stejari şi de fagi, feciorul de împărat deodată îşi opri armăsarul în loc şi în gura mare strigă aşà către soţii săi: «Măi fraţi! vedeţi colo drept în muchia înaltă «şi pleşuvă a Penteleului; acolo am să mă duc, tot în fuga «calului. Cine poate, ţie-se după mine!» — Şi dând pinteni sprintenului fugar, ca un fulger se repezì prin valea îngustă a pârâului. Sub copita pintenogului, pietrele scăpărau, apele clocoteau, pulberea în sus se înălţà, cu norii s'amestecà, şi-apoi în jos iar cădeà, vâlceaua înegurà şi pe voinic mi-l ascundeà cu totul din vederile boierilor, cari rămăsese departe în urma lui. Trecù el ca în zbor, cu fugarul spumegat, prin valea Rozilor, pe sub muchia Paltinului, pe la gura Teghi; sărì ca un smeu pe de-asupra Curselor de piatră; îşi zărì ca prin vis chipul oglindit în apele cătrănite ale Ghenunei Dracului, şi printre brazi, printre molifzi, printre afini şi ienuperi, suì mlaca Cernatului până în vârful muntelui. Sburà calul nebun cu coama şi cu nara în vânt; iar călăreţul, cu minţile răpite

de mulţumire, sorbind cu desfătare în piept mirosul răcoros al brazilor şi al florilor, dor' că se simţeà dus ca vântul şi ca gândul peste stânci, peste verdeaţă, peste gol şi iarbă creaţă.

«Când fu la amiazul mare, fugarul stătù locului şi feciorul de împărat se trezì singur singurel chiar de-asupra Penteleului. Jur împrejur, cât cuprindeà ochiul, zărì numai creste de munţi, cari mai mari, cari mai mărunţi. Dar mai presus de tot se ridicà creştetul gol, de pe care el priveà şi vedeà jos pământul cu verdeţile cufundându-se în toate părţile, iar sus, cerul limpede şi senin, scăldat numai în raze de lumină. Soarele dogoreà drept de-asupra şi în arşiţa ameazului, pare că contenise orice adiere; nici o suflare nu se simţeà, nici un sunet, nici o mişcare.

«Stà mărmurit voinicul; — nici că mai pomenise el aşà tăcere, aşà pustiu, aşà mândreţe! — când deodată, pe sub roata aurită a soarelui, se ivì o pasăre măreaţă, un vultur negru cu aripele falnic întinse. De grabă puse voinicul mâna pe arc, îl încordă şi gata erà să răpează săgeata, când pe sus auzì vulturul croncănind în limba sa cea păsărească:

«Împărate, luminate,
nu-mi luà zilele toate;
ia-mi-le pe jumătate;
că-ţi voiu da eu nestemate,
chiar piatra zamfirului,
limpezimea cerului!»

«Feciorul de împărat destrună arcul, minunat de aşà cuvinte; iar pasărea, drept mulţămită că o iertase cu viaţă, lăsă să-i pice din cioc pe obâlciul şelii voinicelului, o piatră de zamfir mare şi frumoasă, limpede şi albastră întocmai ca seninul cerului.

«Din ceasul când căpătă această nestemată şi o puse în sân, nu mai rămase pasăre pe cer care să nu fie robită la voinţa lui. Pentru dânsul, toate sburătoarele, mândri păunaşi, sălbăticoşi cocori, bufniţe cobitoare, şoimi dârji, găinuşe moţate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupeze cu creste bălţate,

grauri pestriţi, sitari, dropii şi ierunci, toate picau ca fermecate, când eşeà el la vânătoare; iar de se preumblà numai prin codri şi prin livezi, mierlile şi privighietorile, pitulicile şi sticleţii, presurele şi sfranciocii, petroşeii şi sfredeluşii, botgroşii şi scatii, ţoii, ţintezoii şi piţigoii, toţi îl întâmpinau peste tot locul cu dulcele lor cântări; cucul îi vesteà la tot ceasul mulţi ani cu noroc, şi prigorii cu pene albastre, îl însoţiau pretutindeni, chiuind şi sburând vesel de-asupra capului său.

«Trecù o zi, trecură două, ba mai trecură şi alte nouă şi voinicelul nu se îndurà ca să se înstrăineze dela mândrele plaiuri ale Buzăului, în care el domneà acum cu voie bună peste toată firea sburătoare câtă fâlfâie sub soare. Noaptea pe la cântători, până a nu se revărsà bine de zori, el erà purces la vânătoare, şi mai adesea seara îl apucà prin păduri, ucigând şi stârpind alte păsări cobitoare ce se arătà numai prin întuneric.

«Rătăceà într'o zi pe culmea păduroasă a Istriţii, — tocmai colo jos, la curmătura dealurilor, sub care încep a se aşterne câmpiile, — când deodată, fără veste, pe la sfinţitul soarelui, se ridică din vale un vânt mare şi turbat care îndoià fagii, frângeà plopii, smulgeà ulmii şi cletenà cu urlet tot codrul şi tot muntele. Într'o clipă, norii de pretutindeni la un loc se adunară, negurile se îndesară, şi peste tot cerul se distinse un pod întunecat de fier şi de aramă, peste care treceà şi se învârteà sfântul Ilie, încurându-şi armăsarii cu tunete şi cu plesnete, şi scăpărând numai fulgere şi trăsnete de sub roatele carului său. Apoi dintr'o năprasnică detunătură, se sparse deodată podul, brăzdat de mii de săgeţi luminoase şi începù a curge pre pământ, o ploaie groaznică:

ploaie cu şiroaie
de făceà păraie:
ploaie cu băşici
de strică potici;
ploaie spumegată
'nnecà lumea toată;
ploaie de potop
făceà lumea snop.

«Când se mai potolì furtuna, feciorul de împărat cătă a se urnì din scorbora unde stătuse pitulat; dar el nu mai ştiù încotro s'apuce, aşà de tare erà, în codru, şi frunza deasă, şi noaptea întunecoasă, şi calea pietroasă; pe unde cătà urma umblată, urma erà ştearsă; pe subt atâtea frunzare căzute, toate cărările se făcuse nevăzute. Nu vedeà, nu auzià, nici în greul pământului, nici în uşurelul vântului; numai când trăgeà bine cu urechia, îi veneà din depărtare la auz, chiotul ghionoaii ce-şi ascuţeà noaptea ciocul de coaja copacilor, şi miorlăitul cucuvăilor care se chemau jalnic una pe alta prin mijlocul beznii; apoi uneori îi treceà repede pe dinaintea ochilor şi câte o umbră neagră de lăstun rătăcit, care cădeà din văzduh, cu lungele-i aripe îngreuiate de ploaie.

«Toată noaptea ar fi umblat el fără spor; dar noroc că aveà cu sine pe coteiul lui cel mai bărbat, cel mai priceput, cel mai credincios:

Miclăuş câine 'nvăţat
ştià seama la vânat;
el apucă spre colnic,
uşor, sprinten şi voinic:
tot spre vale se lăsà,
şi cărarea căutà,
botul prin iarbă vârând,
urmele tot mirosind.
Urma-i ici, urma-i coleà!
Miclăuş n'o mai perdeà,
pr'întuneric o simţià,
noaptea 'ntocmai ca ziua.

«Astfel, cu câinele călăuză bună, voinicul apucă de-alungul în jos, valea Orgoaii. Prin volbura apelor ei se rostogoleau acum cu vuiet, rădăcinile de copaci şi bolovanii de piatră, surpaţi dela munte. Şi câinele şi stăpânul umblau încet şi cu sfială pe costişul lunecos; dar când ajunseră tocmai de-asupra priorului de unde se văd, în poală, urmele unei cetăţi de Uriaşi şi brazda vladnică a Troianului, Miclăuş stătù în loc mârâind ca în preajmă de vânat. Voinicelul sticlì ochii. Flă-

căraie alburii eşeau pe acolo din pământ şi zburau d'asupra tainiţii unde stătură ascunse, atâta mare de vreme, comorile dela Pietroasa, cloşca cea vestită cu puii ei de aur; dar pe la lumina sclipitoare a văpaielor, vânătorul zări printre erburi şi petroaie, căpăţâna lungăreaţă a unui dihor carele, cu ochii răsleţi cătà drept la dânsul. Trupul şi coada, dobitocul şi le încolăcise, le făcuse ghem în faţa coteiului, cum fac dihorii când n'au loc de scăpare în vizuinile lor de sub pământ. Voinicul nostru erà gata să asvârle într'însul ghioaga lui cu ţinte poleite ca să-l prăpădească, când dihorul începù a chiţăi în limba lui de lighioană şi a zice:

«Împărate, luminate,
nu-mi luà zilele toate:
ia-mi-le pe jumătate;
că-ţi voiu da eu nestemate,
chiar piatra smarandului.
verdeaţa pământului!»

«Feciorul de împărat, aducându-şi aminte cât de bun augur îi fusese asemenea vorbe din graiul vulturului, lăsă ghioaga jos şi gonì câinele în laturi; iar lighioana, bucuroasă de a se simţì scăpată, începù să râcâie ţărâna cu labele şi scoase dinaintea voinicului o piatră de smarand, mare şi frumoasă, de străluceà verde şi rămurată ca spicul crud al grâului, ca rodul pământului.

«Atâta fu voinicului până ce ridică de jos smarandul fermecat şi-l băgă în sân; ş'apoi de atunci înnainte toate jivinile câte se tărăsc prin ţărână şi câte se ascund pe sub pământ, toate îl cunoscură pe dânsul de stăpân. Viezurii cu perii suri, lungi şi drepţi ca ţepele, şi bursucii somnoroşi, cari ies numai noaptea din vizuini; şderii pădureţi cu blana ruginie, deasă, moale şi frumos netezită, şi vidrele colţate de pe malul bălţilor; nevăistuicele cu trup prelung şi mlădios şi cu guşe albe, care se furişează printre răzoare, vânând cuiburi de păsărele, şi veveriţele şugubeţe cu coada vâlvoi, care sar zglobii pe crăcile copacilor ronţăind alune, ghindă şi scoruşe;

pinţele cu labe scurticele la piept, iar la spate cu picioroange, care când umblă se saltă ca locustele, şi căţeii pământului, — de le zice şi suiţe, — cari scot capul la amiazi din găuri ca să latre la soare; apoi mişunii cei cu gropanele pline de grâne şi şobolanii din smârcuri; toate lighioanele până şi cârtiţele orbeţe şi aricii ghimpoşi, ba chiar şerpii, guşterii şi şopârlele, toate i se arătau lui în cale, sau ca să-l slujească la vreo trebuinţă, sau ca să piară de mâna lui, când aveà plăcere de vânat. Cu dânsul vulpile îşi cheltuiau de pomană viclenia minţii şi iuţeala piciorului, căci de fiecare minciună a vulpei, el aflà prea lesne mijloace o mie ca să-i vie de hac. Apoi şi cu ursul cel mai sălbatic, el îşi făceà jucărie; fără secure, fără cuţit, el intrà semeţ în vizuina lui, se luà cu dânşii la luptă dreaptă şi în totdeauna ursul cădeà mort la pământ.

«Astfel prin văzduh, astfel pe sub pământ, el erà mai mare; de aceea şi traiul lui erà acum şi mai mult pornit pe vânătoare.

«Când feciorul de împărat treceà pe dealul Balaurului, d'a stânga Slănicului, lighioana cea înfricoşată, cu o falcă în cer şi cu alta în pământ,

Şerpoaica cu solzii verzi,
— să n'o vezi, să n'o visezi! —

de grabă se zvârcoleà, se pitulà şi se afundà până la gurile iadului, ca să nu o vază viteazul vânător, să nu-i reteze cu paloşul şapte capete şi să nu-i stingă şapte suflete. Oricât de mult se sileà dânsul ca să-i apuce înainte, iazma iadului prididea cu fuga şi voinicul rămâneà mereu să-şi scoată necazul pe pasările cerului şi lighioanele pământului. Da zi peste zi şi nu puteà nimeri.

«Aşà mai păţi într'o noapte; şi a doua zi, de ciudă şi de mânie, se porni de pe dealul Balaurului în jos, când abia se miji de ziuă şi ajunse de odată cu zorile, când se deschideau florile, la valea stearpă şi pustie a pâclelor de glod.

«Dacă nu ştiţi şi n'aţi văzut, să vă spui eu că acolo şi-a

aşezat Necuratul cazanele cu catran şi cu smoală colcotită: pe sub pământ gâlgâie şi fierbe glodul noroios, mai rece decât ghiaţa, mai negru decât ceaţa; apoi pe guri căscate prin tot ocolul acelei văi fără de scursoare, ţâşneşte tina în sus, când de o şchioapă, când de o palmă, când de un stânjen şi mai mult; la fiecare gură împrejur s'a durat muşuroi, şi balele cătrănite pe care Ugică-l toaca le scuipă din văgăune se scurg năclăite de-alungul moviliţelor, se adună în nomol, se usucă de vânt, se crapă de soare şi aştern tot fundul văii cu o humă sură şi jilavă, pe care nu se prinde, Doamne fereşte! nici troscot, nici ciulini.

«Când de pe culmea vecină, feciorul de împărat făcù ochii roată de-asupra văii urgisite, el văzù o biată căprioară rătăcită, călcând cu sfială prin nomolul uricios al mocirlei; mai departe, o fiară sălbatică, un râs, stà stârcit la pândă; părul de pe dânsul lung şi subţire, alb şi cu pete negre, se sbârlise în sus; urechile-i ţuguiete cu pămătufuri de peri negri la vârf, se ridicase drepte, şi ochii lui, vii şi pătrunzători ca ochii de femee, scăpărau scântei. Numai în două trei sărituri de pisică, el ajunse căprioara, se agăţă de pieptul ei, îşi înfipse dinţii în beregată şi se gătea să-i sugă cu desfătare sângele din vine, când voinicul învârtì repede praştia ca să o isbească în fiară. Dar ochii râsului care văd şi în miezul pietrelor, zăriră ce i se gătea; el se smulse dela pieptul căprioarei şi incepù să latre în limba lui de fiară.

«Împărate, luminate,
nu-mi luà zilele toate;
ia-mi-le pe jumătate,
că-ţi voiu da eu nestemate,
chiar piatra rubinului,
clocotirea sângelui!»

«Şi acum, pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viaţa râsului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului; el strânse praştia pe mână, iar fiara, veselă şi mulţumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei o

piatră de rubin, mare şi frumoasă, roşie şi vie, mai roşie decât fraga muntelui, mai vie decât para focului şi întocmai ca sângele voinicului.

«Când o luă voinicul în mână şi o băgă în sân, pare că îi mai crescù de o şchioapă inima într'însul. De acì înainte toată firea cu suflare erà prada lui. Toate fiarele pe care iuţeala sângelui le împinge în fuga lor, a se aşterne pământului ca iarba câmpului la suflarea vântului, toate cele care trăesc din vărsarea sângelui, toate câte din sânge o şi pierd, toate se supuseră şi ele la voinţele voinicului, ca pasările cerului, ca lighioànele pământului.

«Dinaintea unui aşà minunat vânător,

cerbii dela munte
plecau a lor frunte,
mistreţii colţaţi
cădeau împuşcaţi,
capra săltăreaţă
nu scăpà cu viaţă,
lupii din pădure
picau sub secure,
iepurii fricoşi...»

Cam pe acì ajunse cu povestea Bisoceanul meu, când deodată auzirăm la spatele nostru, o detunătură de puşcă urmată de un *Donner-Wetter-Saperment!* exprimat cu o energie de adevărat granadir kesaro-krăiesc. Ne întoarserăm iute ochii îndărăt; dar nu mai erà nimeni; tovarăşul meu, neamţul, se făcuse nevăzut.

— «Sărăcuţ de maica mea!» — strigă din băierile inimei Bisoceanul, — s'a răpus domnul *Ininger.* — (Acest fel găsise el cu cale ca să localizeze titlul de inginer al tovarăşului meu).

Alergarăm de grabă la locul de unde venise zgomotul şi, subt o tufă găsirăm pe neamţ răsturnat pe spate, dând din mâini şi din picioare ca să se scoale; alături erà puşca lui din a cărei ţeavă eşeà încă fum; puţin mai departe se tăvăleà o păsărică printre fulgii ei risipiţi pe iarbă. Calul, de pe care căzuse inginerul, se zăreà departe în vale; cu şeaua pe dân-

sul, el apucase vesel şi în goana mare, drumul casei, lăsând călăreţului libera facultate, sau de a rămâne unde căzuse, sau de a-şi urmà calea cu orice alt mijloc de locomoţiune.

— «Bine, prietene, — zisei în sfârşit eu păţitului, după ce constatarăm că nu se află în nicio primejdie, — «fă-mă să înţeleg mai întâiu cum ai căzut de pe cal?... Apoi pentruce ai tras cu puşca?... Insfârşit pentruce te-ai depărtat de noi?» — La toate aceste întrebări, el nu aveà alt răspuns decât: «Asta, zău, nu ştiu!»

Călăuzul nostru nu erà mai puţin curios decât mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile, dar el cel puţin găseà însuşi pentru toate, câte un cuvânt de răspuns şi de mângâiere.

— «Lasă, domnule; nu e nimica, că ai căzut pe spate şi te-ai rezimat în coate. Rău erà dacă cădeai pe brânci, că puteai nasul să ţi-l frângi».

Căutând apoi prin iarbă, el dete peste păsărica rănită şi jumulită, care, sărmana, se svârcoleà ca vai de ea; erà o biată ciocârlie. Bisoceanul luând-o în mână, cunoscù îndată că erà ucisă, nu de alice, ci de ciocul gaiţei: — «Cu bună seamă, domnule, dumneata ai vrut să tragi în pasărea răpitoare şi nu vei fi nemerit-o; dar lasă că nu e nici o pagubă; vânatul cel bun tot al domniei tale a rămas. Vorba românului: «nu e pentru cine se găteşte, ci pentru cine se nemereşte».

Dar neamţul se apără că el n'a tras de fel cu puşca, că puşca s'a tras singură şi că, din aceea, calul speriindu-se, a sărit şi l-a trântit jos, unde l-a şi lăsat fără ruşine nici păcat.

— «Lasă domnule, că şi aşà e bine!» —ziceà Bisoceanul. «Dumneata tot nu rămâi păgubaş, că, şi dacă n'ai dat în vânat, vânatul ţi-a picat din cer jumulit gata. Şi apoi despre căzătură, să n'aibi vreo mâhniciune, că pământul nostru românesc e bun de obrânteală:

Cine cade pe el jos
Se scoală mai sănătos.

Şi'într'adevăr, domnul *ininger* se ridicase teafăr şi fără vă-

Ibănésa, care pórtă numele de *Silişte*, unde se ḑice că a fost oraş vechĭu; pe acel loc s'aŭ descoperit, la anul 1842, duoĕ pistóle de formă primitivă, care s'aŭ luat de către posesorul Vasile Urḑică.

În aceĭaş comună se află âncŏ nisce gropĭ, care sunt aşa de vechĭ încât, când se întêmplă a se cufunda vre-una, se găsesce pe jumĕtate plină cu cóje de seminţe de meĭ (mălaĭu). Se crede că acele gropĭ sunt ascunḑĕtorĭ de proviziunĭ din vremile Tătarilor. Înfine în centrul comuneĭ se află duoĕ fôntânĭ fórte vechĭ; ambele sunt situate lûngă rîul Ibănésa. La cea despre rĕsărit s'a găsit o cruce naltă ca de un stat de om şi care purta inscripţiunea *Haivas* (?)

Plasa Prutuluĭ-de-jos. **Crasnaleŭca.** — În comuna Crasnaleŭca, situată pe malul Prutuluĭ, sunt treĭ cătune. Spre nord e Miculinţiĭ; în faça satuluĭ actual se află o insulă, la un loc, unde Prutul forméză un cot numit cotul Pereriţeĭ; într'însa se vĕdŭ ruinele uneĭ bisericĭ de pétră, împrejurul căria a fost sat. In timpul răsbóĭelor între Turcĭ şi Ruşĭ la începutul acestuĭ secol, locuitoriĭ aceluĭ sat aŭ perit şi satul s'a răsipit; de aceĭa şi locul a luat numirea de *Pereriţa*. Satul Miculinţiĭ s'a intemeĭat maĭ în urmă pe la 1812, pe malul Prutuluĭ.

Cătunul Craşnaleŭca este maĭ la S. pe un pisc de dél în partea despre rĕsărit, unde se află

Pasărea vrăjmaşe se repezì, zbierând prin aer, ca să prindă pe cântăreaţa, şi aceasta, mititica, în zadar cercă să-i scape prin fugă. «Pretutindeni unde dânsa, fugind uşurică, tăià văzduhul cu aripile ei, iată şi duşmana, cruda gaiţă o urmăreà cu chiote mari prin aer».

La ţipetele de bucurie ale gaiţei, la văetările sărmanei ciocârlii, somnorosul, plecat pe oblâncul şelei, tresărì şi în mişcarea-i zăpăcită, îi căzù puşca de pe umeri; cocoşul se lovì de scară; umplutura se descărcă cu sgomot; gaiţa şi calul se speriară amândoi deodată; una lăsă prada să-i pice din cioc; celalt trântì jos pe călăreţ, şi astfel vânătorul fără voe şi vânatul neaşteptat se întâlniră alături, pe iarba verde a plaiului.

Dar calul, ca şi gaiţa, îşi văzù de calea sa şi tovarăşul meu rămase pe jos. De aceea şi Bisoceanul, carele erà cam atins în amorul său propriu de povestitor, prin somnul inginerului, îi spuneà drept mângâere: — Vezi, domnule *ininger,* dacă domnia-ta ştiai româneşte şi ascultai la basmul meu, nu erai să paţi atâtea nevoi! Dar fie! când este vorba de vânătoare, apoi poţi să mi te lauzi că eşti născut cu tichia în cap, şi

Vânătorul norocos
umblă bucuros
pe jos».

Astfel ne urmarăm calea spre Bisoca.

Pour l'essuyer près de la nüe,
Tremoussant d'une aile menue
Et te sourdant à petits bons,
Tu dis en l'air de si doux sons
Composez de ta tirelire,
Qu'il n'est amant qui ne désire
T'oyant chanter au Renouveau,
Comme toy devenir oiseau.

Virgilli, Georgic. I, v. 405—408;

Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox, magno stidore per auras
Insequitur Nisus.

XI.

Eram acum tocmai pe culmea dealurilor sub care se adăposteşte, ca într'o copaie, satul Bisoca. Gata a cârmì în dreapta ca să pogorâm în sat, aruncai împrejurul meu o lungă şi mulţumitoare privire, voind să-mi iau ziua bună dela întinsele privelişti ale plaiului, mai nainte de a le pierde cu totul din vedere.

Soarele apuneà drept dinaintea noaštră; cercul lui roşatic scăpătase pănă pe valea orizontului şi razele-i, calde şi senine, pare că se aşternuse pe tot şesul răsăritean al ţării, care ni se destindeà acum sub ochi. De pe acest tăpşan culminant de unde munţii Săcueni cotesc spre ţara Vrancei, tot Bărăganul, tot câmpul Brăilei, tot şesul Galaţilor, cu matca Râmnicului, cu valea Buzăului, cu lunca Siretului, toată acea lată şi oablă câmpie se arată scăldată într'o lumină gălbue şi lucioasă, ca faţa unei uriaşe sinii de aur; printr'însa, liniile şerpuite ale râurilor se desprindeau ca fire creţe de betcală argintie, iar suprafaţa netedă a apelor sărate din Balta-Albă şi din Balta-Amară oglindeau ca nişte ochiuri de sticlă, frecate în mijlocul dauritei table. In depărtarea cea mai afundată, dealurile dobrogene, tivite cu aburoasa cordea a Dunărei, încingeau, ca cu un cerc plumburiu, acest curios tabel, al cărui aspect deveneà cu totul fantastic, prin neobişnuite şi metalice reflexe.

Mai aproape de noi însă, sub forme şi cu colori mai reale se vedeau pe vârful Bisocei şi pe al Ulmuşorului, mari pietroaie sure şi murgi, unele grămădite la un loc ca turme de vite adunate la repaos, altele risipite prin livezi ca vacile când pasc pribege. Apoi, sub aceste muchi, la stânga, pământul se lăsà la vale în costişe şi pripoare gradate, până se cufundà în jghiaburile mult umbrite ale Râmnicului şi Râmnicelului; tot pe acolo, la locul unde se zice între Râmnice, se zăreau încă poenile fragede şi verzi ale Năculelor, adăpostite sub stâncile roşcate, care se numesc Petrele-Fetei;

şi în fund de tot, înălţându-se în albăstreala înegurată a cerului, se pierdeau culmile păduroase ale Steşicului, învelite în umbre viorii, civite şi negre.

Preumblându-mi ochii, când peste şesul cu străluciri şi scântei, când prin munţii cu tainice şi răcoroase raze, mă aşezam pe un bolovan de piatră şi aşteptând să dispară cu totul soarele, nu mă puteam sătură de asemenea privelişti, ce nouă, orăşenilor, ne este dat arare-ori a le vedeà; dar călăuzul nostru ştià că noaptea are să vină iute şi că scoborâşul, până la sat ne va cere, prin întuneric, poate o oră şi mai bine; de aceea el ne îndemnă să ne pornim îndată, şi drept mângâiere, îmi spune că are tocmai vreme ca să isprăvească şi basmul cel cu feciorul de împărat, norocos la vânat, pănă vom sosì la vale.

— «Bine zici, bădiţă; — îi răspunsei: — negreşit că trebuie să mi-l spui tot, dacă mai este. Dar stăi! unde rămăseşi?... pare că începuseşi a îndrugà o şiretenie de lighioane ca cea din hora desgovelei:

Ursul cu cercei
umblă după miei.
Lupul cu cimpoi
umblă după oi,
Vulpea în papuci
umblă după curci,
Ş'un epure şchiop,
într'un vârf de plop,
treieră la bob.

«Aşa este?

— «Cam aşà, dar iar nu prea, — îmi răspunse munteanul pierzându-şi oarecum sărita, în urma glumei mele de care mă şi căiam, şi scărpinându-se la ceafă ca omul care stă la îndoială. — «Pe semne, boierule», — adăogă el, — «ţi s'a făcut urât unde am tot spus anume toate soiurile de pasări şi de jivine care trăesc pe la noi, la munte. Dar de! ce să-i fac eu, dacă aşà e basmul? Va să-l spui şi eu după cum este şartul şi datina lui. D'acum înainte însă nu mai avem

nimic a face cu lighioanele cele cu patru picioare, nici cu cele multe zburătoare; destul numai să vă fie în ştire că feciorul de împărat nu aveà seamănul său pe lume la ale vânătoarei. Când d'abia da cu gândul să facă vreo izbândă la vânat, voinţa pe dată i se şi împlineà; de aceea şi lumea întreagă când pomeneà despre dânsul, nu-i ziceà într'alfel pe nume, ca: Feciorul de Impărat, cel cu noroc la vânat.

«De va fi stat o lună, sau un an sau doi, petrecându-şi viaţa fără alte nevoi decât numai cu plăcerea şi cu mângâerea de a prinde şi de a ucide fiare pădureţe şi păsări cântăreţe, cine va şti, spună-o. Pe noi ceştia, plăiaşi şi vânători de munte, atâta ne taie capul că omul la vânătoare, fie pe ger şi ninsoare, fie pe năduf de soare, nici nu prinde veste ca ce timp mai este, nici nu vreà să ştie cum are să-i fie, nici nu bagă 'n seamă la muncă de-l cheamă, nici că ia aminte de orice cuvinte, ci vesel omoară vremea care zboară, fără griji trăeşte, pe pământ domneşte şi e la vânat ca şi împărat.

«Acum, daţi şi d-voastră cu socoteala, dacă chiar nouă, — nişte bieţi păcătoşi plini de trudă şi de nevoi, — vânătoarea ne oţeleşte sufletele şi ne răpeşte minţile, apoi ce încântec de fală şi de vitejie trebue să fi fost pe voinicul fecior al doamnei Neagăi! Vesel şi voios la inimă, ager şi vârtos la trup, el zâmbind eşeà dimineaţa din palatele părinteşti, zâmbind se înturnà seara la maică-sa înapoi. Aşà viaţă, lină şi neturburată, doar'că în raiu poate să mai fi gustat cineva.

«Dar grijile şi mâhniciunea lăsat-au vreodată multă vreme pe om fără ca să se lege de capul lui? Fireà omenească aşà este ea dela Dumnezeu osândită, ca să nu plutească neîncetat uşor ca fulgul pe apă, şi să nu calce mereu tot pe căi desfătate. Căci, acolo unde este poiana mai înflorită şi cu frunzari acoperită, acolo e şi cursa priponită. Dai într'însa fără ca s'o vezi; te apucă, te glodeşte şi uneori chiar de rea nu vrei să o crezi.

«Ia să vedeţi acum în ce fel păsul aveà să-l ajungă pe

voinicelul nostru, şi cu ce gingaşe amăgiri aveà să-i sece puterile şi să-i stingă fericirile.

«Intr'o seară ca cea de astăzi, pe la apus de soare ca acum, el şezuse să se odihnească pe unul din pietroaele măcinate de pe dealul Ulmuşorului, tocmai de-asupra gârliciului de piatră, căruia îi zicem noi grajdul Zmeilor, fiind că acolo se adăposteau odinioară, în vremea dedemult, fiarele cele aripate. Şedeà el şi priveà în jos cum negurele întunecau treptat văile şi culmile, când văzù trecând încetinel de de-asupra capului său, o porumbiţă, uşoară şi albă ca spuma laptelui la mulsoare, ca florile crinului la raza de soare. Î se făcù dor de acea păsărică şi ca s'o prinză de vie, puse mâna în sân la zamfirul cel fermecat; dar ea, uitându-se la dânsul cu ochi dulci, fermecători, gungunì galeş în limba ei cea păsărească, şi-i zise:

«Ah, voinice, voinicele,
nu oprì căile mele;
ci te iea dup' al meu zbor;
căci cu sânul plin de dor;
te chiamă să-ţi facă dar
un scump, alb mărgăritar
mândra Fată' a Pietrelor
din valea Năculelor».

«Aceste cuvinte, aşa dulce şoptite, deşteptară în inima voinicului un freamăt necunoscut; în sânul lui se aprinseră dorinţe nedesluşite, pe care până în ceasul acela nici în vis nu le încercase. Fără de a mai stà să cugete, el se ridică repede în picioare; sângele i se încinsese ca focul prin vine; pieptul îi zvâcneà; în tot trupul simţeà un avânt neînstrunat ce-l porneà să meargă supus şi ascultător la chemarea porumbiţei. Urmărind cu piciorul pe uscat zborul ei lin, cumpătat, el scoborà văi, suià dealuri, străbăteà păduri, treceà lunci şi pâraie, şi de ce umblà, pare că mai uşor păşeà. Când raza soarelui se prelungeà sfiaţă pe foiţele erbei înflorite din poiana de sub stâncile Năculelor, păsărica se oprì pe o răsură îmbobocită şi cu graiu dulce cântător, strigă aşà:

«Tu ce plângi în stâncă
la umbră adâncă
eşi acum din piatră,
albă, dalbă fată,
viie şi frumoasă,
blândă, răcoroasă,
cu chip luminos,
cu trup mlădios,
cu păr aurit,
pe umăr leit!
eşi fată din piatră
să ţe vază-odată,
scumpul tău ursit;
căci iată-l sosit!»

«Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stâncă, mândra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară, cu părul de aur, cu ochi de balaur, ruptă din soare întocmai ca Ileana Cosinzeana. De frumoasă ce erà, de albă ce s'arătà, la soare puteai cătà, iar la dânsa ba! Cine îi vedeà mersul, cine 'i zăreà chipul, cine 'i auzeà glasul, nu puteà să nu o îndrăgească, nu puteà să o auză şi să nu i se încrează.

«Cu zâmbet gingaş pe guriţă, cu ochi galeşi şi pătrunzători, veneà mândra cam descinsă, păşind uşor şi legănat prin iarba moale şi deasă a pajiştei. Ea se oprì dinaintea voinicului şi, arătându-i între degeţele, un bob mărunţel de mărgăritar alb, curat şi luminat ca laptele la mulsoare, ca floarea crinului la soare, ca dragostile de fată mare, ea, cu viers dulce femeiesc, care mai lesne decât săgeata străpunge inima voinicului, îi grăi, râzând, aşa:

«Daţi-l'aş şi nu l'aş da,
că mă tem îl vei uità
când la vânat te tot plimbi! —
Ba l'aş da, de vrei să-l schimbi
cu piatra zamfirului,
limpezimea cerului,
cu piatra zmarandului,
verdeaţa pământului,
cu piatra rubinului,
colcotirea sângelui.»

«Feciorul de împărat rămase uimit ca dinaintea unei năluciri încântătoare. Nu ştià bine dacă este deştept sau dacă visează. Nu-i veneà să deà crezământ nici vederilor, nici auzului: şi cu toate acestea, zâna ce-i stà în faţă îl priveà cu ochi fermecători, aruncând prin tot trupu-i, când aburi fierbinţi, când fiori de ghiaţă; vorba ei îi răsunà până în suflet, dulce şi înduplecătoare. Pe când ea cătà la dânsul şi zâmbeà, lui i se năluceà pare că câmpul înflorise şi cerul se luminase, iar când ea deschise gura ca să-i vorbească, pentru dânsul, munţii răsunară, apele se turburară, brazii se scuturară, codrii se treziră, frunzile şoptiră, stelele clipiră şi în loc se opriră. Atunci viaţa, să i-o fi cerut dânsa, gata şi bucuros erà el să i-o deà, numai ca mereu să poată privì la ea, numai ca în veci să o poată auzì.

«De grabă scoase din sân câte-şi trele nestematele fermecate, care până atunci fusese şi toată puterea şi bucuria lui, şi fără să se mai gândească, fără să se îndoiască, le aruncă cu bucurie în poala drăgălaşei copile. Buzele ei fragede şi rumeoare se răsfoiră într'un râs de nebunatică bucurie, şi apucând mărgăritarul între dinţii ei albi şi mărunţi ca şi bobul nestemat, îl puse binişor pe buzele voinicului, într'un dulce şi larg sărutat.

«Atunci umbrele călduroase şi bălsămite ale nopţii de vară ascunseră în negură şi în tăcere pe fericiţii miri; singură porumbiţa cea albă îi desmerdà prin întuneric, când cu vesele cântări, când cu blânde văetări; dar când răsăriră zorile, deodată cu florile, porumbiţa amăgitoare şi la dragosti îndemnătoare, peste ţări şi peste mări zburase, prin văzduh se depărtase, fugind ca să nu mai vie, şi luând cu sine în vecie, scumpul, feciorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

«Zile şi nopţi, luni şi săptămâni trecură. Feciorul de împărat şi Fata din piatră trăiau înstrăinaţi de lume, singuri singurei, el numai cu dânsa, ea numai cu el, şi altă grijă nu purtau, altă plăcere nu gustau decât ale dragostelor lor. Cercuind lumea întreagă în poeniţa înflorită şi cu frunzari acoperită de sub Pietrele fetei, voinicul năpustise codrii, urâse

izbânzile vieţii sale de mai înainte. Vânătoarea erà uitată; inima lui se scăldà acum toată în desmierdări noui şi necumpătate. Păsări, fiare şi lighioane trăiau de el oropsite; toate se înstrăinase şi se lepădase de al lor sburdalnic stăpân; nici una nu-l mai cunoşteà, nici una nu-l mai ascultà; dar nici lui, nesocotitul, de ele nu-i mai pasă. Arcul şi săgeţile, ghioaga şi praştia stau aruncate la pământ; rugina şi putregaiul se lipise de ele şi le rodeau puterea. Aşà feciorul de împărat, uitând vitejia vânătorească, uitând şi casa părintească, şedeà ziua şi noaptea, lungit moale pe covoare şi cu capul în poala copilei, se uità cu ochii în ochii ei, îi sorbeà suflarea de pe guriţă şi-i cereà mereu să-l dezmierde cu cântecele ei.

«Cântă-ţi, mândro, cântecul
că mi-e drag ca sufletul.
Cântă, scumpul meu odor!
Ici cu tine aş vreà să mor!»

Dar muierea tot muiere! Dă-i ce-ţi cere că o să te certe de ce i l-ai dat. Cu încetul cu încetul, începù fata a luà seamă că sufletul voinicului se înmuiase de dogoreala dragostelor femeeşti; acum îi păreà rău şi-i veneà ciudă că iubitul ei nu mai erà ca mai înainte, vitejelul plaiurilor, căruia lumea îi ziceà cu laudă: Feciorul de împărat, cel cu noroc la vânat! În zadar îi cântà ea, cu viers dulce femeesc, mândru cântec haiducesc; în zadar îl rugà să se trezească din traiul lânged şi trândav în care îl cufundase viaţa de iubire; în zadar îl tot îndemnà ca să iasă cu dânsa din pustietate, ca s'o ducă să vază lumea. El în braţe o strângeà, dulce mi-şi-o desmierdà, şi aşà îi tot vorbea:

«Facă lumea ce va face,
noi trăim acì în pace,
cum ni-e drag şi cum ne place!
«Zică lumea ce va zice;
fericirea de aice
tot nu poate să ne-o strice!
«Spună lumea ce-o voì,
noì acì cât vom trăì
fără griji ne vom iubi».

«Dar urâtul, urâtul cel pocit, boala cea fără de crezământ, care din plăceri trezite încolţeşte, sufletul îl amărăşte, cu doruri se hrăneşte şi la noui plăceri râvneşte, urâtul cel urgisit, care usucă şi topeşte, mereu şi necurmat în inima copilei se prefirà şi pe fie-ce zi mai adânc o pătrundeà, în ea zilnic se încuibà, mai amarnic o rodeà. Feciorul de împărat vedeà şi simţeà toate; dar leac sie-şi nu-şi ştià găsì. Fata umblà mai adesea razna prin păduri şi prin livezi cu fruntea înorată, cu faţa lăcrimată şi când se întorceà la soţul ei şi îl găseà văitându-şi tristea, lungit sub tulpina brazilor, ea îi ziceà plângând şi suspinând:

— «Scoală, dragă; scoală frate!
nu mai tot zăceà pe spate,
că mi-am urât zilele,
mutând căpătâele,
când la cap, când la picioare,
când la umbră, când la soare.

— «Of! dragă iubita mea!
nu pot, nu pot, chiar d'aş vreà;
boala mea nici că s'o duce,
pân'ce tu nu mi-i aduce
mură-albastră şi amară,
sloi de ghiaţă 'n miez de vară.

— «Of! dragă, iubitul meu!
ajutà-ţi-ar Dumnezeu!
eu toţi munţii i-am călcat,
mură-albastră n'am aflat,
sloi de ghiaţă n'am găsit,
că pământu-i încălzit.

— Fetişoară din Buzău,
mură-albastră-i ochiul tău
care mă ucide rău;
sloi de ghiaţă netopită
e chiar inima-ţi răcită
şi de mine deslipită.»

«Când ajunge inima să fie sleită de dragoste, apoi curând piere şi mila. Fata din piatră, sătulă şi de pustiul munţilor şi de iubirea singuratică, visà acum noaptea şi se gândeà ziuliţa întreagă, la locuri desfătate şi pline de lume, la oraşe cu sgomot, cu petreceri şi cu veselii, la cetăţi unde toţi să cate la dânsa cu dor şi cu drag, şi dânsa cu mândrie la toţi să se arate frumoasă şi împodobită în haine trufaşe şi în pietre nestemate. Destul, destul îşi închisese ea tinereţele în depărtări, de lume înstrăinată; destul gustase plăcerea iubirilor tăinuite. Acum inima-i sburà ca fluturele, după lumină; sufletul ei cereà sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vâlva trufiilor. Astfel de dorinţe îi frământau mereu minţile, şi ştim

cu toţii că ce se naşte în cap de muiere într'însul neistovit nu piere.

«Intr'o dimineaţă, când Feciorul de împărat se trezì din somn, îngreuiat de lângoare şi de inimă-rea, Fata din piatră perise de lângă dânsul. O aşteptă să vie la amiazi, o aşteptă să vie seara; dar umbra molifzilor se aşternù încetinel de-alungul pajiştei, scăzù şi crescù iarăşi, dovedind scurgerea vremii şi nimeni, nimeni nu venì...

«Atunci pricepù dânsul că copila a fugit şi în păduri l-a năpustit; atunci văzù bine că puica a sburat, s'a dus şi pe dânsul l-a răpus. Atunci în lăuntrul lui se făcù adânc întuneric; în piept inima-i zdrobită se încolăceà ca crâmpeie trunchiate de şarpe veninos. Ziua la soare, el se frămâǹtà în durere; noaptea la stele, dïn ochi îi picurà isvor de plânsoare, şi la tot ceasul, noaptea ca şi ziua, ziua ca şi noaptea, glasul lui duios răsunà prin codrii: — «Doamnă a inimii mele, stăpână a acestor locuri! de ce m'ai părăsit? Unde te-ai dus? Ah, unde?...»[1].

«Işi aduceà aminte d'ale ei dalbe frumuseţi, d'ale ei dulci cântări, de zilele fericite pe când glasul munţilor şi al apelor răspundeà cu vesel sursur la glasul copilei, pe când ea umblà legănându-se, gingaşă şi uşoară, pe verdeaţa livezilor, pe când ea tremurând, scuturà de pe cosiţele-i bălae, zăpada mai puţin albă decât peliţa ei. Atunci inima lui, cu suspine, întrebà în zadar pe codrii şi pe stânci: «Unde şi în ce ţară va mai fi «acea mândră floare, acea drăgăstoasă romàncă, cu faţa albă «ca crinul, cu glas încântător de zână?... Numai râul acuma, «numai apele, când se clătesc, răspund cu vuiet la gemetele

---

[1] Tesoro de los Romanceros y Cancioneros espanoles, recogidos y ordenados por d. *Eugenio de Ochoa* (Paris, 1838) p. 137: Romances del Cid Campeodor:

«Rey de mi alma, y desta tierra conde,
«Porque me dejas? dónde vas? adónde?»

«mele... Ah! unde mai sunt, stăpâna mea dorită, ah unde «mai sunt chiar şi viscòlele de odinioară!» [1].

«Dar toată jalea lui erà în deşert; ce a fost verde s'a uscat; ce a înflorit s'a scuturat. Intr'acele plaiuri, în care el găsise mai întâiu mulţumirea, vânând şi prinzând cu nepăsare păsări de pre cer şi fiare de pre pământ, în acele dumbrăvi unde apoi îşi aflase fericirea la sânul drăgălaşei fecioare, acum totul erà veşted, totul erà ofilit, totul se îmbrăcase într'un giulgiu de ger şi de întristare. El cercă să ridice dela pământ arcul şi săgeţile, ghioaga şi praştia; dar armele erau ruginite, puterile-i erau slăbite, ochiul vedeà turbure la ţintă, braţu-i nu mai ştià să nimerească ţelul. Deodată cu nestematele perduse şi farmecul lor puternic; Fata din piatră le luase cu dânsa ca să facă cu ele cercei şi ghiordane; iar el sărmanul, el îşi aduceà aminte, cu dor şi cu jale, despre locul unde născuse, despre căminul unde crescuse, despre măicuţa dulce care pe sânul ei îl legănase, despre toate bunurile, toate averile şi toate mulţumirile pe care le perduse. El se îngrozeà văzându-se ajuns a rătăcì, ca un suflet călător şi fără tărie, prin locaşele sălbatice ale fiarelor, a cercà prin codrii şi prin pustii năluca fericirilor, şi inima-i sângerà, risipită în târzii şi zadarnice căinţe [2].

---

[1] *François Villon* (1431), Ballade des dames du temps jadis:

«Dictes moy, où, n'en quel pais
Est Flora, la belle Romanie,
La royne blanche come ung lys
Qui chantoit à voix de sereine.
Echo, parlant, quand bruyt on maine
Dessus riviére ou sus estan.
Où sont ilz, vierge souveraine?
Mais où sont les neiges d'antan?».

[2] *C. V. Catulli,* Carmen LXIII, de Aty, v. 50—73:

«Patria, o mea creatrix; patria, o mea genitrix,
Ego quam miser relinquens, dominos ut herifugæ
Famuli solent, ad Idæ tetuli nemora pedem,
Ut apud nivem et ferarum gelida stabula forem,

«Câţi alţi pe lume îşi văd ca dânsul, virtutea şi norocul spulberate prin nesocotinţa lor! Când e omul tânăr, el nu ştie, biet, să preţuiască bunurile cu care pronia cerească, mumă darnică şi iubitoare, l-a înzestrat. Se îmbată de veselia juneţei, de farmecul frumuseţilor, de plăceri trecătoare, de zburdări amăgitoare, şi, dacă într'acea beţie îşi pierde sau îşi risipeşte nestimatele odoare cu care îl împărtăşise soarta, curând, curând în urmă, îl ajunge şi ceasul amarnic al căinţei; ş'apoi după dânsul, se cască, întunecos şi rece, tăcutul, pustiul mormânt!

. . . .

«Aşà! vă veştejiţi voi toate, plăpânde flori ale vieţei, tinereţi, iubire, plăceri, trecătoare frumuseţi, — frumuseţe, dar din cer pe care cerul pismaş îndată ni-l răpeşte, — în grabă vă ofiliţi şi periţi toate, dacă printre voi doară nu se prefiră vreun fulger cu arsuri, vreun fior de nemurire!

«Cată cu un ochiu de milă la cea tinerime de rând care, în toiul frumuseţilor trăieşte în desmierdări şi în desfătări se îmbată... Când va golì până la fund paharul cu încântările, ce o să se mai aleagă dintr'însa! Cine o să mai ştie de ea?... Groapa, care o aşteaptă, o va înghiţì întreagă. Tăcerea de veci

---

Et earum omnia adirem, furibunda, latibula:
Ubinam, aut quibus locis te positam, patria, rear?
Cupit ipsa pupula ad te sibi dirigere aciem,
Rabie fera carens dum breve tempus animus est,
Egone a mea remota hæc ferar in nemora domo?
Patria, bonis, amicis, genitoribus abero?
Abero foro, palæstra, stadio et gimnasiis?
Miser, ah miser, querendum est etiam atque etiam, anime!
Quod enim genus figuræ est, ego non quod obierim?
Ego puber, ego adolescens, ego ephebus, ego puer,
Ego gimnasii fui flos, ego eram decus olei.
. . . .
Ego vitam agam sub aliis Phrygiæ columinibus,
Ubi cerva silviculttis, ubi aper nemorivagus?
Jam jam dolet, quod egi, jam jam que pœnitet!»

o să stingă după lume, cu a ei fiinţă, ş'ale ei sterpe iubiri»[1].

. . . .

Lacrămile de căinţă şi duioasele cugetări ale feciorului de împărat, cel ce fusese odinioară norocos la vânat, mă pornise şi pe mine pe triste gânduri; îmi veneau acum unul după altul aminte atâtea falnice visuri ale juneţei mele, care, împreună cu anii cei repezi, s'au nimicit în zadarnicul deşert... căci repezi, vai! repezi se strecoară anii!

Eheu, fugaces, Postume, Postume
Labuntur anni . . . .[2]
. . . .
. . . .

Dar era noapte în toată puterea când începură să ne salute lătrătorii din satul Bisoca. În bătătura casei arendăşeşti ardeà un foc mare; descălecai la flăcăraia trosnitoare a brazilor, şi domnul Sterie arendaşul ne eşì cu plin înainte. Într'o mână ţineà o botă cu păstrăvi vii, proaspeţi şi zglobii, pescuiţi în părâul spumegos de sub poala umbrită a Pietrelor Fetei; în ceealaltă purtà o cuşcă cu iepuraşi de casă, plocoane trimise de stariţul unui schit vecin, care hrăneşte şi prăseşte în curtea mânăstirii d'alde aşà arzoi şi spornic vânat, rar în ţară la noi şi botezat în Codicele civil, art. 468, cu numele poznaş de

---

1 *Lamartine*, Méditations poétiques: A Elvire:

«Vous tomberez ainsi, courtes fleurs de la vie!
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Beauté, présent d'un jour que le ciel nous envie,
Ainsi vouz tomberez, si la main du génie
Ne vous rend l'immortalité.
Vois d'un oeuil de pitié la vulgaire jeunesse,
Brillante de beauté, s'énivrant de plaisir;
Quand elle aura tari sa coupe enchanteresse,
Le tombeau qui l'attend l'engloutit tout entière.
Un silence éternel succède a ses amours...»

2 *Horatii,* Carmin. II. XIV.

Lapinii ţinuţi pe lângă casă, iar în *Dicţionarul limbei Române, elaborat ca proiect după însărcinarea dată de Societatea Academică Română,* pagina 981, cu aceea, tot aşà diochiată şi puţin românească, de: «*Cunicule* sau *cunicle,* specia de animali, din genul *iepurelui,* forte asemenea cu *iepurele,* şi de aceea numit pe-alocurea şi *iepure de casă,* francesce *lapin*».

Aş dorì să aflu care sunt locurile unde, vorbindu-se neaoş româneşte, se mai zice şi altfel, bunăoară, — cinel, cinel, pus'ai degetul pe el? — *Cuniclu* şi *Lapin.*

D'aşà lătinie dobitocească,
d'aşà păcălitoare franţuzească
unul Domnul să ferească
limba noastră părintească!

Dar domnul Sterie, din tindă, ne pofteşte la mâncare. Drumul, basmul şi gândurile melancolice m'au secat la stomac; mă grăbesc dar a intrà în casă, unde ne aşteaptă masa, care de mult stă întinsă.

Fiindcă, tu însă n'ai fost poftit împreună cu mine, te las afară şi drept mângâiere, îţi trimit de departe, ca hrană intelectuală, bună de rumegat, această poveste încurcată, însoţind-o cu o prietenească salutare... cam slabă şi searbădă mâncare!..

Dar să fie cu iertare,
Căci suntem la vânătoare!

Post-scriptum. — Nu mă iertă conştiinţa ca să nu îndreptez o eroare ce s'a strecurat în paginile de mai sus. Am zis că la noi guvernul nu s'a ocupat niciodată de a regulà vânătoarea. M'am înşelat. Răposatul C. Negruzzi, care nu a fost numai un scriitor de talent, de spirit şi de inimă, ci a mai fost şi directore al Oficiului de Statistică din Moldova, ne dă în scrierile sale următoarea notă plină de interes şi sprijinită pe calcule nediscutabile:

«Dela 26 Ianuarie 1841 până la sfârşitul lui Decemvrie 1845, s'au ucis, după cataloagele Vistieriei, aceşti lupi:

În anul	1841	. . .	113	lupi mari		
» »	1842	. . .	198	idem		
» »	1843	. . .	318	idem . . .	59	pui
» »	1844	. . .	340	idem . . .	111	idem
» »	1845	. . .	261	idem . . .	101	idem
			1230	lupi mari.	271	pui
		Total	1501,			

şi s'a plătit din Vistierie 18.450 lei pentru 1230 lupi mari şi 2032 1/2 lei pentru 271 pui. În total 20.482 1/2 lei.

«Să vedem acum folosul acestei legiuiri.

«Să ne închipuim că fiecare lup erà să mănânce pe an câte 12 oi. Paremi-se că sunt destul de moderat. Care e lupul ce s'ar mulţumì cu o oaie pe lună? În cinci ani vine de lup 60 oi, care pentru 1501 lupi face 90.060 oi. Socotind acum oaia câte 20 lei, face 1.801.200 lei din care scăzând 20.482 1/2 lei, preţul capetelor a 1501 lupi, rămâne folos 1.780.717 1/2 lei».

Tot cu această ocaziune, autorul *Păcatelor tinereţilor* mai povesteşte şi o istorioară pe care am socotit că nu va strică să o transcriu acì, căci ea va fi ca păhăruşul de *Fine Champagne,* după un prânz îndesat şi anevoie mistuit, — *rudis indigestaque moles!*

Iată ce scrià Negruzzi în luna Fevruarie 1846:

«Viu dela vânătoare, prietene, unde am împuşcat un lup. Dă-mi voie deci să-ţi vorbesc despre el.

«Toată lumea cunoaşte lupul, fiara asta carnivoră şi nesăţioasă, duşmanul păstorilor şi groaza oilor. Din vremea regelui Edgard, la anul 966, lupii n'au mai văzut pământul Engliterei; şi când, din toate staturile Europei erau proscrişi, numai în Moldova, — sunt acum cinci ani, — vieţuiau ca în sânul unei republice, încât erà o *blagoslovenie* cum lupii şi jidanii creşteau şi se înmulţeau! Însă la 1841, ministerul trebilor din

lăuntru făcù o legiuire prin care se puse preţ capului de lup. Ţăranii începură a-i ucide, păstorii a fi mai liniştiţi, şi oile a dormì mai fără grije.

«Spun — nu ştiu de e aşà, — că lupii văzând osânda ce li se pregăteşte, au ales o deputăţie dintre ei, care viind în capitală, şi-a tocmit un vechil ca să le apere dreptul ce-şi închipuiau că au. Acesta le-a făcut o jalbă lungă şi lată, în care dovedeà tetragoniceşte că, dela descălicarea lui Dragoş, lupii au trăit în bună pace în ţară, că n'a mai făcut nimeni *sprafcă* ca să vadă câte oi s'au mâncat; că de vreme ce lupii sunt lăsaţi ca să mănânce oi şi oile ca să fie mâncate de lupi, apoi după toate formele, legile şi obiceiul pământului, lupii se cuvine a fi volnici să mănânce oi, ş.c.l., ş.c.l.

«Ministrul Lupu Balş le întoarse jalba cu *nadpis* zicând că obiceiul pământului, poate sluji de lege, când nu este vătămător legei, şi numai atunci li se va luà în băgare de seamă reclamaţia, când vor da înscris şi chiezăşie că nu vor mai mâncà carne, ci vor paşte troscot, ca nişte dobitoace ce sunt.

«Deputaţii eşiră cu coada între vine, gândind la nedreptăţile oamenilor. Viind la gazdă şi simţind apetit, se puseră la masă. Ospătarul le dete borş cu miel, cotlete de miel şi friptură de miel.

— «E bine! strigă unul din ei, — mai zi-mi că este dreptate în lumea asta. Oamenii mănâncă oi, şi noi să nu mâncăm?

— «Ba să mâncaţi, domnii mei; — le zise un june supleant de profesor, — omul şi lupul sunt lăsaţi ca să mănânce carne; dinţii lor cei câineşti o dovedesc. Eu când nu mănâuc carne, nu pot pronunţà nici cel d'întâiu vers din Eneida,

Arma virumque cano, etc.

«Din vorbă în vorbă, lupii spuseră viitorului filozof scopul soliei lor şi neisprava cu care au eşit dela Ministru.

— «Advocatul care l-aţi avut erà un ignorant, le zise acesta. Sunt sigur că nici rudimentele limbei latine, ale limbei mume, nu le cunoşteà. Sunt sigur că petiţia ce v'a făcut era plină de barbarisme şi de solecisme şi scrisă cu slove ciriliane. Să

vă fac eu o suplică cu litere latine şi veţi vedeà cum voiu face capot pe ministrul cu tot departamentul său».

«Îndată le scrise o jalbă cu litere latine, care se mântuià prin acest calambur:

Lup te chiamă şi lup eşti
Lupii dar ce prigoneşti?

«Omonimul lor ministru le rupse jalba, zicând că nu-i plac poeţii şi că, cu toată cuscrenia ce ei arată că ar aveà cu dânsul, nu poate călcà datoria postului său; prin urmare poruncì unui comisar de poliţie să-i întirească din oraş.

«Ajungând la barieră, nenorocitele fiare îşi scuturară praful de pe copite, şi lăcrămând, tinseră labele spre cer, cuvântând acest blestem . . . .

. . . .

Acì autorul îşi precurmă povestea, necunoscând, după cum se vede, coprinsul blestemului bietelor fiare nedreptăţite. Dacă pe lângă tot spiritul şi talentul ce-l aveà, răposatul C. Negruzzi ar fi posedat şi darul proorociei, el negreşit ar fi pus în gura lupilor un blestem de felul acesta:

«Fă, Doamne, ca toţi aceia cari au gânduri rele asupra noastră să fie osândiţi, spre pedeapsa lor, a citi dintr'un capăt pănă într'altul, toată Precuvântarea la *Manualul Vânătorului* românesc; dar totdeodată opreşte-i, Doamne, de a se folosì câtuşi de puţin de învăţăturile coprinse chiar în corpul Manualului, căci fără de această a ta părintească ocrotire, va fi de acum înainte vai şi amar de neamul lupesc, în ţara binecuvântată a Românilor, unde, dela descălicătoare, blajina *localnică* stăpânire ne-a îngăduit să trăim ca în sânul lui Avram, fără de a ne mai *sastisì* cu statistice iscodiri!

«Amin!»

XII.

. . . .
. . . .
. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

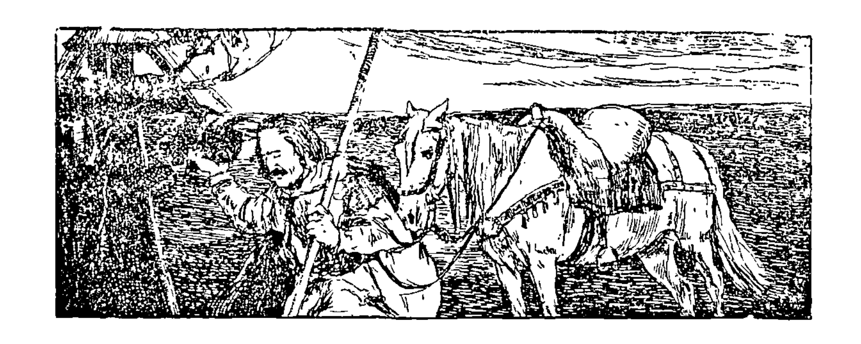
. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

JUPÂN RĂNICĂ VULPOIUL[1]

BASMU PENTRU COPII, LOCALIZAT

A fost odată
Ca niciodată;
Dacă n'ar fi,
Nu s'ar povestì

pe vremea când chiar şi dobitoacele ajungeau să se facă domni şi boieri acì pe pământ..., a fost un pui de leu, mândru şi frumos, care, fiind el din viţă de domni, fiarele şi lighioanele îl aleseră pe dânsul ca să fie peste ele mai mare, şi de aceea îi şi ziseră Leonilă împărat.

Aflând însă Leonilă împărat că dobitoacele nu trăiesc în bună pace unele cu altele şi că cele mai tari jefuiesc pe cele mai slabe, fără măcar să ceară voie dela dânsul, el hotărî într'o zi să adune la sfat pe toţi supuşii săi, ca să le deà de ştire cum că voieşte cu tot dinadinsul ca lucrurile să meargă într'altfel pe viitor. De aceea, îndată trimise peste tot locul

---

[1] Din Biblioteca ilustrată pentru copii, editată de d-l Socec. Bucureşti 1875.

porunci straşnice ca toţi de-acum înainte să aibă a trăi în cea mai bună înţelegere şi ca să nu mai fie voie a se face cuiva vreo nedreptate, fără de ştirea şi de învoirea împărăţiei. Totdeodată, porunci să se chieme la curtea domnească tot neamul dobitocesc. Atunci veniră din toate părţile, păsări, lighioane şi fiare, animale de tot felul, care mai mari, care mai mici şi toate se închinară împăratului şi îi mulţumiră din băierile inimei pentru porunca înţeleaptă ce o dedese. Dar pe când toate căpeteniile dobitoceşti se adunase la curtea împărătească ca să ţie sfat, deodată se lăţi vestea cum că unul numai dintre fruntaşi lipseà şi că acela cu niciun preţ nu voieşte să vină. Acesta erà chiar jupân Rănică Vulpoiul, lighioană vicleană şi pricepută. Lesne înţeleseră toţi pentruce nu cutezà să-şi arate faţa dinaintea împăratului; căci pretutindeni erau cunoscute multele mişelii ce el făcuse, călcând şi puind pe tot minutul la uitare poruncile date de stăpânire. Şi adevărul era că toate dobitoacele veniseră cu câte o plângere împotriva lui, afară numai de buna lui rudă, vătaful Bursucel.

Mai întâiu eşi cu jalbă, vornicul Lupu Falcă-Lată, cerând să i s'e facă dreptate pentru toate necuviinţele cu care jupân Rănică Vulpoiul îndrăznise a se purtà către soţia şi către copiii d-sale. Apoi se arătă cu plângere tot împotriva lui, aprodul Potae Dulău şi medelnicerul Urechilă Iepuraş; dar cel care din toţi sbierà mai tare şi mai fără de şir erà chiar Măgărilă vechilul, pe care îl alesese de advocat dobitoacele cele mai puţine la minte. Indată însă ce toţi aceştia îşi sfârşiră pârile şi jeluirile lor, vătaful Bursucel, ca o rudă bună, începù să apere cu vorba pe verişorul său Vulpoiul şi p'aci p'acì erà să-l scape de orice osândă, când deodată se repezì în mijlocul adunării, cu penele şi cu creasta sbârlite, vestitul logofăt Cucurigu Cocoş, carele în gura mare, declară tuturor că jupânul Rănică i-a fost ucis pe pruncii şi pe pruncele d-sale: — «Impărate! strigà bietul Cucurigu — fă dreptate «celui mai nefericit dintre Cocoşi. Cocoana Cloşcă, soţia mea, «scosese o spuză, o mândreţe de puişori, şi cu toţii împreună «trăiam noi norociţi, sub paza câtorva dulăi din cei mai

«voinici. Dar într'o zi mişelul acela de Rănică veni în bătă-«tură la noi, îmbrăcat cu o rasă călugărească şi prefăcân-«du-se că învaţă pe dinafară porunca Măriei-Tale, ca s'o aibă «în veci aminte. Noi biet, amăgindu-ne de haina lui cea min-«cinoasă, nu ne-am temut de dânsul, ci am urmat a colindà «risipiţi d'alungul gardului, ba chiar şi de a rătăcì prin bă-«lării, departe de paznicii noştri. Atunci vai! vicleanul, îndată «ce ne simţì fără de apărare, dete năvală printre sărmanii «puişorii mei şi pe câţi dintr'înşii apucă, pe toţi îi sugrumă. «Iată, priveşte: puica mea cea mai iubită zace aci moartă «dinaintea Măriei-Tale şi eu, Mărite împărate, cu lacrimile în «ochi cer să mi se facă dreptate!»

Leonilă împărat se supără foarte şi se întristă adânc de aceasta: deci nu voì să mai dea crezământ spuselor şi apărărilor vătafului Bursucel. Indată pornì pe vătaful Martin Ursul, unul din cei mai de frunte boieri ai curţii, pentru ca, cu voie fără voie, să-i aducă pe vinovatul Rănică. Acestà însă, ocolind primejdia, făcù bună primire banului Ursul şi-i făgăduì că va merge cu dânsul; dar mai înainte de plecare, îl poftì ca să-i arate un loc unde el ziceà că se pot găsì multe faguri de miere, de cele ce plac aşà de mult urşilor. Când ajunseră însă la un loc cunoscut de Rănică, el dete brânci Ursului, şi acesta căzù, biet, cu piciorul prins într'o cursă; iar Vulpoiul fugi, p'aci ţi-e drumul, râzând cu hohote şi strigând mereu;

— Joacă bine, moş Martine!
Să-ţi dau miere de albine.

Abia scapă sărmanul Urs din cursă, lăsând în mâinile sătenilor vecini, cari umblau să-l ucidă de bătăi, jumătate blana de pe dânsul şi mai ales coada întreagă. Vezi de aceea nici nu mai are ursul coadă! Aşà jumulit, beteag şi ruşinat, el se întoarse înapoi la curtea lui Leonilă.

Impăratul mânios tare, trimise atunci pe postelnicul Motan Cotoiul, carele erà vestit prin iscusinţa lui, cu poruncă să aducă cu orice preţ pe Rănică; dar nici p'acesta nu-l lăsă Vulpoiul nepăcălit. El îl tot mână cu vorba, îl laudă că e vâ-

nătorul cel mai minunat şi puindu-i mândria în joc, îl îndemnă în sfârşit să se cerce a vână şoareci şi chiţcani într'un hambar întunecos, unde ştià bine că sunt întinse laţuri pentru ca să se prinză într'însele dihorii şi alte lighioane stricăcioase. Bietul Motan, picând şi el în capcană, mirlăià de durere şi de frică din lăuntru; iar Rănică bătând cu laba în păreţii hambarului, îi strigà de afară râzând:

— Tprruţ, pisică! Tprruţ, motan!
Prins'ai şoarec ori chiţcan?

Postelnicul Cotoi mâncă şi el o bătaie bună ca văru-său banul Ursul şi se întoarse la curte, plouat ca vai de dânsul şi cu coada între picioare. Atunci, toţi într'o unire, osândiră la moarte pe jupân Rănică Vulpoiul, pentrucă nu ţinuse în seamă poruncile împărăteşti şi îşi bătuse joc de trimişii stăpânirii.

Cu toate acestea, vătaful Bursucel tot se mai rugă să se facă rudei sale o a treia chemare şi se însărcină chiar dânsul a-l aduce. Când vulpoiul văzù venind pe credinciosul său prietin Bursucel şi înţelese dela dânsul că nu mai este loc de joc, se gândì şi el că ar fi mai bine să se ducă însuşi la împărăţie. Dar cu cât mai mult se apropià de curte, cu atât i se făceà mai multă grije, văzând mai ales cum se grămădeà gloata ca să-l vază trecând. Cu toate acestea, Rănică merse de se închină smerit şi cu supunere la împăratul, carele nici gând n'aveà să-i dea iertare. El povestì foarte lămurit neajunsurile ce păţise la dânsul banul Martin şi postelnicul Motan şi se arătă gata a răbdà orice asprime a soartei. Atunci pârîtorii lui eşiră la lumină, având în capul lor tot pe vestitul vechil Măgărilă; dar ei erau aşà de numeroşi, avocatul sbierà aşà de urît şi Rănică se apără cu aşa multă iscusinţă, încât mulţi din adunare începură a dori ca să-l vază scăpat. Însă tocmai atunci se deteră pe faţă cele mai groaznice mişelii ale lui, şi judecătorii, toţi într'o unire, îl osândiră ca vinovat bun de spânzurătoare. Indată atunci, rudele lui toate părăsiră curtea, şi împăratului nu-i părù bine de aceasta, căci acele rude şi

rubedenii erau multe la număr şi tot dobitoace cu putere şi cu dare de mână. Boerii Lupu Falcă-Lată, Martin Ursul şi Motan Cotoiul, zău, nu mai ştiau cum o vor scoate la căpătâiu cu îndeplinirea pedepsei; iar Rănică, simţind toate aceste greutăţi, îşi bătea joc pe ascuns de dânşii şi începuse a se chibzui cum să facă ca să scape nevătămat. Când i se puse ştreangul de gât ca să-l spânzure, el se rugă să fie îngăduit a-şi mărturisi în faţa lumii păcatele, mai înainte de a muri. I se dete voie; şi el, numai atâta aşteptà. După ce povesti nemerniciile tinereţelor sale, prin cuvinte meşteşugite, dete să înţeleagă că, în viaţa lui, furase o mare comoară de bani şi de scule, cu scop de a oprì şi de a nimicì un complot ce se urzise împotriva lui Leonilă Impărat. Auzind aceste cuvinte, împărăteasa prinse mare dorinţă de a şti cum şi ce fel se petrecuse lucrurile şi ea înduplecă pe soţul său ca să dea voie lui Rănică să spuie toate mai pe larg. Acesta, prefăcându-se că ar fi adânc pătruns de mustrare şi de grijă, istorisì îndată o lungă poveste despre un complot care s'ar fi urzit mai de demult între banul Martin Ursul, vornicul Lupu Falcă-Lată şi postelnicul Motan Cotoiul ca să dea jos de pe tron pe Leonilă Impărat şi să ridice pre Martin Ursul la scaunul domniei. Ca sà nu lase nici o bănuială asupra adevărului scornirilor sale, el amestecă în acel închipuit complot pe răposatul tatăl său, care murise de mult, şi chiar pe prietenul şi ruda lui, vătaful Bursucel. De pre spusele lui, toată acea urzeală erà întemeiată pe o bogată comoară de bani, cu care răsvrătitorii aveau de gând să cumpere pe ostaşii, pe paznicii şi pe slujitorii împăratului; iar el, Rănică, furând acea comoară şi ascunzând-o, scăpase zilele lui Leonilă împărat.

Aflând acum mai întâiu despre toate acestea, împăratul şi împărăteasa începură a cam dorì să capete pe seama lor acea vestită comoară şi cercetară pe Rănică despre locul unde ea se află ascunsă; dar Vulpoiul şiret găsì atunci vremea numai bună ca să intre la tocmeală asupra iertării sale. Impăratul cam sta la îndoială; dar împărăteasa cerù cu tot dinadinsul ca jupân Rănică să fie iertat. Acesta spuse atunci că comoara

se află pitită în preajma unei fântâni, în mijlocul unei păduri, departe, foarte departe; iar fiindcă împăratul nu prea voià să dea crezământ la o istorie aşa de neauzită, Vulpoiul chemă drept dovadă, pe bietul medelnicerul Urechilă Iepuraş, carele tremurà de frică, spre a mărturisì şi el dacă nu e adevărat că se află departe, o pădure, tocmai astfel după cum el zisese.

Ciudat lucru se pare, dar împăratul se mulţumì cu această mărturie. El bucuros ar fi mers însuşi cu Rănică până la acea pădure, dar Vulpoiul, rumegând în mintea lui alte năsdrăvănii, îl rugă să-i dea voie a se duce mai întâiu la o mânăstire, de precum se legase cu sufletul, ca să se roage pentru iertarea păcatelor sale. Împăratul nu făcù nicio împotrivire. Pe banul Martin şi pe vornicul Falcă-Lată îi băgă la închisoare; iar kir Behehe Berbecilă, care erà şi ţârcovnicul palatului, citi lui Rănică o molifta ca să-i fie drumul norocos. Se luă tot atunci hotărîre ca toată curtea împărătească să-l aştepte în cale, nu departe de locul unde aveà să meargă şi astfel el se pornì. Dar ca să nu-i fie urît singur la drum, el rugă pe Behehe Berbecilă şi pe medelnicerul Iepuraş ca să-l însoţească amândoi măcar o bucată.

Când se văzù aproape de casă, făcù ce făcù şi despărţi pe tovarăşii lui, unul de altul şi îndată înghesui pe bietul Iepuraş la o strâmtoare şi-i sucì gâtul. Apucase, el şi ai lui, de şi mâncase carnea sărmanului dobitoc, când sosì Berbecilă ca să caute pe soţul său de drum. Rănică îi spuse că medelnicerul Urechilă, simţindu-se cam ostenit, se închisese într'un cuptor ca să doarmă mai liniştit, dar totdeodată el adăogi: — Ştii, frate Berbecilă, că trebue îndată să pleci înapoi ca să duci împăratului o scrisoare foarte însemnată, din care negreşit că şi d-niei tale ţi se vor trage mari foloase şi vei căpătà multă trecere pe lângă împăratul, dacă îi vei duce cât mai curând darurile cari sunt în această desagă».

Cum auzì una ca asta, gugumanul de Behehe începù a săltà şi a se gudurà de bucurie, pe când Vulpoiul cu Vulpoaica şi cu Vulpişorii lor şedeau lungiţi pe pat şi se uitau cu mirare la dânsul cât de poznaş jucà el de veselie. Rănică

îi atârnă de gât atunci o desagă, în care el ghemuise pielea Iepuraşului jupuit şi mâncat şi îi făcù vânt să plece.

Puteţi să vă închipuiţi ce supărare cuprinse pe împărat când deschizând desaga cea cu ştirile şi cu darurile, în loc de acestea, pică dintr'însa pielea sărmanului Urechilă! Atunci pricepù că chiar şi pe dânsul îl înşelase mişelul de Rănică. Banului Martin şi vornicului Falcă-Lată le dete drumul dela închisoare, iar pe kir Behehe, împăratul, nemai voind să-l vază în ochi, îl lăsă pe seama lupului ca dânsul să-l procopsească cum va şti şi să-i găsească leac la toate neajunsurile câte suferise. De atunci s'a şi făcut ruptoare ca berbecii şi oile să fie jefuite de lupi. Dar nici cu atâta nu se mulţumi împăratul, ci dete şi o serbare mare, numai pentru ca să aducă mângâiere lui Falcă-Lată şi lui Martin Ursul, pe cari îi nedreptăţise. Tocmai în mijlocul veseliilor acelei sărbători, sosiră şi alte ştiri despre mişelii mai proaspete ale jupânului Rănică Vulpoiul. Mâniindu-se atunci împăratul peste măsură, hotărî să trimiţă toată ordia ca să prăpădească cu totul pe acel îndrăzneţ înşelător. Dar vătaful Bursucel, tot mereu credincios verişorului său, se grăbì a-i da de ştire şi-l îndemnà ca să vie cât mai neîntârziat la curte şi să răspunză însuşi la învinovăţirile ce i se aduceau. El se îndupleca şi venì.

Bursucel se duse la împărat ca să-l roage să primească pe ruda sa, jupânul Rănică; iar acesta, când se văzù dinaintea lui Leonilă, se apropiè cu îndrăzneală de tron şi dete în genunchi în faţa tuturor lighioanelor adunate. Împăratul cu glas aspru, îi impută că ar fi ucis mişeleşte pe sluga lui cea credincioasă medelnicerul Iepuraş, şi că el a pricinuit moartea ţârcovnicului său, kir Behehe, carele cântà aşa de frumos în strană. La acestea, Rănică cu făţarnice cuvinte, se prefăcù pare că ar fi adânc mâhnit de cele ce s'au întâmplat; dar totdeodată, el arătă o mare mirare de câte auzeà şi stăruì fără de ruşine a zice că Berbecilă, iar nu el, a ucis pe iepuraş ca să ia dela dânsul nişte bogate daruri pe care chiar el, Rănică, le dase credinciosului medelnicer ca să le ducă mai iute Măriei Sale. Dar împăratului i se făcù acru cu atâta încurcătură, ne-

ştiind ce să mai aleagă din aşà multe minciuni şi de multă supărare se sculă şi plecă la vânătoare, lăsând pe boierii săi sà facă cum vor şti.

Rănică însă nu-şi perdù cumpătul şi pe loc îi dete în gând să ceară ajutor dela o veche prietenă a lui, bătrâna jupâneasă Albina, care erà de casă la împărăteasa, îi făceà dulceţuri şi îi descântà de deochi. Dânsa puse pe fiecare zi la împărăteasă câte o vorbă bună pentru Rănică, astfel încât nu i se făcù nici un rău. Mai pe urmă ea se ispitì a aduce aminte despre sculele pe care Vulpoiul ziceà că le ascunsese, le lăudă precum se pricepù mai bine şi încredinţă pe stăpână-sa că Rănică singur ar fi în stare să le găsească şi să i le aducă, dacă i s'ar da drumul dela inchisoare. Pe de altă parte, jupân Vulpoiul mijloci ca să se şoptească la urechia împăratului despre multele slujbe pe cari le făcuse Statului răposatul tatăsău, pe când trăià; mai pe urmă el cerù ca cei ce l'au pârît să dea cel puţin dovezi şi în sfârşit, ca să curme mai iute toate greutăţile, propuse ca neînţelegerea între dânsul şi duşmanii lui, să se stingă printr'o luptă dreaptă. Pe vremea de atunci erà obicei şi lege ca orice ceartă şi orice judecată să se spargă cu bătaie; părţile protivnice se apucau la trântă şi care din doi biruià, aceluia îi rămâneà toate dreptăţile.

Propunerea lui Jupân Rănică se ţinù în seamă şi voinicul Falcă-Lată cerù numaidecât ca el, şi nu altul, să intre în luptă cu Vulpoiul. Acesta însă ştiind bine că lupul e mai vârtos la vână decât dânsul, se cam codeà şi căutà prilej să scape; dar toate fură de prisos, căci Lupul erà foarte îndârjit din pricina tuturor răutăţilor pe care Rănică cu drept şi cu nedrept le aruncase asupra lui. Se hotărî dar luptă fără de cruţare şi se alese ca loc de bătae ţarcul rotund al târlei împărăteşti.

A doua zi, după ce trase un somn bun toată noaptea şi mâncă ca un voinic dimineaţa, Rănică intră în cercul luptei cu părul de pe dânsul lins şi prelins, cu trupul uns peste tot cu ulei. Aşa îl învăţase jupâneasa Albina, care se pricepeà la tot felul de farmece băbeşti; ba ea îi făcuse descântece

ca să poată birui pe duşmanul său Lupul şi Vulpoiul se puseră drept în faţă unul cu altul; iar toate celelalte dobitoace; dela împărat până la pârcălab, şi dela Vlădică până la opincă, stau rânduite jur împrejurul ţarcului şi priveau cu ochii sticliţi la lupta voinicilor. Vulpoiul începù îndată să-şi învârtească coada cea stufoasă, ca o apărătoare, şi prefăcându-se că vrea să fugă aruncă cu ţărână în ochii Lupului, de-i luă vederile; îndată sărì iute pe dânsul şi se cercă din toate răsputerile ca să-l sfâşie şi să-l sugrume. Dar vornicul Falcă-Lată, opintindu-se şi dânsul, printr'o suceală puternică, culcă jos pe Rănică, îl proptì sub picioare şi-şi înfipse colţii în laba lui. Vulpoiul însă nu-şi perdù sărita într'o primejdie aşà de mare, ci întorcându-şi pe furiş ochii în partea staulului, unde se închisese pentru acea zi turma de oi a împăratului, începù să strige: — «Sai, jupân vornice; c'au scăpat mieii din staul şi-i mănâncă câinii!» — Lupul lacom şi prost se repezì să apuce şi el un cârlan; dar în vremea aceasta, Vulpoiul sprinten îi sărì în chică şi-l doborî jos. L'ar fi ucis pe loc dacă însuşi Leonilă împărat nu i-ar fi zis să-l ierte cu zile.

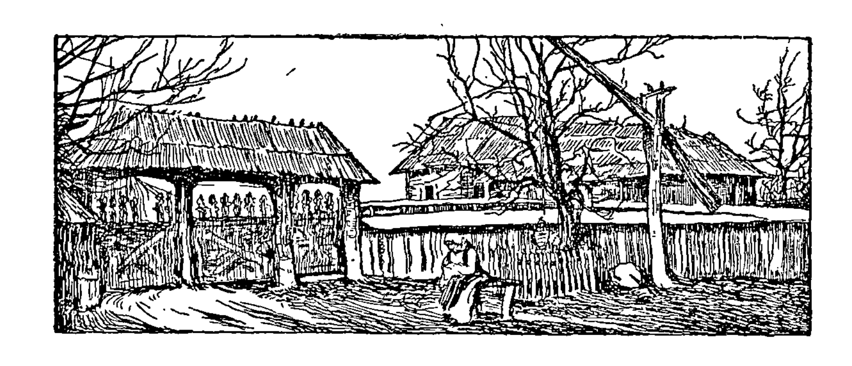
Din minutul acela jupân Rănică Vulpoiul rămase tare şi mare, şi fără de vătămare. Impăratul puse de-l îmbrăcă cu caftan de catifea roşie îmblănit şi îl făcù mare vistier. Toţi de toate părţile veniră de se închinară la dânsul cu smerenie şi supunere, ba încă şi la cocoana vulpoaica şi la coconaşii vulpişori, cari sosiră îndată la curtea împărătească.

Trecù astfel cât trecù; dar fiindcă năravul din fire nu are lecuire, jupân Rănică Vulpoiul nu se lăsă de mâncătorii şi de vicleşuguri, nici când ajunse om de frunte. Mişeliile lui se deteră din nou pe faţă; dar în rândul acesta, nu-l mai ajută nici un meşteşug, ci fù silit să fugă şi dela curtea împărătească şi dela casa lui; hoinar şi pribeag, el de atunci înainte îşi petrecù viaţa furişindu-se prin tufe şi prin vizuini, huiduit şi batjocorit de toţi, până ce într'o zi, umblând, după năravul său cel vechiu, să se vâre într'un coteţ cu găini, copoii din bătătură îl urmară, îl zăriră, îl luară în goană

prin pădure, îl prinseră şi-l făcură mici-fărămici. Să-i fie ţărâna uşoară!

Încălecai p'o coadă de vulpe
şi spusei cui vru s'asculte
basmul lui Rănică Vulpoiul
pe care l'a răpus copoiul.

Bucureşti, 1875.

TIGRUL PĂCĂLIT[1]

POVESTE PENTRU COPII, LOCALIZATĂ

Mai deunăzi eram la Galaţi şi pentru ca să-mi treacă de urît şi să mai aflù câte ceva, am eşit să mă primblu la port. Norocul a voit ca să întâlnesc îndată pe un vechiu amic al meu, pe care de mult nu-l văzusem şi să petrec cu dânsul câteva ore foarte plăcute. Amicul meu este un neguţător din partea locului, om foarte considerat şi foarte iubit de toată lumea, fiindcă el, prin munca sa, şi-a câştigat o avere însemnată, de care se bucură, făcând bine cui poate; iar firea lui este aşà de veselă şi de glumeaţă încât cu dânsul nu poate cuiva să i se urască. Ştie să spună şi să descrie o mulţime de lucruri pe care însuşi le-a văzut şi le-a învăţat în numeroasele sale călătorii; căci, fiind de părinţi din Galaţi, el, de tânăr s'a înrolat ca matroz pe o corabie englezească şi, cutreierând toate ţările şi toate mările lumii, s'a aleş până în sfârşit cu multă minte,

---

[1] Din Biblioteca ilustrată pentru copii, editată de d-l Socec.

sănătate, avere şi voie bună. Astfel este amicul meu domnul Stancu Poloboc, cu care mă primblam mai deunăzi pe portul Galaţilor.

Vorbind cu dânsul când de una, când de alta, ne oprirăm în faţa unei mândre corăbii englezeşti, care plutea falnic de-asupra apelor Dunării, lănţuită în ancorile ei; dintr'însa se descărcà felurită marfă şi mai ales butoaie cu căpăţâni şi cu bulgări de zahăr. Amicul meu, aducându-şi aminte cu plăcere de timpul tinereţii, pe când şi el n'aveà altă locuinţă decât o astfel de scoică uriaşă de lemn, îmi arătă şi îmi explicà folosul şi întrebuinţarea diferitelor părţi ale corăbiei, precum catarturi, pânze, frânghii, cârme, palimari şi altele.

In timpul acesta, matrozii corăbiei şi cărătorii sau hamalii portului, umblau în sus şi în jos, ca furnicele, scoţând din magaziile adânci ale pântecosului vas plutitor, baloturi şi butoaie cu marfă, încărcându-le pe roabe (sau, cum ar zice la Galaţi, pe taraboanţe), şi aducându-le, pe un podişor de bârne, până la mal, unde le aşezau în teancuri. Toate acestea se făceau cu o iuţeală, cu o aprindere, cu un zgomot care mă asurzeau şi mă ameţeau; dar totuşi îmi plăceà foarte a mă uità, căci toţi erau veseli, sprinteni şi lucrau cu inimă şi cu mulţumire.

Pe când în acea învălmăşeală taraboanţele încărcate cu marfă trepădau în toate părţile, purtate în fuga mare de matrozi, se întâmplă ca două din ele să se ciocnească şi butoaiele de zahăr se răsturnară pe jos, rostogolindu-se care în cotro apucă. Unul din butoaie se şi desfundă în acea cădere şi zahărul în bulgări, ce erà în el, se risipì pe pământ. Indată câinii, cari nu lipsesc în portul Galaţilor, se răpeziră să îmbuce din el, socotind bietele javre flămânde, că au dat peste vreo mană; dar matrozii, ca să-i depărteze, deteră brânci butoiului crăpat, carele sucindu-se de o dată, acoperì, ca într'o cuşcă, pe unul din lacomi.

Toată lumea se puse pe râs; dar mai mult şi mai tare decât toţi râdeà amicul meu Stancu Poloboc; îi dase lacri-

milė în ochi şi se ţineà la piept şi la pântece, bietul om, de hohotele ce îl podidise. Mie unuia îmi erà teamă să nu se înece cu atâta râs.

Când se mai potolì această veselie, abia putù să îmi vorbească, stăpânindu-se cu anevoinţă.

«Frate, — îmi spuse, — când am văzut întâmplarea cu câinele şi cu butoiul, mi-am adus aminte de o istorie ce am păţit eu, sunt acum mulţi ani, tocmai prin insulele Africei; şi trebuie să ştii că de câte ori îmi vine în gând istoria tigrului, pe care l'am păcălit aşà de frumos, zău, nu mă pot oprì de a râde ore întregi».

Şi spuind astfel, Stancu meu se pornì din nou pe râs. Eram foarte curios să cunosc istoria tigrului păcălit; dar abia mai târziu o putui aflà dela amicul meu, carele mi-o povestì într'astfel:

«Pe când eram matroz, lucrând şi câştigându-mi pâinea pe o corabie englezească, se întâmplà adesea ca să călătorim pentru negoţul nostru până prin ţări foarte depărtate, şi treceau uneori luni întregi fără ca să vedem pământul cu ochii, ci numai valurile mărei jur împrejurul nostru, iar deasupra capului, cerul, când albastru şi senin, când întunecos şi posomorît.

«Dar când, atunci, după o lungă plutire soseam la vreun ţărm, mare plăcere era pentru noi de a ne coborî din corabie şi de a călcà pământul ţeapăn sub picioare. Erà pentru noi, corăbierii, ca o zi de sărbătoare, când puteam să gustăm un prânz liniştit, întinşi la umbră, pe iarbă verde. Insă ocaziunile de acest fel erau aşa de rare încât uneori ne coboram chiar pe ţărmuri pustii şi necunoscùte, fără de a purtà cea mai mică grije de primejdiile ce ni se puteau întâmplà.

«Intr'o zi dar, trăgând cu vasul la coasta unei insule nelocuite din mările Africei, mi se făcù tare dor de a vedeà de aproape şi de a pipăì cu piciorul iarba câmpului. Cerui atunci voie dela căpitanul corăbiei ca să mă dau jos la mal şi să petrec câteva ore pe uscat. Matrozii, tovarăşii mei, nu

prea aveau încredere în acele locuri necunoscute, şi abia găsii unul dintr'înşii, un american înalt şi uscat, cu barbă dar fără mustăţi, carele primì să mă însoţească în călătoria mea pedestră. Luarăm cu noi o spată grasă de râmător afumat, o butilcă cu vin de cel mai bun, un urcior cu apă proaspătă şi cu aceste merinde, ne pornirăm veseli către mal.

«Când mă simţii, eu unul, pe uscat, de bucurie şi chiuind trăsei un pui de danţ românesc, o corăbiască vârtoasă de Galaţi; iar tovarăşul meu, americanul, văzând aşà, începù şi el să tropote în faţa mea, jucând foarte serios şi pe ţăcăneală un danţ englezesc ce se chiamă «*Gig*». Danţul însă ne făcù gol la inimă şi îndată ne venì în gând să găsim un adăpost de soare ca să ne aşternem masa. Eu căutam cu ochii în dreapta şi în stânga; mi se pornise, biet, minţile cu dor către răcoroasele dumbrăvi din lunca Siretului; acolo, în insula cea pustie şi prigorită de soarele african, abia se zăreau câţiva copaci din aceia cu ramurile înalte şi şuie, care se chiamă *palmi*, şi nişte tufiş sălbatic, pe unde mai totdeauna cuibează şerpii cei veninoşi cu plesnitori la coadă şi alte fiare urîcioase.

«Pe câmpia şeasă, văzurăm însă un ce negru şi rotund, despre care nu ne prea puteam da seama. Stăturăm câtva la îndoială dacă ne vom îndreptà sau ba către acel punct necunoscut, care, dreptul lui Dumnezeu, ne cam puneà la îngrijare; dar americanul meu scoase un ochian din buzunar şi, îndreptându-l către acel punct, văzurăm curat şi lămurit că obiectul bănuit nu erà altceva decât un butoi de lemn, aşezat în mijlocul câmpiei.

— «E un poloboc!» — strigai eu cu bucurie, vorbind moldoveneşte, pare c'aş fi fost chiar în portul Galaţilor.

— «O! o! Poloboc!» — repetă americanul de mai multe ori cu mirare şi din minutul acela, el nu mă mai chiamă altfel pe nume decât Poloboc. In urmă, matrozii ceilalţi făcură toţi ca dânsul, şi iată cum iubite, amice mi-a rămas numele de Stancu Poloboc, de care nu mă plâng câtuşi de puţin.

«Fie dar Poloboc! noi alergarăm îndată până la butoiul cel minunat şi acolo, la umbra lui ne şi aşezarăm ca să ne facem prânzul. Rezimaţi amândoi de doagele lui, cercuite, deşertarăm veseli butelca de vin, îmbucând şi din spata afumată. Lumea ni se păreà toată a noastră, şi crez că în palate de marmură şi pe covoare de mătase, n'am fi trăit mai fără grije decât la umbra butoiului, pe iarba cea verde.

«Dar pe când noi gustam aşà dulci şi liniştite plăceri, un mare pericol ni se pregăteà. Se vede că mirosul mâncărilor şi răsunetul veselelor noastre cântări deşteptară pe un tigru, mare şi flămând, care dormeà ascuns sub un tufiş învecinat. Fiara cea sălbatică, semănând la trup ca o pisică uriaşă, la păr galbenă şi vărgată cu negru, se sculă binişor din locul unde erà pitită, se furişă printre bălării şi pe tăcute se apropiè de butoiul nostru. Ajunsese foarte aproape, când noi auzirăm fâşâind în dosul butoiului. Ne sculărăm deodată în picioare, trântind jos talere şi pahare, şi când deterăm cu ochii de acea groaznică dihanie care sticleà privirea ei încruntată asupra noastră, inima în noi se făcù cât o gămălie de ac; tot sângele ne perì din faţă; părul ni se ridică vulvoi şi ne crezurăm mai mult morţi decât vii. Cu noi, armă n'aveam. Fiara răcneà cu turbare, rânjeà şi-şi arătà colţii. Butoiul singur ne despărţià de dânsa.

Ce să facem? Încotro s'o apucăm?

«Tigrul lungì pasul ca să ne ajungă; noi ne strecurarăm împrejurul butoiului. El începù să iuţească, dând ocol polobocului; noi alergarăm mai tare în jurul lui. Şi astfel, noi înainte şi tigrul după noi, ocolirăm de mii de ori butoiul. Nici dânsul nu ne puteà prinde; dar nici noi nu puteam scăpà. Începusem a crede că soarta ne-a osândit la groaznica pedeapsă de a ne petrece de acì înainte toată viaţa, dând mereu raite şi târcoale în jurul butoiului, cu tigrul după noi.

«Vai! ce viitor de spaimă! — ziceam noi în minţile noastre, turbate de frică şi de osteneală.

«Dar se vede că şi tigrului i se urîse cu această goană

rotocolită, întocmai ca alergătura cailor când treieră la arie. El deodată se oprì în loc, şi cugetând un minut, se repezì să sară drept deasupra butoiului ca să ne ajungă îndată pe partea cealaltă. Dar, cum drese, cum făcù, că sărind, i se acăţară labele de dinainte de buza butoiului, care erà desfundat. Greutatea fiarei îl făcù să se clatine şi să se povârnească în partea ei. Noi atunci (pare că cerul ne-a luminat) răsturnarăm polobocul cu fundul în sus, tocmai deasupra tigrului ce stà agăţat de buza lui, şi fiara rămase sub butoi, ca un şoarece prins în cursă. Atunci amândoi sărirăm pe fundul vasului şi ne proptirăm din toate răsputerile d'asupra lui, ca nu cumva lighioana înfuriată să-l ridice deodată în sus şi să scape dela închisoare.

«Tigrul răcneà cu turbare şi se zvârcoleà amarnic între doagele polobocului, izbind într'însele cu capul, cu labele, cu coada, cu ce puteà. Noi apăsam deasupra cât ne sta prin putinţă, gândindu-ne acum că ne-a ajuns altă nevoie; căci într'adevăr, ceeace câştigasem erà numai o schimbare de osândă. În loc să dăm veşnice ocoale butoiului, acum ne vedeam siliţi să stăm toată viaţa deasupra lui, proptindu-l ca să nu se mişte.

«Dar norocul ne mai ajută şi în rândul acesta!

«Din multele suceli şi învârteli ale tigrului de dedesubtul polobocului, coada lui cea lungă şi stufoasă, scăpă deodată pe gaura cepului ce erà dat la fund, şi ieşì ca un pămătuf la iveală. Cât văzurăm noi aşà, tovarăşul meu se prinse cu amândouă mânele de dânsa, şi eu de el, şi cu multele noastre silinţe, cu multă nevoie, o trăserăm toată afară pe gaura cepului.

«Ce mai coadă! parcă erà un şearpe flocos, cu dungi galbene şi negre, ş'apoi lungă, să te fi încins de două ori cu dânsa! D'aş fi putut atunci să o retez dela curmătura ei, negreşit că aş fi păstrat-o şi până acuma.

«Americanul însă şi eu, ne gândirăm atunci într'altfel. Şi să vezi că rău nu ne-am gândit. Ce nu-i dă omului în cap la vreme de nevoie!

«Văzând aşà lungime de coadă, ne apucarăm s'o înodăm de vreo două-trei ori şi, făcând astfel dintr'însa un câtă-mai gheınul, mult mai gros decât vrana prin care ea eşise, izbutirăm de a legà pe tigru de butoi.

— «Urra» !!! — strigarăm atunci amândoi cu o nespusă veselie, şi sărind jos de pe butoi, p'acì ne fu drumul! O luarăm la fugă cât ne ţineau picioarele şi apucarăm drept către corabia noastră.

«Tigrul smuncì atunci butoiul şi îşi scoase capul la lumină; dar trupul lui rămase jumătate în fundul vasului, încât abia puteà să se mişte din loc. Scăpând la sănătoasa, noi ne întorceam ochii din când în când spre dânsul, ca să râdem de turbarea lui, căci de câte ori voià să facă o mişcare, el simţeà şi auzeà polobocul rostogolindu-se şi hodorogind în urma lui.

«Când în sfârşit ne văzurăm noi în corabie şi tigrul urlând la mal, eu, simţindu-mă atunci în largul meu, râdeam din băerile inimii şi pisând pumnii, după obiceiul nostru românesc, strigam în gura mare:

«Sâc, tigrule, sâc! Sâc, că te-am păcălit!»

«Iar americanul meu, şi toţi matrozii după dânsul, înşiraţi de-a rândul pe coverta corabiei, repetau cu hohote de râs:

— Poloboc! poloboc!

«Atunci şi eu, văzând că cu meşteşug am scăpat de primejdie, ziceam româneşte:

Poloboc nu-i dobitoc!
Poloboc e cu noroc!»

Iată istoria tigrului păcălit pe care mi-a povestit-o râzând amicul meu dela Galaţi.

Râdeţi şi domnia-voastră, dacă vă este pe plac!

Bucureşti, 1875.

ZECE BASME MITOLOGICE

PRELUCRATE DUPĂ G. W. COX, «TALES OF ANCIENT GREECE»

I.

EPIMETEU ŞI PANDORA.

O ceartă mare se scornise între Zevs şi oameni. Titanul Prometeu, cel cu minte multă, ţineà cu aceştia şi-i învăţà să nu facă pe placul noului zeu, ce coprinsese cu sila stăpânirea tatălui său Cronos.

El le zise: — «Măi oamenilor! acest Zevs e lacom de avuţii şi de daruri; dacă voi, când înjunghiaţi vite în onoarea lui, i le veţi închinà cu totul, apoi să ştiţi că veţi ajunge curând să daţi de capăt tuturor turmelor voastre, oricât de numeroase ar fi. Aide mai bine să facem cu Zevs o tocmeală pentruca şi voi oamenii şi el, să vă bucuraţi de câte o parte din vitele jertfite în *ecatombe,* adică cu sutele, pe altarele zeilor».

Atunci el alese din cirezi un bou mare şi frumos, il în-

junghiè şi făcù dintr'însul două părţi. Într'una puse vintrele şi carnea, şi le învelì în pielea boului; în cealaltă aşeză numai oasele, bine înfăşurate în grăsime. Apoi zise lui Zevs aşà: «Alege-ţi partea ce vei voì, cu hotărîre că cea pe care vei pune acum mâna, să rămână în totdeauna pe seamă-ţi». Zevs se lăcomì şi întinse pe loc mâna la partea unde luceà grăsimea; dar când văzù că sub dânsa erau numai oase, foarte tare în sine se mâniè. Cu toate însă, din acea zi înainte se făcù datină ca, în sacrificii, oamenii să închine zeilor numai oasele şi grăsimea dela victime.

Ca să-şi răzbune pe seminţia muritoare a oamenilor, Zevs hotărî să nu le mai trimită jos pe pământ, focul cu care el îi dăruià mereu mai înainte, şi astfel îi lăsă în mare lipsă, suferind foarte de ger, de întunerec şi de foame. Dar Prometeu se repezì în cer, răpì de acolo foc, îl ascunse în ţeava unei trestii, şi îl aduse oamenilor înapoi.

Când Zevs află una ca aceasta, el se înfuriè aşà de tare încât asvârlì cu trăznetul în Prometeu şi trimise pre credinciosul său vestitor Ermes ca să-l prinză, să-l ducă tocmai pe piscurile sterpe ale muntelui Caucaz, şi acolo să-l ferece de stâncă cu cătuşe ţepene de fer, punându-i streajă un vultur care să-i sfâşie mereu inima cu clonţul său ascuţit.

Dar nici cu atât nu se împăcà Zevs; el mai scornì şi un mijloc de a muncì pe bieţii oameni muritori. Îşi aduse aminte că Prometeu îi povăţuise şi-i îndemnase să nu primească nici un dar dela zei şi că lăsase cu dânşii pe frate-său Epimeteu, ca să le poarte de grije şi să-i ferească de vicleniile lui Cronos.

Atunci Zevs se gândì într'astfel: «Seminţia omenească nu ştie până acum ce este nici boala, nici durerea, nici certurile, nici războiul, nici furtişagurile, nici trădarea; căci toate aceste rele le ţine închise Epimeteu într'o cutie pusă sub bună pază. O să fac ce voiu face ca ele să scape de acolo şi să umple pământul de mişelii şi de nevoi».

Îndată chemă pe Efestu, meşterul focului, şi-i vorbì aşà: — «Să-mi găteşti un ce minunat, cu care zeii au să dăruiască pe oameni. Să iei ţărână şi să plămădeşti cu dânsa un chip

de femee. S'o faci cât mai frumoasă la vedere; dar să bagi într'însa o fire rea, pentru ca dânsa să-mi răzbune de câte rele mi-au făcut mie oamenii».

Efestu luă ţărână şi plămădì, de pe cum i se spusese, un chip frumos de femee. Zeiţa Atena o îmbrăcă cu o rochie minunată şi pe cap îi puse o cunună, de unde atârnà o maramă ca pânza păianjinului, de-abia îi ascundeà umerii şi peptul, alb ca zăpada. Ermes o învăţă un grai plin de farmec şi suflă într'însa un cuget nesăţios şi neastâmpărat, pentru ca să ştie a înduplecà şi a aţâţà pe neamul omenesc. Apoi Efestu o duse în adunarea zeilor, şi toţi rămaseră încântaţi de frumuseţile ei.

Atunci Zevs luând-o de mână, o dete lui Epimeteu, şi-i zise àşà: — «Ştii ceva? M'am gândit că voi oamenii sunteţi, biet, împovăraţi de muncă multă pe pământ, şi că vă lipseşte o fiinţă care, prin dulcele ei desmierdări, să vă pună inima la loc după atâtea grele osteneli. De aceea noi zeii nemuritori ne-am îndurat de soarta voastră, şi, spre a vă aduce o blândă alinare, iată, vă dăruim această mângâioasă fiinţă a femeei pe care am şi numit-o *Pandora,* fiindcă este înzestrată cu toate darurile».

Epimeteu, cel cu mintea târzie, uimit de frumuseţile Pandorei, uită poveţile fratelui său, şi împreună cu dânsul toată seminţia muritorilor se amăgì de cuvintele lui Zevs şi primì darul, care îi fermecà pe toţi, îndată ce dau cu ochii de dânsul. Dar, vai! bucuria nu le ţinù mult.

Pandora, nesăţioasă de a ispiti toate, văzuse o cutie mare, pitită mai cu îngrijire decât orice alte avuţii, în başca cu comorile lui Epimeteu. Îi ardeà inima să ştie ce va fi într'însa. Deci, într'o zi se furişă de soţul ei cel prea lesne încrezător, şi ridică capacul cutiei.

Deodată scăpară dintr'însa cu grămada, ca nişte iesme pocite, certurile şi bătăile, nevoile şi boalele, hoţiile şi turbările, grijile şi necazurile toate.

Coprinsă de spaimă, abia apucă ea să lase repede capacul în jos. Pe fundul cutiei rămăsese, pitită, doară numai spe-

ranța. De aceea, abia dacă cu dânsa se mai poate mângâià uneori sărmana omenire de câte rele a răspândit pe pământ nesocotita Pandoră.

II.

BRIAREU.

Mare nemulțumire erà în palatele Olimpului, locaş al zeilor nemuritori, de când Zevs biruise pe zeii cei bătrâni şi se aşezase cu sila pe scaunul împărătesc al tatăluì său Cronos. El ținea acum în mâinile sale trăznetul; sub picioarele lui zăceau grămădite tunetele şi fulgerile, şi toți zeii rânduiți împrejuru-i, tremurau de frică dinaintea puterii şi măririi lui. El le impuneà însărcinări grele şi le vorbeà tot aspru, voind prin astfel de purtări straşnice, să întemeieze domnia lui fără cumpăt peste toți zeii de pe uscat şi de pe mare.

Toată ziulica, agerul lui vestitor Ermes trepădà în sus şi în jos, ca să ducă în toate părțile poruncile sale; căci Zevs voià ca toată firea să-i fie deopotrivă supusă, şi nu-şi mai aduceà câtuşi de puțin aminte de timpul pe când şi dânsul erà slab şi fără putere.

Atunci se auziră din partea zeilor pământului şi ai mării, suspine şi şoapte înfundate de nemulțumire, şi ei toți se adunară la un loc ca să se sfătuiască.

Posidon, împăratul valurilor întunecate, înnălță mai întâiu glasul şi vorbì aşà: — «Ascultați-mă pe mine, voi, Ero şi Ateno; hai să ne răsculăm împotriva lui Zevs şi să-i arătăm că el n'are nici un drept de a ne străşnicì pe noi! Vedeți bine cât de rău se poartă de când i-a încăput puterea în mâini. Nu-şi mai aduce de loc aminte că tòt noi l-am ajutat în războiul ce a avut cu tatăl său Cronos; iar după ce l-am făcut să învingă, el tocmai pe soții lui cei mai puternici îi nedreptățeşte mai tare. Pe Promoteu, titanul binefăcător care a dat focul înapoi muritorilor şi i-a scăpat de groaznicele urgii ale gerului şi ale foamii, iată că a pus să-l ferece pe

piscurile sterpe ale Caucazului. De oarece nu i-a fost teamă să lănţuiască într'astfel tocmai pe un titan, bagă bine de seamă, Ero, să nu-i abată într'o zi de mânie, ca să te nenorocească mai rău şi pe tine!»

Atena vorbì atunci într'astfel: — «Inţelepciunea lui Zevs i-a părăsit minţile; toate faptele sale sunt acum numai viclenii şi trădări. Ce mai aşteptăm: Hai să-l prindem şi să-l ferecăm ţeapăn că nu doară să ajungă cerul şi pământul a fi cu totul prada luptelor şi a bătăilor».

Deci se jurară cu toţii ca să nu mai rabde asupririle lui Zevs, şi după ordinul lor, Efestu făurì nişte cătuşe uriaşe, cu care să-l ferece, îndată ce somnul greu i se va lăsà pe pleoape.

Dar zeiţa Tetis, ascunsă în peştera ei de mărgeanuri din fundul mărilor, auzise cuvintele lui Posidon şi ale Atenei. Ea se înălţă de pe mare ca o ceaţă alburie şi se aşternù în genunchi dinaintea tronului lui Zevs. Ii îmbrăţişă picioarele şi-i vorbì aşa: — Ascultă-mă şi pe mine, o Zevs! Zeii nemuritori tremură de frică dinaintea puterii tale, dar ei sânt amărâţi de vorbele-ţi aspre şi de straşnica-ţi purtare; ei zic că înţelepciunea a părăsit minţile tale, şi că faptele-ţi sunt acum numai viclenii şi trădări. Mai ascultă-mă încă, o Zevs! Efestu a făurit cătuşe uriaşe; iar Ero şi Posidon, împăratul mărilor şi fecioara Atena s'au jurat că te vor ferecà îndată ce somnul greu se va lăsà pe pleoapele tale. Dă-mi voie să-ţi aduc acì pe Briareu, uriaşul cu o sută de mâini, ca să te apere la nevoe. Cât va fi el lângă tine, n'ai să te temi nici de mânia Erei, nici de a lui Posidon. Dar, îndată ce va trece primejdia, adu-ţi aminte o Zevs, ca să stăpâneşti cu blândeţe şi cu dreptate, căci cel ce voeşte a domnì, nesocotind binele şi iubirea supuşilor săi, acela zile lungi de domnie nu are. Apoi iar nu uità că acelora cari ţi-au dat ajutor, nu se cade să le faci ca lui Prometeu pe care l'ai ferecat pe stâncile Caucazului. Va venì poate o zi când voiu cere şi eu cevaş pentru fiul meu Achileu, adu-ţi aminte că eu te-am scăpat de cătuşele lui Efestu».

Zevs răspunse cu omenie, şi vorbì aşa: — «O Tetis, gră-

beşte şi adu-mi încoace pe puternicul Briareu ca să mă apere cu suta lui de braţe; iar pentru cele ce mi-ai spus, să nu aibi nici o teamă, căci Zevs nu va nesocoti povaţa ta cea bună, şi ceilalţi zei nu vor mai aveà cuvânt de aci înainte a se plânge de străşnicia mea şi de vorbele mele aspre».

Atunci Tetis chemă pe Briareu ca să iasă din băierile pământului şi să vină întru apărarea lui Zevs. Uriaşul se arătă în palatele Olimpului şi îndată toţi zeii începură a tremurà, când îl văzură alături cu Zevs, carele acum se răsfăţà în puterea sa.

Cu toate acestea, el le vorbì într'astfel: — «Ascultaţi-mă bine, voi, Ero, Posidon şi Ateno! Eu, ale voastre planuri le cunosc; ştiu că aveţi de gând să mă puneţi în lanţuri, ca să scăpaţi de relele mele purtări. Dar să nu aveţi nici o temere. Fiţi de aci înainte totdeauna cu voe bună la îndeplinirea înţeleptelor mele voinţi şi vă jur că nu veţi mai aveà cuvânt a vă plânge că Zevs este un domn crunt şi viclean».

Aşà se făcù iar pace, în cer, pe mări şi pe pământ.

III.

DEUCALION.

De pe scaunul său, înălţat pe muchia înorată a Olìmpului, Zevs privì la fiii oamenilor şi-i văzù pretutindeni dedaţi cu patimile, fără de a purtà câtuşi de puţin grija dreptăţii. In inimile lor răutatea crescuse mereu; iar, spre a îmbunà pe zei, ei închipuise un soi nou de înjunghieri şi de sacrificii, care mohorîse pământul cu sânge.

Departe, în văile adânci ale Arcadiei, fiii lui Licaon îşi petreceau viaţa numai în ospeţe şi, în necumpătata lor rătăcire, vorbiau vorbe nesocotite şi nelegiuite chiar şi despre Zevs. De aceea, Zevs se coborî însuşi de pe scaunul său şi se duse să vază de mai aproape faptele şi traiul lor.

Soarele erà pe scăpătat, când un biet unchiaş bătrân se apropiè încetinel de porţile cetăţii Licosura. Pletele lui cărunte îi atârnau pe umeri, şi barba lui, albă şi deasă, ascundeà trenţele de pe dânsul. Soseà greu şi anevoie unchiaşul, cu

toiagul în mână, trăgând cu urechea la chiotele de veselie ce se auzeau din depărtare.

El ajunse în sfârşit până în piaţa cea mare a cetăţii; acolo, fiii lui Licaon se grămădiră îndată împrejurul lui, vorbindu-i aşà: — «Ei! bine ai sosit unchiaş bătrân! Tu trebue să ştii multe. Ei! ia să vedem! Ce ai să ne mai spui? Nu cumva ai să ne mai povesteşti de pe când a răsărit pământul din băerile lui Haos? Căci de bătrân ce eşti, tu trebuie să fi şi fost atunci de faţă!...»

Şi, bătându-şi joc într'astfel de unchiaş, ei îl puseră să şează pe jos, lângă masa lor cea mare. Apoi îi ziseră: — «Azi noi am înjunghiat o mulţime de victime, lui Zevs. Te-ai nimerit tocmai bine, ca să capeţi şi tu o părticică din ospăţul nostru».

Atunci umplură cu vârf o strachină cu cărnuri de om şi i-o întinseră; căci vărsând sânge omenesc ei socoteau că vor face mai pe placul zeilor.

Dar unchiaşul azvârlì cât colo strachina mohorîtă şi deodată se ridică voinic în picioare. Semnele bătrâneţii pieriră de pe faţa lui aprinsă, iar focul care scăpără dintr'însa, încinse şi mistui într'o clipă pe fii lui Licaon. Căci acela ce se arătase lor erâ Zevs şi trăznetele lui îi făcuse praf şi cenuşe.

După aceea, Zevs se întoarse în Olimpul său şi, de mânios ce erà, făcù semn apelor să se reverse pe d'asupra pământului şi să înece pe fiii oamenilor, ca să-i pedepsească de multele lor nelegiuiri.

Austrul suflă atunci cu turbare; nori întunecoşi şi îndesaţi cu ploaie, veniră mereu de se aşternură în voia lor peste tot cerul, căci vânturile de miazănoapte, cari risipesc ceaţa şi abureala pământului, stà strâns ferecate în fundul temniţelor. Deci, începù cerul a turnà şiroaie în cât şi văi şi dealuri, totul pe pământ erà înecat; râurile, covârşind matca lor, se revărsară peste câmpii, şi apele lor se ridicară mereu până pe coastele munţilor.

Dar pe o culme de munte din ţara Ftiei, îşi aveà casa lui, Deucalion, fiul lui Prometeu. El, de acolo de sus, se uità cum creşteau mereu apele împrejuru-i; când însă, ele ajunseră să

acopere văile dela poalele muntelui, Deucalion chemă pe soţia sa, pe Pira, fata lui Epimeteu, şi-i vorbì aşa: — «Iată că ne-au sosit zilele prevestite odinioară de tatăl meu, de înţeleptul Prometeu. Găteşte tu chivotul lucrat de mine, şi pune într'însul merinde îndestule pentru cât timp va ţine potopul pe pământ. Colo în depărtare, tocmai pe stâncile Caucazului, Prometeu stă ferecat cu cătuşe de oţel şi un vultur îi sfâşie mereu inima; dar, pe nedrept; căci iată, cuvintele lui s'au împlinit. El de demult spusese că răutatea oamenilor are să aducă pe pământ o groaznică vărsare de ape. Orice ar fi, nici însuşi Zevs nu poate face alta decât ceea ce este ursit de către unul, şi mai mare decât dânsul, şi pe care ei, vrând nevrând, trebue să-l asculte».

Pira făcù îndată precum îi spusese Deucalion, şi umplù chivotul cu toate. Ei aşteptară până ce apele suindu-se aproape de culmea munţilor Ftiei, scăldară poalele vasului pregătit de Deucalion. Atunci peştii se strecurau înot printre vârfurile bătrânilor ulmi din codri şi pluteau alături cu buştenii noduroşi de stejar, iar leşurile de oameni înecaţi se clăteau şi se rostogoleau pe faţa apelor. Deucalion, din corabia sa, vedeà cu groază cum acele chipuri învineţite de voinici, de copile şi de prunci, eşiau uneori la iveală pe deasupra valurilor ce spumegau în colcote, şi apoi îndată se afundau în sânul lor.

Opt zile de-arândul chivotul fu purtat pe ape deasupra celor mai înalte plaiuri, şi toţi fiii oamenilor pieriră, afară numai de câţiva, foarte puţini, cari-şi găsise adăpost pe câte un pisc mai semeţ de munte. A noua zi, corabia se oprì pe muchia Parnasului, şi Deucalion, împreună cu soţia sa Pira, puseră din nou piciorul pe pământul care acum erà cu totul pustiit.

Cu încetul şi treptat, valurile se scurseră prin văi, iar peştii şi lighioanele de mare rămaseră atârnate de crăcile copacilor. Pe cât puteà coprinde ochiul, nu se mai zăreà împrejur nici o viaţă, osebit numai de vulturii cari da roată pe cer, până ce se repeziau la stârvuri.

Atunci Deucalion se uită lung la Pira, şi pe amândoi îi coprinse o jale adâncă. El spuse atunci soţiei sale: — «Cine

ştie, soro, de vor mai fi rămas şi alţi fii de oameni decât noi pe pământul acesta? Ş'apoi iar, cine ştie când ne va sosì şi ceasul nostru! Atâta numai putem şti că cel a-tot-puternic, carele a năpustit potopul asupra oamenilor, s'a îndurat de a ne scăpà zilele noastre. Hai! să-i clădim un altar şi să ne închinăm la dânsul, în semn de mulţumită!»

Indată clădì altarul şi Zevs ascultă cu plăcere rugăciunea lui Deucalion. De aceea, se pomeni deodată dânsul în faţa lui, cu trimisul lui Zevs, cu Ermes, carele îi vorbì aşà: —«Cere tu acum ce vei voì, şi cererea ta va fi împlinită, fiindcă numai la tine, dintre toţi fiii oamenilor a dovedit Zevs o mână curată şi o inimă fără de pată».

Deucalion se închină dinaintea lui Ermes şi îi spuse aşà: — «Pământul acesta a rămas tot pustiu.

E păcat de dânsul! Noi nu-ţi cerem altceva decât să se ivească din nou oameni pe dânsul».

Ermes îi răspunse într'astfel: — «Fie-vă pe plac! dar să vă acoperiţi feţele cu veşmintele voastre şi, umblând tot mereu înainte, să asvârliţi în urmă oasele mumei voastre!

După aceasta, Ermes sburà către locuinţa lui Zevs, şi Deucalion rămase pe gânduri, cugetând la cuvintele zeului; dar, înţelept fiind ca şi tatăl său Prometeu, el pricepù că mumă-sa trebue să fie însăşi ţărâna pământului, şi că, coborînd de pe Parnas, n'aveau alta de făcut decât a aruncà pietre în urma lor.

Aşà şi făcură; iar pietrele pe care le asvârleà Deucalion se făceau îndată bărbaţi, şi cele pe care le asvârleà Pira, se făceau femei, şi astfel răsări pe lume o seminţie nouă de oameni, cari nu cunoşteau pe părinţii lor.

Soarele eşi iarăşi pe cer şi cu căldura sa dogorì şi înţelenì huma cea jilavă; de atunci înainte, oamenii avură a se luptà cu munca cea anevoioasă, cari nici până acum nu s'a mai uşurat pe pământ. De aceea, traiul omului a rămas a fi greu şi silnic, ca şi piatra din care dânsul se născuse.

După ce mai trecură ani la mijloc, Deucalion şi Pira făcură copii, al căror neam a stat cu locuinţa în munţii din Ftia.

Din fiul lor Elen s'a prăsit poporul viteaz al Elenilor, iar din fata lor, Protogenia, s'a născut Aetliu carele, în viaţa lui, a făcut multe fapte minunate şi al cărui fecior, frumosul Endimion, doarme dus pe colnicul din Latmos.

IV.

PATIMELE DEMETREI.

Persefona cea frumoasă se jucà cu alte fete, soaţe ale ei, pe câmpia Enei din fericita ţară a Siciliei. Ea erà fata mult-iubită a mamei Demetre, pe care toată lumea o cinsteà; căci mama Demetra erà către toţi bună şi darnică; iar decât fiică-sa Persefona nici o fată nu erà mai veselă şi mai voioasă.

Aşà dar, ea se jucà cu veselele ei soaţe culegând flori de pe câmpie şi împletind cu ele cunune ca să împodobească lungile lor cosiţe. Adunase ele o mulţime de roze, de şofrănei, de viorele, de crini şi de zambile de pe pajiştea cea zmălţuită, când Persefona zărì în depărtare un stuf îndesat de ghiocei înfloriţi ca prin minune; erau o sută pe aceeaş tulpină şi răspândeau un miros îmbătător prin cer, pe mare şi pe pământ.

Ea se repezì în grabă ca să culeagă minunatele flori; dar, deodată se crăpă şi se deschise ţarina dinaintea ei, şi dintr'însa eşi un car poleit cu patru telegari negri ca tăciunile. În car erà un bărbat cu chip mândru dar posomorît, pare că faţa lui nu ştià ce e zâmbetul, nici inima lui ce e bucuria.

Intr'o clipă el sărì jos din car, prinse în braţe pe Persefona, o suì alături cu dânsul, şi, dând bici cailor, se făcù cu totul nevăzut în adâncul pământului.

Când sosiră fetele la acel loc, stuful cu ghiocei erà în fiinţă, dar soaţa lor Persefona perise; ele o căutară în toate părţile, pe câmpia Enei, cu gândul că se va fi pitit undeva; dar, nu o putură găsì nicăieri până târziu înserat; atunci întorcându-se, de voie de nevoie, spre casă, ele trecură mai

întâiu pe la mama Demetra ca să-i spună că nu pot şti ce se va fi făcut fiică-sa, care a perit fără veste dintre ele.

Mare jale coprinse pe mama Demetra, când află una ca aceasta. Ea îndată se îmbrăcă cu veşminte de lână neagră, luă în mâini făclii aprinse şi se duse să caute pretutindeni pe fiică-sa Persefona, alergând pe câmpi şi peste ape, din ochi lăcrimând şi pe toţi întrebând dacă nu cumva o a văzut cineva. Dar nimeni nu ştià să-i răspunză ce se făcuse fata ei.

Tocmai după şease zile ea se întâlnì cu Ecata, doamna lunei şi, cercetând-o şi pe dânsa, Ecata îi zise: — «Glasul i l-am auz t, strigând pare c'ar fi răpind-o cineva; dar cu ochii nu am văzut-o şi nu ştiu unde va fi dusă».

Mama Demetra îşi urmă calea înainte. Merse cât merse şi se întâlnì cu Elios, domnul soarelui şi-i vorbì aşà: — «Elios, fătul meu, tu carele cu făclia soarelui le vezi toate pe pământ, nu cumva vei fi văzut tu pe fiica-mea Persefona? Spune-mi adevărat, Elios, fătul meu!»

Lui Elios i se făcù milă de multa ei durere, şi-i răspunse aşà: — Ba am văzut-o, mamă Demetro. Ades, împăratul Iadului, a răpit pe fiică-ta Persefona, ca să o ia de soţie şi s'o facă împărăteasă peste ţara cea adâncă şi întunecată din fundul pământului».

Cât erà de întristată biată mama Demetra, ea însă nu îşi putù stăpânì mânia, când află una ca aceasta; de atunci înainte hotărî să nu îi mai calce piciorul în palatele de pe culmea Olimpului pe care Zevs, împăratul cerului, şi le înălţase în nori deasupra ţărei Tesaliei, fiindcă ea pricepuse îndată că numai cu voia lui Zevs îndrăznise domnul Iadului să fure pe fiică-sa Persefona.

Se coborî dar la vale de pe muntele Olimp şi apucă rătăcind o cale lungă. Tocmai către seară, pe când soarele începe a se ascunde în tasul său de aur din dosul dealurilor tivite, ea ajunse la porţile Cetăţii Eleusis. Acolo şezù jos lângă o fântână a cărei apă prefirându-se prin iarba deasă, se scurge într'un iaz limpede, umbrit de un măslin cu frunziş stufos.

Tocmai atunci veneau după apă, voioase şi cu urcioarele pe creştet, fetele lui Keleu, domnul din Eleusis. Ele văzură la fântână pe mama Demetra şi, cu toate că nu o cunoşteau, înţeleseră de pe portul şi de pe faţa ei, cât de tare erà amărîtă biata bătrână.

O întrebară cu blândeţe dacă nu pot cumva să-i fie de vreun ajutor. Mama Demetra le mulţumì şi le povestì că a perdut o fată, pe care a căutat-o peste tot locul şi nu a putut-o încă găsì. Atunci fetele deteră curând fuga acasă, ca să ceară dela părinţi voie să le aducă ca oaspe pe biata babă străină şi se întoarseră îndată, sprintene şi vesele, îndărăt şi îi vorbiră aşà: — «Hai! vino cu noi acasă. Tata, mama şi noi toate îţi vom da ce-ţi va trebui şi vom face ce ne va stà prin putinţă ca să-ţi uşurăm durerea».

Mama Demetra se înduplecă de mângâioásele lor cuvinte. Keleu şi soţia lui o primiră cu voie bună în casa lor. Dar şi dânsa le fu întru toate de aşà mare ajutor, încât nu numai neamul lui Keleu, ci întreagă cetatea se bucurà şi se lăudà mereu de bunătatea şi de înţelepciunea mamei Demetre. De aceea, se hotărîră cetăţenii să îi înalţe, cu cheltuiala lor şi numai pe seama ei, un mândru locaş, pe o măgură înaltă, chiar în mijlocul cetăţii.

Acolo trăì, timp de un an, Demetra, preţuită şi lăudată de toţi, dar ascunzând mai adesea în taina singurătăţii, mâhnirea şi dorurile inimei sale. Ea luase la dânsa, ca să îl crească şi să-l înveţe, pe Triptolem, unicul fecior al lui Keleu.

Insă copilul, de bine ce-l îngrijeà noua sa dădacă, ajunse a o iubì mai mult pe dânsa decât pe mama lui cea adevărată. Dintr'aceasta, soţia lui Keleu prinse pică asupra mamei Demetrei şi cerù să ià înapoi dela străină pe copilul de suflet, carele numai dânsul mângâià cevà pe Demetra de perderea fiicei sale.

Scornindu-se atunci o ceartă între amândouă muierele, mama Demetra se supără foarte şi se pornì cu mare urgie asupra lui Keleu şi asupra tuturor oamenilor cari nu ştiuse să preţuiască îndestul bunătăţile ei.

Din minutul acela, toate rodurile pământului purtară blestemul mamei Demetre; pomii nu mai dau rod; holdele nu se mai împodobeau cu spicuri; iarba şi florile nu mai răsăreau pe câmpii, ţarinile erau sterpe şi înţelenite. Oamenii şi vitele piereau de foamete şi de lângoare. Nici zeilor nu mai aveà cine şi ce să le închine.

Atunci Zevs, îngrijat, de pe culmea muntelui său din Tesalia îşi aruncă ochii pe pământ şi văzù că totul aveà să piară de pe faţa lui, de nu va găsì curând un mijloc ca să împace mânia şi durerea mamei Demetre.

Indată trimise pe vestitorul său, pe Ermes, în Iad, la împăratul cel aspru şi posomorît ca să-i facă cunoscut că trebuie neapărat să lase pe Persefona a se întoarce la muma-sa. Ades nu cuteză a se împotrivì, dar Persefona îi erà şi lui dragă, şi el nu voià să o piardă cu totul; de aceea, îi dete să mănânce câteva boabe dintr'o rodie minunată, ştiind bine că, dacă dânsa va gustà, îi se va face dor de dânsul şi se va întoarce bucuros la el.

După aceea, puse să înhame telegarii cei negri ca tăciunele la carul cel poleit. Ermes se suì într'însul, alături cu Persefona, dete bici cailor şi, iute ca vântul şi ca gândul, ajunseră la Eleusis.

Când sosiră la porţile cetăţii, Ermes dete drumul telegarilor ca să se întoarcă la Iad, şi pe la apusul soarelui plecă şi dânsul către Olimp.

Persefona, rămânând atunci singură, se îndreaptă spre fântâna cea limpede unde zărì şezând sub măslin, o femeie bătrână cu veşmânt de lână neagră. Ea pricepù că aceea trebuie să fie mama ei, care o doreà şi o jeleà neîncetat. Când sosì aproape de dânsa, mama Demetra auzì o şoptă în preajmă-i, ridică ochii în sus şi văzù pe însăşi Persefona dinaintea ei.

Cine poate să spună cu ce bucurie o strânse la pept şi o sărută? Fericirea mamei erà poate acum şi mai mare de cum îi fusese mai înainte mâhnirea. O mângâià, o desmierdà

o cercetà despre toate ce i se întâmplase, şi simţià că o viaţă nouă i se deşteaptă în inimă.

Pe când o sărutà şi o mângâià, ea îi zise aşà: — «Acum, fata mea, copila mea dorită, tu eşti iarăşi a mea, şi cu mine voiu să rămâi pentru totdeauna. De acum înainte voiu şti să te feresc de răpitori şi urgisitul acela de Ades nu te va mai prinde în întunecoasa lui împărăţie».

Dar Persefona îi răspunse: — «Ah! mamă, taci; nu mai vorbì aşà. Eu nu pot să rămân pentru totdeauna cu tine, căci până nu m'a ridicat Ermes din Iad, soţul meu mi-a dat să gust nişte boabe dulci de rodie şi m'a legat cu acest farmec ca să mă întorc la dânsul peste nouă luni de zile. Şi drept să-ţi spun mamă, nu'mi pare rău, căci, deşì el nu râde nici zâmbeşte, deşi totul e întunecos în locaşul lui, dar cu mine e bun şi blând, şi numai când sunt cu dânsul se simte îmblânzit. Să nu-ţi pară rău mamă; el s'a făgăduit că în toţi anii mă va lăsà să şed cu tine aci pe pământ nouă luni de zile; iar trei le voiu petrece cu dânsul în negrul locaş de sub pământ».

Printr'aceste făgăduinţe mama Demetra se simţì dânsa mângâiată; iar pământul şi rodurile lui se bucurară îndată de îmblânzirea ei. Pomii se umplură iarăşi de rod; iarba şi florile împodobiră câmpii, şi spicurile aurite începură iarăşi a se îndesà pe holde, legănate de adierea călduroasă a verei.

Nouă luni de mulţumire şi de îmbelşugare trecură pe pământ, şi după aceea, vestitorul Ermes venì cu carul cel poleit şi cu telegarii negri ca tăciunile, ca să ià pe Persefona şi să o ducă în ţinuturile întunericului. Atunci, ea îşi luă ziua bună dela mama sa, zicându-i: — Nu plânge, mamă, şi nu fii îngrijată de mine; în locaşul soţului meu sunt la adăpost şi la căldură; el mă iubeşte şi caută bine de mine. E bun, şi peste trei luni îmi va dà voie să mă întorc tot veselă aci pe pământ».

Mama Demetra îşi stăpânì inima rea şi se hotărî să aştepte cu răbdare timpul dorit al înapoierii.

Totuşi gândul ei adesea se repurtà cu dor la zilele fericite

când Persefona, copilă voiasă, se jucà cu soaţele sale şi culegeau flori pe veselele câmpii ale Enei.

In răgazurile aşteptării, retrasă în locuinţa ei din Eleusis, ea îşi aflà mângâierea învăţând cu mare taină şi înţelepciune pe Triptolem, copilul ei de suflet, cum să sădească, cum să crească şi cum să îngrijească rodurile folositoare ale pământului, daruri nepreţuite ale zeiţei Demetre.

Acele măreţe şi spornice învăţături, pe care zeiasca dădacă le împărtăşie învăţăcelului ei, în templul dela Eleusis, chiar şi în întunericul nopţei, la flacăra făcliilor, rămaseră printre popoare ca o datină sfinţită, şi fură numite *Tainele Eleusine.*

V.

POSIDON ŞI ATENA.

Un oarecare Erechteu începuse să clădească o cetate pe un loc sterp şi pietros dealungul apelor Kefisului. El erà părintele şi căpetenia unui popor de mândri voinici şi cu toate că cetatea lui erà încă mică şi puţin arătoasă, dar, în înţelepciunea sa, Zevs prevăzuse că ea are să fie într'o zi cea mai vestită din câte cetăţi s'au înălţat aievea pe pământ.

De aceea, un zeu şi o zeiţă, adică Posidon, împăratul mărilor, şi fecioara Atena, fiica prea-iubită a lui Zevs, se certau amândoi care dintre ei să deà numele său cetăţii lui Erechteu. Ca să curme cearta, Zevs hotărî o zi, pentruca în faţa adunării tuturor zeilor celor mari cari locuiau pe culmea Olimpului, să li se aleagă dreptatea.

Când venì acea zi, toţi zeii se aşezară pe scaunele lor de aur, rânduite în cerc pe malul Kefisului. Mai presus de toate se înălţà tronul lui Zevs, părintele zeilor şi al oamenilor, şi alături cu dânsul şedeà zeiţa Era, soţia lui.

Fiii oamenilor aveau voie să ridice ochii asupra lor, de oarece Zevs îşi lăsase la o parte fulgerile sale, iar ceilalţi zei venise şi dânşii acolo lipsiţi de strălucirile lor, care iau vederile, ca să fie de faţă la judecata dintre Posidon şi Atena.

Acolo erà Febus Apolon, cu lira sa de aur în mână şi cu chipul său blând şi luminos; dar ochii lui nu scăpărau scântei ca în ciasurile de mânie şi suliţa lui, de care nu se pot ferì sufletele înşelătoare şi limbile mincinoase, stà rezimată de scaun. Alături cu dânsul, şedeà soru-sa Artemis, fecioara care îşi petrece zilele vânând pe uscat fiarele sălbatice şi jucându-se cu zânele Nimfe prin stuful de pe malul râului Erotas.

Lângă Zevs se aflà Ermes, crainicul carele în adunări înalţă glasul în numele zeilor; tot tânăr, tot sprinten şi tot frumos, el ţineà în mână caduceul, sau toiagul său cu aripi, prin care îndeplineà poruncile tatălui său. Apoi, de-arândul veniră să se aşeze Efestu, meşterul focului, şi Estia zeiţa casnică care poartă grija vetrei, şi Ares, zeiescul războinic turbat după lupte, şi Dionisiu cel mult dedulcit cu ospeţele şi cu cupele de vin, în sfârşit Afrodita, gingaşa zeiţă, răsărită din spuma mărilor, care când se iveşte umple lumea de zâmbete şi de lacrimi.

In faţa acestora sta amândoi măreţii protivnici, aşteptând judecata lui Zeus. Atena ţineà tare în mâna stângă suliţa ei cea nebiruită, şi la mijlocul pavezei sale de piele de capră, ascuns vederii muritorilor, erà acel îngrozitor chip al Medusei, pe care nici un om nu-l poate privì fără ca să pice îndată mort.

Aproape de ea sta şi Posidon, încrezător în marea lui putere şi adăstând cu o trufaşă nepăsare urmele judecăţii. In mâna dreaptă ţineà cu mândrie furca lui cu trei dinţi, care zguduie pământul şi despică apele mării.

Ermes, vestitorul zeilor, se sculă de pe scaunu-i de aur şi cu glas răsunător, vorbì într'astfel către adunarea măreaţă a zeilor: — «Ascultaţi voinţa lui Zevs, care va alege între Posidon şi Atena. Cetatea lui Erectheu va purtà numele aceluia dintre aceşti doui zei, carele va face să răsară din pământ, darul cel mai folositor pentru fiii oamenilor Dacă acel dar va venì dela Posidon, cetatea se va chiemà

Posidonia; iar de va venì dela Atena, se va numì pururea Atena!»

Impăratul Posidon se scoală atunci cu toată fala măririi sale şi izbeşte jos pământul cu tridintele său. Se cutremură muntele până în băierile lui; pământul se deschide, şi, din adâncul său, se repede un cal, precum încă nu s'a mai văzut, ager şi încordat. Mai alb decât fulgii de zăpadă îi erà părul, şi coama lui răsfirată fâlfâì mândru în vânt, când bătù cu copita în ţărână şi se pornì în vesele desghinuri prin vâlcele şi pe costişe.

Posidon zise: — «Acesta este darul meu. Priviţi-l şi nu mai staţi la îndoială; daţi numele meu cetăţii; căci cine va puteà oare să deà fiilor oamenilor un dar mai nepreţuit de cât calul?»

Atena liniştită, cu ochii săi albaştri ca cerul se uită drept la zei; ea se plecă binişor şi înfipse în pământ un sâmbure mărunt pe care-l ţineà în mâna dreaptă. Nici o vorbă nu spuse, ci se uità mereu la adunare, fără de nici o grije. Atunci, se zărì încolţind din pământ un lăstăraş, carele repede crescù mare, dete ramuri şi se acoperì cu frunze. El se înălţă din ce în ce mai mult până ce se arătă pom mare împodobit cu frunziş verde şi stufos, şi încărcat cu rod îmbelşugat.

Atunci Atena zise: — «Vezi, o Zevs! nu preţueşti oare mai mult darul meu decât al lui Posidon? Calul, pe care el l'a dăruit fiilor oamenilor, va aduce printre dânşii bătălii, lupte şi griji; iar pomul meu, măslinul, e chiar un semn de pace şi de belşug, o dovadă de tărie şi de sănătate, un chezaş al fericirii şi al libertăţii. Oare, spune nu se cuvine mai bine ca cetatea lui Erechteu să poarte numele meu?»

Atunci, într'o unire, se auzìră răsunând din glasul tuturor zeilor, aceste cuvinte: — «Darul Atenei este, fără îndoială, cel mai bun ce s'ar puteà face fiilor oamenilor. El vesteşte că cetatea lui Erechteu va fi mai mare în pace decât în războaie, şi că într'însa libertatea va preţuì mai mult decât puterea. Rămână dar cetăţii numele Atenei».

Zevs, feciorul lui Cronos, făcù semn din sprinceană că primeşte de bun sfatul zeilor; pletele nemuritoare ale părului său fâlfâiră pe a sa frunte, iar pământul se cutremură sub picioarele lui, când se sculă de pe tronu-i de aur ca să se întoarcă în palatele sale din Olimp.

Zeiţa Atena, rămase mai în urmă şi cătă lung şi cu dor la pământul care de aci înainte erà al ei. Ea îşi întinse suliţa ocrotitoare pe deasupra cetăţii lui Erechteu şi vorbì aşà:

— «A mea a fost izbânda şi acì îmi voiu aşezà eu locuinţa. Copiii mei vor creşte acì liberi şi fericiţi, şi fiii oamenilor de pe aiurea vor venì acì ca să înveţe legile dreptăţii şi ale cumpătului. Vor vedeà ei atunci câte minun pot să facă mâinile muritorilor, când sunt ajutaţi de zeii Olimpului. Când însă făclia libertăţii se va stinge pentru Atena, ea de acì va fi purtată pe aiurea spre luminarea altor popoare. Oamenii vor cunoaşte că darurile mele sunt cele mai bune şi vor zice pururea că preţuirea legilor şi dorul neatârnării în cugete şi în fapte, le vin din cetatea lui Erechteu, care va purtà în veci numele Atenei!»

VI.

APOLON ÎN DELOS.

Din ţară în ţară rătăceà biata zână Leto sau Latona, plină de temeri şi de durere, pentru că nici într'o ţară şi nici o cetate nu voià să-i deà un locşor, unde să trăiască în pace. Toate locurile, dăruite de zei cu belşug, aveau frică de urgia zeiţei Era, care erà duşmană neîmpăcată a bietei zâne Latona.

Din insula Cretei, ea trecuse la Atena, din Atena la Egina, din Egina pe plaiurile Pindului şi ale Atonului, de acolo prin insulele întinsei şi albei mări a lui Egeu, dearândul, prin Skyros, şi Imbros, şi Lemnos, şi Chios cea mai frumoasă din toate, cerând pretutindeni un adăpost. Dar în deşert se

rugase ea de toate aceste pământuri ca să o primească a se aşezà în sânul lor. Nicăieri nu cutezase a o primì.

In sfârşit ea ajunse şi până la mica insulă pustie din Delos şi-i făgăduì că dânsa va dobândì în viitor o neasemuită mărire, dacă va voì să o adăpostească pe ţărmurile ei. Ea îi vorbì într'astfel, innălţând glasul din depărtare:

— «Ascultă-mă cel puţin tu, insulă din marea adâncă! De vei îngăduì tu ca Latona să se aşeze cu locuinţa pe pământul tău, va venì un timp când toate popoarele lumei vor plutì cu drag spre tine şi vor aduce în sânul tău tot felul de avuţii. Căci pe pământul tău voiu naşte pe Febus Apolon, domnul luminei şi al vieţei; iar atunci, oamenii toţi vor venì acì ca să afle voinţele lui şi să câştige prin daruri a lui bună priinţă».

Insula Delos răspunse: — «Zână Latono, tu făgăduieşti lucruri mari; dar se aude zicându-se că puterea lui Febus Apolon are să fie aşà de mare, încât lumea întreagă abià o să-l încapă, şi că nimic pe lume nu-i va puteà stà împotrivă şi că abià dacă lumea întreagă îi va fi de ajuns. Apoi, uită-te şi vezi cât e de îngust şi de sterp coprinsul meu. La mine, vai! n'ai pe ce să pui ochiul! Deci, mi-e teamă că lui Apolon îi va fi urît pământul meu pietros şi sterp. El, de acì se va duce în vreo altă ţară mai plăcută, unde i se vor înălţà templuri măreţe, şi atunci avuţiile pe cari tu m le făgăduieşti, el le va hărăzì altor popoare; iar eu, biet, voiu rămâne tot părăsită şi pustie!»

Dar zâna Latona se jură pe cerurile fără margini de pe capul ei, pe pământul nemăsurat ce o împresoară, iar mai cu seamă pe negrele ape ale râului Stixul, care scaldă poalele Iadului, se jură că în Delos va fi negreşit adăpostul sfinţit al lui Febus Apolon, şi că dealungul anilor scumpe miresme vor arde altarele lui.

Astfel se întâmplă ca Latona să-şi afle repaosul în mica insulă Delos, unde se şi născù, curând după aceea, zeul strălucit Febus Apolon.

Mare fù atunci bucuria printre zeii nemuritori, cari lo-

cuiau în Olimp şi tot aşà de mare printre oamenii de pe pământ, când toţi din toate părţile văzură faţa lui zâmbitoare răsărind din apele mării pe cerul înveselit.

Templul cel de căpetenie al zeului luminei fù înnălţat în Delos, şi mereu de prin toate ţările, veniră acolo popoarele ca să ceară dela dânsul prevestiri sau oracole, şi să închine la altarele lui victime numeroase şi daruri bogate.

VII.

APOLON PITIANUL.

Febus Apolon şezù cât şezù la locul său de naştere, în insula Delos din mijlocul mărilor. Pe tot anul se adunau acolo strănepoţii bătrânului Ion ca să-i facă jocuri şi serbări dinaintea templului său. Dar când crescù mai mare şi se întărì, tânărul zeu, cu părul de fir, se simţì pornit a străbate lumea şi a o limpezì de iesmele întunericului.

Luând cu sine lira lui de aur, pe care îi plăceà a cântà, el mai întâiu sosì la pragul Olimpului, unde stà Zevs în mărirea lui, înconjurat de ceilalţi zei nemuritori; acolo se puse a cântà, şi toţi îl ascultară, uimiţi de plăcere. Nouă fete ale lui Zevs, toate meştere cântăreţe, Muzele, se apucară şi ele a cântà cu viers dulce, fericirile fără de seamăn ale zeilor nemuritori, şi apoi nevoile şi necazurile bieţilor oameni muritori, cari cu nici un chip nu pot scăpà nici de bătrâneţe nici de moarte.

Atunci celelalte zeiţe ale Olimpului, Orele blajine, Haritele pline de daruri, Ebe şi Armonia, dezmerdătoarea Afrodită şi voinica Artemis, sora lui Apolon, se prinseră în horă, şi printre ele se amestecară zeeştii flăcăi, Ares cel viteaz şi Ermes, carele ucise pe negrul balaur Argos, cel cu o sută de ochi. Astfel se petreceà timpul în Olimp, cu jocuri frumos rânduite, cu cântări frumos măsurate; iar Zevs, în a lui mărire, se bucură din suflet de aşà mândre serbări.

Lui Apolon însă îi ardeà mai cu seamă de a folosì pe

muritori cu virtutea sa şi de a-şi alege pe uscat un locaş statornic, de unde să răspândească printre oameni lumina prevestitoare a oracolelor sale.

El se coborî de pe Olimp în ţara Pieriei, la cetatea Iolcos şi pe câmpia Lelantei din insula Eubei; dar nicăeri, pe acolo, nu găsì loc potrivit pentru templul său. Apoi străbătù apele sărate ale Euripului şi, trecând prin Micalesa şi prin grasele păşuni ale Temusei, ajunse pe locul unde aveà să fie Teba, cetatea cea sfinţită; dar nici acì nu voì să se oprească, fiindcă oamenii nu pătrunsese încă în aceste locuri; nu erau nici căi, nici poteci, ci numai codri sălbatici.

El îşi urmă calea tot înainte; aflá pe drum dumbrava Onchestei unde păşteau ergheliile de cai ale lui Posidon; trecù pârâul limpede al Kefisului, şi, lăsând în urmă-i mândra cetate Ocalea, se opri în câmpiile Aliartei, tocmai lângă fântâna Telfuzei. Acolo îi veni gândul a-şi clădi un templu, căci locul erà plăcut şi înzestrat cu de toate; deci el vorbi într'astfel către fântână: — «O, Telfuso, în vâlceaua ta cea plăcută îmi vine să-mi aleg şezătoarea; aci vor veni oameni de pretutindeni să ia poveţe din oracolele mele şi să-mi ceară ajutor la vreme de nevoie; iar tu vei fi vestită peste tot pământul, când mă vei aveà pe mine de stăpân şi de oaspe».

Dar Telfusei nu-i plăceà de fel să vază pe Apolon luând în stăpânire vâlceaua ei şi aşternând într'însa temeliile templului său. Ea îi vorbi atunci cu meşteşug şi-i spuse aşà: — «Ia, ascultă-mă şi pe mine o Febus Apolone. Tu umbli să-ţi faci aci locuinţă, şi nu te gândeşti că într'acest loc nu vei aflà niciodată repaos. Câmpia mea e largă; deci oamenii toţi aci au să-şi poarte luptele lor, şi, cu strigătele lor, cu zgomotoasele lor caruri, încurându-şi armăsarii şi mularii, au să tulbure liniştea templului tău sfinţit. Apoi chiar şi în timpii de pace, turmele şi cirezile vor veni mereu să se adape în apele mele, şi mugetele lor sălbatice vor strică armonia dulcelor tale cântări. Du-te mai bine până la Crisa, şi alege-ţi şezătoare în vreuna din văile adânci ale Parnasului; acolo

oamenii vor merge mai bucuros să-ţi aducă daruri, din toate colţurile lumii».

Apolon se încrezù Telfuzei; trecù dincolo de ţara Flegeilor şi, suind repede stâncile Parnasului, se oprì la Crisa. Acolo, într'o vale adâncă, umbrită de piscuri prăpăstioase, el aşeză temeliile templului său. Feciorii lui Ergin, meşterii Trofoniu şi Agamede, aducând de aiurea lucrători mulţi, înnălţară pereţii tot cu lespezi lucioase de piatră.

Dar împrejmuirile acestui loc erau pustii, căci aproape de acolo, la gura unei fântâni, trăià o iasmă sălbatică, un balaur uriaş care prădà, şi bântuià jur împrejur, pe oameni şi pe vitele lor.

Fiul pocit al Erei, cruntul uriaş Tifaon crescuse la sânul său cel plin de cugete rele, pe acel şarpe veninat şi îi dase domnia peste acele aspre locuri.

Febus Apolon înfipse o săgeată în inima balaurului, carele căzù la pământ urlând şi zvârcolindu-se; sângele lui, scurgându-se pe nisip, făcù o mlaştină în care până în sfârşit se nomolì şi trupul lui puroios. Atunci Apolon îi strigă: «Piei aci, fiară turbată; putrezi-ţi-ar trupul în această ţărână, pe care stârvul tău o va îngrăşà! De acum înainte tu nu vei mai chinuì pe bieţii muritori. Zilele ţi s'au împlinit, şi nici Tifeu cel cu suflarea veninoasă, nici urgisita Chimeră cu trei capete de fiară, nici alte iesme nu te vor mai scăpà; ci numai muceda ţărână şi dogoreala soarelui vor putrezì aci rămăşiţele stârvului tău!»

Astfel perì balaurul, şi într'adevăr el putrezi chiar pe acel loc, carele, de pe limba oamenilor de acolo, se numì de atunci Pito, adică *putrejune;* de aceea se dete şi mântuitorului Febus Apolon, la care oamenii se închinau în templul vestit din Parnas, numele lui Apolon Pitianul.

De pe aceste fapte însă, zeul Febus înţelese că Telfuza îl amăgise, căci ea nu-i spusese nimic nici despre balaur, nici despre firea aspră a locului. El se întoarse atunci către dânsa, plin de mânie şi-i vorbi aşà: — «Telfuzo, nu ţi se cădeà ţie să mă înşeli prin cuvinte prefăcute. Ai voit să aibi, singură,

parte de aceste frumoase locuri. Să ştii însă că nu va fi pe gândul tău; voiu curmă izvorul apelor tale, şi numai eu voiu rămâneà mare şi tare aci!»

Indată rostogoli de pe munţi, câteva stânci deasupra izvorului, şi apele încetară de a mai curge, iar vâlceaua stârpită a Telfusei rămase pustie şi părăsită, pe când popoarele serbau mărirea lui Apolon Pitianul, în templul său strălucit dela Crisa.

VIII.

NIOBE ŞI LATONA.

Odinioară, pe vremea de demult, erà într'o cetate grecească, numită Teba, o femeie de viţă domnească, pe care o chemà Niobe. Ea aveà mulţi feciori şi multe fete, şi aşà tare se mândreà cu frumuseţea lor, încât i se păreà că în toată ţara, ba nici chiar în toată lumea, nu se mai aflà copii frumoşi ca ai ei.

Drept este că, de câte ori pământenii locului vedeau pe feciorii şi pe fetele Niobei, alergând şi jucându-se prin văi şi prin livezi, împreună cu copiii lor, toţi se uneau a zice că cu aceia nici unii nu se puteau potrivì. Iar Niobe, dacă auzeà aşà, îi creşteà inima în piept, şi din ce în ce mai tare se îngâmfà şi se ameţeà de trufie, lăudând către toţi puterea neasemuită şi virtutea şi mândreţea copiilor săi.

Pe atunci însă veni acolo, din mica insulă Delos, o altă femeie de neam zeiesc căreia îi ziceà Leto sau Latona. Aceasta aveà numai doi copii, o fată anume Artemis şi un fecior numit Febus Apolon; dar fără îndoială, amândoi erau minune de frumoşi, de sprinteni şi de vârtoşi, încât la soare şi la lună nu puteà nimeni să cate mai cu drag decât la dânşii. Cu toate acestea, Niobei tot i se păreà că copiii ei, cei mulţi şi gingaşi, sunt şi mai frumoşi decât ai doamnei străine.

Intr'o zi şedeau de vorbă amândouă femeile, Niobe şi La-

tona, privind pe copiii lor, cum se jucau toţi împreună pe o pajişte de verdeaţă. Febus Apolon, sunând minunat din strunele lirei sale, lăsă jos instrumentul, şi, luând de pe umăr arcul său de aur, începù să zvârle cu dânsul săgeţi care toate nemereau fără greş la ţintă.

Niobe nu prea băgă de seamă nici la arcul, nici la săgeţile lui Apolon, ci, cătând mai cu drag la pruncii ei, spusese aşà către Latona : — «Vezi, surată, cât sunt de mândrii şi de vârtoşi şease feciori şi şease fete ale mele! N'am ce zice, urîţi nu sunt nici Artemis, nici Apolon ai tăi. Dar, ce au a face pe lângă ai mei? Departe sunt de dânşii! Şi apoi, tu ai numai doi, şi eu am tocmai şease feciori şi şease fete, tot unul şi una.»

Pe când Niobe vorbeà cu aşà nesocotită trufie, ea nici se gândeà cât de tare aţâţà mânia Latonei. Aceasta tăcù înfundat; dar îndată ce plecă de lângă dânsa Niobe cu copiii ei, ea chemă pe Apolon şi vorbi aşà : — «Nu pot să sufer pe această Niobe ; ea se laudă cu copiii ei şi cutează a zice că dânşii sunt mai frumoşi decât tine şi decât soră-ta. Aş vreà să o învăţ minte, să-i arăt cât este de proastă şi cu cât voi sunteţi mai presus de odrasla ei».

Auzind acestea, deodată Febus Apolon se aprinse ; faţa lui, tânără şi luminoasă se înegură ; fruntea i se posomorî şi din ochi îi sclipiră fulgere de mânie. El nu zise nimic ; dar luând cu sine arcul de aur şi atârnând pe umeri tolba cu săgeţi arzătoare, el apucă în urma Niobei şi a copiilor ei, şi îi ajunse tocmai când se coborau într'o vale adâncă.

Se opri pe muchea unui pisc de unde îi puteà ochi, luă din tolbă o săgeată, o puse d'acurmeziş pe arc, întinse cu mâna coarda către sine, până ce vârful săgeţei ajunse la marginea arcului, şi îi dete drumul să sboare în jos. Coarda înstrunată zbârnâi cu vuet şi, ca raza luminoasă de iute, săgeata ajunse la ţel, iar unul din feciorii Niobei căzù mort la pământ. Îndată după aceea, altă săgeată zbură de pe arc şi alt fecior al Niobei căzù, şi apoi încă unul, şi încă unul,..

şi încă unul, până ce toţi feciorii şi toate fetele bietei Niobe căzură morţi în prelargul văii.

Atunci Apolon, încins de o turbată arşiţă, strigă în gura mare Niobei : — «Ia ! mai laudă-te şi acum cu mândreţea copiilor tăi !»

Dar toate acestea se petrecuse aşà de repede încât Niobei i se păreà că visează ; nu-i veneà să crează că, colea în preajmă'i, zac morţi copiii ei, pe care adineauri încă îi văzuse plini de viaţă şi de tărie. Acum ei erau culcaţi pe verdeaţă, reci şi fără de mişcare. Ochii le erau închişi ca şi când ar fi dormit ; pe faţă le rămăsese tipărit un zâmbet dulce, ce-i arătà mai frumoşi decât aevea.

Niobe umblà dela unul până la altul, pipăind mâinile lor îngheţate, sărutând feţele lor albite. Abia din răceala şi din pălirea lor se putù ea domirì în sfârşit că erau toţi ucişi de săgeţile dogoritoare ale lui Apolon.

Atunci şezù jos şi dânsa pe un pietroi, în mijlocul lor, şi o podidiră lacrimile, curgând şiroae din ochii ei. Cu faţa scăldată de plânsori, rămase ea acolo, zile, săptămâni şi luni, tot aşà de neclintită ca şi copiii ei căzuţi morţi împrejuru-i. Ea nu-şi mai ridicà capul în sus, nici nu voì să mai privească la seninul cerului. Incremenită acolo pe piatră, din ochii ei se scurse mereu un izvor nesecat de lacrimi, până ce însăşi fu cuprinsă de răceala pietrei. Plânsoarea îi erà tăcută ; în trupul ei se sleì treptat căldura vieţei, şi inima încetă de a mai bate. Niobe erà moartă ; dar şi moartă, plânsul ei picurà lin de-alungul lespedei, căci nesecata ei durere o prefăcuse în stană de piatră şi plânsoarea ei, în limpede izvor.

Toţi oamenii, câţi de atunci încoace se întâmplà să treacă prin acea vale părăsită, văzând albele pietroae risipite prin iarbă şi mai ales stânca cea cu izvor, zic : — «Aceasta este Niobe care s'a prefăcut în stană de piatră, după ce Febus Apolon i-a ucis toţi copiii, fiindcă se lăudase cu trufie că ei ar fi mai frumoşi decât dânsul».

Mult timp în urmă, după ce piatra se învechì şi se acoperì cu muşchi, tot încă păreà că se vede într'însa chipul Niobei ;

de aproape nu se mai deosibeau trăsurile unei femei ; dar din depărtare se cunoşteà biata Niobe, şezând jos şi jelind pe mândrii ei copii, doborîţi toţi la pământ de înfricoşatele săgeţi ale lui Febus Apolon.

IX.

ADMET.

Masă mare erà întinsă în palatele din Feres, căci domnitorul de acolo îşi adusese acasă ca mireasă, pe frumoasa Alcesta, cea mai gingaşă dintre fetele lui Pelias. Cântăreţii serbau măririle casei domneşti din Feres, şi, povestind isbânzile lui Admet, spuneau cum, prin ajutorul lui Apolon cel cu mândre plete, acest voinic înhămase alături, la carul său, un leu şi un mistreţ, şi cu astfel de telegari intrase în cetatea Iolcos, ca să îndeplinească dorinţa lui Pelias, carele dase pretutindeni de ştire că va mărità pe fiică-sa, numai după ce într'astfel se va arătà dinaintea lui.

Strigătele de veselie umpleau toată casa. Lui Zevs, mai întâi, şi apoi şi celorlalţi zei, se închinară pe rând cupe cu vin ; dar, dintre toate numele zeieşti, numai acela al Artemidei fù uitat ; şi această năpăstuire aprinse în inima zeiţei o groaznică mânie împotriva casei lui Admet.

Ca să-l apere însă de rele, Admet aveà un ocrotitor mai puternic decât însăşi zeiţa Artemis; căci fiul Latonei, Apolon, se aflà chiar atunci băgat ca argat în curţile domneşti din Feres, şi, printr'această osândă, el se rescumpără de păcatul ce făcuse, ucigând pe ciclopii, meşterii vestiţi cari făurise trăznetele lui Zevs.

Nu erà sânge de muritor, sângele ce curgeà prin vinele lui Apolon ; dar, deşi erà scutit de moarte şi de bătrâneţe, el îşi îndeplineà pedeapsa cu blândeţe şi cu răbdare ; şi de oarece niciunul dintre muritori nu erà în stare să-i pricinuiască vreun rău, toţi îl preţuiau şi îl iubeau, de bun şi

de milos ce erà. Din ziua când el intrase în casa lui Admet, toate sporeau, toate mergeau spre bine în întregul ţinut.

Îndată ce se sfârşiră serbările şi veseliile nunţei, el chemă la o parte pe Admet şi-i vorbi într'astfel: — «Să ştii că soră-mea Artemis e tare mâniată pe tine, şi poate să se întâmple ca să te ajungă vreo săgeată de ale ei, care niciodată nu lovesc cu greş. Tu mi-ai fost stăpân bun, şi cu toate că-ţi sunt argat, dar tot mai am şi acum cevà trecere la tatăl meu, la Zevs, carele poate tot ce vrea. Deci, am cerut şi am dobândit dela dânsul ca, de cumvà te va atinge săgeata Artemidei, tu să nu mori, dacă se va găsì atunci cinevà care să voiască a se coborî pentru tine în împărăţia întunecată a Iadului».

Trecură de atunci zile multe la mijloc, şi soarele se suià dimineaţa pe cer şi seara se afundà spre apus în apele dela marginile pământului, iar d'alungul atâtor multe şi liniştite zile, timpul se scurgeà numai în fericiri pentru Admet şi pentru tânăra sa soţie Alcesta; căci inimile lor erau unite în cea mai senină iubire, şi nici un nor, nici o umbră de neînţelegere nu întunecà sufletele lor.

Numai într'un rând, Admet deschise vorbă Alcestei despre tristele prevestiri ale lui Apolon, şi atunci Alcesta îi răspunse zâmbind: — «Şi ce ne pasă nouă? Este oare moartea o suferinţă pentru acei ce se iubesc? Fără de tine, scumpul meu soţior, n'aş voi să trăesc nici o clipă pe lume; dar să mor în locul tău, ar fi o fericire pentru mine».

Peste câtvà timp se mai dete o masă mare în casa lui Admet, spre a ospătà pe Eracle, vestitul fiu al Alcmenei, carele pe atunci cutrierà pământul, îndeplinind pretutindeni voinţele vicleanului Euristeu. Pe când cântăreţii spuneau isbânzile căpeteniilor din Feres, deodată periră de pe faţa lui Admet, semnele vieţii; minutul prevestit de Apolon îl ajunse. Dar curând după aceasta, sângele i se prefiră din nou prin vine, căci îşi aduse aminte că somnul morţii puteà să fie alungat dela dânsul, de va găsi pe cineva carele să voiască a-i luà locul.

Ce n'ar face, biet, omul ca să-şi păstreze viaţa? Şi cum mai ales nu s'ar înduplecà el s'o scape, când glasul iubirii îl îndeamnă?

Alcesta, cătând la dânsul cu ochii plini de o nemăsurată dragoste, îi zise: — «Pentru mine, locaşele Iadului nu vor fi întunecate, de aş muri acum eu, în locul tău».

Abia apucase să rostească aceste cuvinte şi, ca printr'un descântec, Admet se trezi din amorţeală, iar fiica lui Pelios îşi simţi puterile sleindu-se treptat.

Într'o clipă toată veselia se stinse; tăcere adâncă se făcù în sălile ospăţului, şi lirele cântăreţilor stătură mute; abià de cutezà câte unul să şoptească cu frică vreo cuvioasă rugăciune; căci se aştepta să sosească înfricoşatele Mire, zeiţele morţii, ca să ridice pe Alcesta şi s'o ducă în împărăţia umbrelor. Ea erà întinsă pe al ei aşternut, mai albă decât albul nufăr care pluteşte pe luciul apei, şi frumoasă ca blânda Eos, zâna zorilor, când, în amurgul serei, lumina-i începe a se stinge de pe ceruri.

Un minut mai lipseà încă şi lupta vieţei aveà să se sfârşească; iar bietul Admet, plin de dor şi de căinţă, rămâneà pentru totdeauna văduv de a sa mult iubită soţie.

In aşà groaznică prilejire, nobilul suflet al lui Eracle fù pătruns de îndurare; el se jură că nu va iertà ca negrele Mire să-şi împlinească crunta lor dorinţă. Atunci îndată se şi porni în lungă cale şi, ajungând colo departe, departe, în locaşele nevăzute, se luă la luptă cu doamnele *morţii*, şi astfel scăpă pe Alcesta din ghiarele prădătoare şi nesăţioase ale crudului Iad.

Atunci ea se întoarse la viaţă şi se arătă lui Admet mai frumoasă de cum aievea fusese.

Strigătele de veselie răsunară iarăşi în palatele din Feres; dar cântăreţii serbau acuma faptele vitejeşti ale bunului şi nobilului Eracle; iar dânsul, lăsând pe toţi cu sănătate şi cu bucurie în curţile lui Admet, plecă departe, în alte locuri, ca să îndeplinească, cu o stăruinţă fără de preget, voinţele mârşavului Euristeu.

X.

NARCIS.

Pe malul Kefisului, zâna Echo văzù pe frumosul Narcis şi îndată se prinse a-l iubì. Dar lui Narcis puţin îi păsà de iubirea fecioarei dela munte; căci el duceà dorul surorei sale, pe care i-o răpise Ermes, şi o dusese în negrul pământ, decindea de tristele ape ale Stixului.

Cât erà ziua de mare, el şedeà pe malul râului, cu gândul la gingaşa fiinţă a cărei viaţă erà legată de a lui, fiindcă tot într'o zi şi tot într'o clipă, ei amândoi văzuse lumina soarelui.

Biata Echo se apropià de dânsul, se aşezà pe iarbă alături cu el şi în tot felul se cercà, sărmana, să-şi facă un locşor, cât de mic, în inima lui cea rece: — «Uită-te şi la mine!» — îi ziceà ea cu glasul înecat de lacrimi; — «vezi-mă, eu poate nu voiu fi mai urîtă decât surora pe care tu o jeleşti!»

Dar Narcis nu răspundeà nimic, temându-se poate, ca nu cumva galeşa fetiţă să afle vreun mijloc de a-l înduplecà. El stà tăcut, cu ochii ţintiţi în luciul limpeziu al apelor. Şi apele oglindind a lui faţă, îi aduceau aminte pe surioara a cărei perdere îl lăsase nemângâiat.

Pare că i se mai alinà durerea, când, în adâncul râului, zăreà doi ochi albaştri ca ai lui, privind la el cu drag, şi uneori i se arătà pare că şi din buzele ei rumene, năluca apelor îi şopteà dulci cuvinte.

O jale ca a lui Narcis nu se puteà potolì cu lacrimi; ea cu încetul îi secà şi isvoarele vieţuirii. In deşert îi răsunau la urechi, blândele rugăminte, mereu îngânate de Echo:

— «Narcise, Narcise!» — îi şopteà dânsa cu glas prelungit, scoborându-se alene din văile vecine. — «Narcise, dorul tău cată o fiinţă care nu poate să-ţi audă tăcuta chemare; şi tu nesocoteşti pe aceea care te cată şi te doreşte,

care din adâncul sufletului, răspunde duios la fiecare suspin al tău!»

Dar Narcis, fără de a o ascultà, fără de a o ţine în seamă, nu-şi mai luà ochii dela chipul gemenei sale, resfrânt în apele Kefisului; şi astfel sorbind mereu cu vederea acea scumpă nălucă, el adormì pe malul lunecos al râului şi, furat binişor de valuri, se înecă şi perì în sânul lor răcoros.

De atunci îşi stinse şi Echo răsunetele glasului ei tânguios; ea se aşternù cu durere pe verdele mal, de unde perise frumosul Narcis. Alături cu dânsa răsărì o dalbă floare, un ghiocel cu buze rumeioare şi cu dulce miros, care şi dânsul, plecat d'asupra valurilor, se oglindeşte mereu în luciul lor limpeziu. Oamenii locului ziseră, pe limba lor, acelui mândru ghiocel, floarea lui *Narcis*.

Bucureşti, 1887.

MOŢII

RĂSCOALA ROMÂNILOR ARDELENI SUB CĂPETENIA LOR HORIA ÎN IARNA ANILOR 1784—1785

Cuvântare rostită la Ateneul din Bucureşti, în 11/23 Fevruarie 1878[1]

Domnilor,

Văzându-vă acum dinaintea mea, aşà de numeroşi şi aşà de binevoitori, vă rog, mai înainte de toate să credeţi că nu mă amăgesc însumi cu deşarte şi pretenţioase măguliri.

Ştiu bine că nu spre a ascultà nevoioasa şi nedibacea mea rostire, v'aţi dat osteneala a vă adunà şi a vă închide astăseară, aşà de mulţi, în sala cam întunecoasă şi cam monotonă a Ateneului nostru.

Nu merit eu atâta sacrificiu; nu merit eu aşà onoare. De aceea, chiar dela început, o voiu dà cui ea se cuvine.

---

[1] Apărută în broşură la 1878 şi Ed. II la 1880, având titlul întreg *Moţii, Răscoala Românilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, în iarna 1784—1785. Epizod din istoria Transilvaniei.*

Aţi venit acì, cum vine totdeauna Românul, — cu voioasă sau îngrijată grăbire, — când se aşteaptă a vedeà răsărind din umbrele trecutului, luciul vreunui mare fapt naţional; aţi venit cum vine, când el dă cu gândul că are să audă şi să reculeagă în mintea sa, răsunetul, chiar şi slăbit, al vreunui puternic suspin al inimelor româneşti.

M'am încumetat dar şi eu, în momentul acesta, când atâtea mândre amintiri, atâtea dulci speranţe şi atâtea amarnice îngrijiri s'au redeşteptat în sufletele noastre, m'am încumetat, zic, a rechemà la luarea-aminte a publicului românesc, un act din tragedia noastră naţională, puţin cunoscut aci la noi şi în genere rău apreţuit pănă acum.

Acest act, — răscoala iobagilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia, — s'a petrecut, mai aş puteà zice, la graniţele noastre, dincolo de judeţele Jiului. El abià peste şease ani de astăzi îşi va împlinì primul său centenariu.

Şi cu toate acestea, când intrăm în cercetarea nelegiuitelor întocmiri sociale care l'au produs, a faptelor crunte prin care s'a semnalat, a sfârşitului îngrozitor la care a ajuns, ne-am crede cu mai multe sutimi de ani depărtaţi de timpuri şi de locuri aşà de înrăutăţite, aşà de încruntate, aşà de sângeroase.

Dar, ceeace s'a petrecut cu Românii din Ardeal la 1785, — acum nouăzeci şi patru de ani, — se aduce aşà de mult cu ceeace s'a întâmplat, tot acolo, cu şeasezeci şi patru ani mai în urmă, — adică, mai subt ochii noştri, la 1848, — încât rămâne să ne întrebăm dacă cumvà veninul social, care a provocat, în acea nenorocită ţară suroră a noastră, aşà periodice şi desperate frenezii, s'a stârpit acum cu totul, sau nu cumvà mâine poimâine, el are să izbucnească din nou, prin şi mai crâncene şi mai spăimântătoare convulsiuni?

Vrând nevrând, cată să purtăm grije de jeraticul, care bine ştim că ascuns sub cenuşe, nu se mistuieşte şi care poartă în sânu-i toate urgiile focului şi pârjolului, precum şi toate razele luminei, toate binefacerile căldurei.

Numai lumină şi înfrăţitoare căldură! iată de sigur ceeace

noi, Românii, dorim pentru înşine şi pentru fraţii noştri de peste tot locul.

Dar, din nenorocire, nu sunt toţi laolaltă, la acelaş cuget cu noi, şi adesea soarta osândeşte fără voie pe sărmanul popor român, la lungi, la grele, la nemeritate încercări.

Fiind el însuşi de o fire blândă, prietenoasă, deşteaptă, primitoare şi iubitoare de toate bunurile culturei, — astfel încât vreo câţivà ani numai de pace şi de libertate îi sunt de ajuns, ca să-şi cureţe ţarina de orice buruieni sălbatice şi să se pună d'arândul cu alte popoare care au lucrat secoli îndelungi la cultivarea lor, — fiind, zic, aşà bine înzestraţi de natură, Românii, biet! se văd mereu stânjiniţi în desvoltarea lor firească, opriţi pe loc în silă şi nevoiţi a tot plivi, a tot lepădà după brazdele lor, pietroaiele sterpe ce le asvârlă mereu vecinii duşmani în ogoarele lor.

D-voastră vedeţi şi cunoaşteţi ţara noastră cea dintre Carpaţi şi Dunăre, în trecutul ca şi în prezentele ei. De aceea nici că cuget a atinge aci despre pietrele ei din casă.

La Carpaţi o să-mi duc jalea,

cum zice vechiul nostru poet;

Lor eu voiu s'o hărăzesc!

In ţara munţilor, în mândrul Ardeal al Românilor, voiu să vă strămut cu mintea, şi — d'aş puteà, — să vă fac a simţi pentru acea frumoasă bucată din moşia strămoşească a neamului românesc, o iubire şi un dor încă mai vii şi mai spornice decât acelea ce de sigur le purtaţi în inimele d-voastră.

Dar propuindu-mi asemenea scop, cutezare-aş eu a vă descrie pământul Ardealului, cu alte cuvinte, decât cu acelea ce i-a consacrat nemuritorul nostru istoric Nicolae Bălcescu?

Pana lui a zugrăvit minunat, în câtevà pagine, măreţul teatru pe care s'au petrecut întâmplările ce voiesc astăzi a vi le rememorà. Deci, cu pericolul chiar de a vă prezentà

pe actorii acestei drame, în mod cu totul nedemn de splendidul decor ce mi l-a aşternut pentru dânşii ilustrul nostru Bălcescu, nu mă voiu opri însă de a vă desfăşurà, mai înainte de toate, minunatul tabel al ţării Ardealului, eşit din condeiul istoricului lui Mihai Viteazul;[1]

«Pe culmea cea mai înaltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mândră şi binecuvântată între toate ţările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un măreţ palat, cap d'operă de architectură, unde sunt adunate şi aşezate cu mândrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brâu de munţi ocoleşte, — precum zidul o cetate, — toată această ţară, şi dintr'însul, ici colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, — ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri înalte şi frumoase, măreţe piedestaluri înverzite care varsă urnele lor de zăpadă, peste văi şi peste lunci.

«Mai presus de acel brâu muntos, se înalţă două piramide mari de munţi, cu crestele încununate de o veşnică diademă de ninsoare, care, — ca doi uriaşi, — stau la ambele capete ale ţărei, cătând unul în faţa altuia. Păduri stufoase, în care ursul se preumblă în voie ca un domn stăpânitor, umbresc culmea acelor munţi.

«Şi nu departe de aceste locuri, — care îţi aduc aminte natura ţărilor de miază-noapte, — dai, ca la porţile Romei, peste câmpii arse şi văruite, unde bivolul dormitează alene. Astfel, miază-noapte şi miază-zi trăiesc într'acest ţinut, alături una cu alta şi armonizând împreună.

Aci, stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capetele lor spre cer; alături, te afunzi într'o mare de grâu şi de porumb, din care nu se mai vede calul şi călăreţul. Ori încotro te-i uità, vezi colori felurite, ca un întins curcubeu, şi tabloul cel mai încântător, farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munţi uriaşi ale căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă curge printre câmpii înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele ameninţătoare stânci de piatră ce plac vederei şi o înspăimântă totdeodată.

«Apoi în tot locul, dai de râuri mari cu nume armonioase, ale căror unde port aurul. In pântecele acestor munţi zac comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama plumbul, mercurul... şi în sfârşit metalul cel mai îmbelşugat decât toate aurul, pe care-l vezi strălucind, până şi în noroiul drumurilor.

«Astfel este ţara Ardealului!

---

[1] Cartea IV: *Unitatea Naţională;* § 1, 2 şi 3.

«Dar nu numai artistul şi naturalistul, ci încă strategicul, politicul şi archeologul au de multe a se minunà într'acest împodobit ţinut.

«Cel dintâiu va privì şi va cercetà cu mirare această puternică şi întinsă cetate naturală, scăparea neamurilor în epocele grele ale istoriei lumii. De ori unde vei venì, ai să urci mult, spre a ajunge la dânsa, şi nu poţi pătrunde în ea, fără de a fi străbătut, cel puţin una din acele şeapte porţi, întărite de natură, lesne de apărat, foarte anevoie de coprins.

«Politicul va admirà felurimea naţiunilor şi a religiilor, adunate din toate colţurile lumii pe acest pământ, unde Dumnezeu însuşi pare a le fi chemat, întinzând dinaintea lor o masă aşà de îmbielşugată; el va admirà şi minunatele instituţiuni democratice ce au ocrotit aceşti munţi, pe când despotismul le mătură din toată Europa.

«In sfârşit, istoricul archeolog va cercetà cu interes suvenirile şi rămăşiţele Dacilor, ale acelui viteaz şi nenorocit popor, cea din urmă odraslă din acel neam minunat al Pelasgilor, care se arată la leagănul civilizaţiunii tutulor popoarelor şi formâ vârsta eroică a omenirii.

El va întâlnì încă, la tot pasul, urmele de uriaşi ale poporului roman, domnii lumii, căci Ardealul e cea mai frumoasă parte a Daciei fericite, *Dacia felix*, draga ţară a Cezarilor.

Acì erau Apulum, Salinæ, Napoca, Patavium, Prætoria Augusta, Aquæ, Auraria, frumoase şi însemnate colonii romane, din care patru cu drept italic şi cea mai vestită decât toate, Sarmizegethuza Regia, capitala lui Decebal, numită apoi Ulpia Traiana, de ale cărei ruine plină e şi astăzi valea Haţegului.

«Rămăşiţele templelor, bazilicelor, apeductelor, băilor, dau şi astăzi puternică dovadă de cultura cea mare în care ajunsese Dacia sub Romani».

Dar peste Romani veniră, la anul 249, barbarii Goţi.

«D'acì înainte cumplite nevoi în vreme de mai multe veacuri, copleširă Dacia. Aflându-se în calea barbarilor, peste dânsa mai întâiu se vărsă acel îngrozitor potop de neamuri, care înecă toată Europa.

«In acele vremi grele, Ardealul mai cu seamă fù scutitorul naţiunii române. In munţii lui scăpară locuitorii ţării Româneşti şi ai Moldovei, când se văzură năpădiţi de barbari, de unde, când se mai limpezeà locul de duşmani, ei se scoborau la şesuri către căminele lor cele vechi».

Pe la începutul veacului al X-lea, veniră în sfârşit Ungurii, rămăşiţe pripăşite din ordele aziatice ale lui Attila, care coprinseră această ţară, supuind pe locuitorii ei Români, atât prin puterea armelor, cât şi prin viclene uneltiri.

Curând după aceea, la 1143, regii Ungurilor aduseră în țară o colonie de Germani, de Sași, cărora le deteră pământuri și privilegii.

Ungurii, cu frații lor de sânge Săcuii și Sașii rămaseră stăpâni ai țării ; iar Românii despuiați de orice drepturi, deveniră robi-iobagi ai nobilimii unguręști, ai nemeșilor sau domnilor maghiari.

«Românii, reduși acum toți în starea țărănească, se sculară în mai multe rânduri, în veacul al XII-lea, al XIII și al XIV-lea. Istoria Ardealului și a Ungariei de pe acele timpuri, e plină de așà numitele *răscoale țărănești* (tumultus rusticorum). Aceste răscoale nu erau numai ridicarea iobagilor în contra stăpânului său, dar mai mult răscoala simțimântului național al unui popor chinuit de alt popor. De atunci ura neamurilor luă proporțiuni mari și, în vreme ce această deosebire a sângelui slujeà împilătorilor de pretext la tirania lor, în inima împilaților ea hrăneà vecinic dorința de neatârnare.

«Jugul Românilor în Ardeal se îngreuie, nu numai din partea nobililor Unguri, ci încă și din partea popilor catolici.

«Erà o întreite tiranie: religioasă, politică și socială.

«La 1366, Ludovic I-iu, regele Ungariei, dedese voie nobililor să *stârpească de tot națiunea română.* Această cruntă prigonire ajunse atât de nesuferită încât, la 1437, Românii apucară cu toții armele împotriva tiranilor. Ei își aleseră povățuitor pe Antonie Magnu. Ungurii chemară întru ajutor pe Secui și pe Sași, se conjurară împreună și făcură legătură spre apărarea comună și stârpirea Românilor, întărind cu jurământ a lor legătură, în 17 Septemvrie 1437. Această legătură o mai întăriră încă în 2 Fevruarie 1438, și fu temelia Constituțiunii ce a domnit în Ardeal, până la anul 1848».

Atunci erà timpul, (domnilor), când, după legile țării cari înfierau pe iobagii români cu denumirea legală de *lotri* sau de *tâlhari*, poporul românesc fu abia *tolerat* în vechia lui patrie și aceasta, numai *pentru folosul ce trăgeau proprietarii maghiari dintr'însul*, ca de niște vite de muncă.

Așà se exprimă legea organică a țării, făcută de Unguri.

Atât de revoltătoare devenise pentru tot omul cu simțire, starea în care ajunsese bieții iobagi români sub asuprirea trufașe și sălbatică a Maghiarilor, încât un cuvios episcop din secolul din urmă, Grigorie Maior, auzind într'o zi tânguirile

unei poporimi din ţinutul Dejului, pe care stăpânul său ungur nu voià s'o îngăduie a clădì biserică românească pe moşia lui, strigă cu desperare, înălţându-şi mânile către cer:

«Doamne, Dumnezeule! Aşà-ţi trebuie, dacă ai dat locul domnilor, de acum nu mai ai pe seamă-ţi nici atâta loc, cât să-ţi ridice ţie oamenii casă!»

Astfel stătură, (domnilor), lucrurile cu Românii din Ardeal până în al patrulea pătrar al secolului al XVIII-lea, când pe tronul Austriei rămase singur stăpânitor, la 1780, Iosif al II-lea, care fusese până la vârsta de patruzeci de ani ţinut sub epitropie riguroasă de mumă-sa, vestita împărăteasă Maria Thereza, marea protectoare a naţiunii şi a nobilimii ungureşti.

De altmintrelea, Maria Thereza a fost, precum ştiţi, o femeie cu cap, care a ştiut să-şi folosească toate isteţimile minţii sale femeieşti, spre ajutorul politicei ce urmăreà.

Dânsa a fost aceea care, învinse fiindu-i catanele în război de ianicerii turceşti, a izbutit a face ca Poarta să-i dăruiască, drept mângâiere, frumoasa şi sărmana noastră Bucovină..

Tot dânsa, în totdeauna corectă şi trufaşe în relaţiunile sale cu supuşii, stabilise la curtea Vienei cele mai stricte şi mai desvoltate regulamente de etichetă, în care, bunăoară, se explică cu deamăruntul nemeşilor Unguri că, fiind poftiţi la prânzul împărătesc, nu se cuvine să se descalţe de cisme pe sub masă, nici să-şi aprinză pipa, nici să scuipe pe jos, nici să bage degetele în bucate, nici să-şi sufle nasul fără batistă.

Despotica Maria Thereza, — şi permiteţi-mi a adăogà că acuzaţiunea de despotism nu o întemeiez câtuşi de puţin pe rigoarea prescripţiunilor mai sus pomenite, — despotica Maria Thereza nu isbutise a insuflà fiului său Iosif, mai niciuna din aplecările ei.

Lui Iosif nu-i plăceà de loc eticheta şi ceremonialul. El se adăpase cu ideile de filozofie umanitară ce se deşteptase, în timpul acela, mai ales în Englitera şi în Franţa.

Principiile de egalitate între oameni plăceau foarte mult minţii sale şi el îşi croise o teorie de nivelare universală a

omenirii, pe care ştià totuşi s'o împace foarte binişor cu autoritatea absolută a unui monarc autocrat.

El visà să devină pentru numeroasele şi feluritele popoare ale împărăţiei austriace un dispensator suprem al tuturor beneficiilor filozofiei.

A face o apă din toate acele popoare, fără a mai lăsà să subsiste distincţiuni de legi şi de privilegii, de limbi, de credinţe, de uzuri, ba nici chiar de port: iată ceeace se frământase, în timp de patruzeci de ani, în creerii lui Iosif al II-lea.

Negreşit că, cu asemenea idei, el se aflà mai cu seamă în antagonism direct cu instituţiunile încă de tot feudale ale Ungariei şi Transilvaniei. De aceea, cu deosebire nu iubeà pe Unguri, sau cel puţin pe nobilii lor.

Când dar Iosif ajunse în sfârşit a fi deplin stăpân pe faptele sale, el se grăbì a-şi pune în practică sistema sa de organizare socială, fără de a luà în seamă toate furtunile ce ea puteà să stârnească în atâtea cercuri de privilegiaţi de tot felul, pe care asemenea inovaţiuni îi jicneau în foloasele şi în credinţele lor.

Iosif se repezì, fără de niciun cumpăt, în reforme şi, în cei doi-trei primi ani ai domniei lui, el decretă ca la patru sute de legiuiri diverse, prin care toate întocmirile administrative, financiare, religioase, militare, industriale, comerciale, ba şi chiar ştiinţifice ale ţărilor dependinte de coroana Austriei, erau făcute val-vârtej.

Intenţiunile lui erau mai adesea demne de toată lauda; dar procederile expeditive ce întrebuinţà autocratul produceau, — cu sau fără cuvânt — neîncetate nemulţumiri, conflicte şi turburări. Liberalul Împărat însă, bizuindu-se pe credinţa că dânsul singur urmăreşte principiile nestrămutate ale filozofiei sociale, răspundeà la toate obiecţiunile, prin lungi şi sentimentale raţionamente umanitare, care, până la capăt, ajungeau toate la concluziunea: «Aşà voiu, aşà fac! Eu sunt peste voi toţi mai mare!»

Nu se poate tăgăduì că Iosif al II-lea aveà foarte preţioase şi rare calităţi. El erà simplu în vieţuirea sa; îi plăceà să se

instruiască despre toate; căută să afle păsurile oamenilor din popor şi să-i ajute, cu precădere asupra exigenţelor nobilimii.

Încă dela anul 1773, Iosif, — care, ca un simplu particular, vizitase cu deamăruntul mai toate părţile Europei, — călătorise în Ardeal şi insuflase o dragoste cu totul specială poporaţiunii româneşti.

Recunoscând în nenorociţii iobagi români, origina, limba şi alte rămasuri ale colonilor romani din Dacia, el le repeţeà mereu, cu oarecare mândrie, că «dânşii, strănepoţi ai lui Traian, erau adevăraţii feciori ai săi, de oarece el, proclamat împărat al sacro-sântei Împărăţii Romane, poartă singur astăzi moştenirea imperială a Cezarilor din Roma».

Tot cam pe atunci, spre a lăsà o amintire vie în poporul ardelean despre vizită ce-i făcuse Împăratul, s'a aşezat în ţinutul Năsăudului, patru nouă sate româneşti, cărora s'a dat numiri latine, care, împreunate, formează un vers ce promite *mântuire tinerei nepoate* a anticului *Romulu*.

Acest vers sună astfel:

Salva romuli parva nepos.

Atâta însă ar fi fost puţin ca să mângâie pe bieţii iobagi de cumplitele lor suferinţe; dar Iosif făcù pentru dânşii mai mult.

Cu câţivà ani mai înainte, la 1764, se întocmise spre paza graniţelor despre imperiul turcesc, regimente de Grăniceri. Trei dintr'acestea erau compuse numai de Români, Ardeleni şi Bănăţeni, pe cari guvernul austriac, făcându-i militari şi stabilindu-i în satele de pe margine, îi desrobise din iobăgia domnilor maghiari, îi scutise de biruri şi-i împământenise pe domenii ale Statului, sau pe moşii cumpărate dela Unguri.

De-alungul munţilor mehedinţeni, pe partea lor apusană, se întindeà zona regimentului de Grăniceri de Banat, iar de pe la Jiu încoace, până la scaunele săseşti din Sebeş, din Sibiu şi din Braşov, adică în adevărata ţară a muntenilor ardeleni, strejuiau vestiţii Moţi, formând regimentul I-iu de Grăniceri români.

Apoi dincolo de scaunele săseşti şi de graniţele Săcuilor despre Moldova, adică pe hotarele învecinate cu Bucovina, spre Năsăud şi Bistriţa, erà regimentul al 2-lea românesc, a cărui istorie a scris-o, cu interesante amănunte, venerabilul patriot transilvan, d. G. Bariţ.

Mare a fost mulţumirea şi mândria iobagilor români dela graniţe, când s'au văzut de-odată scăpaţi de robia nemeşească şi au căpătat în mâini arme, dela care erau straşnic popriţi de către domnii lor de mai înainte.

Ei se simţiau acum ca reînviaţi. Stăpâni le erau Dumnezeu numai în cer, şi Împăratul pe pământ. Ei, cu sapa îşi munceau ţarina lor proprie, şi cu arma îşi apărau ţara.

La asemenea viaţă, volnică şi voinicească, se prinseră a năzuì cu dor toţi Românii din Ardeal.

Iosif al II-lea căută a-i mângâià la a doua a sa călătorie în Transilvania, în anul 1783, acordând toleranţă deplină a cultelor şi prin urmare liberul exerciţiu al religiunei ortodoxe; apoi se cercă a uşurà nevoile iobagilor, regulând printr'o legiuire mai echitabilă, munca săteanului şi instituind tribunale cu sarcină să asculte plângerile clăcaşului în contra stăpânului, care ar abuzà de dânsul.

Ungurii turbau de mânie: «Românii, — ziceau ei, — sunt fiare sălbatice, cărora nu se cade să li se dea niciun drept social, căci mintea le e tâmpită, stricată şi neprimitoare de cultură. Ei nu sunt deopotrivă la fire cu oamenii. Este dar o nesocotinţă primejdioasă a-i îndreptăţi deopotrivă cu celelalte naţiuni».

Asemenea cuvinte, (domnilor), figurează neîncetat în reclamaţiunile oficiale, adresate de Unguri către cancelaria imperială.

Iar pe când Ungurii scriau într'astfel, ei, în Ardeal puneau ordinele împărăteşti sub saltea şi administrau dreptatea, — sau mai bine *nedreptatea,* — după vechiul obiceiu feudal al ţărei.

Românii începură şi ei acum a simţì că *una* zisese Împăratul, şi *alta* făceau Ungurii.

Ei se chibzuiră a trimite plângeri de-adreptul la bunul lor Împărat din Viena.

Pentru aceasta, le trebuià un sol îndemânatic, care să nu-şi piardă rostul în curţile împărăteşti.

Îl găsiră în personalitatea, devenită legendară, a lui Niculae Ursu al Florei, din satul Albacu, căruia-i ziceau toţi indeobşte, *Horia*, căci tare bine *horià*, sau cântà din gură doinele munteneşti ale Moţilor din ţara Abrudului şi Haţegului.

Nicolae Bălcescu ne-a schiţat, (domnilor), cu penel scânteietor, conturele generale şi priveliştele caracteristice ale Transilvaniei.

Daţi-mi voie acum şi mie, umilit închinător al marelui nostru istoric — să vă preumblu un minut vederile pe harta topografică a acelui unghiu, care conţine vizuinele vitejilor munteni sau *Moţi*.

Nu este acel unghiu, ţara Oltului pe care mai cu seamă o vizităm noi, când trecem vara graniţa pe la Turnu-Roşu, pe la Predeal, pe la Oituz sau pe la Bicaz. Dar chiar acì de vale sub poalele prelungite ale Ceahlăului, în ţinutul săcuiesc numit Cikul, stă obârşia Oltului, şi alături cu dânsa, aceea a fratelui său ardelenesc, a Mureşului, care mai întâi se urcă spre nord, străbate tot şesul transilvan, dela răsărit spre apus şi în fine, aplecându-se iar către Carpaţi, vine, tocmai la marginea occidentală a principatului transalpin, de desparte prin mănoasa-i luncă aprigii munţi ai Haţegului, de stâncele nu mai puţin aspre şi păduroase ale Zarandului şi Abrudului.

Prin ţara Haţegului, lipită dos în dos cu Gorjul nostru, se scurg spre Mureş apele Striiului, scăldând, el şi pâraiele lui, numai sate şi cătune româneşti, printre care stau ruinele anticei Sarmizegetuze, la Grădiştea, şi cetăţuiele mai moderne ale Hunedioarei şi Haţegului.

De partea dreaptă a Mureşului, — care acolo trece pe lângă târgul Devei, pe lângă Ilia şi apoi se strecoară în Ungaria şi în Banatul Timişoarei, către Arad, — d'a dreapta Mureşului, zic, se întinde în depărtare, regiunea muntoasă a Zarandului, străbătută de apa Crişului, care curge şi el către apus, în paralel cu Mureşul. Pe malurile Crişului stau îndesate tot târguleţe şi sate româneşti: Curechii, Bradul, Mesteacănul, Baia de Criş,

Almagiul şi multe, multe altele, cari şi-au lăsat numele lor în analele memorabile ale anului 1784.

Deasupra Zarandului, şi încins într'un brâu îngust de munţi aspri şi înalţi, şerpuieşte râul Arieşul, în a cărui sălbatică vale, stau pitulate, printre stânci şi păduri, numai selaşe neaoş româneşti, adăpostiri ale mândrilor Moţi din ţara Abrudului. Acolo, sub piscurile semeţe ale Detunatei stă târgul Abrudului şi băile lui de aur.

Mai sus, pe apa Arieşului — care, eşind apoi din strâmtoarea munţilor, curge spre răsărit, pe lângă Turda, — mai sus pe Arieş se văd satele Câmpenii, Ponoarele, Scărişoara şi Vidra, cè se reazimă spre apus de munţii Bihorului; iar în fundul cel mai adânc al văilor, chiar la obârşia Arieşului, zace Albacul, satul de naştere al lui Horia, unde modesta lui căscioară ţărănească, încă şi până astăzi se păstrează cu sfinţenie de nepoţii eroilor şi martirilor dela 1785.

Horia din Albac, iobagiu de pe domeniile Statului, fost-a el, mai întâiu, precum se pretinde, cătană împărătească?

Aceasta e probabil, şi ce este încă şi mai probabil este că el ştià scrie şi citì, că vorbeà nemţeşte, şi fără îndoială că, prin mintea şi isteţimea lui, erà privit ca omul cel mai de frunte şi mai de temei dintre ţăranii români din ţinuturile împrejmuitoare.

Pe dânsul îl aleseră dar ei, în mai multe rânduri, ca să ducă la Viena, plângerile lor către Împăratul.

Într'un rând chiar, văzând ei că, din câte bunuri le făgăduise, nimic nu se împlineà, şi, încredinţaţi fiind că vina nu este a monarchului, ci a nemeşilor, a viceşpanilor şi a solgabirăilor, adică a boierilor, prefecţilor şi subprefecţilor unguri, ei legară cu jurământ pe trămisul lor, ca să nu se întoarcă înapoi, până ce nu se va fi încredinţat cu ochii, cum că Împăratul le-a citit jalba.

Horia jură şi, plecând pe jos la Viena, — ca şi în alte rânduri, — avù vreme, în patru săptămâni cât ţinù drumul, să plănuiască cum va face spre a-şi împlinì juruirea.

Horia erà om cuminte şi încercat; el ştià bine că Împăra-

ților nu le prea place a-și perde vremea citind lungi jeluiri. Iată dar ce se gândi să facă:

Împăratul Iosif aveà obiceiul foarte lăudabil de a primi pe oricine în palatul său. Vizitatorii de orice treaptă se înșirau, la anumite ore ale zilei, în lungi galerii, și monarcul, trecând pe dinaintea fiecăruia, îl întrebà ce-i este de lipsă.

În ziua când venì și rândul lui Horia de a fi cercetat de Iosif, el îi zise că vine cu plângeri dela Românii din Ardeal și-i înmână o hârtie, în care toate acele plângeri erau coprinse.

— «Bine, voinice; voiu îngriji eu de voi!»

— «Așà e, mărite Împărate, — răspunse Horia, — dar eu am venit aci legat cu jurământ dela ai mei, ca să văd pe Mária Ta, citind cu ochii Măriei Tale, cartea noastră; că de-i citi-o însuți, bine știm noi cu toții că nu ne-i uità».

Iosif zâmbi cu bunăvoință de obstinațiunea țăranului și deschizând hârtia, iată, (domnilor), ce citi într'însa:

Mărite Împărate!

«*Împărțeala săptămânii:*
«*Patru zile de robot* (adică de clacă);
«*A cincea la pescărit;*
«*A șeasea la vânătoare!*
«*Și toate acestea laolaltă, numai pe sama domnului;*
«*A șeaptea zi, doară-i a lui Dumnezeu!*
«*Apoi judică, prea drepte Împărate, cu ce o să ne mai plătim și noi de bir și de toate cele dări!*

Anecdota, — fie autentică sau nu, — ne dă totuși măsura înțelepciunei lui Horia.

De am crede ceeace au mai spus în urmă Ungurii, Horia în acelaș rând sau în altă întrevedere a sa cu Împăratul, i-ar fi zis că, dacă nu se va face dreptate iobagilor români, apoi ei au să și-o facă înșiși, ucigând pe toți domnii lor unguri.

Iosif ar fi răspuns atunci, scurt și coprinzător:

«*Thut ihr das!*»
«Faceți voi aceasta!»

Spus-a sau nu a spus într'astfel Iosif împăratul, — de altmintrelea nu prea mare prieten al neamului unguresc, — noi ştim că în toamna anului 1784, Horia erà întors acasă în Ardeal şi colindà mereu satele româneşti din Bihor, din Zarand, din Haţeg, din Abrud şi din Zlatna, îndemnând pe iobagi a împlini voinţele Împăratului, dela care ei trebuie să aştepte numai bine şi ajutor.

În vara acelui an, ţăranii acestor părţi erau mai cu osebire turburaţi. Şi iată unele din cauze.

De mai mult timp încă venise în Ardeal ofiţeri împărăteşti, cu ordin ca să înscrie recruţi pentru armata imperială.

Iobagii români alergau în gloate spre a se înrolà, cu speranţa că, devenind catane, vor căpătà toţi libertatea şi drepturile acordate regimentelor de Grăniceri.

Ofiţerilor recrutători, — în genere italieni sau germani, — le plăceà cu deosebire acest zel ostăşesc al Românilor şi ei îi ocroteau, — cu sau fără drept legal, — în contra multor asupriri locale.

Dar, în curând, proprietarii unguri se plânseră la autorităţile lor civile şi la guvernatorul suprem al Transilvaniei, care pe atunci era baronul sas, Michail Bruckental din Sibiiu. Ordin fu dat ca înrolarea să înceteze şi iobagii înscrişi să se întoarcă pe la casele lor. Prin aceasta mulţi ţărani, dar mai cu seamă cei din două sate din ţara Haţegului, — Gonzaga şi Vălcelele, — trebuiră reprimaţi prin forţa armată.

În ţinutul Zlatnei, alt subiect local de nemulţumire întărâtà pe săteni.

Până în vara din urmă, cârciumile de pe domeniile imperiale dela băile de aur fusese lăsate cu o mică arendă pe seama pământenilor ; acum însă ele se dase cu chirie mai mare, unui armean, care trăgeà el toate foloasele, lipsind de dânsele pe oamenii locului.

De aci, nemulţumiri, bătăi prin cârciume, spargeri de buţi şi neorânduieli de tot felul.

Horia le vedeà toate acestea şi nu dormeà. El simţise că

cu un popor aşà tare întărâtat pentru mii de cuvinte, va îndeplini lesne gândul de liberare ce-şi croise în mintea sa.

Într'o Joi, la 28 Octomvrie 1784, se fâceà târg la satul Bradu de pe apa Crişului. La târg era adunată toată românimea din Zarand.

Horia făcù ştire tuturor ca, pe duminica viitoare să fie cu toţii adunaţi în biserica dela Mesteacăn, un sat învecinat, că are să le aducă ştiri dela Împăratul.

La 1 Noembrie, după sfânta slujbă, eşind din biserică, în mijlocul poporului, Horia spuse curat Românilor adunaţi că «le-a venit vremea să se scape de asupritorii lor. Însuşi Împăratul le dă voie deplină. Să jure dar cu toţii pe crucea aurită ce el poartă la piept că, în numele lui Dumnezeu şi al Împăratului, ei nu mai vor robi la domnii lor, străini de neamul românesc. Să se întocmească dar în gloate şi în grabă să alerge la Cetatea-Albă, unde vor găsi arme, spre a se întrarmà şi a-şi apărà cu ele dreptăţile lor, de cumva vor fi împiedicaţi de către Unguri».

Îndată acolo, Grigore Crişan, fruntaş din partea locului, fu ales căpitan al acestei cete şi, pe când Horia se repezeà în munţii Abrudului, ca să răscoale şi acolo satele, gloata din Mesteacăn, voind să se ferească de a deşteptà fără timp luarea aminte a Ungurilor, se îndreptă către satul Curechi dintre munţi, ca de aci, a doua zi să treacă pe sub cumpăt la Cetatea-Albă.

Vice-comitele ungur al Zarandului prinse veste de mişcările Românilor şi îndată trămise trei subprefecţi cu câţiva Panduri, ca să risipească ceata conjuraţilor.

Subprefecţii călcară peste noapte casa din Curechi, unde dormeà liniştit Crişanul şi-l prinseră legat.

Dar căpitanul Românilor chiemă cu chiote desperate pe ai săi.

In mijlocul nopţii, ţăranii adunaţi în tabără se deşteaptă înfuriaţi şi asvârlindu-se pe funcţionarii unguri şi pe Pandurii lor, îi ucid fără cruţare, scăpând pe al lor căpitan.

Ruptoarea erà făcută; sângele cursese. Ţăranii ştiau că pe-

depsele ce-i aşteaptă dela Unguri vor fi cumplite. — «Sânge pentru sânge! Decât noi, maĭ bine ei!»

Acum nimic nu mai puteà să pună stavilă furiei răzbunătoare a Românilor.

De adouazi de dimineaţă chiar, şi zilele următoare de-arândul, răscoala ţăranilor, purtând cu sine pretutindeni măcelul şi pârjolul, se răspândeşte ca pecinginile de-alungul Mureşului prin toate satele, pănă şi în depărtate ţinuturi româneşti din Ungaria şi din Banat.

Apele, altădátă aşà limpezi şi line ale Mureşului se mohorăsc, în acele cumplite zile din Noemvrie 1784, cu sângele ce varsă fără preget deşghiebata mânie a iobăgimei turbate. In întunerecul viforos al nopţilor tomnatice, ele se roşesc şi se luminează, oglindind lucoarea flăcărilor ce stârneşte pretutindeni apriga sete de răzbunare a ţăranilor.

Tot asemeni şi în laturi, numai foc şi sânge rostogolesc valurile pripite şi volburoase ale Striiului, ale Arieşului, ale Crişului şi ale tutulor pâraielor muntoase din ţara Moţilor.

Aşà, pretutindeni, gloata înfuriată a ţăranilor, adăugându-se din sat în sat, dă foc caselor şi averilor domnilor unguri şi ale preoţilor de alte legi; iar pe dânşii, pe preoţi şi pe domni, unde-i prind îi ucid fără milă, cu soţiile, cu copii şi cu neamurile lor.

Nimic din ce e Ungur sau unguresc nu mai află cruţare dinaintea urgiei fatale a jurământului lor.

In curs de o lună de zile, cetele revoltanţilor, răsleţindu-se peste tot cuprinsul ţinuturilor pe cari le-am descris, pustiesc peste 60 de sate cu Unguri, ard şi jefuesc ca la 140 de case domneşti şi parochiale şi ucid mai multe sute de Unguri, mai cu seamă din clasa nobilimii.

Cari din aceştia însă, apucă să scape prin fugă, se adună îndată la Deva, la Hunedioara, la Arad, la Cetatea-Albă, la Cluj şi acolo organizează şi din parte-le miliţii de Husari ungureşti ca să se lupte cu ţăranii; iar pe câţi din Români pot pune mâna, — fie revoltanţi sau paşnici locuitori, — îi judecă şi-i ucid pe loc, simulând nişte tribunale improvizate, care şi

pentru simple bănueli, nu cunosc altă osândă decât moartea cu cazně.

Astfel revolta se preface făţiş într'o luptă de naţionalităţi. Această luptă cruntă şi-ar fi căpătat desigur rezultatul legitim, dacă, pe lângă dreptul de apărare, Ungurii n'ar fi întrebuinţat şi orice alte mijloace viclene, spre a trage în partea lor ajutorul decisiv al autorităţii imperiale.

E curios lucru în adevăr, a vedeà că la începutul acestei răscoale, guvernul superior al Transilvaniei nu cutează a întreprinde contra Românilor revoltaţi nici o represiune prin forţă. Chiar dela Viena nu sosesc alte ordine decât a căutà să împace pe Români prin blândeţe, să le promită ertare totală dela Impăratul, dacă se vor astâmpărà de sineşi.

Nici trupele împărăteşti din Transilvania nu se mişcă în contra lor; decâteori Ungurii recurg la şefii militari austriaci ca să le ceară ajutor, aceştia caută a se furişà, spre a le denegà mai lesne sprijinul cerut.

In timpul acesta, ţăranii români ţin una că numai ei sunt cu adevărat credincioşi Impăratului, şi că dânsul are să le întărească lor pământurile strămoşeşti, pe cari ei, prin izbânda lor, le-au căpătat acum înapoi dela cotropitorii străini, ce pe nedreptate s'au fost aşezat domni în ţarina împărătească a poporului românesc.

Horia, îndemnat la un armistiţiu de maiorul Schultz şi de doctorul Molnar, cari i se trimet de guvernul central al Transilvaniei, ca să-i vestească iertarea ce le acordă Impăratul, comunică tablei sau consiliului unguresc din Hunedioara, ultimatul său, cu coprinderea următoare :

«*Punctul 1-iu:* Provincia şi toţi nobilii să jure pe cruce că, vor fi credincioşi la condiţiunile ce el impune.

«*Punctul 2-lea:* Nobili să nu mai fie, ci numai funcţionari întăriţi de Impăratul.

«*Punctul 3-lea:* Toţi locuitorii Ardealului să plătească deopotrivă dare către Impăratul, fără de a mai fi vreunul scutit.

«*Punctul 4-lea :* Domnii să-şi părăsească moşiile lor de până acum.

«*Punctul 5-lea:* Moşiile domnilor să se împartă între ţărani, după o lege ce o va face Impăratul.

«*Punctul 6-lea şi ultim:* Dacă autorităţile ungureşti primesc aceste condiţiuni, să ridice steag alb de-asupra cetăţuiei dela Deva.

«El, Horia, va aşteptà răspunsul până la 15 Noembrie; iar dacă va găsi împotrivire, va urmà războiul ca până aci».

Vedeţi, domnilor, Impăratul şi iar Impăratul; Impăratul pretutindeni. Credinţa lui Horia în Iosif II-lea este deplină, şi până la ceasul lui din urmă, ea şi-a păstrat temeiu în inima şi în cugetul lui.

Poate că însuşi Iosif aveà încredere în sincera fidelitate a Românilor şi de aceea mult s'a luptat el în contra desperatelor reclamări ale ungurimii, ca să cruţe pe iobagii români, în dreapta lor revoltă în contra asupritorilor ungureşti.

Lucrurile d'ar fi stat tot astfel, Românii desigur ar fi mers departe. Dacă însuşi Impăratul rămâneà nestrămutat în acea dispoziţiune ce se manifestà la dânsul de a lăsà pe Români să facă cum ştiu, apoi unde mai aveà să ajungă ungurimea, aşà puţină şi aşà slabă în faţa gloatei îndesate şi neînstrunate a ţărănimei româneşti?

Oricât se desperau şi se indignau Ungurii, strigând din răsputeri Impăratului:

«Vezi! aceşti rebeli sălbatici au pus gând să stârpească no-«bilimea; ei vor să limpezească Ardealul, şi poate şi Banatul, «şi poate însăşi Ungaria, de toată suflarea ungurească! Dă-ne «ajutor; căci tu eşti rege al Ungariei. Tu trebue să ne mân-«tueşti!» — Iosif însă, care nu primise niciodată a se încunună rege al Ungariei şi care mutase coroana S-tului Ştefan din Buda, în tezaurul Vienei, Iosif stà nesimţitor la aceste desperate şi înfuriate chemări.

Ungurii simţiră că pe alt ton trebuiau să sune alarma pentruca să insufle îngrijare curţei dela Viena.

Atunci, închipuiră a buciumà că Horia, îngâmfat de lesnicioasele-i succese, nu voeşte să mai ştie de Impăratul, că el s'a declarat *Rege al Daciei,* ba că a şi bătut monedă cu acest titlu uzurpat.

Şi, spre dovadă, ei — falsari politici — scoaseră la iveală nişte derizorii bănuţi de aur, în ale căror inscripţiuni româneşti se văd cât colo grosolana impostură şi chiar ortografia limbei ungureşti.

Cu atari născociri, purtate la Viena prin căile cele mai autorizate pe lângă Impăratul, ei obţinură într'adevăr mai mult succes decât prin toate doleanţele de mai înainte.

Curtea, intrând acum în prepus despre proporţiunile ameninţătoare ce poate luà răscoala din Ardeal, depărtă pe Generalul Preyss, care comandase armata din Transilvania şi, bănuind de incapacitate pe guvernatorul Brukenthal, denumì ca comisar special în Transilvania, pe comitele Anton Iankovitz şi ca comandant militar pe generalul Papilla.

Pe de altă parte, ordine fură date regimentelor imperiale din Ungaria de a purcede în contra rebelilor, de a-i supune cu orice preţ şi de a prinde pe căpetenii, puind şi premii mari pe capetele lor.

Din momentul acesta, adică de prin luna lui Decemvrie 1784, războiul îşi schimbă caracterul.

Iobagii români rămaseră mai întâi în mirare, de a vedeà cum că însăşi cătanele Impăratului umblă acum asupra lor.

Cine oare i-a trădat?

— *Horia ?* când acesta îi încredinţà că Impăratul e cu dânşii.

— Sau însuşi *Impăratul?*

Negreşit că între aceste două alternative s'au împărţit părerile.

Cei puţini, cari au crezut că Horia i-ar fi amăgit, au depus jos armele şi s'au predat îndată oştirii.

Ceilalţi, din contră, în bande risipite, s'au luptat cu vitejie împotriva regimentelor şi s'au rostit făţiş chiar împotriva Impăratului, care-i năpustise pentru a se unì cu domnii unguri.

Dar nici că erà cu putinţă ca o asemenea luptă să ţină mult; cetele lui Horia abià aveau o organizaţiune; ele erau armate numai cu suliţe, cu săbii, cu cevà puşti şi pistoale, strânse pe apucatele. Ele n'aveau căpitani experimentaţi, de oarece Horia fusese silit să încredinţeze comanda unei cete, fiului său Ioan, un copilandru ca de 14 sau 15 ani, carele totuşi făcù minuni de vitejie.

Apoi iarna apăsà greu în acele locuri muntoase; merindele şi nutreţul de pretutindeni pierise prin foc şi prin risipă. Gerul şi lipsa munceau pe bieţii munteni, mai tare chiar decât prigonirile cătanelor.

Ei se luptară însă voiniceşte, respinseră chiar p'alocurea soldăţimea; dar, risipiţi în cete mici, — deşi revolta întreagă coprinsese o oaste de 20 mii şi mai bine de oameni, — una după alta, căzură toate cetele. Se uciseră în bătălii oameni mulţi; alţii, cu sutele şi cu miile, fură aruncaţi în închisorile cetăţilor, de către autorităţile ungureşti, care acum prinsese la inimă.

In mijlocul acestei cumplite dărăpănări a planurilor şi a speranţelor sale, ce făceà oare Horia?

Din minutul când văzuse că oştirile împărăteşti se declară făţiş în contra oamenilor săi, totul ne face a crede că el a simţit cum că minţile Impăratului fusese din nou îmbrobodite de inimicii neamului românesc.

El atunci povăţuì pe ai săi să nu se mai împotrivească şi, fără de a pierde cu totul orice speranţă de îndreptare a lucrurilor româneşti în Ardeal, făcù ştire că va căutà să răsbească printre haitele prigonitorilor săi şi se va duce încă o dată la Viena, ca să spună de-adreptul Impăratului toate noile păsuri ale poporului român; iar în primăvara viitoare, când vor mugurì codrii, atunci lupta va reîncepe, mai priincioasă Românilor, cari până la acel timp vor puteà fi şi mai bine pregătiţi.

Luându-şi dar rămas bun dela ai săi, Horia, însoţit numai de credinciosul său secundant, Ioan Oargă, poreclit Cloşca, din Cărpenişul Zlatnei, se îndreptă către casa sa din Albac

şi pornindu-şi soţia şi pruncul către Beiuş în Ungaria, merse să se ascundă deocamdată, în munţii păduroşi ai Radacului, cari despart ţara Abrudului de ţinutul Bihorului.

Acolo trăì câtevà zile prin peşteri şi prin părăsitele colibe de vară ale bacilor.

Dar locotenentul-colonel Kray, din al doilea regiment de Husari săcui, carele risipise cele din urmă rămăşiţe ale cetelor româneşti din valea Arieşului, se luase cu tot dinadinsul după urmele lui, cu gând să-şi câştige, cu prinderea capului principal al rebelilor, o răsplată excepţională.

Acest ofiţer ademenì cu bani pe nişte gornici sau pădurari ai locului, cari cunoşteau toate potecile şi înfundăturile codrilor şi asupra cărora Horia şi Cloşca nu aveau prepus de trădare.

Intr'una din ultimele zile ale anului 1784, la 27 Decemvrie, acei vânzători, prefăcându-se că pornesc la vânătoare, călăuziră pe Husarii lui Kray până la ascunzătoarea unde, fără de nici o bănuială, Horia şi Cloşca şedeau duşi pe gânduri, într'o poeniţă, încălzindu-se la foc, după cum au obiceiu ţăranii noştri, când îi apasă grijile şi nevoile.

Când se văzură înconjuraţi fără veste de o gloată aşà numeroasă de vrăjmaşi, atât numai putù face Horia, cât să asvârle în foc o desagă cu hârtii, ce o aveà în sân.

Ce mari taine va fi conţinut acea desagă?... Unul Dumnezeu mai ştie!...

Kray, înveselit şi îngâmfat foarte de prada ce făcuse, mână îndată pe prinşii săi la Zlatna; iar de acolo îi strămutară curând, sub strajnică pază, în temniţele dela Cetatea-Albă.

In cale, Ungurii îşi făceau o mârşavă bucurie de a batjocorì în tot chipul pe nefericiţii căpitani ai Românilor, acum cu totul înfrânţi. Urmărind cu înrăutăţită viclenie planul lor de a aruncà asupra lui Horia nemeritata vină c'ar fi năzuit la puterea supremă şi că s'ar fi dus cu gândul şi cu fapta până a zmulge pe seamă-i diadema regală a lui Iosif împăratul, ei îl preumblară prin sate, legat cot la cot, de-asupra

carului şi purtând pe cap o derizorie coroană de hârtie poleită, cu vorbele: HORIA REX DACIÆ, scrise pe dânsa.

Tot asfel odinioară, la ceasul îngrozitor al ispăşirii de veci, călăii Mântuitorului nostru cutezase a-l insultà cu cununa de spini şi cu numele batjocoritor de *Rege al Iudeilor!*

Amarnică, dar neîndoioasă mângâiere, (domnilor); căci, vai! în oarba omenire, la atari înjurii sunt expuşi numai cei ce au solie de a mântuì lumea sau de a desrobì popoarele.

Aşà dar, prin asemenea mişeleşti ocări începură acum şi Ungurii a-şi scuturà depe sufletele lor, năpraznica spaimă ce, în curs de două luni, le înfipsese în inimă acei uriaşi ai munţilor Ardeleni, luptându-se cu crucea la sân pentru a lor liberare!

La Alba, comisarul împărătesc Iancovitz şi generalul comandant Papilla îşi rezervară singuri dreptul de a face, fără de alţi martori, interogatorul lui Horia şi lui Cloşca.

Procesul lor şi al soţilor săi se prelungì aproape două luni. In acest răstimp, oştirile împărăteşti prinseră şi pe al treilea căpitan al Românilor, pe George Crişan; dar acesta, adus în Alba la 1 Fevruarie 1785, se spânzură singur în temniţă cu brăcinarul său, în ziua de 15 ale aceleiaşi luni.

Fiul cel mare, — cel de 15 ani — al lui Horia, murise vitejeşte în luptă; pe alt fiu vitreg al căpitanului, îl trăsese Ungurii în ţeapă, împreună cu alte câtevà sute de Români, robiţi de dânşii.

Dece însă a ţinut aşà de mult procesul lui Horia?

Tot ce ştim mai sigur este că Horia a refuzat de a răspunde la orice întrebare i s'a făcut şi n'a încetat de a repeţì că voeşte să fie dus la Viena ca să deà seamă numai Împăratului de faptele şi de cugetele sale.

Eşise chiar vorba că cererea lui va fi îndeplinită; dar atunci, pe semne, Ungurii şi-au încordat şi mai tare silinţele ca să obţină îndată dela Curte, pedeapsa cea mai straşnică pentru cei doi capi ai rebeliunii.

La 28 Fevruarie 1785, — tocmai patru luni zi cu zi în urma întâei mişcări a Românilor la târgul dela Brad, — sentinţa de

moarte cu caznă a lui Horia şi Cloşca, ca rebeli contra Împăratului şi legilor ţării, fu pusă în execuţiune. Impăratul Iosif se înduplecase a o confirmà din Viena.

La Alba, dinaintea mai multor mii de iobagi români, pe cari autorităţile ungureşti îi adusese cu sila, câte şease de fiecare sat românesc al Ardealului, ca să le fie de învăţ acest îngrozitor exemplu, Cloşca, mai întâi fu frânt pe roată, începând sfâşierea dela picioare în sus. Răcnetele lui de durere se înăbuşiră, atunci numai când un crac de fer al roatei îi străpunse pieptul.

Horia stà faţă neclintit.

Ochii lui vedeau aprieat muncile groasnice ce aveau îndată să-l ajungă; dar inima-i bărbată ştiù să stăpânească până şi fiorii.

Când rândul său venì, toţi îl văzură călcând cu pas ţeapăn neşovăit. Intr'însul nu se destăinuì nici o slăbiciune. Roata îi zdrobi oasele, fără ca durerea să-i scoată măcar un gemăt, din pieptul lui oţelit...

Au zis unii că murind, Horia ar fi strigat: «*Eu mor pentru naţiune!*»

Poate că el n'a rostit aceste cuvinte; dar fără îndoială, marele lui suflet le-a simţit adânc.

O! negreşit, (domnilor), sub grosolanu-i cojoc de oaie, sub ţundra-i neagră, sărădită cu găitane vinete, subt opincele-i de muntean, îmbăierate pe glezne, sub cuşma lui mocănească cu canace (ciucuri) de fir, — sub tot acest port al său neaoş ţărănesc, curgeà prin vinele acelui puţin cioplit, dar mult semeţ, mult statornic şi mult viteaz bărbat, un sânge cel puţin tot aşà de adevărat românesc, tot aşà de îmbolditor, tot aşà de patriotic, ca prin creerii celor mai erudiţi instigatori şi celor mai iscusiţi apărători ai latinităţii gintei româneşti!

Auzim toţi, lăudându-se în toate zilele, acei învăţaţi scriitori ai Ardealului, — *Petru Maior! Samuil Clain! George Şincai!* — cari mergând să studieze la Roma, au cules cu religiozitate în cetatea eternă, dovezile originei latine a poporului ro-

mânesc şi întorcându-se acasă, printre mii de persecuţiuni, au deşteptat, zice-se, în Români simţul naţional.

Dar vă întreb, (domnilor), erà oare trebuinţă sa meargă din ai noştri la Roma, ca să facă pe poporul românesc *a fi* şi *a ştì că este* o naţiune de sine stătătoare? un popor cu nume şi cu sânge de Român?

Să nu renunţăm, credeţi-mă, aşà lesne la darul cel mai preţios, cel mai minunat al neamului nostru, la acel puternic instinct de proprie existenţă, care nu a lipsit niciodată Românilor, nici la noi, acì în principatele unde am ştiut a ne prefirà prin mii de primejdii, prin mii de vitejii, scăpând tot mereu fiinţa noastră proprie de Staturi curat româneşti; nici dincolo peste Carpaţi, unde opt secoli de cea mai cruntă şi sugrumătoare asuprire nu au făcut pe Românii Ardeleni, îngenunchiaţi sub paloşul unguresc, să vorbească altă limbă şi să poarte alt nume, decât acela de Român!

Acest dar, l-au avut pururea Românii, şi nu trei, patru, ba nici sute de cărturari, croind la gramatici şi la etimologii, nu ar fi putut să-l insufle deodată atâtor mii şi milioane ce întocmesc obştea de rând a românimii.

Ca să revin încă odată la imaginea cu care am comparat, dela început, starea simţirilor ce frământă chiar şi astăzi ţara Ardealului, voiu zice că, dincolo ca şi dincoace de Carpaţi, adevăratul patriotism românesc a trăit pururea în sânul poporului nostru, — încins şi fierbinte, — întocmai ca jăraticul sub spuză, şi că unicul merit ce putem recunoaşte erudiţilor noştri daco-romanişti, este acela de a fi suflat cenuşa ce ascundeà şi păstrà neatinsă acea scânteie neperitoare.

Adevăr este că epoca în care s'a sculat Horia în capul ţărănimii din Ardeal, corespunde întocmai cu aceea în care se luptau pentru revendicarea originelor noastre latine erudiţii dela Blaj.

Dar nu văd nici un semn ca, prin instigaţiunea acestora, să se fi urzit măcar, răscoala ţăranilor.

Iobagii ardeleni, au apucat în mâinile lor vârtoase arma răzbunării, fiindcă cuţitul le ajunsese la os, fiindcă Ungurul

nu le mai lăsase nici o umbră de viețuire omenească, nici o fărâmă de pâine a lor.

Impăratul Iosif, din contra, păreà a le făgădui toate bunurile unui traiu liber şi egalitar, astfel precum il visau ei din poveştile bătrâneşti ale străvechii împărăţii romane.

Atunci iobagiul îşi zise: «Până când fi-voiu rob în ţară la mine? Până când slugărì-voiu la domni străini şi la venetici? Ei nu vor să-mi facă şi mie parte din bunurile de cari se bucură singuri acì în ţara noastră? Face-mi-voiu dar însu-mi partea mea!»

Şi ca să-şi zică iobagiul acestea, desigur că nu a trebuit să le înveţe dela cărturari. Fiecare ţăran născuse din sânul maicii sale, cu aceste simple noţiuni de drept natural; fiecare şi le întărise, fără carte, în traiul îndatinat al casei părinteşti, în ogorul unde sudoarea îi curgeà numai în folosul domnului.

Fie-mi dar iertat, (domnilor), a conchide că răscoala iobagilor ardeleni sub Horia, poartă în sine un caracter pe deplin poporan şi de aceea chiar, — îmi voiu permite a zice, — mai *curat*, mai *adevărat*, mai *sincer* naţional, decât toate argumentaţiunile, mai mult sau mai puţin exagerate, ale patrioţilor erudiţi.

De aceea, noi Românii, putem să ne mândrim cu acea mişcare spontanee a Moţilor, mai mult poate chiar decât cu teoriile şi cu controversele, susţinute la sfârşitul secolului trecut, — de altmintrelea cu mare diligenţă, — de iluştrii corifei ai şcoalei transilvane.

Pe Horia şi pe miile de viteji feciori cari s'au luptat sub dânsul, nu i-a făcut patrioţi români, citirea cărţilor latineşti şi vederea monumentelor din Roma; — ci cugetele lor simple şi drepte, cari le spuneau aprieat că sunt născuţi Români şi în ţară Românească; că, după fire şi datină *unul* Dumnezeu şi *unul* Impăratul au drept să le ceară viaţa şi munca lor, pentru apărarea legii şi pentru sporirea ţării strămoşeşti.

Dar şi mai mult! (domnilor). In asemenea credinţă se scaldă încă şi astăzi tot poporul românesc, cel simplu, cel neadăpat

la isvoare străine; şi aceste credinţe constitue chiar patriotismul său, patriotism înfundat, tăcut, dar mai temeinic şi mai statornic decât orice declamaţiuni zgomotoase ale patrioţilor cărturari de tot soiul.

Acel aluat vârtos cu care este plămădită firea poporului românesc, am avut noi ocaziunea a-l constată, viu şi veghiat în bărbăţia junilor noştri luptători de mai deunăzi, *Curcanii* dela Plevna, fraţi mai tineri dar nescăpătaţi ai *Moţilor* din munţii ardeleni.

Dar bieţii Moţi, precum şi toţi voinicii de peste Carpaţi, amărâţi până şi în ziua de azi de piedicile umilitoare ce pun neîncetat Ungurii la libera dezvoltare a spiritului naţional printre Români, toţi, zic, simt în inimele lor acel dor de liberă vieţuire naţională, pe care din nenorocire Ungurii nu vor nici acum, după aşà crude încercări, să-l preţuiască la dreapta lui valoare.

Ce are să rezulte din aşà nedomirire a nesocotitului spirit unguresc?

Cu înfiorare cugetăm la momentul unei noui izbucniri în care lupta pentru egala îndreptăţire, — ce este în Ardeal, o luptă de naţionalităţi, — ar începe mai crâncenă, mai turbată decât oricând.

Iată-ne atunci, reîmpinşi din nou la timpurile de barbarie, când eram în drept a ne crede intraţi pentru totdeauna în cercul luminelor.

Şi cu toate acestea, cât de lezne ar fi de a înlătură cu totul aşà nefaste frământări!

Cu bună înţelegere, desigur, nu sunt Românii aceia cari ar cere stârpirea oricării alte seminţii decât a lor, în Transilvania.

Românii mereu au zis şi repeţesc Ungurilor cuvinte de împăciuire, cuvinte de dreptate:

«Ţineţi, — le zic ei, — ţineţi cu bună voie din parte-ne, «câte locuri din ţara noastră vă pot încăpeà. Românul, vechiu «moştean al acestui pământ, e îndurător, şi ospătos, şi dar-

«nic; el primeşte bucuros ca din pâinea lui să se sature «şi alţii.

«Luaţi dar şi voi, cu bună tocmeală şi cu pace, parte «dreaptă din moştenirea mănoasei noastre moşii părinteşti.

«Vorbiţi-vă într'însa limba voastră; închinaţi-vă în bise«rica voastră; purtaţi-vă portul; răsuciţi-vă cât de sus mus«taţa; bateţi cât vă va place din pinteni, jucându-vă ciar«daşul; dar, pentru Dumnezeu, nu veniţi cu orbească trufie, «să ne tăgăduiţi nouă dreapta moştenire a casei, în care noi «v'am făcut loc.

«Nu vă lăudaţi că voi aţi răzbit cu sabia în casa noastră «şi v'aţi aşternut cenuşa pe vetrile noastre.

«Dacă în curs de 800 de ani, n'aţi izbutit, ca cuceritori, «să stârpiţi nici sămânţa, nici datinele, nici credinţele Ro«mânilor din Ardeal; apoi acum, când în potriva tăişului «săbiei voastre se poate ridica fără sfieală paloşul, încă ne«tocit al lui Horia, când pe cenuşa voastră poate să răsară «pară de foc viie; acum cel puţin, deschideţi-vă în sfârşit «minţile la lumină; părăsiţi îndărătnicia şi sălbatica tâmpire «a trecutului; primiţi voios mâna frăţească ce vi se întinde, «cu uitare a tuturor urgiilor de mai înainte, şi, ca oameni «înţelepţi, fiţi mândri a rămâne buni fraţi de cruce, acolo «unde nu vi se mai cade şi nici veţi mai puteà aievea, a «domnì în silă ca singuri stăpâni.

«Deci, nu vă mai încumătaţi a impune Românilor, cari «vorbesc limba, — fie chiar scăpătată, — a nobilei Rome, nu «vă mai încumătaţi a le impune graiul vostru de venetici; «nici îi supuneţi la asprimile legilor voastre, croite pe strâm«bătate; nici vă mai amăgiţi cu deşearta speranţă că veţi «scălâmbà vreodată firea Românului ardelean, într'atât încât «să faceţi dintr'însul un Maghiar.

«Aduceţi-vă aminte că, dacă vreodinioară câte unul din «foştii voştri iobagi a primit să se lepede de românească i «iobăgie, spre a se face Ungur, acela de îndată s'a urcat pe «scaunele cele mai înalte ale magnaţilor şi ale regilor voştri; «acela a devenit un Stefan Iojica, un Ioan Huniad, un Ma-

«teiaş Corvin, făt al romăncei din Haţeg şi cel mai nobil «creştet cu care s'a mândrit aievea ungureasca coroană a «Sântului Ştefan!»

Dar este timpul, domnilor, să ne punem încă odată întrebarea dacă atâtea exemple de blândeţe, de înţelepciune, de bărbăţie şi de dreaptă mânie, date de Români vecinilor noştri Unguri, nu-i vor face într'o zi pe aceştia să priceapă că nu este dat lor, — ca nimănui pe lume, — de a stârpì de pe pământ seminţia românească; să priceapă că acea duşmănie cu Românii, — pe care numai ei neîncetat, fără cumpăt şi fără prevedere o aţâţă, — e veşnica piedică a propăşirii noastre şi a lor; că dânsa în fine poate sau, cum zic chiar dânşii, *bitangi* la o vreme, să devină chiar peirea lor, — a lor, copii orfani ai Asiei, pripăşiţi în Europa, printre marile şi puternicile ginţi autoctone ale Occidentului.

Oare, nu vor vedeà, nu vor simţì dânşii, că, acì la Dunăre, unde i-a asvârlit soarta întâmplărilor, numai stând lipiţi de noi, umăr la umăr, coapsă la coapsă, inimă la inimă, dânşii Ungurii şi noi Românii vom puteà sprijinì şi domolì sborul, din ce în ce mai semeţ, al marilor sgripsori cu câte două capete, care, şi nouă şi lor ne fâlfâie mereu de-asupra?

Din nenorocire, pănă astăzi, nu se cam văd semne ca Ungurii să se fi domirit asupra adevăratului lor şi al nostru bine.

Ei, pe noi ceştia dela Dunăre, în scrisele şi în vorbele lor, ne înjură şi ne batjocoresc; pe fraţii noştri de peste Carpaţi îi adapă cu amărăciuni.

Teamă-se însă ca nu, în acea mlaştină de venin în care ei, pe nesocotite şi mereu, se nevoiesc în deşert, să înnece toată libera vieţuire a Românilor, teamă-se să răsară inimi şi mai bine oţelite, braţe şi mai tare încordate decât ale eroilor martiri dela 1785!

Aducă-şi aminte, că atunci, la 1785, chiar părinţii lor au pus să ciopârtească în bucăţi mărunte, cadavrele sdrobite ale

lui Horia, lui Cloșca, lui Crișan, și au răsădit pretutindeni în pământul Ardealului, sângele cel vitejesc al acestora!

Destupe-și urechile și vor auzì că astăzi încă, după aproape suta de ani, Moții din Abrud fac să tresară de dor și de mânie munții și șesurile Ardealului, când *horesc* doina de spaimă și de răzbunare a lui Niculae Ursu al Florei din Albac:

«Horia bea la crâjmă 'n deal!
Domnii fug toți din Ardeal.
El aprinde-un mare foc
Și cântă voios în joc:
— Haideți, feciori, după mine
Să vă 'nvăț a trăi bine.»

«Pe cel, câmp pustiu și 'ntins.
Arde-un foc de noi aprins.
Las' să arză și să crească,
Că-i în țara ungurească!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

— «Ungurean, mustață lungă!
Zis-am morții să te-ajungă;
Zis-am parăi să te arză;
Zis-am crucei să te piarză!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«Ungurean, câne turbat!
Multe 'n lume ți-am răbdat;
Dar venit-a ciasul meu,
Ca să mă răzbun și eu!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«Cum răcnesc jivinile!
Cum s'aprind slăninele!
Cum ard toate satele,
De-și curăț păcatele!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!»

«M'am suit la munte 'n zori
Ș'am prins fulgerul din nori,
Și de sus, din înălțime,
L'am izbit în Ungurime!
— Trageți hora ca să joc,
La lumina celui foc!
Ș'aideți, feciori, după mine
Să dăm cui ce se cuvine!»

București, 1878.

CURCANII [1]

LUAREA RAHOVEI DE CĂTRE OŞTIRILE ROMÂNEŞTI LA NOEMVRIE 1877

Cuvântare rostită la Ateneul din Bucureşti, în 25 Martie (6 Aprilie) 1878.

Domnilor,

Călduroasa bunăvoinţă cu care publicul dela Ateneu a primit, sunt acum vreo câteva săptămâni, răpede expunere ce am întreprins a-i face despre memorabila dar puţin cunoscuta mişcare a iobagilor români din Ardeal, la sfârşitul secolului trecut, fapt carele minunat învederează şi adâncile simţiri naţionale, şi fireştele aplecări războinice ale ţărănimei româneşti; — acel simpatic şi pentru mine mult măgulitor interes, cu care unii cel puţin dintre d-voastră aţi binevoit a ascultà şi a aprobà câte v'am

[1] Apărută, împreună cu *Moţii,* în două ediţii: Cea d'întâi la 1878, cu titlul: «*Moţii şi Curcanii, două conferinţe ţinute la Ateneul din Bucureşti de Al. I. Odobescu.* Buc. Ed. Socec». 1 br. 8⁰, 95 pp. A doua, cu titlul: «*Moţii şi Curcanii*». Ed. II. Bucureşti 1880. Ed. Socec. 1 br. în 16⁰ 104 pp. In această a doua ediţie sunt numeroase omisiuni.

putut spune, în treacăt, despre viiul lor dor de libertate, despre turbata vitejie şi despre aspra statornicie în faţa nevoilor, vădite la 1785, de către muntenii noştri de peste Carpaţi, aceste abia meritate îndemnuri, zic, mi-au insuflat dorinţa şi curajul de a mă reîntoarce şi astăseară dinaintea d-voastră, ca să vă aduc o nouă şi mai proaspătă dovadă despre netăgăduita trăinicie a unor aşà nepreţuite daruri!... daruri care—o putem spune azi cu mândrie!—s'au păstrat până şi în zilele noastre, până şi în poporul român de dincoace, cel pe care toţi il credeau de demult sleit de toate aceste falnice virtuţi strămoşeşti!

Imi erà negreşit mai lesne de a vorbì, cu tot respectul cuvenit, despre oameni şi despre fapte pe care depărtarea de mai multe zecimi de ani, precum şi amurgul sângeros ce le întunecă, le-au înălţat până acum în cugetele noastre, mai presus de toate acele migăloase şi adesea rău cumpătate imputări, în care patimile mărunte ale zilei se cearcă mai totdeauna să încurce şi să nimicească orice întâmplare contimporană.

Numai aripele timpului, (domnilor), prin rezultatele ce se lămuresc mai apoi, spulberă cu încetul asemenea pleavă şi limpezesc pentru ochii viitorimii, faptele adevărat demne de laudă ale oamenilor.

Mi s'ar puteà dar întâmpinà că mă prea grăbesc a judecà în public cele ce abia deunăzi s'au petrecut şi asupra cărora părerile pot fi aşà de felurite, cât şi de puţin întemeiate.

Aşà ar fi, dacă cumva eu m'aş întinde cu gândul până la preţuirea rezultatelor depărtate şi hotărîtoare ale faptelor despre care am să vă vorbesc.

Eu însă nu merg aşà departe. Voiu numai, — cu ştiinţe ce se pot culege şi controlà acum mai lesne decât mai târziu,— să vă povestesc cât se poate mai simplu şi mai exact, un epizod din luptele oştenilor noştri dincolo de Dunăre, în toamna trecută.

Totuşi, dacă dintr'o veridică şi nemeşteşugită povestire va

lăstări în mintea fiecăruia, credinţa că în poporul romănesc de rând viază un simţimânt al datorinţelor sale către ţară şi un inimos avânt de războire la vreme de trebuinţă, pe care azi le resimt deopotrivă cu dânsul clasele noastre mai culte, apoi vom fi câştigat deocamdată atâta numai, — şi băgaţi de seamă, (domnilor), că aceasta este cea mai mare şi mai spornică sămânţă de tărie naţională, — vom fi câştigat sigu-guranţa că putem trăi pe viitor cu o deplină încredere în virtuţile poporului nostru.

Vom şti bine că nu dânsul va sta în nepăsare sau se va da în lături, de câteori de acum înainte vreun pericol va ameninţà fiinţa sau drepturile ţărei noastre.

Şi de o asemenea credinţă, avem tare nevoie astăzi, (domnilor), când răstriştea întâmplărilor pare a ne izbì drept în faţă cu deşertăciunea tuturor sacrificiilor ce şi-a impus patria noastră, de un an încoace, cu pagube numai şi cu pierderi, în loc de foloasele şi dobânzile materiale la care aveam tot dreptul de a năzuì.

Dea Domnul, — şi chiar încă se prea poate, — ca noi Românii să n'avem a ne căi de a fi intrat într'o luptă, în care nu am culege alte decât nemulţumire şi răutate dela înşişi aceia, pe cari i-am ajutat cu voie bună şi cu inimă bărbată.

Dar, chiar şi dacă ursitele poznaşe ne-ar fi încurcat, de astădată, firul soartei într'un caier aşà de rău scărmănat,

Aşà de ghimpos, sălbatic,
Nodoros, râios, iernatic,

(cum ziceà odinioară glumeţul grădinar, despre măceşul cel cu *off* în coadă), apoi noi, domnilor să nu uităm, să nu pregetăm nici măcar un minut de a ne pătrunde despre marele folos moral ce noi am cules din acest războiu, în carele, acum câteva luni, furăm părtaşi cu o parte aşà de meritorie.

Să nu lăsăm ca cei răuvoitori şi răunărăviţi către noi, profitând de a noastră nepăsare sau mai cu seamă de a noastră bună-credinţă, să ne soarbă, să ne înghiţă şi să ne nimicească toate acele merite, sub cuvântul că oastea noastră română a

fost numai ca o bură uşoară de ploaie, pe lângă năpraznicul potop slovenesc, care a năpădit asupra Turciei şi a desfundat-o toată.

Aducându-ne şi noi aminte de mlaştinele de sânge rusesc, în care a fost aşa groaznic înnecată de două ori Plevna în vara trecută, mai înainte ca ai noştri să fi trecut Dunărea, datoria noastră este de a ne grăbì cât de mult şi cu cea maì pietoasă îngrijire, să nu lăsăm a se sbicì cu totul supt o suflare de dispreţ şi de mânie, acea bură de nobil sânge românesc, — dacă bură vor să-i zică, — cu care s'au stropit, mai în urmă, văile bulgăreşti dela Griviţa, dela Rahova şi dela Smârdan!

Dacă, după ce am fost părtaşi la pericole şi de bun ajutor la vreme de grea strâmtoare, noi Românii n'avem, — de pre nemaipomenită judecată a aliaţilor noştri, — n'avem să ne bucurăm de niciuna din dreptele răsplătiri ale victoriei, — ca şi când noi am fi fost învinşii, — este drept cel puţin ca să ne alegem de îndată şi cu deamăruntul semile din nevoile războiului răbdate împreună, şi să facem ca din onoarea isbânzilor, mult puţin cât va fi al nostru, al nostru curat să rămână în ochii tutulor.

Cu acest cuget, (domnilor), am căutat ca din faptele de arme ale oştirii româneşti în acest războiu, să lămuresc cu oarecare preciziune măcar una; şi, întru aceasta, m'am întemeiat mai mult pe acea credinţă că, ori cât de slabă şi de necomplectă va fi cercarea mea, strunele încordate în piepturile româneşti prin această reînviere a noastră în sânul vieţei de voinicie a străbunilor, au păstrat astăzi încă destul răsunet în inimile d-voastră, spre a acoperì şi a ascunde toate şovăirile şi toate îngânările rostirii mele.

Cutez a crede că ţelul către care am păşit şi pe care am socotit de cuviinţă a-l desvoltà până acì cu deplină sinceritate, va dobândì aprobaţiune din parte-vă. Sper asemenea că, trăgând eu azi cu piciorul, — cum vine vorba, — vom aveà mulţumirea de a vedeà în curând întregul istoric al faptelor oştirii româneşti, expus în lucrări literare mai temeinice şi mai întinse

decât scurta naraţiune, ce timpul îmi va permite a vă face aci despre luarea Rahovei de către oştirile noastre româneşti, în luna lui Noemvrie trecut.

Vă mai datorez o explicaţiune întru ceeace priveşte alegerea acestui fapt, dintre altele care, prin peripeţiile lor mai dramatice sau mai strălucite, ar puteà să deştepte un egal, dacă nu un şi mai viu interes.

Motivul decisiv a fost însă, pentru mine, din cele mai simple.

S'a întâmplat ca, asupra expediţiunii dela Rahova să aflu mai multă înlesnire de a căpătà cele mai amănunţite relaţiuni, atât oficiale cât şi pitoreşti, având în corpul care a executat această întreprindere, foarte mulţi cunoscuţi, amici şi chiar consângeni.

Dar să nu credeţi pentru aceasta, domnilor, că mi-am propus a vă aşterne aci un panegiric al cunoscuţilor şi al prietenilor mei din oastea dela Rahova. Chiar şi de vor fi meritând ei mai mult decât ceeace cursul întâmplărilor mă va silì neapărat a zice despre unii din dânşii, le-am promis şi îmi propun a le cruţà fără milă modestia.

Voiu dà însă toată cuvenita laudă căpeteniei superioare care a conceput, cu o perfectă înţelegere a misiunii oştirii noastre în acest războiu, şi a ordonat destinderea acţiunii militare a Românilor preste toată zona teritorială de-a stânga râului Vidul, la apus de Plevna, adică pe malurile Dunării, dela Nicopol până la Vidin, până la Belgradgic şi până la graniţele Serbiei.

Mă voiu cercà asemenea să prefir în cuvintele mele cât se va puteà mai multă din acea mângâioasă şi intăritoare simţire de mândrie ce m'a coprins de câte ori am auzit povestindu-se de către toţi cei ce au stat marturi la faţa locului, cu ce veselă şi nepăsătoare semeţie au ştiut tinerii noştri oşteni să rabde traiul greu al unui războiu în ţară străină, cu ce inimos şi statornic avânt au cutezat ei să se repează în contra focului inamic şi să înfrunte făţiş gloanţele, obuzele ş

şrapnelele, care ploau, dese şi viclene depe muchea pustie a unui negru meterez de pământ!

Imi voiu împlinì încă şi sfânta datorie ce avem cu toţii, de a consacrà faptele şi de a închinà în memoria acelor viteji soldaţi, de orice rang, cari pe câmpul de bătaie au murit lăsând urmaşilor onoarea de a înscrie numele lor, în analele de glorie ale poporului românesc!

Pătrunşi acum, domnilor, de ceeace puteam şi de ceeace aveam să facem noi, acì în paşnica noastră adunare de astă-seară, să ne închipuim deodată că stăm privind de sus, dintr'o regiune senină şi liniştită, dar nu lipsită de o frăţească îngrijare, cu ochii ţintiţi de-asupra oştilor noastre româneşti, risipite prin văile şi pe şesurile Bulgariei.

Suntem ajunşi în iarnă, şi mai pe toată ziua cerul posomorît picurează sau varsă şiroaie de ploaie şi de sloată, de desfundă pretutindeni pământul.

In jurul Plevnei, regimentele noastre, — dijmuite de moarte din toamna trecută, pe luciul primejdios al văilor de-asupra cărora domnesc trufaşe redutele turceşti,—regimentele noastre sapă acum mereu la şanţuri, ca să se poată apropià mai bine de acele cuiburi ucigaşe, prin adânci făgaşe de cârtiţă, mai ferite din norocire de focul puştilor Martini, dar nu şi de apele mocirloase ce se scurgeau mereu în acele noui cărări meşteşugite.

Sapă în silă, dar sapă vesel bieţii ţăranii noştri în branciogul sterp al dealurilor Plevnei, gândindu-se poate la ţarina lor de porumb care a rămas nesăpată astăvară şi se mângâie râzând când, în loc de ştiuleţii de păpuşoi şi în loc de pepenii de acasă, ei culeg acum, în ogoarele şi în bostanele loc din Bulgaria, numai gloanţe şi obuzuri turceşti.

— «Măre Doamne! — îşi zic ei, — pe semne că numai la noi în ţară le prieşte Sârbilor a răsădì ardei şi dovleci, căci p'aci iarba toată e numai grăunţe de fier şi de oţel!»

Şi sapă, sapă mereu cu opincele în tină şi în sloată, flue-

rând doina de decindea, pe când gloanţele le şueră ascuţit de-asupra capului.

Cât colo plesneşte un groaznic obuz de calibru uriaş şi ţăndările lui scormonesc aprig ţărâna, ca râturile lacome şi pripite ale unei turme de râmători îngloţaţi.

Săpătorii noştri cari l-au urmărit cu uidueli prelungite în calea lui d'a rostogolul, râd cu hohote de purceaua turcească, care le-a fătat în preajmă aşà pocită prăsilă de purcei.

Dar nepăsătoarea veselie a soldatului abia poate descreţì une-ori fruntea îngrijată a celui pe care ei toţi l-au urmat cu deplină încredere, departe, departe de sălaşele lor părinteşti!

Comandantul general al armatelor dela Plevna, Măria Sa Domnitorul Românilor, — după ce s'a hotărît a închide gurile clevetitoare, dovedind prin mai multe eroice asalturi în contra redutelor dela Griviţa, cât plătesc ostaşii săi români atât în faţa celei mai înlesnite, cât şi în faţa celei mai desperate apărări a inamicului, — M. S. Domnitorul a făcut însă să predomnească ideia sa, de a nu se mai aruncà fără cumpăt victime preţioase pe altarul sângeros, împrovizat de Osman-Paşa, ci de a coprinde pe acel aspru închinător al lui Mahomet, cu toată ceata sa de călăi, într'un cerc de armate din care numai foametea şi disperarea să-i silească a se liberà, sau prin moarte, sau prin predare.

Abia pe la 15 Octomvrie, cu sosirea a noi şi numeroase trupe ruseşti, împresurarea, pe un ocol gigantic de 33 kilometri, ajunse a fi completă.

Dar, atât mai nainte ca această anevoioasă operaţiune să poată fi realizată, cât şi apoi, în temerea unei izbucniri nimerite a Turcilor afară din întăriturile lor dela Plevna, M. S. Domnitorul se ocupă de a preîntâmpinà orice mişcare spre dobândire de ajutor şi de merinde, sau numai spre fugă şi scăpare, ce ar puteà să cerce armata turcească din Plevna în înţelegere cu garnizoanele din oraşele şi cetăţile despre apus, adică din Sofia, din Vraţa, din Rahova şi din Vidin.

Acele părţi trebuiau dar, pentru deplină siguranţă, să încapă în mâinile oastei aliate.

Rolurile fură împărţite.

Un corp de armate ruseşti, către care a stat mult timp alipită o diviziune de călăreţi români, fu însărcinat să opereze spre miazăzi, adică pe cursul meridional al Vidului şi în ramura munţilor Balcani, numită Stara-Planina, despre Telis, Vraţa, Etropol, Orhania şi Sofia.

De cât folos a fost Generalului Gurko, Roşiorii şi Călăraşii noştri, în fericita sa campanie din acele locuri, să sperăm că o vor spune într'o zi publicului, chiar raporturile oficiale şi ordinele de zi ale acelui vrednic comandant al aliaţilor noştri.

Noi aci, vom vorbi numai despre mişcările corpului de oştire curat românesc, carele a fost însărcinat încă de pe la Septemvrie, să privegheze malul bulgăresc al Dunării, de a stânga râului Vidul şi, înaintând treptat spre apus, să deschidă o zonă de aprovizionare, din ce în ce mai întinsă, oştirilor numeroase, tăbărâte în jurul Plevnei, — până când va sosi şi momentul priincios de a coprinde posturile răsipite de Turci pe înălţimile şi prin cetăţile de-alungul Dunării.

O repede ochire, aruncată pe de-asupra acestui râu dincolo de crâmpeiul lui ce se întinde dela gura Oltului până la gura Jiului, ne va face să recunoaştem mai bine înfăţişarea ţărei în care va aveà să se mişte corpul de armată a cărui menire erà mai cu seamă de a zmulge pe Turci afară din posturile lor dela Rahova, de unde, în tot cursul verii, ne zădărise ei, bântuind tare târguleţul nostru Bechetul şi imprejmuirile lui.

Ţineţi poate încă minte, (domnilor), că printre primele atacuri ale Turcilor, pe la Aprilie şi Maiu din anul trecut, au fost pagubele ce ne-au pricinuit tunurile din Rahova, arzând şi cufundând la gura Jiului, mai multe vase încărcate cu grâne; tot pe acolo, cete sălbatice de Başi-buzuci şi de Cerkezi au trecut adesea noaptea Dunărea spre a jefuì satele din Roma-

naţi, a le răpì şi a le înjunghià vitele şi chiar a căznì şi măcelărì pe bieţii ciobani de prin bălţi.

Într'o insulă din faţa Bechetului, pichetaşii români au descoperit la 27 Maiu, trupul jupuit de piele şi groaznic ciopărţit al unui nevinovat păstor, pe care îl prinsese noaptea soldaţii turci din Rahova.

Asemenea mârşave fapte trebuiau cu timpul să şi capete şi ele pedeapsa lor. Se cuveneà cel puţin ca neomenoşii tâlhari să fie alungaţi cu ruşine din cuiburile lor.

Şi când numesc *cuiburi de tâlhari* aşezămintele turceşti din acea parte a malului dunărean, să credeţi că nici îngustez, nici defaim rolul Osmanlâilor şi al Cerkezilor printre locuitorii creştini, Bulgari — dar şi Români, — care smălţuesc cu numeroasele lor bordeie, grămădite în sate şi cătune, toate şesurile dintre Vid şi Isker, precum şi dintre Isker, Skit şi Ogost.

Dincoace de Dunăre, la noi, avem târgul Islazului, cam în dreptul vărsăturii Vidului dela satul bulgăresc Samavit; iar în faţa gurei Iskerului, stă la noi Celeiul, cu rămăşiţele sale dintr'o antică cetate romană şi cu stâlpul, cufundat în Dunăre, al podului clădit peste râu, acum vreo cincisprezece secoli, de împăratul Constantin-cel-Mare.

Numai puţin interesant, din punctul de vedere al vechilor aşezăminte legionare, este malul dimpotrivă, căci acolo ceva mai jos, pe coasta Iskerului, sunt ruinele încă învederate ale anticei cetăţi Oescu, cu stradele, cu apeductele, cu sculpturile, cu inscripţiunile şi cu temeliile ei de case romane, risipite printre îngrăditurile şi ţarcurile sătenilor, *curat români*, din Ghighiu.

Români sunt şi locuitorii din Măgura, din Cercelani, din Mocrişani, din Brestu, din Ghiulenţi şi din alte multe sate învecinate; chiar dacă ei n'ar vorbì o românească, — aş puteà zice mai colorată cu archaisme neaoş-româneşti decât a actualilor săteni de pe malul stâng al Dunării, — apoi însăşi înfăţişarea lor mai sprintenă şi mai voioasă, portul lor mai frumos potrivit în cusături pestriţe, firea lor mai ospă-

toasă şi mai puţin posomorîtă şi sfieaţă decât a Bulgarilor, ni i-ar dovedi ca fraţi buni, din acelaş os şi din acelaş sânge cu noi.

Îşi mai aduceau aminte de-acasă Dorobanţii noştri, când vedeau viindu-le înainte şi poftindu-i la cină în bordeiele lor, împodobite cu zăblaie vărgate şi cu ştergare cusute, fruntaşii cu chică lungă din satele româneşti; şi mai cu seamă le zâmbeà Călăraşilor ochii de bucurie când, tocmai colo în vale la fântâna care ţâşneşte limpede dintr'o veche piatră, săpată cu slove latineşti, zăreau jucându-se codanele limbute, adunate toate la un loc sau purtând pe umăr, cu umblet legănat, cobiliţa cu două doniţe.

Iar ele nu fugeau de voinicii noştri, bombănind şi suduind ca posacele de bulgăroaice, ci eşindu-le cu plin înnainte, le urau cu graiu vesel şi desghieţat, bun sosit şi bună ispravă, că doară va dà Dumnezeu ca prin ei, să scape şi biată lumea de pe acolo, de spaima câinilor de păgâni.

«Ba zău, dela dânsele, — îmi spuneà unul din ofiţerii noştri, — auzeai o limbă ce ţi-erà drag s'o asculţi şi care ne învăţà adesea pe noi cum să îndreptăm pe româneşte, vocabularul nostru militar, aşà de împestriţat cu ziceri pocite, adunate de prin toate limbele, care nemţeşti, care ruseşti, care franţuzeşti.

«Intr'o zi, bunăoară, ajungând într'o recunoaştere, până în marginea unui sat şi voind să aflu dacă nu se văzuse încă pe acolo *eclerorii* pe cari-i trămisesem înainte, o fată româncă îmi răspunse fără sfială, arătându-mi un punct al orizonului: — «Ba am zărit mai adineauri trecând într'acolo vreo doui cercetaşi de-ai voştri!

«Pe noi nu ne tăiase până atunci capul să dăm numirea aşà potrivită şi curat românească de *Cercetaşi*, strejilor înnaintate, pe care străbunii noştri le numeau pe slavoneşte, *Iscoade*, şi pe care noi i-am botezat azi cu numirea franceză de *Eclerori*».

Iată, domnilor, cum chiar pentru Dicţionarul Academiei nu este fără folos, războiul ce făcurăm peste Dunăre.

Să credem însă că, şi sub alte numeroase puncturi de vedere mai puţin cărturăreşti nu îndeşert a petrecut prin acele locuri, în tot cursul lunilor lui Septemvrie şi Octomvrie, corpul de oştiri româneşti dela Dunăre, stând uneori adunate sub corturile de bivoac, pe care crivăţul şi ploile le răsturnau neîncetat, iar mai adesea stând răspândite prin îmbielşugatele sate din mănoasa luncă a Iskerului. Acel ţinut, scăldat de vărsături băltoase despre Dunăre, şi deluros dar numai puţin roditor în lăuntru, devenì în tot acest timp, grânarul cu merinde şi şura de fâneţe ale oştirilor ce mereu, mereu soseau, ca să încingă cu cerc de fer, urgisita vizuină dela Plevna.

Când impresurarea fu pe deplin săvârşită, acel corp, deslipit din armata statornică dela Plevna, avù şi dânsul voie a se mişcà mai departe şi a cercà locurile mai la larg, dincolo de Isker.

Acì se întinde pe o distanţă de vreo 50 kilometri, până la râuleţul Skitul, sau mai bine până la râul mai însemnat Ogostul, care curge în paralel şi alături cu Skitul, se întinde, zicem, o câmpie cam pustie cu largi undulaţiuni de tărâmuri ce se prefac în dealuri din ce în ce mai aprige şi mai semeţe, cu cât ele mai mult se apropie de malul Dunărei.

In trei locuri, Turcii îşi aşezase, pe acele innălţimi, tăbii întărite: la Vadin, în dreptul satelor Grojdibod şi Gura-Padinii din Romanaţi; la Ostrov, care cade cam în faţa Dăbulenilor, la coada apusană a bălţii Orlea; şi în fine d'asupra oraşului Rahova sau Oreava, care stă aşezată pe povârnişul nordic al dealului, scăldându-şi poalele în Dunăre, faţă în faţă cu târguleţul Bechetul dela gura Jiului.

In reduta dela Vadin se aflà un mic post cam ca de 130 soldaţi turci, Nizami din oastea regulată, amestecaţi cu Başibuzuci sau volentiri nedisciplinaţi.

Comandantul trupelor româneşti de pe Isker, colonelul Slăniceanu, voind să-şi gătească din vreme o cale liberă către poziţiunea cu mult mai însemnată dela Rahova, decide a surprinde într'o recunoaştere, postul turcesc dela Vadin.

Luând cu sine o companie din al IV-lea regiment şi două din al X-lea de Dorobanţi, două escadroane de Călăraşi, precum şi două tunuri, porneşte din zi-de-dimineaţă la 18 Octomvrie din satul Kruşeven unde poposise noaptea, străbate repede cei zece kilometri ce-l despart de Vadin şi, fără de a fi văzut sau măcar bănuit de garnizoana turcească, îşi aşeză pe la 10 ore cele două tunuri, ca la *2000* metri în faţa tabiei.

Abia la a doua detunătură a tunului românesc începù a se zărì fesurile roşii din dosul parapetului.

Turcii erau la pilaf, când veniră ai noştri să le strice tabietul.

Ei, biet, nici că apucară să tragă împotriva agresorilor, căci o a treia bombă românească fu asvârlită cu atâta precisiune, încât căzù drept în bordeiul cu muniţiunile Turcilor. O groaznică exploziune a ierbăriei săltă chiar pe mulţi din apărătorii redutei în aer şi-i aruncă morţi în şanţuri pe d'asupra parapetelor.

Ceilalţi o luară îndată la fugă pe clina despre Dunăre a dealului, cătând a se retrage în susul râului, către tabia din Ostrov.

Dar, spre apus de satul Vadin, îi aşteptau Călăraşii din escadronul de Gorj, cari năvălesc cu săbiile şi cu carabinele asupra lor. O luptă destul de crâncenă se încaieră acolo, printre rovinele şi băltişurile de pe malul Dunării. Unii din Turci se împotrivesc cu îndărătnicie, dând mijloc altora să se furişeze pe sub râpele malului, unde Călăraşii nu se pot coborî cu calul, ca să-i ajungă.

Astfel se hărţuieşte îndârjit ceata călăreaţă cu fugarii pedeştri, în timp de două ore şi mai bine, Românii noştri răpezindu-se cu săbiile asupra Nizamilor, ce-i ochesc de prin tufele de răchită şi de prin surpăturile malului.

Cu aceştia se unesc şi câţiva pichetaşi turci, cari trag asupra alor noştri din posturile lor de prin insulele Dunării, formând astfel un lanţ neîntrerupt de grupe luptătoare de-a lungul drumului îngust ce duce la Ostrov.

Dar, pe de altă parte, companiile noastre pedestre intrase în reduta încă răscolită şi fumegândă de isbucnirea ierbăriei, încă sângerată de membrele hidos zdrobite ale victimelor acelei loviri decisive. Steagul nostru tricolor se înfipsese pe muchea cea mai înaltă a dealului.

La această vedere, satele româneşti adunate la bubuitul tunului, pe mal dincolo de Dunăre, începù a serbà cu strigări de bucurie şi cu salve de focuri, izbânda fraţilor lor.

Turcii, câţi mai rămăsese în luptă cu Călăraşii, crezându-se acum prinşi între două focuri, sau că se predau, sau că dispar pitulându-se prin scorburile râpei.

Cu toate ale lor desperate silinţe, ei n'au izbutit a ne ucide într'această harţă de vreo trei ore şi jumătate, mai mult decât doui dintre vitejii noştri Călăraşi şi a rănì alţi cinci luptători, printre care a fost şi tânărul locotenent Caloian-Cătănescu.

El s'a bătut cu o minunată semeţie, călare printre tiraliorii turci, culcând la pământ cinci dintre dânşii, cu sabia sa care i-a picat din mână atunci numai când dela al şeaselea primì o rană adâncă. Rana necăutată la timp, aveà, pestė vreo patruzeci de zile, să-l aştearnă şi pe dânsul în mormântul pururea lăudat al bravilor!

Succesul surprinderii dela Vadin puse frica în inima postului dela Ostrov, care, împreună cu cei scăpaţi în ziua de 18 Octomvrie de tunul şi de sabia românească, se retrase îndată la Rahova.

Patrulele româneşti priveghiau acum malul drept al Dunării pe o întindere, abia cu vreo 20 kilometri depărtată de Rahova, fugărind adesea bandele de Cerkezi, care tot se mai ispiteau uneori, pe întunerec, a înnaintà până în preajma avant-posturilor noastre.

Intr'o noapte, patru Călăraşi, în cinstea cărora gazda lor din Ostrov dase cep unui butoiaş cu vinişor dulce acrişor din viile Rahovei, întrerupseră cu cel mai sistematic sânge-rece petrecerea şi danţurile lor, spre a susţine un adevărat asediu în contra unei cete de asemenea vânturători de po-

tece. După ce Cerkezii o rupseră la fugă, socotind, de pe iuţeala focurilor, că au a face cu o puternică garnizoană, cei patru Călăraşi îşi atârnară iarăşi în cuie carabinele şi, prinzându-se din nou în joc, goliră chiuind până dimineaţa butoiaşul cel cu noroc.

Precum vedeţi, domnilor, erau inimoşi şi veseli soldaţii noştri din oastea dela Dunăre; iar vitejia şi voioşia ce purtau ei cu sine, erà curată firea ţăranului român, căci toţi, până la unul în această oaste erau numai ţărani Dorobanţi şi ţărani Călăraşi.

Despre Dorobanţi, ea se compuneà dintr'un batalion de Mehedinţeni din I-iul regiment, sub comanda maiorului Burileanu; din batalionul de Muscel al regimentului al VI-lea, comandat de maiorul Giurescu; dintr'o companie de Ilfoveni, ce venise cu şeful regimentului al VI-lea, maiorul Iene; din ambele batalioane ale regimentului al X-lea, recrutat în judeţele Putna şi Râmnicu-Sărat şi pus sub comanda locotenentului-colonel Măldărescu; în fine din rămăşiţele batalioanelor de Neamţu şi Suceava, din regimentul al XV-lea, având de şef pe maiorul Burki.

Aceasta cu totul însumau ca la 3200 oameni, toţi Dorobanţi din oştile teritoriale, dar nu toţi *Curcani,* — dacă într'adevăr pana dela căciula lor militară le-a meritat acest nume, — căci mai multe sute dintre dânşii purtau încă zeghea şi căciula ţărănească, fiind adunaţi în pripă din recruţii lipsiţi încă de uniforma regulamentară.

Călăraşii, ca la vreo 900 la număr, erau cei din al II-lea regiment de munteni din Gorjiu, Vâlcea, Argeş şi Muscel, comandaţi de colonelul Cernovodeanu; cei din al VIII-lea regiment de plăieşi din ţinuturile Neamţu, Bacău, Romanul şi Suceava, sub ordinele locotenentului-colonel Pereţ, şi încă două escadroane şi jumătate din regimentul al IX-lea de rezerve adunate cam de prin toate judeţele şi întocmite sub comanda locotenentului-colonel Stefan Rosetti.

Artileria, compusă de trei baterii cu câte şase tunuri de campanie Krupp şi de o baterie teritorială de patru tunuri

mai mici, sistemă vechie, aveà drept comandanţi pe căpitanii Calenderu şi Borănescu şi pe locotenentul Manolescu, puşi cu toţii mai adesea sub direcţiunea şefului de stat-major al corpului, locotenentul-colonel Dumitrescu-Maican.

O companie de geniu, o ambulanţă improvizată, o columnă de muniţiuni, întocmită din trăsurile artileriei, trase de vite de rechiziţiune, completau acest mic corp de armată, încredinţat colonelului Slăniceanu.

Ar fi de prisos să mai pomenesc despre trenul de aprovizionare al oştirii, căci pe cât ştiu, această armată şi-a creat singură, cu bună tocmeală pe ori unde a trecut, mijloacele sale de existenţă, fără de a îngreuià câtuşi de puţin sarcinele intendenţei militare.

Tot cam aşà au trăit, prin aceleaşi locuri, şi oştile româneşti ale lui Popa-Fărcaş, cel care, pe vremea lui Mihai-Viteazu,

A urît biserica
Ş'a 'ncins săbioara;
Ş'a urît ciocanele,
Ş'a 'ndrăgit pistoalele.
Lasă toaca netocată,
Pleacă 'n războiu să se bată! —

Dar pe atunci această sistemă de aprovizionare expeditivă se chiamă pe grosolana limbă bătrânească *Plean* şi *Pleaşcă;* acum i se acordă termenul onest, legal şi elegant de *Rechiziţiune.*

Spun gurile rele că Dorobanţii şi Călăraşii noştri mai făceau pe ici pe colea şi câte un pui de giol cu gâştele şi cu purceii de prin islazuri; dar ei ştiau îndată să se îndreptăţească, jurându-se că le-au cunoscut bine că sunt pasări şi vite pripăşite de ale păgânilor de Turci.

Ei! ce să le faci? Războiul are şi el o *politică* a lui!

Dar iertaţi-mă, (domnilor); eu vă ţiu pe loc, dând mereu târcoale prin micele taine ale vieţei ostăşeşti, şi d-voastră

veţi fi nerăbdători de a sosì cu oastea noastră la Rahova şi poate încă şi mai mult de a grăbì sfârşitul acestei destrămate vorbiri.

Iată-ne gata... Plecăm chiar acum la Rahova.

Generalul Gurko, operând cu oştile sale spre miazăzi, a luat Vraţa la 28 Octomvrie.

El voieşte să înnainteze către Orhania; dar îi pasă mult de a nu lăsà în spatele său pe Turci, stăpâni în Rahova.

De aceea, el cere ca oştile dela Nord ale Colonelului Slăniceanu să cuprindă cât mai în grabă întăririle de acolo, şi spre a-i înlesnì împlinirea acestei trebuinţe strategice, îi trimite, la 5 ale lunei, de pe malul Iskerului, din Mahaleta, o brigadă de Roşiori români, comandată de Colonelul Victor Creţeanu, având drept capi de regimente pe locotenenţii-colonei Kiriţescu şi Alexandrescu; brigada e secundată de o baterie călăreaţă cu şease tunuri Krupp, sub ordinele căpitanului Epites, precum şi de un regiment de Ulani ruşi, cu alte patru mai mici tunuri.

Toate aceste trupe au drept căpetenie pe Generalul baron Meyendorff, adjutant al împăratului Alexandru.

Pe când această diviziune de cavalerie, în mare parte românească, soseşte în ziua de 6 Noemvrie, pe la orele 2 după amiazi, la satul Bucoviţa, depărtat cu vreo patru kilometri la sud-vest de Rahova, tot corpul de oştire al colonelului Slăniceanu, vine în aceeaşi zi, de poposeşte seara la satul Selanoviţa, situat cam la aceeaşi distanţă, în partea sud-estică a forturilor turceşti.

Pe dată se stabileşte comunicaţiunea între ambele oştiri cooperătoare, prin regimentul al II-lea de Călăraşi, care formează un lanţ între avant-posturile dela Bucoviţa şi cele dela Selanoviţa. Tot atunci, colonelul Slăniceanu despică din oştirile sale o mare parte din batalionul de Dorobanţi Mehedinţeni, comandată de maiorul Mateescu, şi-i trimite ca să întărească diviziunea de cavalerie tăbărîtă despre apus.

Închipuiţi-vă acum, (domnilor), că la centrul poziţiunei, în paralel cu Dunărea, se înalţă culmea în dosul căriia è clădită

Rahova; iar pe acea culme, care domină toată împrejmuirea, Turcii au, la mijloc, o cetăţuie de pământ cu întreite şanţuri interioare; despre Occident este o altă cetăţuie mai mică, unită prin şanţuri late sau căi acoperite, cu cetăţuia cea mare; în partea despre răsărit ei mai posedă o tabie sau redută simplă, precum şi deosebite valuri de apărare, ridicate în diferite direcţiuni pe acea muche, mai mult lungă decât lată.

In partea stângă, dealurile se întind, scăpătând din ce în ce mai mult până dincolo de satul Selanoviţa, unde a tăbărît oastea venită dela Ghighiu. Dar, între acel mare sat şi muchea întărită mai este o piedică naturală destul de primejdioasă, adică o văgăună sau mâncătură de pământ, în fundul căreia se află cătunul Lescovăţu, şi care răspunde d'a dreptul în malul Dunării ce acolo se încovoaie repede spre miază-zi.

Drept în faţa muchei cu întăriturile, se deschide în piez oblu şi prelungit, un tărâm undulos, ca o pânză sbârcită de cute.

La apus de acest lat povârniş, care nu măsoară mai puţin de vreo 7000 metri în lărgime, curge pârâul Skitu, cu maluri râpoase şi cu fundul mocirlos; iar la un kilometru de dânsul şerpuieşte Ogostul, mai larg dar mai lesne de străbătut, căci malurile îi sunt şese şi matca pietroasă.

Satul Bucoviţa stă pe malul drept al Skitului, rezimat de un deal, care se prelungeşte cu felurite undulaţiuni până la marginea Dunării. Aci drept în faţă cu gura Jiului, locul d'a stânga Skitului este împodobit cu o dumbravă, d'asupra căreia se înalţă pe o muche, ruina unui turn antic de clădire romană. De aci în jos, spre Rahova şi în sus, până pe lângă cetăţuia cea mică după creastă, se aştern viile care împresoară tot orăşelul.

Intre ruina turnului roman şi satul Bucoviţa există un pod de piatră peste apa Skitului, şi de acolo calea se abate spre miazăzi, trece prin vad Ogostul, în faţa cătunului românesc Hârleţul şi se îndreptează, dealungul unui deal ce

domină lunca păduroasă şi mlăştinoasă a Dunării, până la satul Cotuzlui, mergând în direcţiunea Palancei şi a Vidinului.

Prea multe nume de locuri! îmi veţi zice poate... Scuza mea este că n'am spus mai multe nume, decât voiu fi silit să povestesc fapte.

Inţelegerile între comandanţii ambelor diviziuni sunt astfel luate ca, a doua zi dela 7 Noemvrie, oştirea din flancul drept, cea despre Skit şi Ogost, să simuleze de dimineaţă un atac asupra cetăţuei celei mici, pentruca, în această vreme, corpul din stânga, cel despre Selanoviţa, să poată înaintà mai cu temeiu în contra fortului principal.

Intr'adevăr, pe la 9 ore dimineaţa, bateriile călăreţe după dealurile Bucoviţei încep a împroşcà întăriturile turceşti; escadroane de Roşiori se risipesc prin toate împrejmuirile ca să facă recunoaşteri, şi batalionul de Dorobanţi Mehedinţeni aşteaptă ascuns într'o vale, ca să să-i vină şi lui rândul de a atacà cetăţuia cea mică.

De partea cealaltă, colonelul Slăniceanu a dispus bateriile sale de douăzeci şi două de tunuri, la o distanţă ca de 2000 metri drept în frontul poziţiunilor turceşti şi, mai nainte ca această artilerie să fie aşezată în baterie, Turcii salută recunoaşterea făcută de statul-major românesc, asvârlindu-i pe de-asupra capetelor mai multe obuzuri care, prin şuieratul lor lung şi ascuţit par a vestì că meterezele turceşti au să dea de muncă grea în aceà zi, pè agresorii lor.

Dar douăzeci şi două de guri tunătoare ale noastre din vale şi alte şease despre dealul Bucoviţei încep îndată a urlà cu turbare, stropind cu foc şi cu fier muchia semeaţă a inamicului.

In timpul acesta, batalioanele pedestre, dispuse în ordine de bătaie, înaintează pe dealurile din flancul stâng al Turcilor. Comandantul, rechemând în sufletele încordate ale ostaşilor faptele de glorie, săvârşite tot în aceste locuri de străbunii lor cu 275 ani mai înainte, a regulat rândul trupelor,

alegând batalionul de Muscel ca să formeze avangarda şi să meargă cel d'întâi la atac.

In mijlocul strigătelor de *Trăiască România!* repeţite de toată oştirea, maiorul Giurescu îşi înalţă vesel sabia în sus, mulţumind cu entusiasm colonelului că a deferit lui, şi Muscelenilor săi, această onoare.

In acelaş moment o bombă de ale inamicului vine posomorîtă, să se îngroape în pământ, aproape de dânsul. Cei de faţă încreţesc sprânceana, ca la un semn rău. El însă: «De este să mor astăzi, — zice — sunt încredinţat că patria va purtà grije de soţia şi de trei copilaşi ai mei!» şi se porneşte iute, cu pas hotărît el mai întâi, în fruntea batalionului său.

Indată după dânsul umblă nu mai puţin determinată, compania din al VI-lea regiment de Bucureşteni. Iar peste toată această sprintenă avangardă, căpetenia este maiorul Iene.

Celelalte trupe vin cu patru sute de paşi mai in urmă. Locotenentul-colonel Măldărescu comandă rezerva.

Cu mers repede străbat Dorobanţii dealurile până la valea surpată dela Lescovăţ şi, scoborând-o numai într'o clipă, ei se grăbesc a o suì de partea cealaltă, acăţându-se pe alocurea şi cu mâinile de scorburile ei, ca să ajungă mai curând pe culme şi să dea piept cu inamicul.

Acolo, mici grupe de tiraliori, ca o spuză de norişori, se desprind îndată din puhoiul cel îndesat al columnelor înglotate; ele se rezlăţesc pe tot plaiul deluros, ochind cu focuri risipite pe Turcii dintr'o mică tabără, ce stă dincoaci de reduta orientală, către care ai noştri tind mai cu seamă deocamdată.

Abia ei se arată pe cel mai de sus povârniş al crestei, şi Turcii din tabără o rup la fugă, ca să se retragă şi dânşii în redută.

Dar Dorobanţii noştri, atraşi ca de magnetul războirii în urmărirea fugarilor, nu întârzie a se repezì asupra tabiei, şi avântul lor este aşà de semeţ, aşà de hotărît, aşà de îndemânatic încât Turcii, după o luptă de o oră şi jumătate, şi

de astădată nu se mai socotesc siguri din dosul unui simplu rând de şanţuri. Cei mai mulţi aleargă să se închidă în cetăţuia principală, de unde le vine mai lesne a trage într'ai noştri, pe de-asupra unui întreit şir de metereze.

Pe la 3 ore după amiazi, luptătorii români coprinsese reduta din stânga, şi acum dintr'însa ei cată a slăbì puterile Nizamilor, concentraţi în fortul de căpetenie.

Cam pe la aceeaş oră, o parte din batalionul de Mehedinţi dela flancul drept ocrotită de focurile artileriei călăreţe care se apropiase ca de 1400 metri de fortul cel mic, ese din ascunzătoarea sa, trece p in viile ce o despart de acel fort şi încearcă cu vigoare a-l atacà; dar, la cele d'intâi împuşcături, comandantul Mateescu cade rănit de un glonţ ce-l atinge în genunchiu.

Această nenorocire aduce un moment de îndoială de care Turcii profită spre a-şi înteţi focurile şi companiile româneşti, lipsite de şeful lor, se retrag în vii, urmând a zădărì prin împuşcături pe apărătorii cetăţuei dela margine.

Dar, de cealaltă parte, spre răsărit, lupta se încleştase acum crâncenă şi stăruitoare!

Dorobanţii din avangardă, care fusese mereu întăriţi cu campanii proaspete de rezerve, es de pretutindeni din şanţuri, din dosul valurilor şi al întăriturilor turceşti, pe care ei şi le însuşise prin vitejia lor, şi cată a se apropià până la 100, până la 60 şi până la 40 de paşi de fortul cel mare, de pe ale cărui bastioane gloanţele răpăiesc mai îndesate de cum sunt oamenii noştri înglotaţi.

Dacă un minunat instinct de apărare n'ar povăţuì pe ostaşii noştri ca să înşele gloanţele inamicilor, prin măiestrita lor risipire, prin iuţeala lor în mişcări, prin iniţiativa sprintenă şi inteligentă a fiecăruia din ei în parte, negreşit că am fi avut pretutindeni în faţa păreţilor ucigători ai tăbiilor turceşti, pierderi cu mult mai însemnate decât cele ce a încercat armata românească.

Chiar în acest atac al întăririlor dela Rahova, — atac în care nouă ore de-arândul, nebăuţi, nemâncaţi, de dimineaţă

şi până în noapte, mai toţi Dorobanţii celor patru batalioane au secat gentele lor de întreaga proviziune de cartuşe, trăgând cu o nespusă învierşunare, şi mai adesea de pe câmp neted, în contra viclenilor Nizami, acoperiţi cu nerăsbătutele lor brazde de pământ, — chiar în această zi de luptă, adevărat vitejească, s'a putut constatà cu mirare că morţii şi răniţii au fost mai numeroşi la împresuraţi decât la împresurători.

Şi cu toate acestea, viscolul de bătălie încinsese cu nesăţioasă furie pe toţi de-arândul, în şirurile româneşti.

Dorobanţii de Muscel şi de Ilfov, puşcărind şi puşcăriţi fără preget despre unghiul bastionului apusan, iar cei din judeţele înfrăţite ale Milcovului, Putna şi Râmnicul, trăgând mereu în contra unui parapet mai meridional, care şi el le ştirbeşte rândurile, formează împreună, pe laturea stângă a fortului, un larg semicerc de arme ce scapără şi scânteiază fără de încetare. Companiile de Dorobanţi din Mehedinţi şi Suceava le înleznesc schimburile, ca trupe de sprijinire.

Toţi susţin lupta cu o înfocată întărâtare ce nu-i face totuşi a se abate întru nimic dela regulata îndeplinire a mişcărilor tactice.

Armaţi mai toţi cu puşti de sistem Krynka, recruţii noştri cari au venit în mare parte la războiu cu mintenele şi cu sucmanele lor ţărăneşti, cutează a păşì fără sfială sub bătaia cu mult mai lungă şi mai sigură a ţevilor Martini mânuite de Nizami; fără de şovăiri, fără de înspăimântare, îndemânatici şi inimoşi, ca şi când ar fi vechi oşteni încercaţi, ei înaintează şi se înapoiesc în regulă, de pre semnalurile date, şi numai fiorul vărsat în trup de plumbul ucigaş, sileşte pe câte unul a-şi părăsì cu durere datoriile sale ostăşeşti.

Ai zice, văzând cu câtă preciziune, cu câtă hotărîre se alternă şi se împrospătează mereu liniilor împrăştiate şi tare primejduite ale tiraliorilor, că ei îşi fac deprinderile lor militare pe câmpul de manevre, cu aceà deosebire numai că toţi simt cum că ochiul ce-i trece acum în revistă şi le

pândeşte greşelile este chiar clipirea încruntată a morţii, iar dreptatea ce-i aşteaptă este viaţa, e onoarea, e libertatea, e gloria!

Maiorul Giurescu, îndemnând pe soldaţii săi, chiar pe liniele cele mai înaintate ale tiraliorilor cade, cel d'întâi dintre şefi, lovit drept în frunte de un glonţ, şi încunună viaţa sa de vrednic ostaş cu o moarte de erou.

Călcând pe urmele lui, maiorul Iene, nerăbdător de a vedeà cu ochii dacă lovesc drept la ţintă focurile ce companiele sale îndrepteazà asupra duşmanilor din dosul unui val de pământ transformat în pripă de soldaţii săi, viteazul bacaoan, maiorul Iene sare în picioare d'asupra parapetului, expunându-şi nesocotit viaţa sa. Un sergent, speriat de aşà cutezare, îl trage repede în şanţ; dar el se întoarce îndată la postul său de observare, de unde la moment şi cade, străpuns d'a curmezişul în piept şi în umăr de un glonţ ucigător. — «Inainte copii! Daţi de tot!» şopteşte el răsturnat în sânge şi proptit pe sergentul ce-l susţine, rostind încă la ceasul morţii, mândrul viers de răsboire al străbunilor noştri.

Locotenenţii Nic. Radovici şi Pav. Bordeanu cad şi ei morţi la posturile lor, de-a rândul cu vre-o sută de voinici soldaţi.

Dar altora, mai numeroşi, soarta războiului se mulţumeşte a le răsplăti bărbăţia lor numai cu răni.

Sublocotenentul Spiroiu, cu sângele curgând şiroaie pe obraz, îşi păstrează până la sfârşit locul său în rândurile columnei.

Locotenentul-colonel Măldărescu, luând comanda întregei linii de atac, după moartea maiorilor Iene şi Giurescu, îşi simte de odată slăbind sub dânsul amândouă picioarele, pătrunse fără de veste de un glonţ. Lungit în patul pe care il duc la ambulanţă, el trece pe dinaintea colonelului Slăniceanu, opreşte pe brancardieri şi, pe când face şefului raport despre ceeace se petrece în fruntea bătăii, un alt glonţ, şuerând pe lângă dânşii se înfige în stinghia de lemn

a patului. Dar acum nimeni nu se mai tulbură de asemenea mărunţişuri.

Maiorul Burileanu şi căpitanul Chivu, pe când comandau călare batalioane, simt caii ucişi sub dânşii şi îşi urmează funcţiunile pe jos.

Unul după altul, au dispărut din vederea oştilor, — morţi, răniţi sau rămaşi pe jos — mai toţi şefii de brigade şi de batalioane.

Trupele însă trag mereu cu îndârjită mânie asupra parapetelor ce le ascund pe duşmani. Precum zmeii din poveşti, vitejii noştrii *Curcani se bat* amarnic *cu pământul.*

Ca să sprijine mai tare o luptă aşà de puţin dreaptă şi nepotrivită pentru pedestrimea noastră, comandantul ordonă ca două din bateriile de tunuri ce lucrează în frontul poziţiunilor turceşti, să fie suite în grabă pe muchea dealului, spre a izbì şi din lature fortul principal. Invingând atunci toate greutăţile suişului, tunurile căpitanilor Calenderu şi Borănescu isbutesc a se aşezà în dosul trupelor luptătoare pe nişte valuri părăsite de inamic, şi de acolo încep a fulgerà cetăţuia.

Dar Turcii nu pregetă de a le răspunde, vătămând câţi-va oameni şi cai din artileria noastră.

Cât de iuţi şi de stăruitoare sunt împroşcăturile agresorilor, care de sigur nu cad toate în sec, ele totuşi nu fac a scădeà în mod simţitor, îndărătnicia cu care se apără inamicul.

Prin vârtejurile de fum ale aprigei puşcăriri, se zăreşte comandantul Turcilor, un miralai călare pe un cal alb, alergând dela un fort la celalt, mutând mereu din loc cele trei tunuri cu care el întreţine focul pe punctele cele mai primejduite, îndemnând, îmboldind pe ai săi cu o deosebită energie.

Intr'un moment, ai noştri îl cred mort, căci îl văd cufundându-se de odată; dar pe semne, numai calul lui cel alb a fost rănit; căci rezistenţa forturilor urmează cu aceeaşi învierşunare.

— «Încercà-se-va acum un asalt general în contra fortului celui mare?

«Sunt trei rânduri de şanţuri şi fiecare din ele ne poate costà tot atâţi oameni câţi au perit, — mai adesea fără de vre-o ispravă hotărâtoare, — dinaintea redutelor dela Griviţa.

— «Cutezà-va să sacrifice fără cruţare pe toţi cei trei mii de Dorobanţi, ce i-au fost încredinţaţi?

«Şi apoi este oare convins că va obţine un succes deplin, acum când ora e târzie, trupele ostenite, retragerea primejduită prin rovinele dela Lescovăţ; când muniţiunile încep a lipsì, iar prenoirea lor este cu neputinţă, de oare-ce columna de muniţiuni a fost împiedecată la trecerea ei printr'un sat părăsit de Turci, căruia Bulgarii îi dase foc.

— «De pe bastioanele şi de pe curtinele fortului lor şi cu armele perfecţionate, fiecare puşcaş turc poate secerà cu înleznire, la un asalt, cel puţin cinci, şease agresori, şi în amândouă forturile dela Rahova pot fi ca la vre-o 2000 de Nizami, cari, de când au slăbit focurile în contra cetăţuiei dela flancul drept, par a se fi grămădit cu toţii pe parapetele celei centrale.

«Însă, patru mii de Nizami, în redutele dela Gorni-Dubnik au doborât în şanţurile lor peste 12.000 soldaţi ruşi din garda imperială, mai nainte ca cei-lalţi 28.000 ce-i mai rămâneau Generalului Gurko, să fi putut pătrunde în interiorul redutei [1]. Şi aci, abia dacă ar fi câte doi de ai noştri de dat în prada fiecăreia din ţevile ce-i pândesc de pe crestele fortului...

---

[1] Oştile ruseşti care, la 12 Octombre, au atacat fortul de pământ şi două mici redute dela Gorni-Dubnik, în care se aflau ca la 4.000 Turci cu patru tunuri, erau compuse din 36 batalioane pedestrime din garda imperială, 27 scadroane de cavalerie şi 112 tunuri. Un alt corp de 33 scadroane, printre care se numără şi cavaleria de Roşiori şi Călăraşi români, cu 7 batalioane de pedestrime şi 3 tunuri, operă în acelaşi timp o diversiune asupra întăririlor învecinate dela Dòlni-Dubnik, pentru ca garnizoana turcească de aci să nu meargă în ajutorul celei din Gorni-Dubnik. Cu toate acestea, Ruşii n'au luat cu asalt în aceà zi, perzând 4.000 morţi şi 8.000 răniţi, decât redutele cele mici; iar către seară, garnizoana din fort s'a predat de sineşi, simţindu-se înconjurată de o armată ce se urcà încă la numărul considerabil de 28.000 oameni.

— «Ierta-mă-va vreodată conştiinţa... ierta-mă-va părintele oştirei şi al poporului românesc, Domnitorul nostru, carele a recomandat să se cruţe viaţa oamenilor... ierta-mă-va chiar deşearta şi mult îndoioasa falǎ a unui succes atât de scump dobândit,... pentru o faptă aşa de cutezătoare... aşa de nesocotită?» —

Asemenea gânduri turburau negreşit pe comandantul oastei româneşti, pe când el, rămas aproape singur spre a dirige mişcările columnelor de atac, îşi alesese loc pentru sine şi pentru statul său major, drept în mijlocul luptătorilor, în zona cea mai periculoasă a gloanţelor.

Şi 'ntr'adevăr, alături cu şeful, locotenentul-colonel Rosetti primeşte în mantela ce era încheiată pe dânsul, un glonţ care-i găureşte numai haina. Alt glonţ turcesc, mai grosolan în glumele sale, vine să dea în treacăt o sărutare pe buza tânărului sub-locotenent Ghica, nepot al vrednicului Domn moldovean Grigorie-Vodă Ghica; dar junele voinic scuipă jos doi dinţi din gură şi fără chiar a descăleca, îşi urmează serviciul său de ordonanţă, cu batista la buze.

Apoi locotenentul-colonel Dimitrescu, şeful de stat-major, voind să încalece ca să meargă să îndrepteze direcţiunea tunurilor la una din cele două baterii ce, în cursul bătăliei, se transportase d'asupra plaiului, Dimitrescu este silit să se ducă pe jos, căci calul său cade rănit, tocmai când el îşi pusese piciorul în scară.

Ordonanţele pornite dela posturile de Roşiori şi dela bateriile călăreţe din flancul drept, abia cutează să pătrundă sub grindina de projectile, în mijlocul căreia se vede mişcându-se mica escortă a şefului ce însuşi conduce lupta; iar Călăraşii cari poartă ordinele sale scrise pe la diferitele punturi ale câmpului de bătaie, sunt, chiar dela plecare, expuşi a culege în sân vre-un glonţ popritor.

De aceea, unul dintr'înşii căruia la un moment de groaznică înteţire a focurilor turceşti, colonelul îi impune straşnic ca nu cumva să paţă ceva în cale, descalecă în pripă, îşi face trei cruci şi pleacă fugind dabuşelea ca un dihor, pitu-

lându-se astfel pe sub vâjâitul puştelor inamice. Tot astfel se întoarce el iute cu sarcina-i îndeplinită, dar răsuflarea i s'a oprit în piept şi, căzând jos de oboseală, el numai cu mâna poate să arate răspunsul, ascuns sub cureaua de la brâu.

Dar, ce să mai spui, domnilor! Toată oastea stă acum sub ploaia gloanţelor. Uitase toţi primejdia şi nu mai ştiau a-şi dà seamă despre dânsa; li se păreà doară sbârnâit supărător de trântori, şuieratul plumbului ce cădeà de toate părţile în jurul lor. Nici mai cătà vre-unul în sus ca să vadă unde are să plesnească în senin şrapnelele fumegoase cu grindină omorâtoare şi unde se vor mai sparge obuzurile, făcând proaşcă împrejurul lor.

«Priveghind lupta chiar din sânul ei», — îmi spuneà un amic, de soiul său şi până în ajunul răsboiului simplu *ciocoi particularnic,* cum zic civililor soldaţii noştri, dar carele călare şi cu condeiul în mână a servit acolo neîntrerupt ca oficer de ordonanţă, — «ajunsesem cu toţii să ne deprindem destul de binişor cu acel poznaş concert de fluerături mârşave şi de pocnete uluitoare; şi cu toate că nu mă dau defel drept un viteaz, aşà tare mă serbezisem de acea toacă îndrăcită, încât mă pot jurà că am stat toată ziua în mijlocul focurilor, nu cu inima, ci cu ţigareta în dinţi. Fumul îmi ţineà de foame, de frig şi de frică. De atunci m'am şi putut încredinţà că la om se toceşte în răbdări chiar şi simţul de proprie conservare, când pe câmpul de bătălie vede mereu moartea răsgâiată trăgându'şi fără milă danţul prin vecini».

Dacă asemenea simţiri încearcă (domnilor), sub bătaia gloanţelor, cei cari nu ţin în mâni arma răzbunătoare, apoi lesne se înţelege cu ce iuţeală şi cu ce îndârjire le vine a se întrece la răspunsuri, celor cari au cu ce răspunde.

De aceea, schimbul de focuri a stat, în acea zi mereu viu, întărâtat, arţăgos, cumplit pe plaiurile Rahovei; puşcaşi şi tunari, de o parte ca şi de alta, au tras neîncetat, au tras

fără cruţare. Voinicii cu sufletele aprinse, cu vinele încleştate în luptă, *au dat pe moarte, au dat de tot!*

Bateriile din toate părţile au mugit fără încetare toată ziua, însoţite mereu de puşcărirea, când pripită, când mai rară a focurilor de tiraliori.

Acest zgomot infernal se aude acum de vre-o şeapte ore, vuind fără curmare de pe creasta şi după povârnişul meridional al dealurilor Rahovei. Dunărea îi poartă răsunetul până departe la Celeiu şi la Măgurele. Dar dincolo peste râu, el deşteaptă şi glasul tunurilor româneşti din Bechet, care încep a-şi asvârli şi ele bombele în oraşul năpustit al Rahovei şi chiar de d'asupra lui pe culmele cele coprinse de oştile războitoare.

La Rahova, în adevăr, locuitorii bulgari, pitiţi în casele lor, aşteaptă cu temere resultatul acestei lupte prelungite, cutezând abia să întrebe despre cele ce se petreceau d'asupra capului lor, pe Roşiorii şi pe Călăraşii, ce din când în când se trămit de ceea parte, spre a vedeà dacă nu cum-va malul opus ar puteà fi de un sprijin mai folositor.

Din nenorocire, câte-va deşearte loviri în oraş şi pe câmp fură singurul ajutor ce venì în acea zi de dincolo de Dunăre, şi negreşit că mult mai de lipsă ar fi fost companielor care atacase fortul despre apus, o întărire de vreo trei patru sute de miliţieni ce se aşteptau să fie trămişi la gura Skitului, sub conducerea maiorului Obedeanu.

Astfel însă cum se petrece întreagă ziua, în frământările unei lupte obstinate, fără de succes definitiv pentru nici una din părţi, numai viind noaptea, se putură potolì cu încetul focurile. Intunericul singur putù face pe toţi să-şi aducă aminte că orice luptă trebuie să aibă un sfârşit. Atunci, pentru întâiaşi dată, resimţiră toţi osteneala unei zile fără de susţinere materială.

Datoriile către morţi şi răniţi fură însă îndeplinite, mai nainte de a intrà oştirea în poziţiunile sale de noapte.

Când merseră să ridice cadavrul lui Giurescu, alături cu

dânsul zăceà câinele său, care-l însoţise pretutindeni. Bietul animal, văzând pe stăpânul său căzut cu faţa sângerată, se apropiase de dânsul ca să-i şteargă sângele cu limba, dar îndată un alt glonţ ucise tot acolo şi pe credinciosul *câine al soldatului.*

Mai este oare trebuinţă, după toate amănuntele ce v'am prezentat asupra acestei eroice dar nehotărâtoare lupte să vă descriu sub ce triste şi descuragiătoare impresiuni au petrecut noaptea următoare?

Oştile sleite de puteri prin acea încordare, neîndestulată în cursul unei zile întregi, aveau mare nevoie de odihnă, de întremare, de muniţiuni. Toate acestea li se deteră, atât în avanposturile de d'asupra Lescovăţului, cât şi în tabăra principală dela Selanoviţa.

Asemeni şi brigada de cavalerie, ţinută toată ziua în aspră şi activă veghiere, se retrase în bivoacurile sale dela Bucoviţa.

A doua zi, la 8 Noembrie, nu se făcură alte mişcări decât oarecare recunoaşteri dincolo de Ogost, executate de către un escadron de Roşiori, care captură câteva care de proviziuni, destinate oştilor turceşti din Rahova.

Ni se asigură că, în partea despre răsărit, unde locul e închis şi mai puţin expus la vânturile de pe Dunăre, ceaţa cea mai deasă a domnit toată ziua, astfel încât, şi voind, ar fi fost peste putinţă pedestrimii să mai încerce odată atacul din ajun.

Târziu catre seară s'a mai limpezit atmosfera. Atunci garnizoana din forturi a putut vedeà oştile despre Lescovăţ şi Selanoviţa, rânduite astfel, încât ea bănuì negreşit că au de gând a se strămutà şi dânsele pe malurile Skitului şi Ogostului, spre a-i tăià ori ce retragere în direcţiunea Arcerului, Lomului şi Vidinului.

E probabil că subt impresiunea unei asemenea temeri, au luat Turcii hotărârea de a părăsì iute, pe furiş şi în întunericul nopţii poziţiunile lor.

Despre această deciziune însă n'a resuflat altă ştire decât

informaţiunea ce au dat generalului Meyendorff posturile de Călăraşi, cum că o mică ceată de tunari se coborâse către seară, călări din forturi ca să cerceteze mişcările impresurătorilor, şi apoi încă ştirea ce primì tot către seară, dela un bulgar, colonelul Slăniceanu, că Turcii au trimis un agă în Rahova ca să le adune câteva care pentru răniţi.

Bănuiala despre o fugă nocturnă îndemnă pe Generalul rus a ordonà să se dispună posturi de călăreţi şi de pedestrime în diferitele punturi practicabile ale Skitului şi Ogostului; iar pe colonelul român îl povăţuì a pregătì un despărţământ de oştire pedestră şi de tunuri, care la caz de trebuinţă, să meargă a întărì trupele dela Skit.

Inţelepte erau aceste prevederi şi bune aceste pregătiri; dar nimeni nu s'a putut gândì că Turcilor le va venì un ajutor, pe care nu este dat nici celor mai dibaci strategici a-l răsipì.

Acest ajutor, (domnilor), a fost ceaţa, o adevărată ceaţă de Noemvrie pe Dunăre, o ceaţă de acelea care ţin uneori vapoarele câte trei sau patru zile pironite la câte un mal fără de adăpost.

Mahomet a avut de astădată trecere la vechiul zeu al Dacilor, la unchiaşul Danubiu, care, posomorât şi ponivos, şi-a înfăşurat tot culcuşul într'o pâclă îndesată.

Profitând cu dibăcia desperării de această favoare a zeilor păgâneşti, Turcii au început pe la mijlocul nopţii, să tragă focuri rari de pe bastioanele lor din stânga şi din faţă, ca să atragă atenţiunea mai cu seamă în acele părţi; în vremea aceasta, gloata lor, ştiind bine că nu va găsì liber podul de pe Skit, unde strejuià batalionul Dorobanţilor mehedinţeni, comandat acum de căpitanul Merişescu, gloata, zic, alese pe tăcute un loc pe Skit, cu mult mai jos de pod, şi fiindcă malurile râurilor sunt pe acolo nalte şi drepte ca păreţii unui sanţ, adânc de doi şi trei metri şi larg ca de zece până la doisprezece metri, iar fundul gârlei e noroios şi cu greu practicabil, ei aruncară cu grabă în apă, saci, saltele, corturi, bagaje, tot ce găsiră şi adusese cu dânşii, spre a-şi face ast-

fel o trecătoare. Pe acel moale şi tăcut zăgaz se strecurară binişor şi fără zgomot cei mai mulţi soldaţi valizi ai garnizoanei, luând cu sine, despuiate de orice greutăţi accesorii, cele două sau trei tunuri, care le servise la apărarea în cetăţui.

E probabil că această fugă, aşà bine secundată de opăcirile atmosferei, se şi operase în mare parte, când, pe la trei ore din noapte, o despărţire din garnizoana turcească, rămasă în urmă spre a ocrotì carele cu bagaje, cu muniţiuni, cu răniţi şi chiar chesoanele tunurilor, se prezentă la pod, cercând a-şi face trecere, prin războaterea companiilor noastre de Dorobanţi.

Acestea însă ştiură a li se împotrivì cu bărbăţie; o luptă de vre-o trei ore se încinse acolo, pe întunericul nopţii şi al ceţei, împuşcând unii într'alţii, mai mult de pe auz decât pe ochite.

Totuşi, podul rămase închis fugarilor turci pe cari îi poprise în loc păretele viu format de Dorobanţii noştri.

Pe Roşiori îi vesteşte despre această luptă puşcărirea ce se aude în depărtare, precum şi tropotele unei cete de cai ai Ulanilor ruşi dela strejile înnaintate, cari, speriindu-se în întunerec de primele detunături, îşi rupsese căpestrele şi sosesc în fuga mare până în bivoacul românesc. Dar negura e aşà de orbitoare încât călărimii noastre îi stă peste putinţă de a se cercà măcar să apuce înnainte pe drumul îngust şi brăzdat cu făgaşe şi cu gloduri, ce şerpueşte pe malul râpos al Skitului.

Abia pe la 5 ore dimineaţa, bateria călăreţilor, însoţită de trei escadroane, isbuteşte a se aşezà pe sprânceana dealului din faţa podului, ca să ajute prin focurile sale, îndelungata şi vitejeasca apărare a pedestrimii. Curând după aceea, o parte din Roşiori, făcându-şi loc prin ceaţa alburie, năvălesc cu iuţeală asupra Turcilor înglotaţi şi nimicind într'o clipă a lor rezistenţă desperată, înlesnesc luarea în pradă a unei sute trei-zeci de care cu bagaje, arme şi muniţiuni, a trei chesoane de tunuri şi a vre-o 50, 60 de robiţi.

Dintre apărătorii acestui convoi, mulţi picase sub focurile trase de batalionul căpitanului Merişescu; alţii sub săbiile plotoanelor de Roşiori.

In acea învălmăşeală, unde pe nevăzute arsura gloanţelor, vârful baionetelor şi tăişul săbiilor ajung pe luptători, Turcii, simţindu-se acum strânşi de aproape şi fără scăpare, strigau din răsputeri: *Allah!* şi *Aman!* Ei duceau dorul celor cari, de cu noapte, avusese parte a se furişà peste Skit.

Toţi aceia într'adevăr, — deşi numărul lor nu poate să fi fost mare, căci în diferitele lupte dela 7 şi 9 Noemvrie s'a putut constatà că, din oamenii garnizoanei pierise mai bine de cinci sute, — toţi cei ce trecuse apa pe podul lor de aşternuturi, fugeau acum spre Cotuzlui, ocolind prin bălţile şi tufişurile luncei, posturile noastre dela Hârleţ.

Generalul Meyendorff înştiinţase dizdedimineaţă pe colonelul Slăniceanu că îşi propune a-i urmărì cu cavaleria sa, îndată ce se va mai luminà de ziuă şi că speră a-i prinde pe toţi.

Pentru acest sfârşit, comandantul brigadei româneşti, colonelul Creţeanu, a trămis cinci din escadroanele sale, sub ordinile locotenentului-colonel Kiriţescu, ca să înainteze până la Cotuzlui, hărţuind şi robind pe fugari.

Această operaţiune complimentară a coprinderei Rahovei se şi începuse cu oarecare succes de către Roşiorii noştri când ei primiră drept ajutor alte câtevà escadroane de Ulan, ruşi veniţi pe la Hârleţ.

Colonelul acestora, temându-se însă de a obosì preà tare caii săi şi de a nu preà ajunge la timp, călare, pe inamicii care erau pe jos, apoi încă şi tare supărat pe pustia de ceaţă care nu voià de loc să se risipească, stătù câtvà timp la îndoială, consultându-se în limba rusească, dinaintea ofiţerilor noştri cu un locotenent-colonel ce comandà bateria călăreaţă a Ruşilor. Din vorba lor ai noştri nu pricepură altceva decât alternativa ce ei îşi puseră la sfârşit, întrebându-se unul pe altul: **Въ передъ** adică *Înainte?* sau **назадъ**? *Înapoi?*

Colonelul se hotărî pentru ticnitul **назадъ**! Escadroanele

de Roşiori trebuiră să asculte de dânsul, ca mai mare la rang; renunţând dar cu părere de rău la succesul ce li-l înlezneau aşà de bine împrejurările, fură nevoite să facă şi ele.

Negreşit că, în calitatea sa de bun şi prevăzător aliat, înţeleptul colonel n'a voit să mai încarce budgetul, aşà de împovărat al ţărei noastre, cu întreţinerea a câtorva sute mai mult de prizonieri otomani flămânzi.

Se întoarseră dar toţi spre Rahova, unde cavaleria a intrat mai în acelaş timp când colonelul Slăniceanu se coborà în oraş din întăriturile rămase acum în mâinile ostaşilor români.

Să nu mai întunecăm bucuria succesului dobândit, prin descrierea respingătoare a câtorva cadavre de bieţi soldaţi români, ce s'au aflat în forturi, groaznic batjocoriţi şi măcelăriţi de Nizamii otomani, cari îi prinsese, poate numai răniţi, în bătălia dela 7, şi cu iataganul le crestase, adânc semnul crucii pe piept şi pe pântece. Atât numai să spunem că, la Rahova ca pretutindeni în această campanie, s'a dovedit că în războiu ostaşul turc, fie *Nizam* ori *Başibuzuc*, fie *Seiz* ori *Paşă*, rămâne pururea o fiară sălbatică, un lup turbat, ce nu-şi schimbă năravul, de odată cu părul.

Rahova erà acum a noastră. Roşiorii şi Dorobanţii împlântase pe bastioanele forturilor ei steagul cu trei colori al României.

Dizdedimineaţă însă, pe la 7 ore, în acea zi de 9 Noemvrie, generalul Lupu trecuse dela Bechet Dunărea spre a constatà izbânda şi a luà comanda nouilor poziţiuni câştigate de oştile româneşti ce operau decindea.

Rahova rămase în deplina noastră stăpânire, după un atac al trupelor noastre, care, dacă nu zdrobise, dar în ori ce caz înfricoşase pe Turci într'atâta, încât ei o deşertară cu pripă şi nici se mai gândiră a o recăpătà.

Cu o lună şi mai bine înainte de aceasta, un corp însemnat de cavalerie şi de tunuri ruseşti renunţase a o coprinde, după o bombardare de mai multe ore. Dar în anul

1820, când Generalul rus Geismar luă Rahova din mâna Turcilor, în luna lui Maiu, cu pierderi mult mai simţitoare decât cele ce am încercat noi la 1877, în 7 şi 9 Noemvrie, Ruşii nu se putură menţine mult timp într'însa şi fură siliţi de Turcii dela Vidin a se retrage peste Dunăre.

Pre noi, nu Turcii ne-au făcut să părăsim Rahova, pe care totuşi am câştigat-o cu sângele vitejilor noştri.

Dar acestei coprinderi a Rahovei de către oştirile româneşti, i s'au făcut, (domnilor), imputări felurite şi chiar contradictorii.

S'a zis, bunăoară, că luarea Rahovei n'a fost un succes deplin, de vreme ce forturile ei nu s'au coprins prin asalt.

Această obiecţiune mi se pare, mie unuia, a fi numai specioasă, şi pentru ca ea să obţină încuviinţarea tuturor, ar trebui mai întâi ca belicoşii ei născocitori să se însărcineze a dovedi lumii culte că nu este bine când cu puţină pierdere de oameni, dar cu dovedire învederată de curagiu se câştigă în război poziţiunile trebuitoare, ci că trebue neapărat ca în şanţurile fiecării cetăţi coprinse, să se aşterne drum neted pe împlutură de cadavre.

Dar atunci, reprobaţiunea căzută pe luarea Rahovei s'ar întinde asupra întregei tactice moderne a armatelor prusiane, întru ceeace priveşte coprinderea cetăţilor fortificate.

Strategicii Prusiei sunt de părere astăzi, că cetăţilor întărite li se cuvine mai mult jertfă de timp şi de răbdare, prin straşnice impresurări armate, decât jertfă de oameni prin asalturi. Şi mi se pare că întru aceasta ca în multe altele, ei judică sănătos.

Despre luarea Rahovei, s'a mai spus însă şi contrariul, adică cum că s'a pierdut în juru-i preà multă lume pentru un rezultat neînsemnător.

Vre-o 280 oameni, cu morţi şi cu răniţi, dintr'o oştire totală de aproape 7000, mi se pare a nu fi tocmai multă pierdere, când ori-ce redută, luată sau neluată şi în genere mai puţin importantă decât poziţiunea strategică dela Rahova a

costat, mai ales aliaţilor noştri, nu sute, ci mii şi zecimi de mii de oameni.

In fine s'a zis că este o ruşine de a nu fi prins garnizoana din Rahova, care a fugit noaptea hoţeşte.

Acì iar, cuvintele criticei mi se par foarte puţin întemeiate.

Lasă, mai întâi, că de ar fi vre-o ruşine în ceeace s'a întâmplat la Rahova în noaptea despre 9 Noemvrie, aceea ar privì numai pe fugarii turci, căci la noi se zice că *fuga* deşi sănătoasă, este însă *ruşinoasă*, şi nouă, dacă ni se poate imputà ceva, e tocmai că ne-am lipsit de plăcerea lesnicioasă, dar în realitate cam zadarnică, de-a fugì călări pe urmele păcătoşilor de Turci, carii îşi luase lumea în cap, îngroziţi de atacurile noastre.

Acì însă, osebit de vestitul назадъ, care, precum aţi auzit, a fost sentinţa decisivă în această afacere, apoi să nu uităm că s'a vărît la mijloc şi un factor fizic, cu care de sigur nu se puteau luptà nici Roşiorii, nici Dorobanţii noştri.

De poznele şi de toanele iernatice ale Dunării, — şi chiar anume la Rahova — a avut a suferì însuşi marele geniu războitor al României, eroul nostru Mihaiu-Viteazul.

Iată ce ne spune cronica despre cele petrecute în războiul Bulgariei dela 1598, tocmai în aceeaşi lună a lui Noemvrie.

Să aducem mai întâi aminte că Mihai, trecând Dunărea pe la Nicopole, se urcase tot învingător, până la Vidin şi acolo se luptase vitejeşte în contra Turcilor; în acea vestită bătălie, fraţii Buzeşti îi scăpară zilele, ucigând la vreme pe turcul, care îşi imponcişase suliţa în pântecele eroului.

Cronica adaugă acestea:

«După ce bătură acest război şezù Mihaiu-Vodă sub cetatea Vidinului zece zile depline, arzând împrejur toată marginea ţărei turceşti, şi iar se întoarse Mihai-Vodă, cu toate oştile cu toată dobânda, ca să treacă

*

Dunărea pe la Rahova [1], însă când fură oştile jumătate trecute, se lăsă vânt cu vihor spre Dunăre, şi atuncea se împărţiră oştile şi rămaseră jumătate aşteptând zece zile, până ce se potolì vântul; iar oştile au tot plenuit şi au ars ţara turcească. Deci trecură cu toată dobânda, de se adunară la Noemvrie în 5, an. 6607».

Judecaţi acum pe dreptate şi d-voastră, (domnilor), dacă colonelii noştri Slăniceanu şi Creţeanu, — ba chiar şi generalul rus Meyendorff, — puteau să potolească ceaţa dela Rahova, în Noemvrie trecut, când însuşi Mihai-Viteazul nu s'a priceput, la Noemvrie 1598, să potolească *vântul cu vihor* ce se lăsase pe Dunăre, în aceeaşi împâclită şi viforoasă Rahovă.

Nu, (domnilor), să nu cătăm în deşert nodul în papură; să nu ne silim a nimicì noi înşine merite, care nu sunt atât ale cutării sau cutării personalităţi private, ci ale oştirilor noastre în de obşte, ale mulţimii întregi.

Destul, destul se vor cercà străinii a ne scoate nume că, mici şi mari, nu suntem buni de nici o treabă.

Noi, să ţinem cumpănă dreaptă pentru a judecà faptele noastre din ultimul război, ca şi orice alte acte ale naţiunii.

Adevărul e că noi am cam moştenit dela străbunii noştri, obiceiul de a glumì şi a râde despre orice faptă de laudă a noastră, de a luà în răspăr pe toţi cei dintre noi, cari oarecum fac onoare ţărei.

Legionarii romani, când aduceau în triumf la Roma pe câte unul din căpitanii lor, care se distinsese în luptele lor cu inamicii republicei, aveau curiosul obicei de a cântà şi de a spune în gura mare tot felul de ocări şi toate defăimările câte le treceau prin minte împotriva triumfătorului; şi poporul împrejur râdeà cu hohote.

[1] Vezi în *Magazinul istoric pentru Dacia,* tom. IV. p. 291, unde cu învederată greşală s'a scris: *Rusiava* în loc de: *Rahova;* această eroare a fost păstrată de *N. Bălcescu* în *Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazul,* ediţ. din 1877, pag. 306.

Tot cam aşà clevetitoare par a fi rămas şi gurile Curcanilor noştri, de oarece se zice că ei cântau prin taberile lor din Bulgaria, o horă care, — dacă nu mă înşel, — sunà cam astfel:

Oştile stau faţă 'n faţă,
Maiorii la ambulanţă,
Colonelii 'n depărtare,
Generalii la hotare.

Nu râdeţi, (domnilor), căci râdem de râsul nostru, şi de sigur nu este cazul, când vorbim despre lupta dela Rahova, să batjocorim pe ofiţerii noştri.

Acolo dacă şi generalul n'a stat tot mereu *la hotare*, căci s'a grăbit a fi cel d'întâi a le părăsi, spre a luà posesiune de cetatea deşartă de inamici, apoi de sigur colonelii n'au stat *în depărtare*, căci i-au văzut toţi stând mereu, cu cel mai mare sânge rece, în mijlocul pericolelor semănate jur împrejurul lor, nici maiorii n'au rămas *în ambulanţă*, căci doi dintr'înşii au picat morţi pe câmpul de luptă, cu gloanţe în frunte şi în piept, iar cei cari au trecut la ambulanţă, au plătit acolo odihna lor fără voie cu plumbul scos din carnea lor.

Din zece ofiţeri superiori cari mânară trupele române pe culmile dela Rahova, doi le-au ilustrat prin a lor moarte, alţi doi prin ranele lor, iar toţi ceilalţi prin statornica lor presenţă şi activitate în mijlocul rândurilor de luptători, în acea zonă primejdioasă a bătăliei, unde fiecare glonţ puteà să străpungă fără deosebire, un piept vitejesc, sau supt o manta soldăţească, sau supt o tunică de ofiţer.

Cu asemenea fapte ne putem în adevăr mândri, (domnilor); căci nu poate fi mai lăudată purtare a şefilor unei armate, decât aceea de a cruţà, pe cât onoarea permite, viaţa soldaţilor, — muncitori ai pământului, — şi de a-şi expune pe a lor.

Exemple ca acestea întăresc inima poporului; iar când inima ţăranului este întărită prin vitejie în război, atunci —

am mai spus'o, — putem trăì încredinţaţi că el nu va stà în nepăsare, nici se va da în laturi, de câte ori vre-un pericol va amenințà ființa sau drepturile țării.

Intr'astfel au prețuit lupta dela Rahova judecătorii cei mai înalt îndreptăţiţi dintre pământeni şi străini, câţi au putut căpătà ştiinţe exacte despre cele ce s'au petrecut acolo.

Când modestia noastră, a Românilor, a voit să subordone meritoasa purtare a tuturor oştenilor români dela Rahova scopului cam secundar al întreprinderii, însuşi împăratul Alexandru, — carele pe atunci preţuià valoarea Românilor, de pe asprul şi nefăţăritul câmp de război, şi nu din sânul răsfăţărilor îndemnătoare la rău şi la strâmbătate ale cabinetului său diplomatic, — împăratul Alexandru a dat ordin ca să se serbeze pe altar această frumoasă izbândă a trupelor româneşti.

In fine, Măria Sa Domnitorul, pe care ţara l'a ales acum din nou, ca arbitru suprem al destinelor ei militare, a însemnat bătăliei de care v'am vorbit, locul ce ea trebuie să ocupe în mintea noastră şi a urmaşilor noştri.

Cutez dar a sfârşì, rememorând înseşi patrioticele cuvinte, adresate de Comandantul suprem al oştilor româneşti, către representanţii ţării, câteva zile numai după luarea Rahovei [1]:

«Cum oştirile române şi-au făcut datoria pe câmpul de bătaie, o ştie ţara, o spun vitejii şi puternicii noştri aliaţi, o recunosc înşişi duşmanii noştri !

«Soldaţii noştri n'au desminţit nobilul sânge ce curge în vinele lor.

«Ei, prin vitejia lor, au îmbogăţit analele noastre militare, înscriind pe paginele acestora, numele luptelor dela *Rahova* şi dela *Griviţa* alături cu numele glorioaselor bătălii dela *Rahova* şi dela *Călugăreni.*»

Bucureşti, 1878.

[1] Mesagiul domnesc prin care s'a deschis sesiunea corpurilor legiuioare la 15 Noemvrie 1877.

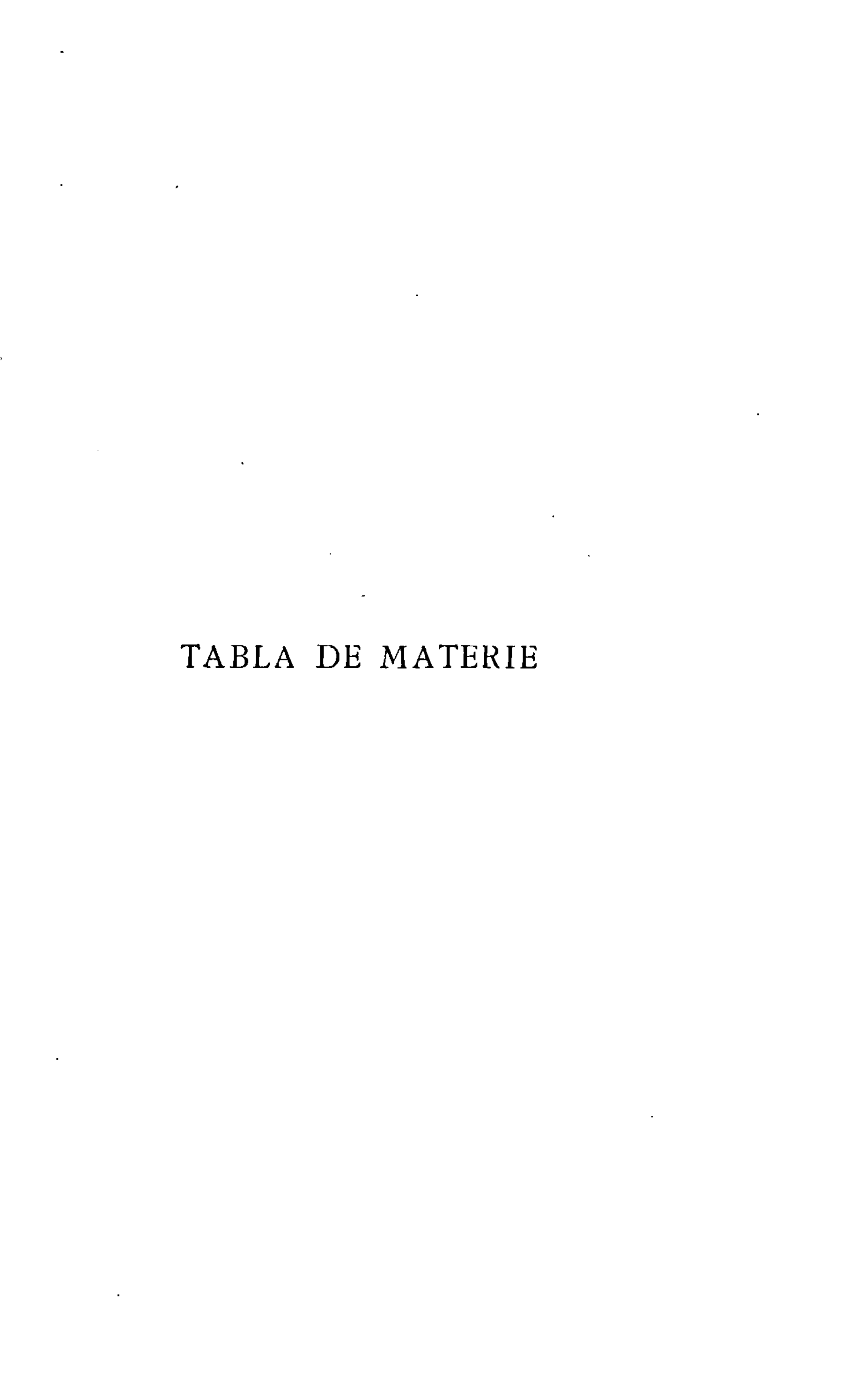

TABLA DE MATERIE

TABLA DE MATERII